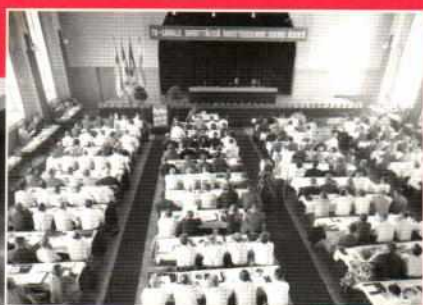

Työväen- tutkimus

VUOSIKIRJA 2007

10 €

Sisältö

Pääkirjoitus

Erkki Vasara: Työväentutkimus – perinteet velvoittavat, tulevaisuus haastaa..... 3

Artikkelit

Tapio Bergholm: SAK:n historiahankkeen linja.....	7
Eino Ketola: Suomen Metallityöväen liitto 1961-1983	10
Antti Kujala: Paperiliiton historian viime vaiheita	14
Erkki Vasara: ”Mä tulin pää edellä maahan” – työsuojelukysymykset Sähköliitossa	18
Päivi Uljas: Opi perusasiat	23
Mikko Murto: Työssäolevien suhtautuminen ammattiyhdistysliikkeeseen	27
Hanne Paalanen: Oulun kaupungin työntekijät osasto 24:n historia 1936-2006	28
Leena-Kaarina Hakkarainen: Sesonkityöläinen palvelumaiseman tuotteena ja tuottajana	29
Pirjo Markkola: Uusia avauksia työväentutkimukseen	30
Jorma Kalela: Järjestöhistoria ja työntekijän ”pienet murheet”	34
Marjatta Rahikainen: Mistä työväki tuli tutkimukseen, missä se nyt on ja mitä vielä voisi tutkia	37
Kirsti Lumiala ja Tero Tuomisto: Kaksi vuosikymmentä Työväenliikkeen kirjastoa	40
Katri Kaunisto: Työväentutkimus eilen ja tänään.....	46
Anne Systä: Kirjastojen puolesta – Kirjastokirjoittelu työväen- ja porvarilehdissä 1910-1916	52
Jaakko Blomberg: Tilanne-lehden rahoitus	53
Juha Koskinen: Anarkisti Krapotkinin salaperäinen Hangon-matka talvella 1879	58

Graduesittelyt

Työväenliikettä käsittelevät opinnäytteet Suomen yliopistoissa (Kirsti Lumiala).....	61
Tapio Furuholm: Varovaisia sahatyöläisiä	64
Anna Rajavuori: Työväenluokan urhea tytär	65
Päivi Penkkala-Ariikka: Erään työläispojan tarina.....	66
Olli Koikkalainen: Arndt Pekurisen tärkeimmän tukijan vaiherikas elämä	67
Mari Mulari: Aate, puolue ja politiikka – Hertta Kuusisen eduskuntatyö vuosien 1945-1947 valtiopäivillä.....	68
Vesa Vartiainen: SKP:n Tampereen piirijärjestö puolueen hajaannuksessa	69
Eija-Leena Lappi: Leninismin puolesta lennonismia vastaan!	70
Suvi Leinonen: Punaisia säveliä Pohjolan valkeasta kaupungista	71
Pasi Sirviö: Pari piirua oikealle.....	72
Merja Tikkanen: Bolivialaisten kaivosnaisten maailma	73

Kirja-arviot

Tapio Bergholm: Sopimusyhteiskunnan synty II (Jussi Vauhkonen).....	74
Antti Kujala: Paperiliiton historia 1906-2005 (Tero Tuomisto).....	75
Eino Ketola: Suomen Metallityöväen liitto 1961-1983 (Jyrki Helin).....	76
Erkki Vasara: Virtaa viisi vuosikymmentä (Hannu Soikkanen).....	78
Markku Mansner: Suurlakosta Euroopan Unioniin (Matti Hannikainen)	79
Päivi Uljas: Lihavitosen murroksen vuodet 1982-2006 (Erkki Vasara)	80
Timo Sandberg: Raudan hehkua ja aatteen paloa (Erkki Vasara)	82
Erkki Tuomioja: Häivähdys punaista (Hannu Taanila).....	83
Ulpu Iivari: Kansanvallan puolustajat (Päivi Lipponen).....	84
Joni Krekola: Stalinismin lyhyt kurssi (Raimo Parikka).....	85
Mikko Majander: Demokratiaa dollareilla (Seppo Hentilä).....	86
Matti Rinne: Kiila 1936-2006 (Tuomo Olkkonen).....	88
Antti Arnkil - Olli Sinivaara (toim.): Kirjoituksia Väinö Linnasta (Pertti Karkama).....	90
Matti Hannikainen (toim.): Työväestön rajat; Inkeri Ahvenisto – Kirsi Mäki (toim.): Kansalaisvaikuttaminen ajassa (Pirjo Kaihovaara).....	91
Maria Sarkio: Sairaanhoidtajaksi kasvattaminen (Heidi Haggren).....	93
Kaarina Hazard: Kontallaan (Maria Lähteenmäki).....	94
Aappo Kähönen: The Soviet Union, Finland and the Cold War (Alpo Juntunen)	95
Pertti ”Lande” Lindfors: Eurooppalaiset seikkailuni (Mikko Kosunen).....	96
Anna Politkovskaja: Venäläinen päiväkirja (Kirsti Lumiala)	97

Tiedonkierto	99
---------------------------	----

Työväen- tutkimus

VUOSIKIRJA 2007

Toimitus: Erkki Vasara (päätoimittaja), Jyrki Helin, Katri Kaunisto, Mikko Kosunen, Kirsti Lumiala, Aimo Minkkinen, Pia Pursiainen, Tero Tuomisto, Päivi Uljas, Marita Viinamäki, Alpo Väkevä (toimitus-sihteerit)

Julkaisijat: Ammattiyhdistysarkisto, Kansan Arkisto, Lenin-museo, Työväen Arkisto, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura ry., Työväenmuseo Werstas, Työväenliikkeen kirjasto, Työväenperinne – Arbetartradition ry.

Kustantaja: Työväenperinne – Arbetartradition ry.

Kuvatoimitus: Pia Pursiainen

Ilmoitushankinta: Kirsti Lumiala

Ulkoasu: Erkki Vasara

Kannen toteutus: Susanne Luomajärvi

Taiton toteutus: Maija Räisänen

Painopaikka: Tammer-Paino Oy, Tampere 2007

Tilaukset: Työväenliikkeen kirjasto, Paasivuorenkatu 5 B, 2. krs, 00530 Helsinki, puh. (09) 766 429 (päivystys), (09) 750 429, e-mail: perinne@tyovaenperinne.fi

ISSN 0784-1272

Julkaisu on saanut tukea Kansan Sivistysrahastolta.

Kannen kuvat: SAJ:n Maunu Alppinen ja Jaakko Rantanen sekä SAK:n Niilo Hämäläinen ja Ahti Fredriksson allekirjoittavat ay-liikkeen cheytysopimuksen vuonna 1969 (Yrjö Lintunen, Kansan Arkisto). Pikkukuvissa ylh. vas. vanhan SAJ:n toinen edustajakokous vuonna 1909 (Työväen Arkisto), ylh. oik. SAK:n cheytysedustajakokous vuonna 1969 (Ammattiyhdistysarkisto), alh. vas. Paperiliiton 100-vuotisjuhla vuonna 2006 (Paperiliitto) sekä alh. oik. puheenjohtaja Lauri Ihalainen ja tasavallan presidentti Tarja Halonen SAK:n 100-vuotisjuhlassa vuonna 2007 (Sarri Kukkonen, SAK).

Pääkirjoitus

Työväentutkimus – perinteet velvoittavat, tulevaisuus haastaa

Kevään 2007 eduskuntavaalien tulos oli monella tavalla yllättävä ja lisäksi varsin historiallinen. Merkittävintä oli kahden suuren porvaripuolueen huikea yhteismenestys – keskusta ja kokoomus saivat eduskuntaan kahdestaankin enemmistön, 101 paikkaa. Päälle tulevat lisäksi muiden porvariryhmien 38 paikkaa. Punamultahallitusta neljä vuotta johtaneen Matti Vanhasen vetämä keskusta menetti neljä paikkaa, mutta säilyi silti Arkadianmäen suurimpana ryhmänä vain yhden paikan erolla ennen murskavoiton ja 50 paikkaa saanutta kokoomusta, joka saa kiittää voitostaan ennen muuta niitä, jotka turvautuivat puolueeseen omana vaihtoehtonaan sen ajettua vaalikampanjassaan muun muassa tasa-arvotupoa ja huikeita palkankorotuksia vähävaraisille toimihenkilöille, ennen muuta sairaanhoitajille. Poliittinen vasemmisto sai näissä vaaleissa ensi kertaa alle kolmanneksen eduskunnan paikoista, yhteensä vain 61 edustajaa, ja hallituskamarissa punamulta vaihtui porvarikokoonpanoon. Työväenpuolueille vaalitulos ja sen myötä muodostetun hallituksen politiikka merkitsevät syvällisen pohdiskelun ja määrätietoisien eduskuntapolitiikan paikkaa. Nytemmin on nähty, ettei lennokkaasti annettujen vaalilupausten pitäminen olekaan vaalivoittajalle niin helppoa tai miellyttävää. Ainekset vuoden 2011 vaalien muodostumiselle erittäin kiintoisiksi ovat alkaneet muodostua.

Seuraaviin eduskuntavaaleihin mennessä työväenliikkeellä on muutoinkin kiintoisat ajat elettyäänään. Siinä missä poliittinen työväenliike ponnistelee kannattajiensa etujen puolesta eduskunnassa ja valtuustoissa, ammatillinen työväenliike joutuu elämään rakennemuutoksensa kourissa sekä alati jatkuvan työmarkkinaelämän pelisääntöjä koskevan keskustelun ja muutosprosessin paineissa. Liittouusiut tulevat eittämättä jatkuamaan, ja tulopoliittisten kokonaisratkaisujen tulevaisuus on kuka ties jo pian katkolla, minkä lisäksi paineet myös paikallisten sopimusratkaisujen suuntaan kasvavat. Ay-kenttä ja työmarkkinaelämä elävät muutosten aikaa.

Kaikki edellä kuvattu on vuoden 2007 todellisuutta – vuoden, jolloin tuli kuluneeksi vuosisata ensimmäisistä eduskuntavaaleista ja ensimmäisen valtakunnallisen ammattiliittokeskusjärjestön, SAK:n alkuperäisen edeltäjän, perustamisesta. Sadan vuoden kehitys on ollut niin poliittisen kuin ammatillisenkin työväenliikkeen kannalta yhtä moninaista kuin dramaattistakin. Vuosisadan kuluessa ammatillinen liike on liittoineen tais-

tellut kulloisenkin keskusjärjestönsä johdolla jäsenistölleen parempia ansioita ja työoloja, eikä vaikeuksia ole puuttunut matkan varrelta. Menestystä on kuitenkin saavutettu, ja yhdessä poliittisen työväenliikkeen kanssa se on ollut rakentamassa suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa. Jo 1800-luvun lopulla taistelunsa aloittanut työväenliike on saavuttanut 2000-luvulle tultaessa kummallakin työsarallaan paljon. Viime vuosina se on kuitenkin joutunut toteamaan ne monet uhat, joita kehityksen myönteiselle jatkumiselle on syntynyt. Kovien arvojen voimistuminen ja raaka markkinahenkinen politiikka ovat asettaneet kovan haasteen hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuudelle.

Historiantutkimuksessa ammattiyhdistysliikkeen vaiheet ovat nousseet viime vuosina entistä punnokkaammin esiin. Lukuisat liitot ovat teettäneet tai teettämässä historia-teoksiaan, minkä lisäksi keskusjärjestö SAK:n historiaprojekti jatkuu sekin. Tämänkertaisen Työväentutkimus-vuosikirjan ykkösteemana onkin ammattiyhdistysliikkeen historia, jota kartoittavat eri näkökulmista omissa artikkeleissaan SAK:n, Metalliliiton, Paperiliiton ja Sähköliiton historiateosten kirjoittajat Tapio Bergholm, Eino Ketola, Antti Kujala ja allekirjoittanut. Päivi Uljaan huomion kohteena on eri maiden työväestön liikehdinnän suhde poliittisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin 1900-luvulla. Ammattiyhdistysliikkeen tutkimus oli framilla myös Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran kesäseminaarissa elokuussa Kiljavalla. Seminaarin satoa ovat professoreiden Jorma Kalela ja Marjatta Rahikainen kiintoisat puheenvuorot työväen ja ammattiyhdistysliikkeen historian tutkimuksen haasteista. Työväenliikkeen tutkimuksen nykyisiä ja tulevia painopisteitä hahmottaa omassa artikkelissaan myös Pirjo Markkola.

Toisena teemana tämänkertaisessa vuosikirjassamme ovat sen oma 20-vuotinen historia sekä Työväenliikkeen kirjaston saman mittaiset vaiheet. Alkujaan työväenliikkeen kirjaston tiedotteena aloittanut, mutta vuonna 1992 nykyisen ulkoasunsa saanut Työväentutkimus-vuosikirja on vuosien varrella esitellyt lukijoilleen tiiviisti ajan hengessä ja tapahtumien virrassa pysyen työväen historian ja kulttuurin kulloistakin tutkimusta niin artikkelein kuin kirja-arvosteluinkin sekä kertonut työväenliikkeen tutkimukseen liittyvistä eri tapahtumista. Se on myös tarjonnut tärkeän forumin alasta yliopistollisen opinäytteen tehneille nuorille tutkijoille. ”Gradusivujen” artikkelit ovat olleet tärkeä osa vuosikirjan sisällöstä. Tällä linjalla on hyvä jatkaa vastedeskin, vaikka vuosikirjan ulkoiset muodot muuttuisivatkin. Uudistumisesta tältä osin voidaan puhua nyt käsillä olevan vuosikirjan osalta. Muutokset tosin ovat – ainakin toistaiseksi – maltillisia. Joukko Työväentutkimuksen päätoimittajina eri vuosina vaikuttaneita kokoontui elokuussa keskustelemaan vuosikirjan vaiheista ja sen tulevista haasteista, ja heidän mietteensä käyvät esiin Katri Kauniston artikkelissa.

Vuosikirjamme julkaisijatahot ovat tarjonneet vuosien varrella alati parantuneet työskentelymahdollisuudet työväenliikkeen ja työväestön historian tutkijoille. Jo monien vuosikymmenten ajan vaikuttaneiden Työväen Arkiston ja Kansan Arkiston rinnalle tätä palvelutyötä tekemään vuonna 1987 käynyt Työväenliikkeen kirjasto on lainauspalveluineen, tutkijatiloineen ja lukuisine tilaisuuksineen antanut työväenliikkeen ja työväestön historiasta ja elämänmenosta kiinnostuneille aineistoa ja virikkeitä omille tutkimuksille ja näkemyksille. Palvelutarjonta on monipuolistunut myös tekniikan kehityksen myötä, mikä on oivassa linjassa sen kanssa, että tänä päivänä työväentutkimuksen saralla on niin aiheita kuin harrastustakin entistä enemmän. Samalla edellytykset menestykselliseen tutkimustyöhön ovat lisääntyneet. Kirsti Lumialan ja Tero Tuomiston kirjoitus pureutuu kirjaston vaiheisiin ja vuosikirjamme merkittävän julkaisijan, Työväenperinneyrityksen uusiin haasteisiin. Niihin vastattaessa mukana ovat myös ja eritoten Työväen histo-

rian ja perinteen tutkimuksen seura sekä tamperelaiset Museokeskus Werstas ja Lenin-museo.

Aika on tänään toinen kuin työväenliikkeen aloittaessa. Perinteisten, ns. ruumiillista työtä tekevien rinnalla myös monet toimihenkilöryhmät ovat tänä päivänä samassa asemassa SAK-laisen ay-liikkeen edustamien alojen työntekijäin kanssa. Lukuisat toimihenkilöt ovat pitkää päivää puurtavia, usein alipalkattuja palkansaajia, joiden asema yhteiskunnassa on sama kuin perinteistenkin työntekijäin. Työläisyys saa kaikin tavoin uusia muotoja ja työväenliike uusia haasteita 2000-luvun Suomessa. Myös työväentutkimuksella riittää siten kohteita ja teemoja.

Erkki Vasara
päätoimittaja

ILMOITUS

Kymmenen euron vapaaehtoinen tukimaksu

Arvoisat vuosikirjan lukijat

Työväentutkimus-vuosikirja tehdään talkoovoimin. Vuosikirjan kustannukset pyritään kattamaan ilmoitustuloilla ja apurahalla. Vuosikirjan talous on erittäin tiukoilla. Siksi toimituskunta pyytääkin lukijoitaan ystävällisesti maksamaan kymmenen euron tukimaksun Työväenliikkeen kirjaston tai Työväenperinne ry:n tilille Sampo 800015-490348 (tiedonantoon merkintä ”Tukimaksu”). Tulevaisuudessa vuosikirja on maksullinen.

Vuonna 2006 aikakauskirjan tukemiseen osallistui parisataa tukijaa. Tukimaksulla varmistatte lehden ilmestymisen ensi vuonnakin.

Kiitokset yhteistyöstä!

TYÖVÄENTUTKIMUS
toimituskunta

KULTTUURIN
Osaaja

KOULUTUKSEN
Moniottelija

Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry

 KSL

www.ksl.fi

**Rauha sykkii
sydämissä**

*Työ ja kulttuuri antavat elämälle arvon
- se on viestimme tuleville sukupolville.*

*Eläkeläiset r.y.
Mechelininkatu 20 A 1
00100 HELSINKI
P. 09-348 691
www.elakelaiset.fi*

OSOITEMUUTOSKORTTI

Vanha osoite		
Etunimi	Sukunimi	
Osoite		
Postinumero	Postitoimipaikka	
Uusi osoite		<p>Työväenliikkeen kirjasto Paasivuorenkatu 5 B 00530 HELSINKI</p>
Etunimi	Sukunimi	
Osoite		
Postinumero	Postitoimipaikka	
<p>Pidä huolta, että osoitetietosi ovat ajan tasalla!</p>		

Vuonna 2007 tuli kuluneeksi sata vuotta maamme ensimmäisen ammatillisen keskusjärjestön, vuosina 1907–1930 toimineen Suomen Ammattijärjestön toiminnasta. Niinpä maamme suurimmalla tänä päivänä vaikuttavalla ammatillisella keskusjärjestöllä, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöllä oli kaikki syyt juhlia kesällä kaukaisen edeltäjänsä perustamisesta alkanutta satavuotista keskusjärjestöaivalta. Myös lukuisat ammatiliitot ovat 2000-luvun alkuvuosina saavuttaneet vuosisadan mitan työleen. Ay-liike on myös ymmärtänyt historian merkityksen toimintansa tienviittana, mikä on tuottanut lukuisia historiategoksia. Seuraavissa artikkeleissa SAK:n, Metalliliiton, Paperiliiton ja Sähköliiton historiankirjoittajat Tapio Bergholm, Eino Ketola, Antti Kujala ja Erkki Vasara saavat puheenvuoron teostensa pohjalta kukin omista näkökulmistaan niiden vaihdellessa tutkimuslähtökohtien tarkastelusta ammattiliiton merkityksen esiin nostoon käytännön esimerkin valossa.

Tapio Bergholm

dosentti, Helsingin yliopisto

SAK:n historiahankkeen linja

SAK:n historiahanke on vuosien 1944–1969 osalta keskittynyt sopimusjärjestelmään, sosiaalilainsäädäntöön ja järjestörakenteen muroksiin. Tutkimuksen painopisteenä on ollut keskusjärjestön tehtävät ja menestyminen niissä. Poliittisia ristiriitoja on tarkasteltu osana kylmän sodan kahtiajakoa mutta ensisijaisesti kiistoina edunvalvonnan sisällöstä. Aiempaan tutkimukseen nähden SDP:n ja SKP:n valtaistelun merkitystä ammattiyhdistystoiminnalle tai ammattiyhdistysliikkeessä käydyn valtataistelun merkitystä yhteiskunnan yleiseen kehitykseen on pidetty vähäisempänä. Puolueet eivät ole päättäneet ammattiyhdistystoiminnan sisältöä eikä Suomen yhteiskuntajärjestelmän tulevaisuutta ole ratkaistu ammatiliittojen tai SAK:n valtataisteluissa.

Tämä näkemys ei ole vakiintunut tai edes vallitseva. Esimerkiksi Eino Ketolan ja Lasse Lehtisen yltiöpuoluepoliittinen menneisyyskuva on korostanut kommunistien äärimmäistä

vaarallisuutta, ammatiliittojen ja työmarkkina- selkkausten vallankumouksellista potentiaalia sekä ammattiyhdistysliikkeessä käydyn poliittisen kamppailun ratkaisevaa merkitystä Suomen yhteiskuntajärjestelmän tulevaisuudelle. Itse olen korostanut ns. ammattiyhdistyslogiikkaa, jonka kanssa molemmat suuret työväenpuolueet ovat olleet vaikeuksissa. On esimerkiksi aivan kestäväväitettä, että lyhyet työtaistelut metalliteollisuudessa, puunjalostusteollisuudessa tai kuljetusaloilla johtuivat tulopolitiikkaa sabotoimaan pyrkineistä vähemmistökommunisteista, kun lakkoja olivat organisoimassa myös sosialidemokraattiset pääluottamusmiehet niin satamissa, paperitehtaissa kuin konepajoissa. Puoluepoliittinen tulkinta ei selitä tapahtumia.

Väitöskirjani *Ammattiyhdistysliikkeen nousu ja tuho* sekä *Sopimusyhteiskunnan synty I ja II* ovat kiteyttäneet sitä metodia ja näkökulmaa, joka minulla on ammattiyhdistysliikkeen

historiaa tutkittaessa. Minua kiinnostaa palkkatyöntekijöiden sitoutuminen ammattiyhdistysliikkeen jäsenyyteen. Järjestöjen voimaa ei voi selittää poliittisilla kamppailuilla eikä vallankumouksen tavoittelulla tai sen estämisellä. Järjestöihin on liitytty sen vuoksi, että maailma muuttuisi paremmaksi tässä ja nyt. Siksi ammattiyhdistysliikkeen vaikutus työehtoihin, työ- ja sosiaalilainsäädäntöön sekä järjestöjen omiin toimintaedellytyksiin on ollut tutkimukseni keskiössä.

Tutkimusotteeni ei ole tarkoittanut puoluepoliittisesti syntyneen lähdemateriaalin väheksymistä. Olen paneutunut kohtuullisen huolellisesti niin SDP:n, SKP:n kuin TPSL:nkin aineistoihin sekä ammattiyhdistysliikkeen piirissä syntyneeseen ryhmäaineistoon. Olen jopa tutustunut valtiollisen poliisin lakkoja koskevaan aineistoon, vaikka nämä vainoharhaiset salapoliisit eivät ymmärtäneet työmarkkinatapahtumista juuri mitään.

Tämä paneutumiseni puolueaineistoon on tuottanut päinvastaisen tuloksen kuin monilla muilla tutkijoilla. Olen havainnut, että varsinkin useimmiten SKP:n pyrkimykset, päätökset ja suunnitelmat ovat vaikuttaneet hyvin vähän tapahtuneeseen kehitykseen. Minun analyysini mukaan SKP:n vuosina 1948 ja 1949 käynnistämät työtaistelut osoittivat, kuinka

vaiketta, hidasta ja puolinaista SKP:n johdon vaikutus työmarkkinatapahtumiin oli. Edes SKP:n omat jäsenet eivät ole aina piitanneet puolue-elinten linjauksista. Esimerkiksi kommunistiset ammattiyhdistysaktiivit perustivat putkimiesten ja kaivostyöläisten liitot, vaikka puolueen päätökset vastustivat näitä ratkaisuja.

Oma tutkimusotteeni on korostanut SDP:n ja SKP:n sijasta työnantajajärjestöjen vaikutusta työmarkkinakehitykseen ja lainsäädäntöön. Siksi jo väitöskirjassani mutta varsinkin SAK:n historiahankkeessa olen paneutunut vastapuolen tai paremminkin sopimuskomppanian tavoitteisiin, tilannearvioihin ja toimintaan. Työnantajajärjestöjen lähteet ovatkin keskeistä tutkimusaineistoani. SAK:n historiahankkeessa olen myös koettanut ymmärtää laajemmin tulonjakopolitiikan kamppailuja, joten myös MTK:n linjaukset, valtioneuvoston päätökset, hallitusten iltakoulujen aineistot, eduskunnan pöytäkirjat, lait ja asetukset ovat tulleet tutuiksi.

SAK:n historiahanke on tutkimusotteensa tai juhlallisemmin sanottuna metodinsa ansioista johtanut uusiin tulkintoihin palkkasäännöstelyn vaikutuksesta työehtosopimusjärjestelmän läpimurtoon. STK:n ja SAK:n vuosien 1944 ja 1946 yleissopimuksien rinnalle on noussut valtioneuvoston palkkapäätös 19.6.1945, joka velvoitti työmarkkinaosapuolet sopimuksella soveltamaan palkkasäännöstelyasetuksen määräykset käytäntöön.

Paneutuminen tulonjakopolitiikkaan avasi uudella tavalla Suomen lapsilisäjärjestelmän synnyn ja tämän uudistuksen strategisen vaikutuksen sukupuolten välisessä tulonjaossa. Alunperin ensisijassa työssäkäyville isille suunnattu etu muuttui kaikille äideille maksetuksi sosiaalieduksi. Tämä poliittisen taloushistorian piiriin kuuluva tutkimustapa toi esiin täystyöllisyysoppien ja keynesilaisten ajatusten rantautumisen Suomeen jo 1950-luvulla.

Aiempi kuva ammattiyhdistysliikkeen haajannusajan 1957–1970 ankeudesta muuttui, kun oli mahdollista muodostaa uusi kokonaiskuva vuosien 1959–1963 sosiaalipoliittisista uudistuksista. Uskalsin jopa väittää, että Suomen malli syntyi vuosina 1960–1961, kun STK ja SAK yhdessä vaikuttivat ratkaisevasti työtoimiyksikkälain (1960), runkosopimuksen

Naiset mielenosoitusmarssilla Pitkälläsilalla Helsingissä 25.6.1957. Kuva: Yrjö Lintunen. Kansan Arkisto.

(1960) ja työeläkelakien (1961) syntyyn. Kuva tulopolitiikasta STK:n toimitusjohtajan Päiviö Hetemäen ja SAK:n puheenjohtajan Niilo Hämmäläisen keksintönä himmeni, kun tulkintana oli se, että nimenomaan Rafael Paasion hallitus ja hallituksen muodostaja, Suomen Pankin pääjohtaja Mauno Koivisto ajoivat tulopolitiikkaa Suomeen.

Paneutuminen tulonjakopolitiikan kovaan ytimeen on ollut hedelmällinen näkökulma. Se on tuottanut uusia tuloksia ja tulkintoja. Näin on ajoittain haastettu pitkään toistettuja legendoja ja todeksi uskottuja tarinoita. Samalla tulonjakopolitiikkaan paneutuminen on korostanut sitä, että ammattiyhdistysliikkeellä on oma tehtävä, edunvalvonta. Omien jäsenten edunvalvonnassa pärjääminen selittää paljon paremmin niin ammattiosastojen, ammattiliittojen kuin keskusjärjestöjenkin menestyksen kuin se ketkä kulloinkin ovat vallasta kampaillleet, sen saaneet, pitäneet tai menettäneet.

Helsingin metalli- ja rakennusalan nuorten lähetystö jätti 27.3.1957 SAK:lle kirjelmän nuorten työntekijöiden epätasa-arvoisesta palkkauksesta. Kuva: Yrjö Lintunen. Kansan Arkisto.

Kemianliitto

JÄSENTENSÄ VAHVA EDUNVALVOJA

Kemianliitto solmii työehtosopimukset:

- autonrengasalalle,
- kemian perusteollisuuteen,
- kenkä- ja nahkateollisuuteen,
- kumiteollisuuteen,
- lasikeraamiseenteollisuuteen,
- lasitus-,rakennuslasitus-ja lasinjalostusalalle,
- muovituote- ja kemiantuoteteollisuuteen,
- tekstiilihuoltoalalle,
- tekstiili- ja vaateusteollisuuteen,
- tekstiiliteollisuuden laitostemiehille,
- öljy-,maakaasu- ja petrokemianteollisuuteen

KEMIANLIITTO
K e m i a l i i t t o

Eino Ketola

dosentti, Helsingin yliopisto

Suomen Metallityöväen liitto 1961–1983

Suomen historia toisen maailmansodan jälkeen on ollut selviytymis- ja menestystarina. Sen seittäjiä on monta: Eurooppaan syntynyt voimatasapaino, kaupallisten ja poliittisten suhteiden rakentuminen Neuvostoliiton ja länsimaiden kanssa samanaikaisesti, uuden teollisen tuotannon rakentaminen, Ruotsin mallin seuraaminen hyvinvointi- ja koulutusyhteiskunnan rakentamisessa ja poliittisella tasolla sosialidemokraattien voitto vasemmiston sisäisessä valtataistelussa.

Presidentti Urho Kekkosen johtama harvinaislaatuinen politiikka päästi Neuvostoliiton edustajat niin syvälle Suomen asioihin, että Neuvostoliitossa saatettiin pitää uskottavana myös siirtymistä kansandemokratioiden suuntaan sopivassa tilanteessa. Sellainen syntyi kun ammattiyhdistysliike eheytyi, maassa oli kansanrintaman hallitus 1966 alkaen ja SDP lähti muuttamaan suhtautumistaan ulkopoliittikaan ja kommunisteihin. Euroopan voimatasapainon rinnalla tämän mahdollisuuden näkeminen ilmeisesti suojasi Suomea karkeammalta painostukselta. Silti vallankumouksen koeputket porisivat kiivaasti ”Laboratorio Suomessa” erityisesti vuosina 1970–1975.

Metallityöväen Liiton rooli suomalaisessa yhteiskunnassa kytkeytyy useampiin edellä mainituista tekijöistä. Suomen ammattiyhdistysliikkeen hajoaminen liittyi Euroopan voimatasapainoon, kylmän sodan rintamalinja kulki SAK:n ja SAJ:n välissä. Metalliliitosta lohkesi kaksi erillistä ammattiliittoa, jotka liittyivät SAJ:n alaisuuteen. SAJ oli selkeästi länsimaisiin arvoihin nojaava järjestö, joka oli lähellä sosialidemokraattista puoluetta. SAK:n johdossa puolestaan oli ideologisesti kirjava TPSL, joka piti yllä taktista liittoa kommunistien kanssa ja hyviä yhteistyösuhteita presidentti Kekkoseen sekä Maalaisliittoon.

Metalliliiton puheenjohtaja Onni Närväsen asema vaikeutui heti kuusikymmenluvun alussa sisällöllisesti ristiriitaisen politiikan vuoksi. TPSL:n enemmistöä pidettiin yllä liitossa paperiosastojen avulla. Ammattiyhdistysliikkeen eheytyminen yhteydessä kylmän sodan rintama siirtyi Metalliliiton sisälle. Metalliteollisuuden nopean kasvun ansiosta Metallista tuli SAK:n suurin liitto. Ne voimat, jotka hallitsivat Metalliliittoa, hallitsivat myös SAK:ta. Kenellä puolestaan oli hallussaan SAK, sillä oli parhaat mahdollisuudet osallistua hallitukseen silloin, kun työväenpuolueet siellä olivat.

Neuvostoliitto painosti jo SAK:n puheenjohtajaa Vihtori Rantasta yleislakkopoliittikaan, mutta Rantanen ei suostunut ja jopa riitaantui venäläisten kanssa. Kansanrintamahallituksen uudet voimat syrjäyttivät Rantasen, mutta NKP esitti saman vaatimuksen myös Niilo Hämäläiselle. Kun hänen vuoronsa oli lähteä, Metallin kommunistit vetosivat venäläisiin, että Metallin sosialidemokraattinen puheenjohtaja Sulo Penttilä ei oikeistolaisuutensa vuoksi sopinut SAK:n puheenjohtajaksi. NKP koetti käydä Suomessa kovaa ideologista sotaa Arvid Pelshen opastuksella. Leninististen näkemysten mukaan vain pohjoiseurooppalainen ”sosialidemokratismi” piti pystyssä kapitalistista järjestelmää. Kommunistien harjoittamaan työväen yhteistyön politiikkaan kuului sosialidemokratian hävittäminen.

Metalliliitto toimi SDP:n ja presidentti Kekkosen oikeaoppisena tukijana ulkopoliitikassa, mutta rakensi omat ulkosuhteensa asaperusteiselle yhteistoiminnalle pohjoismaisten veljesliittojen ja läntisen Euroopan ammattiyhdistysliikkeen sekä IMF:n kanssa.

Metalliliiton liittokokouksen neljät peräkkäiset vaalit vuosina 1971, 1975, 1979 ja 1983

johtivat kaikki sosialidemokraattien niukkaan voittoon. Voitot perustuivat toisen maailmansodan jälkeisen ajan huomattaviin poliittisiin operaatioihin, joilla sosialidemokraatit onnistuivat sääntömuutoksissa viemään kommunisteilta sentralistisen demokratian edut näiden hallitsemilta Metallin osastoilta ja järjestämään oman tukiverkostonsa eheytyksen tuomien lisäjoukkojen tukemina siten, että enemmistö liitossa saavutettiin. Lopputulokseen vaikutti myös se, että sosialidemokraattinen puolueriita saatiin päätökseen ratkaisevalla hetkellä, kun taas kommunistien stalinistisen ja revisionistien siiven välinen juopa kasvoi ylitsekäymättömäksi.

Työmarkkinoilla Metalliliiton sosialidemokraattinen johto pyrki noudattamaan maltillista ja pitkäjänteistä politiikkaa ja suosi tulopoliittisia kokonaisratkaisuja. Kommunistien aktiivisuus vaikutti valtataistelun kautta siten, että sosialidemokraattien oli vuonna 1971 johdettava raskaan metallin seitsenviikkoista lakkoa voidakseen säilyttää johtavan asemansa vuoden 1971 liittokokousvaaleissa.

Metallin lakko oli jäsenistön tyytymättömyyteen perustuva ja pelkkään ammattiyhdistystoimintaan keskittynyt, mutta samalla erittäin poliittinen: liiton sosialidemokraattinen johto tavoitteli sillä oman asemansa säilyttä-

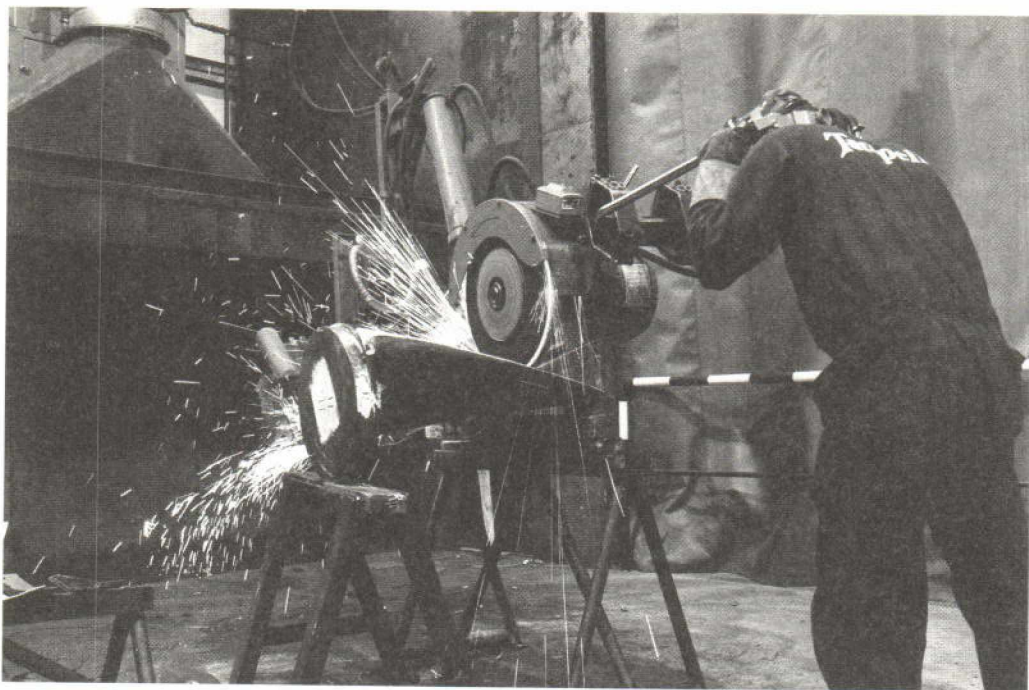
mistä, kommunistien kannatuksen rajoittamista ja maltillisen sopimuspolitiikan jatkuvuutta. Pohjoismaisten metallialan ammattiliittojen taloudellinen tuki kattoi lähes puolet seitsemän viikon lakkoavustuksista. Poliittisesta näkökulmasta tarkastellen tämä tarkoitti sitä, että pohjoismaisten liittojen sosialidemokraattiset johtomiehet asettuivat tukemaan suomalaisten puoluetovereidensa kamppailua kommunismia vastaan. Solidaarisuussopimus, johon avustus perustui, oli puhtaasti ammatillisten etujen ajamiseen tarkoitettu. Ainoastaan kommunistit, stalinistisiipi etunenässä, pyrkivät tuomaan lakkoliikkeeseen poliittista sisältöä vaikuttaakseen hallitukseen ja maan yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Lakon päättänyt sopimus toi alan työntekijöille lomaltapaluurahan, joka levisi koko työmarkkinakenttään muutamassa vuodessa.

Kommunistit pyrkivät korpilakkotaktiikalla romuttamaan tulopolitiikan ja sopimusjärjestelmän. Lakkoilua suosivat mielialat työpajoilla tarttuivat sosialidemokraattienkin kannattajakuntaan siten, että liitonkin oli otettava lakkoaloite käsiinsä useamman kerran 1970-luvulla.

Seitsemänkymmentäluvusta muodostui hengeltään vasemmistolainen vuosikymmen, jolloin sosialistissävyisiä onnen elementtejä etsittiin valtionyhtiöistä, yritysdemokratiasta ja

Mielenosoittajia Eduskuntatalon portailla Metallin lakon aikana 1971. Kylteissä teksteinä mm. "ML ja RL yhdessä voittoon" sekä "Teräksen ja raudan armeija voittaa". Kuva: Kansan Arkisto.

Metallityöntekijä Tampellan konepajalla Tampereella 1986. Kuva: Markku Ylenius. Hämeen Yhteistyö. Kansan Arkisto.

jopa uudesta teknologiasta. Metallin liittokoukous 1975 oli hengeltään hyvin sosialistinen ja liiton oma propaganda ylitti hetkittäin monenlaiset rajat. Johto piti kuitenkin tiukasti kiinni siitä, että olennaisissa kysymyksissä sosialidemokraattinen linja piti: liitto ei hyväksynyt lakon käyttämistä mielenosoituksen tapaan poliittisena aseena, tiukka työehtosopimuksia painottava linja säilytettiin, vapaakauppasopimusta EEC:n kanssa ei tosiasiallisesti lähdetty vastustamaan, vaikka liittokokous pääsikin vuonna 1971 tekemään EEC-vastaisen päätöslauselman. Kun kysymykseen tuli mahdollisen kommunistisen enemmistön torjuminen liiton hallinnossa, käyttöön otettiin IMF:n ja Ruotsin Metalliliiton kautta toimitetut läntiset rahoitusmuodot. Asiakysymyksissä liitto löysi yhteisen kasvupohjan yhteistyölle sekä Pohjoismaiden että läntisen Euroopan ammattiyhdistysliikkeen kanssa samanaikaisesti kun suhteet sosialististen maiden keskitettyyn ”ammattiyhdistysliikkeeseen” jäivät seremoniaalliseksi.

Metalliliiton työehtosopimuspolitiikka suosii tulopoliittisia kokonaisratkaisuja ja solidaarista palkkapolitiikkaa. Tämä palveli pienipalkkaisten työntekijöiden etuja ja nuoria perheitä, joita kiinnitettiin näin yhteiskuntaan. Sopimusjärjestelmän palkkarakenteen kautta alempien ryhmien korotukset siirtyivät liukumina myös paremmin palkatuille ammattimiehille. Seitsemänkymmentäluvun ammattiyhdistyskulttuurissa yhtenäinen linja ei ollut aina mahdollinen. Välillä järjestön varsin maltillisen johdon oli sopeuduttava jäsenistöstä välittyneisiin paineisiin ja ohjattava liittoa väliaikaisesti ”taistojen tielle”.

Liiton puheenjohtaja Sulo Penttilä sai alaisia tukevalla ja vähäeleisellä johtamisellaan lähimmät sosialidemokraattiset avustajansa tekemään kaikkensa yhteisten päämäärien hyväksi. Edvin Salosella, liiton II puheenjohtajalla vuosina 1967–1971, oli kaikki edellytykset kasvaa merkittäväksi revisionistisen politiikan edustajaksi SKP:ssä, mutta hänen aikansa meni ohi, kun SKP ei kyennyt katkaisemaan

napanuoraansa Neuvostoliiton kommunistiseen puolueeseen vuonna 1966.

Tutkittuna aikana Metallin jäsenkunta kehittyi huonosti koulutetusta hyvän peruskoulutuksen saaneeksi, työmarkkinoille itse koulutautuvaksi joukoksi, joka lukumääräisesti nelinkertaistui. Naisten osuus kasvoi viidennekseen ja ylikin. Teknologisen elementin osuus teollisuudessa kasvoi ja sen myötä myös toimihenkilöiden työpanos. Työntekijöiden elämän olosuhteet rakentuivat yhä suuremmalle sosiaalisen turvallisuuden tasolle.

Suomen kommunistisen liikkeen voima ei riittänyt SAK:n haltuunottoon, kun vyörytys tyrehtyi Metalliliitossa sosialidemokraattien monin keinoin käymään sitkeään vastarintaan.

Kysymys oli yhtäaikaisesta poliittisesta kampanjoinnista ja kannatuspohjan säilyttämisestä. Neuvostoliiton vahva vaikutus rajasi Suomen ulkopoliittikkaa, pystyi manipuloimaan poliittista eliittiä ja julkista keskustelua, mutta sille ei koittanut tilaisuutta vaikuttaa klassisella tavalla työväestön laajamittaisen liikehännän kautta. Kekkosen kauden kansanrintamahallituksiin alun perin liittyneet poliittiset uhkakuivat haalenivat, ja sisäpoliittinen tie kohti kansandemokratian suomalaista versiota kävi kapeaksi ja kiviseksi. Alun perin vallankumoukselliseksi tarkoitettu kansanrintamataktiikka levennettiin väyläksi hyvinvointiyhteiskuntaan.

SKS:n Kirjatalo
Mariankatu 3, 00170 Helsinki
p. 0201 131 222
kirjamyyn@finlit.fi

ELVIRA WILLMAN
Lyyli, Kellarikerroksessa, Juopa

Työväenkirjailija Elvira Willmanin (1875–1925) kolme kiitettävää näytelmää haastavat miettimään naisen asemaa varhaisen työväenkirjallisuuden kentällä.
10,50 €

JARKKO S. TUUSVUORI
Kulttuurilehti 1771–2007

Suomalaisten kulttuurilehtien suurkatselmus kronikoi sadat aviisit Porthanin ajoista nykypäivään ja paneutuu niistä tärkeimpiin.
43 €

Työteliäs ja uskollinen
Naiset piikoina ja palvelijoina keskiajalta nykypäivään

TOIMITTANEET
MARJATTA RAHIKAINEN –
KIRSI VAINIO-KORHONEN

Teos nostaa piit ja heidän työnsä ensi kerran historian valokeilaan.
28 €

Suomen kansallisbiografia 1-10
TOIMITUSKUNNAN PUHEENJOHTAJA
MATTI KLINGE

Lokakuussa valmistuvan suurteoksen artikkelit muodostavat koko kansakunnan rehellen ryhmämuotokuvan valoineen ja varjoineen.
www.kansallisbiografia.fi
Teos myydään ainoastaan sarjana, 891 €

Verkkokirjakauppa www.finlit.fi/kirjat

Antti Kujala

dosentti, Helsingin yliopisto

Paperiliiton viime vuosien historiaa

Toimitus on valikoinut Antti Kujalan tekstin hänen kirjoittamansa Paperiliiton historian loppuluvusta. Toimitus päättyi menettelyyn Kujalan luvalla hänen oltuaan estynyt kirjoittamaan artikkeliaan itse.

Aina 1990-luvulle saakka Suomen talouskasvu oli perustunut pääoman laajaan mutta tehotomaan käyttöön. Pääomien niukkuus antoi niitä kanavoiville pankeille suuren vallan yrityksiin nähden. Maailman ja kotimaan talouden suhdanneheilahteluiden vietyä vientiyritysten kilpailukyyn markka devalvoitiin, jolloin suuria määriä resursseja siirrettiin muulta yhteiskunnalta vientiyrityksille ja -sektorille. 1990-luvulta alkaen pääomavirrat kulkivat kansallisten rajojen yli. Suuryritykset kansainvälistyivät ja tulivat riippuvaisiksi kansainvälisistä ja kotimaisista sijoittajista.

2000-luvun ensimmäisinä vuosina suomalaiset suuryritykset investoivat aikaisempaa paljon vähemmän Suomeen. Investoinnit menivät etupäässä ulkomaille, eivät suinkaan ensisijaisesti Kiinaan tai muualle halpapakka-maihin, vaan Länsi-Euroopan maihin, joissa palkat olivat Suomen luokkaa tai korkeammat. 1990-luvun alussa verotusjärjestelmää oli muutettu niin, että pääomatulojen alhainen verosuus muutti tulonjakoa kaikkein suurimpia tuloja saavien eduksi. Palkkatulojen osuus las-ki aikaisempaa alhaisemmaksi. Teollisuus- ja palveluyritysten maksamien osinkojen kokonaisuus nousi 1994–2003 kolminkertaiseksi niiden kotimaisiin investointeihin nähden. Osa osinkotuloista meni ulkomaille. Yritykset paransivat herkästi taseitaan ja kannattavuuttaan vähentämällä työvoimaansa. Lyhytjännit-teiseen pikavoittojen tavoitteluun perustuva kvartaalikapitalismi oli usein ristiriidassa pi-

tempää liiketoimintaa edellyttävän sijoittami-sen kanssa.

Useina 1990-luvun puolenvälin ja lopun vuosina paperintuotanto oli erinomaisen kan-nattavaa. Vuosituhannen vaihduttua paperin maailmanlaajuinen ylituotanto ja siitä seuran-nut hintojen lasku romuttivat metsäyhtiöiden kannattavuuden. Osansa kannattavuuden hu-ononemiseen oli myös epäonnistuneilla ulko-maisilla yrityskaupoilla. Talouden muiden alo-jen vuosituhannen alussa kokema notkahdus päättyi 2003–2004, mutta metsäyritysten tu-lokset ja kannattavuus vain heikkenivät. Suo-men paperiteollisuuden työn tuottavuus oli 2004 selvästi nousemaan päin ja edelleenkin maailman paras eli mitään tuottavuusongelmaa tässä suhteessa ei ollut.

Suomen kansainvälistyneet metsäyhtiöt ohjaavat tätä nykyä investointinsa kotimaan sijasta suurille tai eniten kasvaville markkinoil-le Keski-Eurooppaan ja Kiinaan sekä raaka-ainelähteiden luo Etelä-Amerikkaan. Suomen rajalliset puuvarat ja etäisyys päämarkkinoista ovat johtaneet siihen, ettei kotimaista paperin-tuotantokapasiteettia ole kasvatettu; päinvas-toin yritykset ovat aivan viime aikoina ryhty-neet supistamaan sitä.

Vuoden 2005 alussa Paperiliitto esitti peri-aatteessa Tupon mukaiset sangen vaatimatto-mat työehtosopimustavoitteet mutta työnanta-jat aikoivat kerralla puhdistaa pöydän: Kaikki ulkopuolisen työvoiman käyttörajoitukset oli poistettava eikä alihankkijan tarvinnut noudat-taa paperiteollisuuden työehtosopimusta. Jou-lu- ja juhannusseisokkien aikainen työskente-ly oli uskottava työnantajan päätösvaltaan ja siitä ei hyvitetäisi työntekijöille enempää kuin jo nyt voimalatyöntekijöille ja vartijoille. Pa-periliitto olisi luopunut seisokeista, jos työai-kaan olisi tullut lyhennystä, mutta työnantajat

Työntekijät ovat kokoontuneet Sulkusoppaa-tapahtumaan vuoden 2005 työsulun aikaan. Paikana on Paperityöntekijäin patsas Inkeröisten torilla. Kuva: Paperiliitto.

eivät tarjonneet seisokeista lähellekään sitä hintaa, mitä liitto edellytti. Edelleen työnantajat tahtoivat, että lomautusturvasta luovuttaisiin ja työaikajärjestelyihin tulisi teollisuudelle edullisia mutta työntekijöille hankalia joustoja. Sairauspoissaoloihin piti saada kahden päivän omavastuu aika (karenssiaika). Palkkoja Metsäteollisuus ry suostuisi korottamaan vain, jos työehtosopimuksesta poistettaisiin yllä mainitut epäkohdat, joita se piti tuottavuusesteinä.

Metsäteollisuus ry:n neuvottelijat ilmoittivat suostuvansa keskustelemaan Paperiliiton työehtosopimustavoitteista vain sitten, kun yhdistyksen näkemät tuottavuusesteet oli ensin poistettu tai ainakin siihen suuntaan oli lähdetty etenemään. Tällä ennakkoehdolla liittoa provosoitiin langettamaan työtaistelun uhka tai jopa aloittamaan lakko. Samaa pyrittiin sillä, että juuri tähän aikaan liiton puheenjohtajan

Ahosen ja johtavan vasemmistoliittolaisen Sauli Kovanen entisissä tehtaissa ilmoitettiin väen vähentämisestä. Metsäteollisuus ry tähtäsi joko valtakunnansovittelijan sovitteluun (mihin jouduttaisiin lakonuhan antamisen jälkeen) tai siihen, että liitto julistaisi lopulta alalle lakon. Edellisessä tapauksessa kirkko pannaisiin sovittelussa keskelle kylää, mikä hyödyttäisi Metsäteollisuutta, koska sen vaatimukset menivät paljon liiton vaatimuksia pitemmälle. Jos liitto haksahdaisi lakkoon, sen annettaisiin jatkua pari kolme viikkoa, minkä jälkeen liitto olisi kypsä myöntymään työnantajien vaatimuksiin. Metsäteollisuus ry uskoi kestävänsä lakon vastapuolta paremmin ja selviävänsä siitä voittajana. Yhtiöt kehottivat suorasivaisesti kasvattamaan paperivarastojaan. Metsäteollisuus vei kehitystä yhtä vääjäämättömästi kohti työtaistelua kuin Paperiliitto oli

syksyllä 1999 ja seuraavan vuoden alkupuolella tehnyt.

Sangen arvovaltainen työnantajataho varoitti Metsäteollisuus ry:tä selkävoiton hakemisesta, mikä kokemuksen mukaan kostahtaisi ennemmin tai myöhemmin. Voimantunnonsa yhdistys ei tällaisia varoituksia kuunnellut.

Myös Paperiliitto tiesi, että kiista päätyisi valtakunnansovittelijan soviteltavaksi, mutta se päätti menetellä toisin kuin vastapuoli tahdtoi. Työnantajien suunnittelema aikataulukin ja kaikki varastoihin ja hinnankorotuksiin liittyvät laskelmat pantaisiin uusiksi. Kiistan ratkaisua pitkitettäisiin, jotta liitolle hyödyllistä sopimuspainetta ja osapuolten vaatimusten nykyistä epätasapainoa tasapainotettaisiin sovitteluratkaisussa. Lakon sijasta liitto julisti ylityökiellon, joka tehtaiden miehityksen tultua viime vuosien verovähennyksissä karsituksi ääriarajoilleen pysäytti aina välistä koneita ja aiheutti muitakin häiriöitä.

Huhtikuussa osapuolten suhteet olivat siinä määrin kärjistyneet, että syntyi konserni-kohtaisia työnseisauksia ja koko paperiteollisuus seisoi muutamia päiviä vapun aikaan. Samana aikaan Paperiliitto ilmoitti järjestävänsä toukokuun puolessavälissä kahden päivän lakon. Ilmoituksen tarkoituksena oli käynnistää valtakunnansovittelijan sovittelu.

Metsäteollisuus ry ilmoitti pitävänsä ulkomaisten veljesliittojen solidaarisuuslupauksia huuhaana, mutta Ruotsin paperiliitto Pappers julisti suomalaisyhtiöiden ruotsalaisille tehtaille ylityökiellon, joka kesti lopulta yhtä kauan kuin sulkukin. Vielä hankalampaa oli, että tiedotusvälineet pitivät Metsäteollisuus ry:tä konfliktin pääasiallisena aikaansaajana, vaikka moitteita joustamattomuudesta jaettiin auliisti myös Paperiliitolle. Myös suuri yleisö oli mielipidetutkimusten mukaan enemmän Paperiliiton kuin Metsäteollisuuden ja sen vaatimusten puolella.

Varsinainen virhe tehtiin kuitenkin siinä, kun kuviteltiin, että Paperiliitto saataisiin alistamaan parin kolmen viikon työtaistelulla. Metsäteollisuus ry arvioi väärin omat ja vastapuolen voimaresurssit. Vastustajan aliarvioiminen tuli kalliiksi. Pitkittyvä työtaistelu tuotti haittaa paitsi osapuolille myös yhteiskunnalle

(verottajalle) ja talouselämälle, erityisesti metsäteollisuuden oheistoimintoja hoitaville yrittäjille. Myös kansantalouden kasvu joutui vaaaraan. Seitsemän viikon mittaiseksi venynyt työtaistelu nipisti bruttokansantuotteen vuosikasvusta kokonaisen prosentin. Sulullaan kolme metsäkonsernia haaskasivat enemmän kuin kaksinkertaisesti vuoden 2004 tuloksensa verran rahaa. Kiista tuli kuitenkin maksamaan ulkopuoliselle yhteiskunnalle kaikkein eniten.

Työtaistelussa ei ollut lainkaan voittajia. Metsäteollisuus ry sai työehtosopimuksen alakohtaisiin ongelmiin eräitä itselleen edullisia muutoksia ja tavallaan viimeisessä vuotessa 1985 edeltäneen aikakauden linnakkeessakin jouduttiin rekisteröimään se markkinavoimien ylivalta, joka oli lyönyt itsensä läpi koko yhteiskunnassa. Paperiliitto osoitti kuitenkin, että sillä on yhä paljon sananvaltaa työehtosopimusasioissa eikä sitä voitu alistaa sillä tavoin kuin vastapuolella oli kuviteltu. Osapuolten suhteet jäivät varsin tulehtuneeseen tilaan. Yhtiöhenkilö- ja työmotivaatio-ongelmia saattaa esiintyä. Jos alihankinnan salliminen ja seisokeista luopuminen edistävät tehtaiden ja työpaikkojen säilymistä Suomessa, kalliilla hinnalla hankituilla muutoksilla on myös positiivisia vaikutuksia. Työsulku horjutti myös sitä konsensusuhenkistä asioiden hoitamistapaa, jolla Suomessa on jo vuosikymmeniä yhteiskuntaa rakennettu eikä niin huonoin tuloksin. Tämän vuoksi ulkopuolinen yhteiskunta vasemmalta oikealle oli varsin yksimielisesti huolissaan konfliktin pitkitymisestä. Paperiteollisuuden työmarkkinasuhteiden tuleva kehitys on osapuolten itsensä määrättävissä. Maailmantalouden kehitys ja paperiteollisuuden omat päätökset tulevat ratkaisemaan, mikä paino Suomen tehtailla ja työpaikoilla konsernien globaalistrategiassa tulee olemaan.

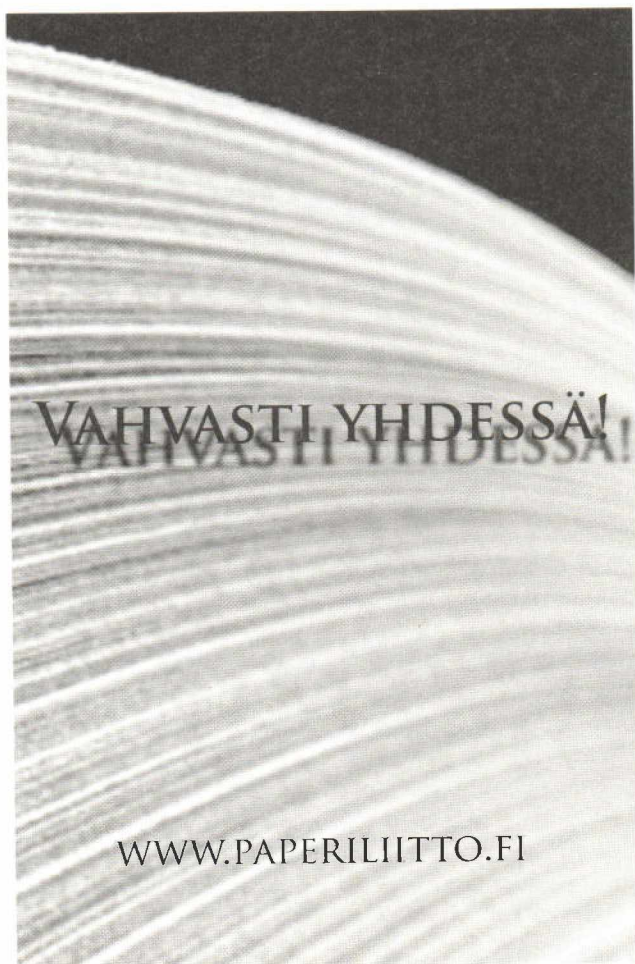
Paperityöntekijöiden asema on viimeisten sadan vuoden aikana muuttunut todella perusteellisesti. 1900-luvun alun paperityöntekijät olivat isäntiensä pikkumaisten tehdassääntöjen ja hyväntahtoisen mutta itsevaltaisen holhouksen alla ja vailla kaikenlaisia perusoikeuksia, käden käänteessä irtisanottavissa, jos yhtiön tarve niin vaati. Palkka oli alhainen, työpäivät pitkät ja asumisolot kehnöt. Paperiliitto syntyi

työväestön pyrkimyksille edullisella hetkellä 1906, mutta pian poliittiset ja taloudelliset suhdanteet kääntyivät liittoa vastaan. Vuoden 1917 poikkeusta lukuun ottamatta työnantajat tunnustivat liiton ja ammattiosastot neuvottelu- ja sopimuskumppanikseen vasta toisen maailmansodan päätyttyä. Mahdollisuudet vaikuttaa omaan työhön säilyivät rajallisina vielä paljon pitempään. Maailmansotien välisenä aikana paperiteollisuus oli matalapalkka-ala, vaikka itse teollisuudenala oli Suomen talouden dynaamisin osa. Paperityöntekijät nousivat teollisuustyöväestön palkkatilastojen kärkipaikoille vasta 1970-luvulta lähtien.

Nyt alalla on verraten korkea palkkataso, mutta monia oikeuksia ja etuja antava työeh-

tosopimus ei edelleenkään tarjoa suojaa työpaikkojen vähentämistä vastaan.

Paperityöntekijät pitävät itseään työväestönä sanan perinteisessä merkityksessä ja toimivat sen mukaisesti. Paperiliitto on etujärjestö, joka ajaa ensisijaisesti jäsentensä parasta niin kuin kaikki muutkin etujärjestöt tekevät. Paperityöntekijöiden asemassa sadassa vuodessa tapahtunut suuri muutos ei tietenkään ole yksin Paperiliiton ansiota, vaan on osa yhteiskunnan vaurastumis-, kansanvaltaistumis- ja tasa-arvoistumiskehitystä. Tähän kehitykseen liitto ja sen jäsenet ovat antaneet tehdastyöllään ja yhdistystoiminnallaan oman eivätkä niin vähäisen panoksensa.

Erkki Vasara

dosentti, Helsingin yliopisto

"Mä tulin pää edellä maahan" – työsuojelukysymykset Sähköliitossa

"Maaliskuun lopulla 1989 oli kova kevätmyrsky, joka lähestys tuolta lännen puolelta, ja alkoi kaatamaan mettää Turun saaristo-alueella. Me saatiin hälytys radiopuhelimella, silloin oli vielä radiopuhelimet autoissa, kun ei muita puhelimia ollut, että nyt pitää lähteä Askaisiin korjaamaan vikaa, että siellä on kaatunut puita 20 kilovoltin suurjännitelinjan päälle ja siellä on muuntopiirejä sen linjan pätkän takana kylmänä. Kaksi työryhmää meitä sinne hälytettiin paikan päälle. No sehän oli kuin jatkosodan keskityksessä, kun helvetinmoinen myrsky ja mettää meni koko ajan nurin. Me otettiin radiopuhelimella yhteyttä työnjohtajaan ja todettiin, että täällä on semmoinen myteri, että on ihan turha yrittää nostaa sitä linjaa pystyyn, kun siellä oli pylviäät nurin ja johdot maassa. Se on ensinnäkin hengenvaarallista ja toiseks, jos me saadaan se linja pystyyn niin se on alle puolen tunnin uudestaan nurin, koska myrsky kaataa puita jatkuvasti. Vastaus oli semmoinen, että siellä on kolme muuntopiiriä ilman sähköä ja ihmiset ilman sähköä, että välittömästi töihin. Muuton se on työstä kieltäytymistä.

Me ruvettiin touhuun ja saatiin pylviäät sinne pystyyn uudestaan. Mä lähdin yhteen yhdentoista metrin kalliopylvääseen kiipeämään ylös pistämään ortta paikalleen, kun se oli irronnut siinä myterissä. Nostin johtimet sinne ylös ja kaveri kiristi ne sitte seuraavaan pylvääseen, mistä ne oli poikki kun oli puita kaatunut päälle. Sai ne kiristettyä niin mä aloin sitomaan johtimia kiinni eristimille siinä omassa pylväässäni, kun kaverit huusi alhaalta, että hei jumalauta nyt mänty kaatuu siitä vierestä. Mä näin kun alko semmonen pitkä parikymmenmetrin mänty kaatua sitä linjaa kohti,

niin mä aattelin, että mä kerkiin karkuun sieltä pylväästä ja avasin tuon pylväsvyön, jonka varassa siellä ollaan. Mä kerkesin vaan avata sen vyön kun se mänty kaatus ja heitti sen linjan ja pylvään semmoseen 45 asteen kulmaan. Ja kun se vyö ei ollut kiinni, niin mä käännyin selälleni ja kun mulla oli rautaset pylväskengät jalassa ja jalka ei taitu silloin, kun vaan jos joku paikka kropasta menee sohjoks, mutta mulla ei jalka kääntynyt nilkasta, vaan polvi. Ja mä jäin roikkumaan siihen pylväästä toisen pylväskengän varassa pää alaspäin polvi sohjona. Siinä kiikuin jonkun aikaa. Tuuli keinutteli. Sit kun siin aikani olin, pylväskengästä nahkaremmit katkesi mun painosta. Mä tulin pää edellä maahan."

Näin muistelee kohdalleen 1980-luvulla satunutta vakavaa onnettomuutta tuolloin linjasähköasentajana työskennellyt Reijo Salmi. Mies kuljetettiin ambulanssilla sairaalaan, jossa hän jäi eloon kiitos kypärän, joka "tosin meni päreiksi", kuten hän itse on asian ilmaissut. Vaikka Salmi vältti halvaantumisen – selkäranka ei ollut murtunut – hän oli kovan tärähdyksen vaikutuksesta kuitenkin pari päivää alaraajoistaan liikuntakyvytön. Salmi, joka onnettomuuden sattuessa oli 23-vuotias, on vuosien varrella usein muistellut työnantajan edustajien vierailua hänen luonaan sairaalassa pian tapauksen jälkeen: "Ensimmäinen kysymys oli, minkä päälliköt tekivät: 'Ei kai sulle jääny mitään kammoa pylvästyötä kohtaan. Kai sää pystyt jatkamaan niissä töissä.'" Työnantajan edustajilla oli huoli yrityksen rahoista, sillä pylväskammon saaneen miehen uudelleenkouluttaminen toisiin tehtäviin merkitsi yritykselle aina kustannuksia. Tuossa kohden ei ollut

vielä selvillä, mikä Salmen selkärangan tilanne oli. Polven paraneminen kesti muun muassa toistuvien sisäisten verenvuotojen vuoksi pidempään, ja Salmi oli sairaalomalla kolme kuukautta.²

Sähkötyöt ovat vaarallisia, ja alan työntekijöille sattuukin edelleen myös hengenvaarallisia onnettomuuksia, myös traagisin seurauksin. Fyysisesti kaikkein raskaimpia ja monesti myös vaarallisia sähkötöitä ovat sähkölinjojen vetotyömailla suoritettavat pylvästyöt. Niinpä työsuojelukysymykset ovatkin alan työntekijöitä edustavan ammattiliiton, Sähköliiton, toiminnassa erityisen tärkeällä sijalla.

Kun vuonna 1980 teollisuudessa sattui 133 työtapaturmaa tuhatta työntekijää kohti ja sähkötöissä 67, olivat vastaavat luvut vuosien 1988–1989 keskiarvona 129 ja 72. Sinänsä hänen sähkötyötapaturmien määrä oli edelleen pieni, ja sähköala poikkesi, kuten luvut osoittavat, tässä suhteessa selvästi edukseen teollisuuden yleisestä tilanteesta, mikä oli ilmeisessä yhteydessä sähkötöiden korkeisiin ammattitaitovaatimuksiin. Toisaalta, siinä missä teollisuuden tapaturmaluvut olivat kahdeksankymmenluvun kuluessa hieman pienentyneet, sähköalalla oli vastaavasti tapahtunut kielteistä kehitystä.³

Sähköalan töiden vaarallisuus ei ole hävinnyt 2000-luvullakaan mihinkään sähkön perusluonteesta johtuen. Onnettomuuksia sattuu edelleen ja esimerkiksi kesä 2004 oli tässä suhteessa erityisen synkkä jakso, kuten Sähköliiton lehti Vasama uutisoi kyseisen vuoden syyskuun numerossaan:

"Sähkötöiden vaarallisuus on tänä kesänä näytettyntynyt koko karuudessaan. Kovin kohtalo on osunut energia-alan sähköasentajien kohdalle. Loviisan ydinvoimalaitoksen vuosihuollon yhteydessä Empower Oy:n asentaja loukkaantui vakavasti kuuden kilovoltin kojeistossa sattuneessa sähkötapaturmassa ja menehtyi myöhemmin vammoihinsa. Kuusamossa riehuneen myrskyn tuhoja korjaamassa ollut Eltel Networks Pohjoinen Oy:n linja-asentaja sai niin ikään surmansa sähkötapaturmassa.

Eltel Networksin ratasähköistystyömaalla Oulussa tapahtui myös erittäin vakava työtä-

Asentajat pylvästöissä Pohjois-Karjalan Sähkön Enerken Kontiolahden urakkatyömaalla. Kuva: Sähköliitto.

paturma, jonka nuorta uhria on hoidettu pölvammoihiin erikoistuneessa Kuopion yliopistollisessa sairaalassa.

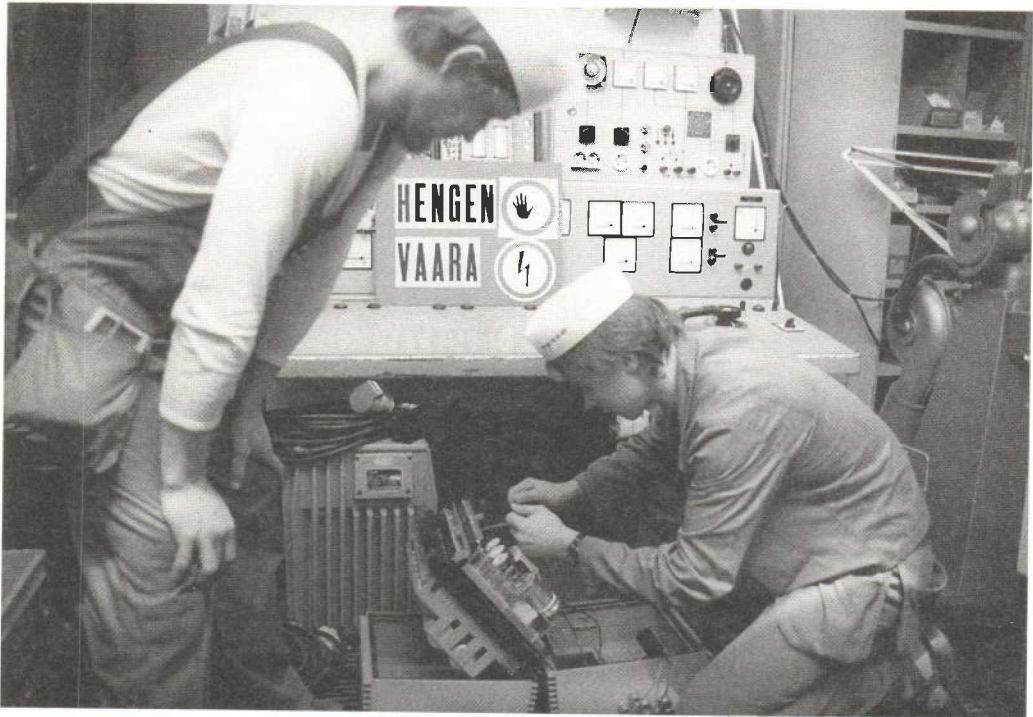
Edellisten tapauksien lisäksi kesään mahtui useita muitakin työssä sattuneita sähkötapaturmia."⁴

Viime vuosina työsuojelukysymysten hoitaminen on mennyt yrityksissä – kokonaisuutta arvioitaessa – huomattavastikin eteenpäin, mutta siitä huolimatta erot työsuojelukysymykset hyvin ja huonosti hoitaneiden yritysten välillä näyttävät Sähköliiton suunnalta tarkasteltuna kasvaneen. Parhaimmassa päässä ovat yritykset, jotka ylipäättään kehittävät turvallisuusjohtamisjärjestelmiä, ja toisessa päässä ne, jotka Sähköliiton työympäristöasiamiehen Eero Maanojan sanoin "harrastavat vielä mutapainia" työsuojelulasioissa. Yrityksen koolla on

oma merkityksensä, suurissa yrityksissä on ainakin periaatteessa paremmat mahdollisuudet laaja-alaiseen työsuojelutoimintaan, mutta kokokaan ei selitä kaikkea. Ennen muuta kyse on henkilöistä, jotka vastaavat yrityksissä työsuojelusta, ja heidän halustaan – tai haluttomuudestaan – panostaa työsuojeluun. Edelleen on myös isoja yrityksiä, joissa ei tehdä riittävästi töitä työntekijäin turvallisen työympäristön puolesta. Kuitenkin on havaittavissa, millä suunnalla on eniten ongelmia. Huomion kohteena ovat tällöin, Eero Maanojan sanoin, ”pienet sähköasennusliikkeet, pienet urakoitsijat, jotka pääsääntöisesti ovat yhteisellä työpaikalla jonkun isomman työnantajan renkeinä ja pahimmassa tapauksessa saavat aliurakoita joltakin toiselta sähköurakointiliikkeeltä”. Tässä asetelmassa ovat mahdollisuudet panostaa työsuojeluun erittäin heikot.⁵

Vaikka työsuojeluasioiden hoito onkin 2000-luvulle tultaessa kokonaisuutena jo varsin suotuisalla kannalla, esiintyy monissa yri-

tyksissä vielä näiltä osin penseää asennetta. Työsuojelua pidetään monessa yrityksessä kustannustekijänä, tekijänä, joka aiheuttaa ylimääräisiä kuluja, vaikka hyvin hoidettu työsuojelu voi jopa säästää yrityksen kustannuksia. Pitkälti kyse on kuitenkin monien työnantajain välinpitämättömyydestä, jonka murtamiseksi työsuojeluvaltuutettujen täytyy aktiivisesti ajaa asiaansa, kuten Eero Maanoja muistuttaa todetun, ”myydä työsuojelu työnantajille”, ja jopa hoitaa työnantajalle kuuluvia toimia työsuojelukysymysten hoitamiseksi. Kuten Pauli Kettunen on todennut: ”Työsuojeluihmiset ovat osoittaneet yhä uusia työelämän puolia työsuojelullisiksi ongelmiksi ja todistaneet nämä myös tuotannon funktionaaliksi ongelmiksi. Näin on koetettu [...] vakuuttaa työnantajat siitä, ’ettei työsuojelu ole ahdasta työntekijöiden edunvalvontaa’.” Työsuojelun kannalta hankalin Sähköliiton pääsopimusaloista on edelleen asennuspuoli, talotekniikka, sekä sähköjakelu, jossa tehdään

Teollisuussähköasentajia kunnossapitotöissä Fazer Oy:n suklaa- ja makeisryhmän tehtaalla Vantaan Fazerilassa vuonna 1987. Kuva: Sähköliitto.

fyysisesti raskaita, tapaturma-alttiita töitä. Yksityisissä puhelinlaitoksissa, tietoliikennealalla, työsuojelu sen sijaan on ollut perinteisesti paremmalla kannalla. Nyt kun teleoperaattorit ovat eriyttäneet ja ulkoistaneet verkostotoiminnan muusta toiminnastaan, kyseiset toimet ovat siirtyneet yksityisille verkstourakoitsijoille, joiden piirissä on esiintynyt työsuojeluongelmia. Teollisuuden puolella keskeisin ongelma on eri laitteiden käyttöön liittyvä sähköturvallisuus.⁶

Sähköalan vaarallisuudesta kertoi omaa kieltään se, että kuolemaan johtaneitakin tapaturmia sattui edelleen muutamia kaudella 1996–2005. Pahimmat alat tässä suhteessa olivat energia-ala ja talotekniikka. Esimerkiksi sähkönjakelualueella olivat työntekijäin ongelmaksi nousseet 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä sähköpylväiden kyllästämisineen käytetyn, pahimmoillaan syöväälle altistavan kreosootin aiheuttamat terveyshaitat. Linjamiesten terveyden riskitekijäksi muodostunutta kyllästysainetta oli käytetty useilla eri työmailla. Sähköliitossa ongelma huomioitiin. Myös työnantajapuolella tilanne tiedostettiin, mutta nähtiin lisäsuojavarustusten hankkiminen silti ensisijaisesti kustannuskysymyksenä. Työympäristöasiamies Maanojan mainitsemat, edellä esillä olleet, monien työnantajien käsitykset työsuojelukysymyksistä näyttäytyivät tässäkin tapauksessa. Kreosootiongelman vuoksi monet varsinkin nuoremmat linjamiehet vaihtoivat toisiin töihin. Sähköliitto edellytti ongelman minimoimiseksi muun muassa nostokorityöskentelyn lisäämistä ja pylvästöiden koneistamista, työmenetelmien kehittämistä siten, että pylväaseen kiipeämistä voitaisiin vähentää, kreosoottiljyä läpäisemättömän suojavaatetuksen hankkimista työntekijöille sekä kreosootin korvaamista vähemmän haitallisella kyllästysaineella.⁷

Sähkönjakelulinjojen pylvästyöt, joita 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä teki noin 5 000 miestä, olivat sähköalojen fyysisesti raskaimpia ja myös tapaturma-alttiimpia työtehtäviä, ja niiden turvallisuutta lisäämään tähtääviä toimia koskevan asetuksen valmistelu alkoi sosiaali- ja terveysministeriössä jo vuonna 2000. Asetusta

valmistelevassa työryhmässä olivat edustettuna muun muassa työmarkkinakeskusjärjestöt SAK ja EK sekä sähköalojen vastaavat järjestöt Sähköliitto ja työnantajapuolen Finergy. Valmistelutyö keskeytyi kuitenkin vuonna 2004 erimielisyyteen eräiden pylvästyön turvallisuuteen vaikuttavien vaatimusten sisällyttämisestä asetukseen. Sähköliitto oli kuitenkin edelleenkin aktiivinen korjauksen saamiseksi pylvästöiden työturvallisuusongelmiin ja luovutti marraskuussa 2006 sosiaali- ja terveysministeriölle esityksensä asetuksen pikaisesta antamisesta ja omista vaatimuksistaan asioiden korjaamiseksi.⁸

Ensi kertaa vuonna 2001 julkaistulla ja vuonna 2005 päivitetyllä standardilla annetaan lukuisia ohjeita eri sähköstöiden tekemiseksi turvallisesti tavanomaisista asennustöistä aina suurjännitejohdoilla tapahtuvaan työskentelyyn.⁹ Alan turvasäädösten valmistelu tapahtui 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä kokonaan kauppa- ja teollisuusministeriössä, ja vain merkittävämpien säädösten ollessa valmisteilla perustettiin tapauskohtaisesti työryhmä, johon Sähköliitonkin edustaja kutsuttiin mukaan.¹⁰

Sähköliitto, noin 30 000 jäsenen keskusur SAK-lainen ammattiliitto, on ollut ja oli edelleen 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä merkittävä vaikuttaja alansa työsuojelu- ja työympäristökysymyksissä, sillä liitosta löytyi perustavaa laatua olevaa sähköalan asiantuntemusta. Vuonna 2005 liiton keskushallinnossa edunvalvontaosastoon kuuluvan työympäristöyksikön tehtäväkenttään kuuluivat työsuojelun ja sähkötyöturvallisuuden toteutuminen työpaikoilla, työsuojelua koskevan lainsäädännön ja työmarkkinajärjestöjen välisten sopimusten noudattamisen valvonta, lainsäädännön ja ohjeiden valmistelu sekä eläkkeitä ja tapaturmakorvauksia koskevat asiat. Liitto osallistui sähköturvallisuutta koskeneiden säädösten, standardien ja ohjeiden valmisteluun sekä sähköturvallisuuden valvontaa käsitelleiden toimikuntien ja muiden elinten työskentelyyn. Lisäksi liitto osallistui Tampereen teknillisen yliopiston toteuttamaan sähkötapaturmien tutkimusta ja sähköturvallisuuden kehittämistä koskeneeseen hankkeeseen sen ohjausryhmässä.¹¹

Ammattiliittojen tehtävät ovat myös 2000-luvun Suomessa moninaiset, ja työsuojeluasiat ovat yksiä tärkeimmistä. Näin myös ja eritoten Sähköliitossa, jonka jäsenten työala on varsin vaaranalaisista. Liittotason lisäksi asioita hoitavat paikallistason vaikuttajat, päälähtämismiehet, työsuojeluasiamiehet ja -vastaavat, jotka edelleenkin joutuvat liian usein havaitsemaan työnantajien asenteissa enemmän huolta yrityksen varoista kuin työntekijän terveydestä.

Vaikka ajan virrassa kuuluu tänä päivänä heittoja ay-liikkeen merkityksen vähenemisestä, tuporatkaisujen vanhanaikaisuudesta ja paikallisten ellei peräti henkilökohtaisten palkkaratkaisujen puolesta, osoittavat jo pelkästään työsuojeluongelmat ja tarve niiden ratkaisemiseen työntekijäin kollektiivisen edunvalvonnan, ammattiyhdistysliikkeen toiminnan ja olemassaolon välttämättömyyden.

Lähdeviitteet

- 1 Reijo Salmen lausunto, haastattelu 18.12.2006.
- 2 Reijo Salmen lausunto, haastattelu 18.12.2006.
- 3 Liittosihteeri Reijo Tihisen alustus Sähköliiton työsuojeluseminaarissa 24.–25.11.1990.
- 4 Vasama 11/2004 Hirvittävä heinäkuu, ankea elokuu, s. 5.
- 5 Eero Maanojan lausunto, haastattelu 13.11.2006.
- 6 Eero Maanojan lausunto, haastattelu 13.11.2006; Pauli Kettunen, Suojelu, Suoritus, Subjekti, Työsuojelu teollistuvan Suomen yhteiskunnallisissa ajattelu- ja toimintatavoissa, Historiallisia tutkimuksia 189, Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1994, s. 421.
- 7 Vasama 7/2006 Laboratoriotutkimukset todistavat: Pylväsmiehet jo altistuneet keuosootille, s. 13; Vasama 12/2006 Yhä useampi panee keuosootin vuoksi hanskat naulaan, s. 3.
- 8 Vasama 11/2006 Sähköliitto esittää ministeriölle: Pylvästöistä pikaisesti asetus, s. 6; Vasama 11/2006 Sähköliiton esitys pylvästyön turvallisuuden parantamiseksi ja terveyshaittojen estämiseksi, s. 7.
- 9 Eero Maanojan lausunto, haastattelu 13.11.2006.
- 10 Eero Maanojan lausunto, haastattelu 13.11.2006.
- 11 Sähköliiton toim.kert. 2005, s. 18.

Paasitorini
Kokous- ja kongressikeskus

keskellä Helsinkiä, Niltasaressa 30 kokoustilaa 8-800 hengelle
nykyaikainen kokoustekniikka korkeatasoiset ravintolapalvelut
keskustan palvelut kävelymatkan etäisyydellä

Paasitorini
Kokous- ja kongressikeskus

Paasitorininkatu 5 A FIN - 00530 Helsinki
p. 09-7089 611 Fax 09-7089 658 myynti.paasitorini.fi www.paasitorini.fi

Suomen Elintarviketurvallisuusliitto

KOTI-
MAINEN
RUOKA

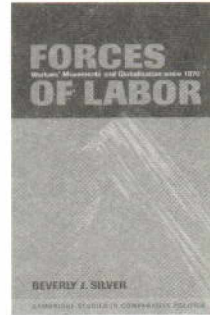
KOTI-
MAISTA
TYÖTÄ.

SEL

On monia tasoja tarkastella ammatillista liikettä ja sen toiminnan kannalta merkittäviä kysymyksiä. Päivi Uljaan huomion kohteena on eri maiden työväestön liikehdinnän suhde poliittisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin kiintoisan yhdysvaltalais tutkimuksen valossa. Mikko Murto, Hanne Paalanen ja Leena-Kaarina Hakkarainen esittelevät puolestaan pro gradunsa, joissa heillä on aiheenaan työssä käyvien asennoituminen ay-liikkeeseen, paikallisen ammattiosaston 70-vuotishistoria sekä sesonkityöläinen palvelumaiseman tuotteena ja tuottajana.

Päivi Uljas
tutkija, Helsinki

Opi perusasiat

"Maailmantalouden suuri laajentuminen, kapitalismin kulta-aika 1800-luvun puolivälistä synnytti vuosien 1873–1896 suuren laman ja sen myötä valtaisan maailmanlaajuisen kapitalistisen kilpailun jakson. Tämän kilpailun paine puolestaan sinkosi sarjan valtaisia muutoksia kapitalistisen kasautumisen maailmanlaajuisiin prosesseihin. Juuri nämä syvät, nopeat ja seurauksiltaan vaihtelevat muutokset olivat syynä nykyaikaisen työväenliikkeen syntyyn läntisessä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa." (Beverly Silver 2003 s. 131)

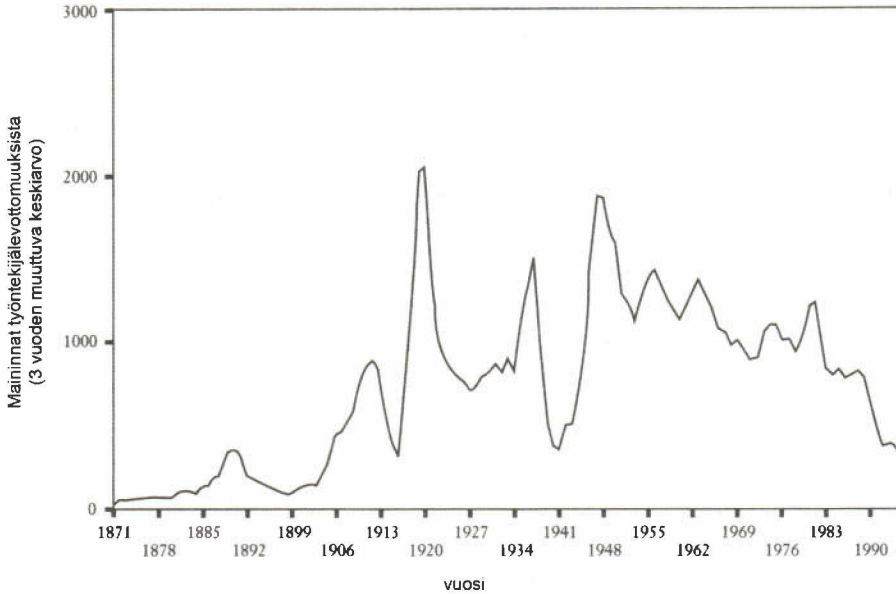
Forces of Labor
Workers' Movements and Globalization Since 1870
Beverly Silver
Cambridge University Press 2003

Wal-Mart : globalisaation kova ydin toimittanut Nelson Lichtenstein 2006,
Suomeen toimittanut Tapio Bergholm
Työväen Sivistysliitto 2006

Haluaisin suositella lehtemme lukijoille vuonna 2003 ilmestynyttä kirjaa *Forces of Labor*, kirjaa joka esittelee työväen vastarintaa yli sadan vuoden ajalta ja perustuu laajan ja arvoste-

tun kansainvälisen tutkijaryhmän vuosien työhön. Teoksen kirjoittaja Beverly Silver on Johns Hopkins -yliopiston sosiologian professori. Tutkimusryhmä on kerännyt valtavan aineiston työväestön liikehdinnästä vuosilta 1870–2000 ja aineistoa analysoidaan suhteessa maailmanpolitiikan suuriin tapahtumiin, eri maanosiin ja maihin, tuotannon eri aloille, suhteessa työn tuottavuuteen ja innovatiivisuuteen ja suhteessa työn erilaisiin organisaatiomuotoihin. Tästä tutkimusalueesta kiinnostuneelle kirja on uskomaton aarreaitta ja sen lukeminen tuottaa jatkuvia elämyksiä ja yllätyksiä. Meidän pienen maamme työväenliikkeen toiminnot näyttävät sujahtavan kansainväliseen kontekstiinsa kuin veitsi sulaan voihin. Työväestön liikehdintä suhteessa maailmanpolitiikkaan¹

Yllä olevassa kaaviossa näkyy liikehdinnän määrä eri vuosikymmeninä vuosien 1870–1996 välisenä aikana. Sekä ennen että jälkeen maailmansotien työntekijöiden liikehdintä on ollut erityisen voimakasta. Silverin mukaan sotia edeltäneet hegemoniataistelut, taloudelliset tasapainottomuudet, työväestön kasvanut merkitys sotateollisuudelle ja tykinruoaksi ovat ainakin jossakin määrin lisänneet liikehtijöiden itsetuntoa ja luottamusta omiin

Maininnat työntekijälevottomuuksista 1870–1996. Teoksesta Silver Beverly J.: Forces of Labor. Workers' Movements and Globalization since 1870. Cambridge University Press. 2003. Suomennos artikkelin kirjoittajan.

voimiinsa. Kuten lukija tietää, me suomalaisetkin liikehdimme melko lailla sekä vuonna 1917 että myös toisen maailmansodan jälkeen. Osallistuessamme maailmanlaajuiseen toimintaan emme olleet perin omaleimaisia, eikä toimintaamme voi selittää vain ajankohdan paikallisten kiihottajien oveluudella ja kavaluudella. Hauskalla tavalla myös eri aikoina kasvanut liikehdintä tuntuu aina osuvan meidänkin touhuihimme, kuvion pylväisiin 1970-luvulla ja 1980-luvuilla voisi kirjoittaa vaikkapa sairausvakuutus, lomaltapaluuraha tai pekkaspäivät.

Minne menee teollisuus, sinne seuraa myös levottomuus, eli ”autoteollisuuden työväestön militanttiuden maailmanhistoriallinen kaava”²

Kirjassa esitellään selkeillä kaavioilla autoteollisuuden työntekijöiden liikehdinnän prosentuaalista jakautumista eri vuosikymmeniä eri maissa. Jos työtaisteluja oli autoteollisuudessa 1930-luvulla lähinnä vain USA:ssa ja Euroopassa, on taistelujen osuus Brasiliassa,

Etelä-Koreassa, Etelä-Afrikassa ja Meksikossa 1990-luvulla jo miltei puolet kaikista autoteollisuuden tapauksista. Kirjassa käydään läpi, kuinka autoteollisuuden siirtyessä uusiin halvemmän työvoiman maihin työväestön liikehdintä on seurannut perässä. Tätä tapahtumasarjaa Silver kuvaa seuraavasti: ”Nämä työväestön liikehdinnän vaiheet – jotka tapahtuivat valtavan erilaisissa kulttuurisissa ja poliittisissa ympäristöissä ja eri maailmanhistoriallisissa tilanteissa – jakavat hämmästyttävän samantlaiset piirteet. Alussa ne saavuttavat nopeasti suuria voittoja huolimatta ay-vihamielisistä työnantajista. Ne luottavat aina epämuodollisiin taistelumuotoihin, ennen kaikkea istumalakkoihin, jotka lamaannuttavat kyseisen teollisuuslaitoksen tuotantoa hyvin tehokkaasti hyödyntäen ydintoimintojen haavoittuvuutta. Kaikissa tapauksissa toimijat ovat ensimmäisen ja toisen sukupolven teollisuustyöläisiä, maaltamuuttajia tai maahanmuuttajia, joilla on vahva yhteisön tuki puolelleen. Autotyöläisten taisteluilla on ollut myös selvästi oman ammattialan kontekstia laajempi poliittinen merkitys koko yhteiskunnalle. Sel-

laisenaan nämä liikehdinnän käännekohtat edustivat myös työväestö-pääoma-suhteiden käännekohtia kussakin maassa”³ Lisäksi Silver kuvaa miten vanhat käsityöläiset ammattiyhdistysliikkeet pitivät aikanaan fordismia aytöiminnan tuhona, mutta toisin kävi. Tutkijan arvion mukaan myös uudet itseohjautuvaan ja joustavaan tuotantoon perustuvat mallit avaat työväestön liikehdinnälle uusia mahdollisuuksia.⁴

Työväen liikehdinnät ja tuotannolliset syklit

Kirjassa osoitetaan myös, että tuotantoteknologian kehitys ja tuotannollisten syklien muutokset vaikuttavat työväestön liikehdintään ja saavutuksiin. Lakkotaistelujen tuloksellisuus on parempaa tuotantotoklien alkuvaiheissa ja vastaavasti halvan työvoiman perässä muuttanut pitkälle kilpailu ala ei useinkaan mahdollista työntekijöille hyviä tuloksia vaan täyttämättömien tarpeiden kriisi jää yhteisöön. Eräänä esimerkkinä kirjassa esitellään tekstiiliteollisuutta, joka huolimatta työntekijöiden hyvinkin aktiivisesta taistelusta on jäänyt matalien palkkojen alaksi.⁵

Silver kuvaa kirjassaan myös, kuinka pääoma etsiytyy myös aina uusille paremmiin voittoja tuottaville kasvualoille, ja uudesta teknologiasta ja hyvästä kannattavuudesta haluavat myös työntekijät osansa. Työväen liikehdintä lisääntyy uusilla kasvualoilla, kuten kirjan selkeät kaaviot vuosien 1870–1990 liikehdinnästä osoittavat.⁶ Teoksessa esitelläänkin tarkemmin tällaisina uusina taistelujen kasvualueina kasvatusteollisuuden, eli opettajien, liikehdintää sekä palvelusektorilta siivoojien uudenlaisia taistelumenetelmiä.

Työskentelin itse kirjaa tehdessäni helsinkiläisten lihatyöläisten historian kimpussa, ja Silverin mallit tarjosivat hyvin antoisan viitekehysten sille, miksi väki liikehti joskus enemmän ja toisinaan ei ollenkaan. Makkaratuotannon kannalta suurimmat innovaatiot tapahtuivat 1960–1970-luvuilla, ja tähän aikaan yhdistyy Helsingin Kauppiailla valtaisa maalta muutaneen nuorison istumalakko- ja työpaikka-

taisteluiden vaihe. Lihan kylmäkuljetus ei ollut vielä yleistä, jolloin kilpailija ei voinut täyttää kaupan hyllyjä kaukaisemman tuotantolaitoksen tuotteilla. Lisäksi OTK:n laitokset myivät vain OTK:n kaupoille, Karjakunnan ja TLK:n laitokset vain SOK:n osuusliikkeille ja yksityiset vain Keskolle. Työntekijöiden ei tarvinnut juurikaan pelätä kilpailua. Kun tilanne muuttui 1990-luvun puolivälin jälkeen, HK:n talokoh- taisten palkkaliikkeiden osuus väheni ja palkkataso aleni muun lihaeteollisuuden tasolle. Valtakunnallinen työehtosopimus tuottaa nyt turvaa työntekijöille uudessa tilanteessa, jossa liha- tuottajat kilpailevat valtakunnallisesti.

Erilaisia liikehdinnän malleja

Silver erottelee liikehdinnän muotoja vähän kankeasti, mutta sinänsä toimivasti ”marx-tyyp- pisiin ja ”polanyi-tyyppisiin” toimintamalleihin. Marx-tyyppiset ovat lähinnä työpaikkojen sisällä tapahtuvia suoraan omistajiin kohdistuneita lakkoja, jotka tuottavat hyvää tulosta tuotantotoklien alkuvaiheen yrityksissä, joissa on hyvä kate. Polanyi-tyyppiset liikehdinnät ovat tyypillisiä aloilla ja tilanteissa, joissa työpaikka- kohtaisen liikehdinnän mahdollisuudet ovat heikompia.⁷ Tällöin työväestö pyrkii tavoitteisiinsa monipuolisilla tiedotus- ja solidaarisuus- kampanjoilla, joissa koko ympäröivän yhteisön tuki ja ay-liikkeen taloudelliset voimavarat suunnataan liikehdinnän tavoitteiden hyväksi. Tällaisten kampanjoiden esimerkkinä hän kuvaa mm. New Yorkin siivoojien taistelua. Tämä New Yorkista lähtenyt liikehdintä on edennyt kirjan julkaisemisen jälkeen laajemmaksi saavuttaen mm. Houstonissa suuria voittoja. Justice for Janitors -liikkeellä on omat nettisivut ja siitä kerrotaan jo Wikipediassakin. Suomen Sosiaaliforumissa Vihreiden nuorten vieraana on ollut liikkeen edustaja Valery Alzaga, josta Tapio Laakso kertoo omassa blogissaan.

”Alzaga toimii Yhdysvaltojen palvelu- alojen ammattiliitto SEIU:ssa ja on ollut aktiivinen erityisesti Justice for Janitors -kampanjassa siivoojien oikeuksien puolesta. Alzaga on ollut organisoimassa vastaavaa kampanjaa myös Lontoossa ja nyt hän on Hampurissa organi-

soimassa vartioita. SEIU:n kohteena ovat erityisesti globaalit palvelualojen suuryhtiöt, joita vastaan ammattiliitto toimii erittäin älykkäästi ja strategisesti. Analyysin pohjana on tietenkin se havainto, että palveluita on paha siirtää Kiinaan. Siivouksen voi ulkoistaa vaikka sadan alihankkijan kautta, mutta kyllä ne siivoajat siellä rakennuksessa silti ovat. Kohteiden kimppuun käydään mahdollisimman monelta suunnalta. Simppelein kuvio on tietysti mennä ketjun huipulle. Deutsche Bank voi olla hyvinkin pelätä maineensa puolesta, jos firmaa siivoavat, alihankkijoiden alistamat ihmiset päättävät tehdä asialle jotain.”⁸

Wal-Mart: globalisaation kova ydin

Justice for Janitors -liikkeen lisäksi toisena kansainvälisen uudentyypin taistelun mallina on syytä esitellä amerikkalaiseen kauppa-keijuun Wal-Martiin kohdistunutta toimintaa. Tapio Bergholm on toimittanut Suomessa Nelson Lichtensteinin teoksen, jossa laajasti esitellään Wal-Martia, sen toimintalogiikkaa, innovaatiota ja työväestön kohtelua. Kirja sinänsä on erinomainen tutkimus, joka työväen tutkijoiden on syytä lukea. Mutta samalla teos palvelee myös pienipalkkaisten kauppatyöntekijöiden maailmanlaajuisia liikehdintää parempien etujen puolesta. Se on siis eräänlaista Beverly Silverin kuvaamaa polanyiilaista vastarintatoimintaa, jossa vedotaan ostavan yleisön mielipiteeseen ja yhteisön tukeen ja tällä tavoin pyrintään lisäämään painetta valtioltaan ja sosiaaliseen lainsäädäntöön tilanteissa, joissa työväestö ei syystä tai toisesta pysty suorilla lakkotaisteluilla saamaan tuloksia.

Lopuksi siteeraan lyhyesti eräitä Silverin kiinnostavia johtopäätöksiä, toivoen että kirja *The Forces of Labor* kuuluisi yhä useamman tutkijan kirjastoon ja aktiiviseen käyttöön ja ehkäpä myös yliopistojen tenttikirjoihin. Olisi myös erinomaisen tärkeää saada tämä kirja suomeksi. Tällöin nekin ay-aktiivit, jotka eivät kenties ehdi tai pysty tutustumaan englanninkielisiin kirjoihin, voisivat hyödyntää tutkimusta.

Silver toteaa, että ”...mikäli menneiden tapahtumien kaavat toimivat minkäänlaisena

oppaana tulevaisuudelle, on syytä olettaa, että valtaiset työväestön levottomuudet lisääntyvät alueilla, jotka kokevat nopeaa teollistumista ja proletarisoitumista. (Suurin maailmahistoriallinen merkitys tässä mielessä on Kiinan tapahtumilla)”⁹ ”Kahdenkymmenennen vuosisadan lopun työväenliikkeen kriisi on tilapäistä ja uudenlaiset työväenliikkeet ovat muotoutumassa... Kuitenkin työpaikkakohtaisen liikehdinnän painopisteen heikkeneminen viittaa laajempaan suuntaukseen” ja tällöin ”yhteisöllisen paineen lisääminen työväestön liikehdinnän muotona lisääntyy.”¹⁰

Beverly Silver vertaa työväenliikkeen syntyvaiheen tilannetta nykyiseen todeten monia yhtäläisyyksiä: ”...kummankin periodin aikana tapahtui suuri muutos, kun pääoma siirtyi investoinneista, kaupasta ja tuotannosta finanssimarkkinoille ja spekulatioon. Nämä muutokset aiheuttivat rakenteellista työttömyyttä, epätasa-arvoa ja työntekijöiden elämän laadun rajua heikkenemistä. Ja kumpakin vaihetta sävyttivät työnantajien voimakkaat työläisvastaiset offensiivit ja työväestön vastarinnan tilapäinen heikkeneminen.” Silver esittää, että ”analogiat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun lopun välillä nostavat kysymyksen, onko syytä olettaa työväenliikkeen kriisin olevan lyhytaikainen ja tilapäinen ilmiö...”

Kun vielä jokin aika sitten vannottiin Suomessakin Fukuyaman tahdissa ja puhuttiin miten suurten kertomusten aika on ohi ja että elämme aikaa jolloin historian olisi loppunut, ennustaa Silver aivan toisenlaista tulevaisuutta. Kirjaa lukiessa syntyy ajatus, että olemme nähneet vasta työväen liikehdinnän esinäytöksiä.

Lähdeviitteet

- 1 Silver 2003, s. 126.
- 2 Sama, s. 43.
- 3 Sama, s. 46.
- 4 Sama, esim. s.14.
- 5 Sama, s. 84.
- 6 Sama, s. 98.
- 7 Sama, s. 16–20.
- 8 Tapio Laakson blogi: tapiolaakso.blogspot.com
- 9 Silver 2003, s. 169.
- 10 Sama, s. 171.

Mikko Murto

Työssäolevien suhtautuminen ammattiyhdistysliikkeeseen

Pro gradu -tutkielmassa käsitellään työntekijöiden suhtautumista ammattiyhdistysliikkeeseen 1990-luvun loppupuolella. Miten eri tekijät, kuten sukupuoli, ikäluokka ja koulutus vaikuttavat suhtautumiseen? Työntekijöiden asennoitumista ay-liikkeeseen tarkastellaan poikkileikkausaineistolla, jona on Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen arkiston julkaisema aineisto ”Työelämän suhteet, luottamus ja työorganisaatioiden suorituskyky 1999”. Tämä on luovutettu tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön vuonna 2003. Aihetta tarkastellaan tilastollisin menetelmin eri asennekysymysten kautta.

Työn teoreettisena viitekehysenä on yksilöllistyminen. Kollektiivisuutta on sanottu ay-liikkeen vahvimaksi tueksi. Yksilöllistymistä on puolestaan pidetty pahimpana uhkana liikkeen tulevaisuudelle. Vielä muutama vuosikymmen sitten ay-liikkeen jäsenmäärät olivat suuria ja ammattiliittoon kuulumista pidettiin tärkeänä. 1990-luvun alun laman jälkeen ay-liikkeen jäsenmäärät ovat kääntyneet selvään laskuun. Syitä tälle on useita. Työllisyyden parantuessa järjestäytymisinto näyttäisi vähenevän. Ay-liikettä ja hyvinvointivaltiota on myös kritisoitu varsin paljon. Lisäksi yksilöllistyminen on vaikuttanut ihmisten suhtautumiseen ammattiyhdistysliikettä kohtaan.

Tutkimustulosten perusteella voidaan havaita, että naisten asennoituminen ay-liikkeeseen on myönteisempää kuin miesten, samoin vanhempien ikäluokkien suhteessa nuorempiin ikäryhmiin. Korkeasti koulutettujen ja ylempien toimihenkilöiden suhtautuminen ay-liikettä kohtaan on varsin kielteistä. Näillä ryhmillä oli myös havaittavissa yksilöllistymistä suhteessa ay-liikkeeseen.

1990-luvun alun laman jälkeen ay-liike on saanut paljon kritiikkiä osakseen. Lapsen ilmapallo julistaa SAK:n olevan ihmisen puolella Hakaniementorilla vappuna 1997. Kuva: Pirjo Kaihovaara. Kansan Arkisto.

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Suhtautuminen ammattiyhdistysliikkeeseen. Tutkielma työssäolevien asennoitumisesta ay-liikkeeseen. Helsingin yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos, sosiaalipolitiikka, 2006.

Hanne Paalanen

Oulun kaupungin työntekijät osasto 24:n historia 1936–2006

Oulun kaupungin työntekijät JHL ry (osasto 024) täytti vuonna 2006 70 vuotta. Juhlavuotensa kunniaksi he halusivat teettää historian Oulun vanhimman paikallisyhdistyksen taipaalesta.

Yhdistyshistorian kirjoittaminen on opiskelijalle aina haaste, sillä tilaava yhdistys asettaa omalta osaltaan työlle tiettyjä ”historiikki-mäisiä” toiveita, toisaalta opinnäytetyön on noudatettava tutkimuksellista metodologiaa. Lisäksi tutkimusajaväli on usein historioissa pitkä. Ratkaisin ongelman lähestymällä työtä muutamasta näkökulmasta keskittyen edunvalvontaan ja osaston suhteisiin oululaisiin työnantajiin ja osasto 024:n omaan liittoon (KTV ry). Holistinen lähtökohta olisi paisuttanut työn liian laajaksi opinnäytetyönä.

Osasto 024 on ollut vahva oululainen paikallinen vaikuttaja Pohjois-Suomen työväenliikkeen historiassa. Kun järjestäytyminen Suomessa lähti 30-luvulla liikkeelle SAK ry:n ja KTV ry:n toimesta, osasto 024 oli ensimmäinen Ouluun perustettu paikallisyhdistys. Jo sodan jälkeen osasto 024 alkoi solmia keski-

näisiä sopimuksia työnantajien kanssa Oulun kaupungin järjestäytyneille työntekijöille. Aina 60-luvun loppupuolelle liitto (KTV ry) solmi raamisopimuksen kaupunkiliittojen edustajien kanssa ja varsinaiset työehtosopimukset solmittiin paikallisesti. Tämä johti paikallisiin eroihin palkka- ja työsuhte-etujen suhteen. Sopimusneuvotteluissa osasto 024 oli jäsenmääränsä vuoksi vahvoilla verrattuna muihin pienempiin osastoihin Oulun seudulla.

Poliittisesti SKDL:lainen osasto 024 kritisoi usein sosiaalidemokraattien myötäilevää linjaa ja paikallisiin työtaisteluihin ajautettiin usein osaston toimesta. Osaston poliittisuus ja vahvat, radikaalitkin mielipiteet ovat yksi tutkielmani pääkohdista 1930–1960 -lukujen aikana.

Sopimusjärjestelmän muuttuminen tulopoliittiseksi muutti edunvalvontajärjestelmää heikentäen paikallisten osastojen vaikutusmahdollisuutta ja käänsi niiden neuvotteluosapuoleksi oman liiton kaupunkien työnantajien sijasta. Poliittisuuden katoaminen taustalle, osaston vaikutusmahdollisuudet keskusjohtoisessa sopimusjärjestelmässä ja edunvalvonnan muutos nousivat 1970-luvusta alkaen työni keskeiseksi kysymyksi.

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Oulun kaupungin työntekijät osasto 24:n historia 1936–2006. Oulun yliopisto, historian laitos, Suomen ja Skandinavian historia, 2006.

Leena-Kaarina Hakkarainen

Sesonkityöläinen palvelumaiseman tuotteena ja tuottajana

Perifeerisillä ja harvaanasutuilla seuduilla, kuten Lapissa, matkailualan ammatissa toimimisen elinehto on sopeutuminen sesonkityöläiseksi. Matkailualan työ on yhdenmukaistettua asiakaspalvelutyötä, joka perustuu työntekijän ja asiakkaan väliseen kohtaamiseen palveluympäristössä. Työntekijän persoonallisuus taas vaikuttaa matkailutuotteen rakentumisen prosessissa siihen, minkälaiseksi asiakas mieltää kyseisen kohdemaan ja sen ihmiset.

Tutkielmassa tarkastellaan miten työtehtävien yhdenmukaistaminen sekä työn tekemi-

nen osa-aikaisesti vaikuttavat matkailualan työntekijöiden ammatti-identiteetin rakentumiseen. Samalla pohditaan, mikä merkitys tässä prosessissa on työyhteisöllä, joka vaihtelee sesongin mukaan. Tutkielmassa erotellaan ammatti-identiteetin rakentumisen kannalta kolme keskeistä kohtaamista (asiakkaan ja työntekijän välinen, työntekijän ja työyhteisön välinen sekä työntekijän ja työnantajan välinen), joissa ammattitaitoisuutta, persoonallisuuden piirteitä ja joustavuutta mitataan ja määritellään.

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Sesonkityöläinen palvelumaiseman tuotteena ja tuottajana. Lapin yliopisto, matkailututkimus, 2006.

Työväenliikkeellä on 2000-luvun yhteiskunnallisen kehityksen myötä lukuisia kiperiä haasteita edessään. Myös työläisyys ja palkansaajien asema ovat monin tavoin murroksessa. Sama pätee myös työväenliikettä ja työväestöä koskevaan tutkimukseen. On aika avata uusia näköaloja hahmotettaessa työväestön ja sen edusliikkeiden mennyttä ja tätä päivää tutkimuksen myötä. Omia näkökantojaan esittelevät seuraavassa professorit Pirjo Markkola, Jorma Kalela ja Marjatta Rahikainen, jonka esitys on lyhenelmä hänen elokuussa Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran kesäseminaarissa pitämästään esitelmästä.

Pirjo Markkola

professori mvs., Åbo Akademi

Uusia avauksia työväentutkimukseen

Ruotsalainen kollegani Lars Olsson on hauska ja kiusallinen tuttavuus. Joka kerta tavatesamme hän tivaa selvitystä suomalaisen työväenhistorian tilasta. Hän on itse tehnyt historian väitöskirjansa lasten tehdastyöstä ja on sen jälkeen jatkanut erilaisten työelämäkysymysten parissa. Häntä kiinnostaa aidosti, miten suomalainen työväenhistorian tutkimus voi. Mitä Suomessa tutkitaan? Kuka tutkii? Viimeksi tämä keskustelu käytiin elokuussa 2007 pohjoismaisen historioitsijakokouksen yhteydessä.

Olssonin itsepintaiset kysymykset pakottavat minut vuosi toisensa jälkeen miettimään, mitä työväenhistorian tutkimus juuri nyt on, mitä muuta työväentutkimukseen kuuluu kuin historiaa ja onko työväentutkimus jo arki-kielillä pelkkää historiaa, menneisyyden ilmiö. Se, että Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura järjestää vuosittain sekä suosittun kesäseminaarinsa että erittäin suosittu gradu-seminaarinsa, osoittaa, ettei työväentutkimus ole kuollut ja kuopattu. Toki kysymyk-

senasettelut ja tutkimusintressit ovat muuttuneet ja muuttuvat koko ajan, mutta tuskin mikään tutkimusnäkökulma pysyy muuttumattomana vuosikymmeniä – ainakaan jos se on elävä ja toimiva näkökulma.

Työväentutkimuksen ajankohtaiset haasteet on haastava teema. Oma ymmärrykseni työväentutkimuksesta on aika lavea, mikä johtune taustastani sosiaalishistoriasta ammentavana naistutkijana. Kun reilu neljännesvuosisata sitten eturivin työväentutkijat käsittelivät työväenliikettä ja politiikkaa, minä en oikein päässyt sisään kiistojen ytimeen. Historianfilosofiset väännöt marxismin oikeaoppisista tulkinnoista tuntuivat niin ikään etäisiltä. Jouduin astumaan työväentutkimuksen areenalle ”making mökin muija visible” -sloganilla ja vakuuttelemaan (itselleni), että kyllä itsellisiä ja navettapiikojakin tutkimalla voi kirjoittaa työväenhistoriaa. Niinpä omasta kokemuksestani viisastuneena pidän työväentutkimuksen ajankohtaisimpina haasteina niiden tutkimuksen liepeiden tunnistamista, joissa

yhteys perinteisenä pidettyyn työväentutkimukseen on joko hyvin ohut tai olematon. Työväentutkimuksen ajankohtaisimmat haasteet ovat ehkä siellä, mistä niitä ei osata edes hakea.

Näin kevyesti ei asiaa kuitenkaan voi kuitata. On toki alueita, jotka ovat helpommin löydettävissä ja tunnistettavissa. Yksi näistä alueista löytyy etnisyyden ja vähemmistöjen historiasta. Kun ruotsalainen ja norjalainen työväentutkimus on tarkastellut maahanmuuttoa ja siirtolaisuutta nimenomaan työn ja työväestön historiana, Suomessa vedettiin pitkään rinnakkain kahta erillistä tutkimustraditiota, joista toinen koski työväenhistoriaa ja toinen siirtolaisuushistoriaa. Siirtolaisuuden historia käsittelee mitä suurimmassa määrin työvoiman globaalia liikkuvuutta, mutta työväenhistoriaksi ymmärretty tutkimus keskittyi pitkälti yhtäältä työväenliikkeen ja toisaalta kotimaisten työväenyhteisöjen historiaan. Tästä kaksina-

suudesta on nyt liikuttu toisiin asemiin, mitä osoittaa esimerkiksi Hanna Snellmanin muuttaman vuoden takainen tutkimus ruotsinsuomalaisista.

Vähemmistöjä koskeva tutkimus liittyy työväentutkimukseen myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen osalta. Jukka Lehtonen ja Kati Mustola avasivat tärkeän keskustelun nostaessaan esiin, miten monin tavoin työelämä voi osoittautua ongelmalliseksi ennen kaikkea sukupuolivähemmistöille. Jos Maijan ansioluettelon alkupäästä löytyykin Matin työura, Maija voi kiusallisilta kysymyksiltä välttyäkseen jättää osan meriiteistään kirjaamatta. Työelämän näkyvät ja näkymättömät rajanvedot sulkevat eri ryhmiä sisään ja ulos tavoin, joita työväentutkimuksen olisi syytä tehdä näkyviksi.

Viime vuosina yleistynyt ns. uusi sotahistoria tarjoaa työväentutkimukselle uusia mah-

Ville Kivimäen tutkimus sotatraumasta toisen maailmansodan jälkeen tarttuu historian kipupisteisiin. Sotainvalidit marssivat Helsingissä 4.6.1955. Kuva: Yrjö Lintunen. Kansan Arkisto.

dollisuuksia. Ville Kivimäen tutkimus sotatraumasta ja miesten kriisistä toisen maailmansodan jälkeen tarttuu historian kipupisteisiin. Sodasta kotiin ja työelämään palaavien miesten mieli kieri juoksuhaudoissa vielä vuosia ja vuosikymmeniä rauhanteon jälkeen, ja ankara työnteko oli tapa pitää ajatukset poissa sotakokemuksista. Traumaattisten kokemusten käsittely oli ehkä mahdollista vain humalassa, yhdessä toisten saman kauhun kokeneiden miesten kanssa. Sota leimasi sodanjälkeistä arkea, jonka tutkimista pidän yhtenä työväentutkimuksen haasteista. Traumatutkimuksen kautta sotaveteraanien, sotaleskien ja sotaorpojen sekä kaikkien heidän kanssaan eläneiden ja työtä tehneiden historia voi tarjota uusia oivalluksia. Miestutkimuksen ja naistutkimuksen haasteet kannattaa työväentutkimuksessa edelleenkin ottaa vakavasti.

Uutta sotahistoriaa käsittelevä tutkimuskirjallisuus tähtää erityisesti sodan historian uudenlaiseen käsitteellistämiseen, mutta niin tehdessään se problematisoi muutakin historiankirjoitusta. Erinomainen esimerkki suoranaisesta tabu-aiheesta on Magnus Westerlundin artikkeli ruotsinkielisistä suomalaisista ja vuoden 1918 sodasta. Westerlund viittaa Anna Bondestamin jo aiemmin kyseenalaistamaan käsitykseen, jonka mukaan punaisten puolella sisällissodassa olisi taistellut vain muutamia ”harhaanjohdettuja ruotsinkielisiä torppareita”. Tarve pestä kaikki ruotsinkieliset valkoisiksi oli sisällissodan jälkeen ilmeinen. Samalla ruotsinkielisen työväenliikkeen historia jäi jonkin kielen ja luokan katveeseen. Yhtäältä punakaarteissa taistelleet ruotsinkieliset teollisuustyöläiset eivät edustaneet soveliasta ainesta ruotsinkielisen historian tutkimuksen identiteettityössä. Toisaalta kielipohjaiseksi tulkittu herraviha vaikeutti yläluokan ja itsenäisten talonpoikien ulkopuolisen ruotsinkielisen työväenluokan käsitteellistämistä. Kun suomenkielisen työväenluokan sortajaksi määrittyi ruotsinkielinen herraluokka, ruotsinkielisille työläisille jäi tässä asetelmassa olematon käsitteellinen sija. Miten sijoittaa kansallisten identiteettien suureen – tai edes pieneen – kertomukseen ruotsinkielinen työväestö? Tätä kysymystä problematisoi fil. yo. Matias

Kaihovirta, joka tekee pro gradu -työtä Billinäsin teollisuusyhdykunnasta sisällissodan jälkeen. Hän selvittää mikrohistoriallisella otteella ruotsinkieliseen työväenyhdistykseen kuuluneiden punakaartilaiden paluuta sodanjälkeiseen arkeen.

Etenkin ruotsalaisessa työväenkulttuurin tutkimuksessa ovat keskeisiä käsitteitä olleet *egensinne* ja *skötsamhet* – omapäisyys ja kunnollisuus (suoraan käännettynä asioistaan huolehtiminen). Suomessa on tartuttu varsinkin omapäisyyden käsitteeseen ja korostettu, että työväenyhteisössä ja työväenkulttuurissa on tietoisesti tuotettu omapäistä vastakulttuuria, jonka logiikkaa on porvarillisen arvomaailman kriteereillä hankala tunnistaa. Ruotsalainen Ella Johansson problematisoi omapäisen ja kunnollisen työväenkulttuurin suhdetta kiinnostavalla tavalla maskuliinisuusihteiden näkökulmasta. Omapäinen työväenkulttuuri perustuu hänen mukaansa nuorten naimattomien miesten maskuliinisuusihteisiin (*ynghingamaskulinitet*), kun taas asioistaan huolehtiva, kunnollinen työväenkulttuuri rakentuu perheellisten työmiesten maskuliinisuusihteille (*karlmaskulinitet*). Johansson perustaa tulkinsa sukupuolen ja miehyyden merkitykseen tavalla, joka pitkälti puuttuu aiemmasta ruotsalaisesta työväenkulttuurin tutkimuksesta. Hänen lukutapansa antaa ymmärtää, että myös suomalaista työväenkulttuuria kannattaa jäsentää ja problematisoida elämänsäkuun liittyvien miehisyysihhteiden kautta.

Teollisuuspaikkakuntien tutkimuksella on pitkät perinteet suomalaisessa työväentutkimuksessa. Tätäkään perinnettä ei ole ammennettu tyhjiin. Inkeri Ahvenistolta on tulossa Verlan pähvitehdasyhdyskuntaa käsittelevä kulttuurihistorian väitöskirja, jossa hän tarkastelee yhden tehtaan paikkakuntaa työnantajapolitiikan näkökulmasta. Ahvenisto antaa suuntaa kysymyksenasetteluille, joissa yhteisötutkimukseen liittyvistä idealisoinnin ongelmista voi päästä työväentutkimusta uudistamaan tematisointiin. Uudenlaisella käsitteellistämällä on mahdollista viedä historiallista ja kansatieteellistä yhteisötutkimusta tiiviimpään keskusteluyhteyteen yhteiskuntatieteellisen työelämäntutkimuksen kanssa. Tästä dialogista

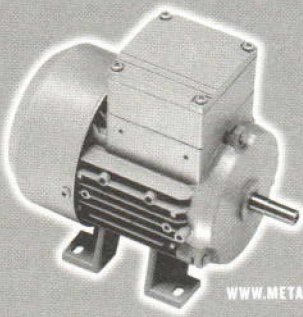
voisi kuvitella olevan hyötyä keskustelun kaikille osapuolille.

Kirkon suhde sisällissodan hävinneeseen osapuoleen nostettiin uuteen keskusteluun kuluneen vuoden aikana. Asia eteni konkreettisesti tasolla niin pitkälle, että tammikuussa 2008 järjestetään kirkkoa ja sisällissotaa koskeva seminaari, jossa lähinnä historian-, kirjallisuuden- ja kirkkohistoriantutkijat käsittelevät muun muassa luterilaista kirkkoa sisällissodan aikana, kirkkoa suhteessa naisiin ja sisällissotaan, kirkon ja suojeluskunnan suhdetta ja kirjallisuuden pappiskuvaa. Etukäteen on vaikea sanoa, päätyykö seminaarin loppupaneeli suosittamaan kirkolle anteeksipyyntöä esittämistä, josta ainakin kirkollisessa julkisuudessa on puhuttu. Niin tai näin, joka tapauksessa seminaari käsittelee aihetta, jota ei sen

enempää kirkkohistoriassa kuin työväenhistoriassakaan ole kaluttu loppuun.

Edellä olen esittänyt joitakin konkreettisia esimerkkejä suunnista, joita itse pidän kiinnostavina ja tutkimisen arvoisina. Sosiologi, kirjallisuustieteilijä, etnologi tai joku muu historian-tutkija voisi epäilemättä esittää asiat toisin, mutta minua juuri nämä teemat ovat viime aikoina askarruttaneet. Kielen, luokan, sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisyyden ja uskonnon monivivahteinen vuorovaikutus ei tietenkään ole mikään uusi havainto, mutta suomalaisessa työväentutkimuksessa niiden erilainen ristivalotus ja erilaiset yhdistelmät voivat jatkossakin tuoda esiin kiinnostavia keskustelukysymyksiä ja tutkimustuloksia, jotka synnyttävät uusia kysymyksiä. Viimeistä sanaa ei toivottavasti sanota – ei edes kirkosta ja sisällissodasta.

**VOIMAA
TAKANA.**

WWW.METALLILIITTO.FI

Metalli
YHTEINEN TEKIJÄ

**Aloita Akatemiassa,
jatka korkeakoulussa**

Humanistinen linja
Historia, kirjallisuus, kulttuurin ja taiteen tuntemus

Kansainvälinen linja
Euroopan uudet demokratiat ja kehitysmaatutkimus

Kasvatustieteen linja
Kasvatustiede ja muut käyttäytymistieteelliset aineet

Kieli ja kulttuuri -linja (4 tai 8 kk)
Englanti, espanja, ranska, saksa ja venäjä

Psykologian linja
Psykologia ja tilastotiede

Teatteritoiminnan linja
Näytteleminen, ohjaus ja teatterin tuottaminen

Yhteiskuntatieteellinen linja
Poliittinen historia, sosiologia ja valtio-oppi

Linjaopintoja
Avoimen yliopiston ja
amk-opintoja

TYÖVÄEN AKATEMIA
Vanha Turuntie 14 Kauniainen
09 5404240 info@akatemia.org
Asu viihtyisällä kampuksella
www.akatemia.org

Jorma Kalela

professori emeritus, Turun yliopisto

Järjestöhistoria ja työntekijän ”pienet murheet”

”Onnetonta ... on se, että ... aito ’juurien etsimisen’ pyrkimys usein tulee kääntyneeksi omia lähtökohtiaan vastaan – ohjauksen puuttuessa ja osin jopa tilaustöinä tehtyjen suurten järjestöjen historioiden antaman esikuvan vuoksi.” Tähän tulkintaan päädyin 1980-luvun alussa toimittuani muutaman vuoden Paperiliiton historiankirjoittajana.

Parin edellisen vuosikymmenen aikana julkaistut ammattiosastojen historiikit olivat ”tämän päivän aktivistien omasta ja entisten aktivistien toiminnasta muille aktivisteille laatimia esityksiä. Ne kiinnostavat ja koskettavat vain järjestöihmisten kokemusmaailmaa.” Niissä oli ”vain kaksi teemaa: se, miten on tapeltu ’porvaria’ vastaan, ja se, mitä on tapahtunut järjestön sisällä”.¹

Paperiteollisuudessa elettiin kolmisenkymmentä vuotta sitten aikaa, jolloin ammattitaidon puitteet mullistuivat. Työntekijän oli opittava ajattelemaan työtään tietokoneen näyttöruudun välityksellä sen sijaan, että oli siihen asti luottanut omiin aisteihinsa. Myös elämä tehtaan porttien ulkopuolella oli muuttunut perusteellisesti. Eriarvoisuuden ulkoiset tunnusmerkit olivat suurelta osalta kadonneet. ”Kastijako”, kuten paperityöläiset sitä kuvasivat, ei enää näkynyt entiseen tapaan.

Työ ja työn ulkopuolinen elämänalue olivat teemoja, jotka loistivat poissaolollaan osastohistoriikeissa. Itselleni tämä avasi näkökulmaa ”työväenliikkeen ongelmaan tässä ja nyt”, kuten olin kuvannut tutkimustehtävääni loppusyksyllä 1979 Paperiliitto-lehdessä. Liiton historiankirjoittajana olin lähtenyt selvittämään, miksi työväenliikkeessä toimiminen ei enää ”auttanut työläisiä hahmottamaan ja jäsentämään omaa ympäristöään ... ymmärtämään yhteiskuntaa ja omaa paikkaa siinä”.²

Kun jälkimmäinen Paperiliitolle laatimistani historiateoksista valmistui vuonna 1986, olin päätenyt varsin pessimistiseen johtopäätökseen työväenjärjestöjen suhteesta jäseniinsä. Se näkyi paljaana toimintamallissa, jossa ”toisaalla tehdään historiateoksia (ja) toisaalla survey-tutkimuksia”. Edellisten tehtävänä oli osoittaa, että ”järjestö jatkaa kamppailua kerran asetettujen tavoitteiden puolesta”. Näillä historian esityksillä ei ollut mitään tekemistä tulevaisuuden kanssa, sillä kun siitä on kyse, ”luotetaan jäsenistön keskuudessa tehtäviin kyselytutkimuksiin”.³

Tässä toimintamallissa ei ollut mitään tilaa jäsenten omalle toiminnalle. Jäsenistö oli pelkkä resurssi ja palvelujen kohde. Kutsuin sosialidemokraateille ja kommunisteille yhteistä ajattelutapaa ”valistuneen työläisen imperia-lismiksi”. Sen ytimenä oli poliittisesti tiedostavien työläisten hahmottama todellisuus. ”Rivityöläisen” maailma välittyi vain heidän kauttaan, ei sellaisena, miksi hän sen itse on kokenut.⁴

Kiljavalla elokuun lopulla 2007 pidetyssä seminaarissa kysyin ”mikä muuttunut 21 vuodessa?”. Vastasin itse pelkääväni, ettei ”kansalaisten epäkohdiksi näkemien asioiden korjaamista nosteta ... politiikan kohteiksi *sellaisina millaisiksi he itse ne kokevat*”. Asian voi esittää myös näin: ”Poliittisen johdon päiväjärjestyksen arvot ja kansalaisen arjen ongelmat ovat eri planeetoilta. Hallituksille riittää työpaikkojen määrän lisääminen, niiden laatu ja ansioiden riittävyys ovat toissijaisia asioita.”⁵

Toki ammattiliitoilla ja vasemmistopuoleilla on 2000-luvun alussa muitakin haasteita, joihin historiantutkija voi avata hyödyllistä näkökulmaa. Esimerkiksi voi ottaa kysymyksen työntantajapolitiikan ja toiminnan tavoista

lähestyä 1900-luvun loppupuolen teknologisten muutosten vaikutusta työntekijöiden asemaan.⁶

Ammattiyhdistysliikkeessä on perinteisesti ajateltu työnantajapolitiikan ytimeksi mahdollisimman suuren vapauden varmistaminen työnantajalle työvoiman käytössä. Kaikinpuolisen joustavuuden nouseminen vastapuolen keskeiseksi tavoitteeksi on kuitenkin tehnyt liitoille uudelleen arvioinnin välttämättömäksi. Päälinnaisintä näyttää olevan varmistaa yrityksille kulloisenkin työmarkkinatilanteen vaatima työvoima.

Jo 1980-luvulla kävi ilmeiseksi, että uusin teknologia tuotti monen alan työnantajille uuden ongelman. Työvoimalta vaadittava ammattitaito edellytti sekä työntekijän itsenäisyyttä työssään että sellaista organisaatiota, jossa tämä itsenäisyys saattoi toteutua. Valtasuhteet olivat vaarassa muuttua varsinkin, kun pätevän työvoiman korvaaminen kävi vaikeaksi. Tänäpäähän on ammattitaitoinen työvoima todella niukka hyödyke.

Työnantajapolitiikan strategiaksi on tullut työntekijöiden eristäminen toisistaan siinä merkityksessä, että kutakin työsuhdetta hoidetaan yksilöllisenä tapauksena. Logiikkana on pitää työntekijän ammattiura hänen ja työnantajan kahdenvälisenä asiana, johon ulkopuoliset eivät saa puuttua. Päähuomio kiinnitetään ammattitaidon kehittämiseen, mihin työntekijää kannustetaan eri tavoin korostamalla hänen yksilöllisyytensä.

Työntekijöiden kannalta työnantajan tämänsuuntainen politiikka johtaa helposti epäsolidaarisuuteen, oman edun ajamiseen muista piittaamatta. Juuri tämä on ollut ammattiyhdistysliikkeen peruslähtökohta: työntekijöiden keskinäinen kilpailu toimii työnantajan hyväksi. Omaneduntavoittelun turmiollisuuden osoittamisella on kuitenkin ollut myös nurja puolensa.

Liitot ovat tarkastelleet työntekijän asemaa vain työsuhteen näkökulmasta. Huomio on kiinnitetty työnantajaan työvoiman käyttäjänä. Tärkeintä on ollut, että työvoimasta maksetaan kohtuullisena pidetty hinta ja työntekijöiden tehtävät pidetään yhteisesti sovituissa rajoissa. Ongelmallista tässä on, että työnteki-

jän oma suhde työhönsä on rajautunut liittojen toiminta-alueen ulkopuolelle.

Työsuhteen ehdot ovat määränneet ammattiyhdistysliikkeen näkökulman työn merkitykseen tekijälleen. Esimerkiksi ammattitaito on kiinnostanut työvoiman hinnoittelun näkökulmasta, mikä on käynyt jatkuvasti hankalamaksi vaatimusten kasvaessa ja erityisesti tietotyön osuuden lisääntyessä. Työn ymmärtävään, käsitteelliseen ja teoreettiseen hallintaan liittyvä työpanos on jäänyt työnantajan vapaasti käytettäväksi.

Työntekijöiden välisen kilpailun uudet muodot jäivät pitkään ammatillisen toiminnan kohdealueen ulkopuolelle. Kasvaneiden ammattitaitovaatimusten täyttämisestä ja työsuorituksen lisääntyneen itsenäisyyden hyödyntämisestä on tullut oman paremmuuden osoittamista työpaikalla. Vähenevien työpaikkojen olosuhteissa työnantaja on saanut juuri tarvitsemansa työvoiman.

Työn suorittamisen tapaa on ammattiyhdistysliikkeessä perinteisesti pidetty ”työnantajan murheena”. Työntekijät on saatu ajattelemaan, että suoritustapa on kunkin oma asia. Tämä taas on määrännyt näkökulman niihin seurauxiin, joita on ollut työhön liittyvän fyysisen kuormituksen vähentymisestä ja psyykkisen lisääntymisestä.

Stressin kaltaiset työn tuottamat henkiset ongelmat tulkitaan helpommin oman vajavaisen kilpailukyvyn osoituksiksi kuin ammattiosaston toimenpiteiden aiheiksi. Osastoa taas kiinnostavat ennen muuta monille työntekijöille yhteiset, ”suuret asiat”. Yksittäisen työntekijän ”pienet murheet” ovat toissijaisia kysymyksiä.

Lähdeviitteet

- 1 Tämän ja seuraavan kappaleen lainaukset Jorma Kalela: Työväenjärjestöjen ja työläisten oman historian tutkimuksen perinteet ja näköalat Suomessa. Teoksessa J. Jaakkola ja O. Vehviläinen (toim.): *Väki voimakas I. Työväen historiaa ja perinnettä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 1985, 157.
- 2 Jorma Kalela: ”Työväenliikkeen ongelma tässä ja nyt eli Paperiliiton historiahankkeen taustaa”, *Paperiliitto-lehti* 14.11.1979.

- 3 Lainaukset Jorma Kalela: Työläis- ja ay-tietoisuuden tutkimuksesta. Kommentteja ”luokkaprojektitutkimukseen” ja SAK:n järjestötutkimukseen”. *Sosialistinen politiikka 1/1986*.
- 4 Jorma Kalela: *Näkökulmia tulevaisuuteen. Paperiliiton historia 1944–1986*. Paperiliitto, Helsinki 1986, 183.
- 5 Jorma Kalela: Nollakuusi ja vasemmiston poliittiset arvot. Teoksessa I. Ahvenisto ja K. Mäki (toim.): *Kansalaisvaikuttaminen ajassa. Näkökulmia suomalaiseseen kansalaisvaikuttamiseen suurlakosta 2000-luvulle*. Väki Voimakas 19. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2006, 272 sekä Jorma Kalela: Poliittikattomuus hallitusten politiikkana (ilmestyy vuodenvaihteessa 2007/2008 *Suomen eduskunta 100 vuotta* -kirjasarjan 12. osassa).
- 6 Seuraavan esityksen lähtökohtana on Jorma Kalela: Ammattiyhdistysliike – järjestäytyneitä markkinavainio vai osa uutta vasemmistoa? Teoksessa R. Kolanen ja K. Suomela (toim.): *Uusi Eurooppa – haaste vasemmistolle*. Tammi, Helsinki 1990.

pau

Posti- ja logistiikka-alan unioni PAU ry
John Stenbergin ranta 6, 00530 Helsinki
Puh: (09) 613 116, Fax (09) 6131 1750
www.pau.fi

Joukkuepeliä jo vuodesta 1894

Viestintäalan ammattiliitto ry

Siltasaarenkatu 4, PL 303, 00531 Helsinki, puhelin (09) 616 581, faksi (09) 6165 8330
www.viestintaliitto.fi, www.viestintaliitto.fi/kirjatyo

Marjatta Rahikainen

professori mvs., Helsingin yliopisto

Mistä työväki tuli tutkimukseen, missä se nyt on ja mitä vielä voisi tutkia?

Alussa oli ”työväenkysymys”. Keskustelu työväestä alkoi muiden maiden kehityksen innoittamana Suomen suuriruhtinaskunnassa jo 1800-luvun puolivälissä, jolloin teollisuustyöläisiä oli täällä vasta muutama tuhat ja vanha merkantilistinen työläinsäädäntö palveluspakkoineen ja muuttorajoituksineen oli vielä voimassa. Vapaiden työmarkkinoiden vaatiman lainsäädännön luominen kesti pyöreästi kaksi vuosikymmentä, minkä jälkeen Suomessa oli lähes neljä vuosikymmentä (vuoteen 1917)

säätlemättömät työmarkkinat. Tuon ajan Suomi oli halvan työvoiman maa, jossa työväki samaistettiin köyhälistöön. Vaikka työväen taloudellinen painoarvo kasvoi hitaasti, työväen poliittinen painoarvo oli jo 1900-luvun alussa varteenotettava. Suomen matka vauraaksi länsimaaksi mahtui läntisen Euroopan taloudellisen ja poliittisen kehityksen suurten linjojen puitteisiin, joskin Suomen sijainti Ruotsin ja Venäjän leikkauspisteessä toi kuvaan omat erityispiirteensä.

Ammattiyhdistysliikkeen suurmielenosoitus Senaatintorilla 3.10.1991. Iskulauseina mm. ”Tahdomme tehdä työtä”, ”näpit irti eläkkeistä”, ”lomautus, lamautus”. Kuva: Jorma Helminen. Kansan Arkisto.

Miten tämä kaikki näkyi siinä, miten työväkeä on tutkittu ja mistä näkökulmasta? Ensivaiheessa työväki näkyi tutkimuksissa ”yhteiskunnallisena kysymyksenä” ja erilaisten yhteiskuntapoliittisten toimenpiteiden kohteena. Sen sijaan historiallinen perspektiivi toi kuvaan muitakin sävyjä jo ensimmäisen maailmasodan kynnyksellä. Palveluspakon alaiset vanhan maatalouden palkolliset ovat Topi Kallion väitöskirjassa (1913) niin selvästi tekijän myötätunnon kohteena kuin tieteellisessä tutkimuksessa oli tuolloin luvallista. Kymmenen vuotta myöhemmin, kun takana oli ensimmäinen maailmansota ja erinäisiä vallankumouksia tai niiden yrityksiä, työväestä oli kiistatta tullut poliittinen toimija. Seuraavalla vuosikymmenellä työväkeä tutkittiin työväenkuulttuurin ja elämäntavan edustajana. Toisen maailmanso-

Työväestä, työväenkulttuurista ja työväenliikkeestä tuli 1970-luvulla valtavan suosittuja tutkimusaiheita Länsi-Euroopan yliopistoissa. Tämän voi varmaan liittää niihin samoihin muutoksiin, jotka olivat näkyneet monenlaisena kuohuntana 1960-luvulla. Tuon ajan Euroopassa työväenliike oli vahvoilla. Sen ajamat tasa-arvovaatimukset näyttivät toteutuvan ja Neuvostoliitto suunnitelmatalouksineen

näytti läntisten talouksien vahvalta haastajalta. Yliopistoihin tuli aiempaa enemmän naisia ja työläiskotien ja pienviljelijöiden jälkeläisiä, jotka jäljittivät naisten, työläisten ja pienviljelijöiden historiaa. Ruotsissa innostettiin työläisiä tutkimaan omaa historiaansa ("gräv där du står"), ja Jorma Kalela toteutti tämän sittemmin Suomessa paperityöläisten keskuudessa. Näissä hyvinvointi-Suomessa tehdyissä tutkimuksissa työväkeä ei enää nähty köyhälistönä, joka nyt yhdistettiin vanhaan maatalous-Suomeen. Työväen historian toimijoina niissä esiintyivät teollisuustyöläiset, työläisnaiset ja perinteisen työväenluokan edustajat yleensä.

Minusta näyttää siltä, että työväen historianta innostuttiin Länsi-Euroopassa juuri siinä vaiheessa, kun työväki alkoi näyttää mahdolliselta voittajalta. Uusi työväen historia olikin siis voittajien historiaa. Samaan aikaan se työväenluokka, jonka kunniakasta historiaa 1960- ja 1970-luvulla kirjoitettiin, alkoi Euroopassa muuttua toisennäköiseksi. Ensin Eurooppaan värvättiin muista maista ja maanosista siirtolaisia ja siirtotyöläisiä – miehiä ja naisia – tekemään raskaita, ikäviä ja huonosti palkattuja töitä. Seuraavassa vaiheessa teollisuustuotantoa alettiin siirtää halvan työvoiman maihin. Järjestäytyneen työväen vaivalla hankitut neuvotteluasemat murenivat samaan tahtiin. Työväen voitto osoittautui lyhytaikaiseksi.

Mihin suuntaa tutkimus?

Voittajien historia kyllä säilyy, mutta varjoon jääneiden historia katoaa, jollei sitä vartavasten pelasteta unohtukselta. Siksi historiantutkijoiden on herätettävä henkiin kuolleita papereita ja kaiveltava myös historian tunkioita ja roskakoreja. Ja siksi on kysyttävä, ketkä jäivät varjoon vaurastuvassa Suomessa ja Euroopassa.

Työväki ja työväenliike astuivat historian varjosta parrasvalojen loisteeseen 1960-luvulla, jolloin työväestä tuli oman elämänsä sankari. Ketkä jäivät yhä varjoon? Keiden historia on jäänyt kirjoittamatta? Järjestäytyneiden työläisten hyljeksimiä ihmisryhmiä on työväenhistoriassa harvoin tutkittu muina kuin sivuosan esittäjinä. Pääosan esittäjiksi, oman elämänsä

toimijoiksi, on harvoin nostettu sekatyömiehiä, maalta tulleita työnhakijoita, naisia miesten apu-työläisinä, lentojätkeä, lakkorikkureita tai irtolaisia. Entä siirtotyöläiset Suomessa ennen ja nyt – mistä he tänne tulivat ja miksi? Millaisen yhteiskunnan he täällä kohtasivat?

Suomen työväen historiaa on pitkälti kirjoitettu nostamatta katsetta kotoisesta maaperästä, vaikka globalisaatio on viimeistään 1800-luvulta vaikuttanut myös Suomen työväen elämään. Taloushistoriassa kiistellään siitä, alkoi globalisaatio 1500-luvulla vai 1800-luvulla, mutta joka tapauksessa se alkoi jo paljon ennen kuin globalisaatiosta alettiin puhua. Ostokyvyn nousu 1800-luvun lopun Suomessa näkyi kahden siirtomaatuotteen, kahvin ja sokerin, kulutuksen kasvuna. Kuka ottaisi tutkiakseen, miten siirtomaa-aika (n. 1860–1960) näkyi täällä työläisten arjessa ja asenteissa?

Toisen maailmansodan jälkeisen taloudellisen kasvun vuosikymmeninä tšekäläisistä työläisistä tuli osa maailman rikkaita – niissä työväen muistitiedoissa, joita olen lukenut, perusjuonena on puutteesta hyvinvointiin. Työväenliikkeen suureen kertomukseen kuuluu, että tämä oli meidän oman ahkeruutemme ansiota. Ehkä tätäkin suurta kertomusta olisi syytä ravistella, sillä samoina vuosikymmeninä maailma jakautui entistä jyrkemmin rikkaisiin ja köyhiin maihin ja kuten aina rikkaat hyötyivät köyhien köyhyydestä. Miten tavalliset suomalaiset ovat hyötäneet länsimaiden pitkästä valta-asemasta?

Koska maailmassa edelleen kulutetaan huomattavia määriä tuotteita, joiden tekemiseen on tarvittu ihmistyötä, niin myös työväkeä täytyy olla huomattavan paljon. Tehtaan-työläiset eivät maailmasta ole mihinkään kadonneet, he vain ahertavat eri maissa ja eri mantereilla kuin ennen. Proletariaatti ei Euroopasta ole mihinkään kadonnut, se ei vain enää ole vanhan työväenliikkeen perillinen ja puhuu nyt eri kieliä kuin vanhan työväen edustajat.

Mihin työväki on lähtenyt? Missä työväki nyt on? Keitä he ovat? Eikö globalisoituvassa maailmassa pitäisi nostaa katsetaan niin, että näkisimme Suomen ja Euroopan rajojen yli? Vaikka kaikkien maiden työläiset eivät koskaan yhtyisikään, niin kaikkien maiden työläiset ovat samassa globaalissa veneessä.

Työväenliikkeen kirjasto ja Työväentutkimus-vuosikirja saavuttivat vuonna 2007 kahden vuosikymmenen iän. Kumpainenkin on monipuolistanut tarjontaansa vuosien saatossa ja tarjonnut työväenliikkeestä ja sen vaiheista kiinnostuneille tutkijoille ja harrastajille mahdollisuuden perehtyä alan tutkimukseen ja käydä sitä tietä omiin tutkimuksiin. Työväenliikkeen kirjaston johtaja Kirsti Lumiala ja Työväenperinne ry:n hallituksen puheenjohtaja Tero Tuomisto tarkastelevat artikkelissaan kirjaston vaiheita ja merkitystä kahden vuosikymmenen jälkeen ja tulevien haasteiden edessä. Katri Kaunisto kirjaa omassa esityksessään Työväentutkimus-julkaisun elokuisessa päätoimittajataapaamisessa käydyn mielipiteenvaihdon satoa julkaisun menneestä – ja tulevasta. Muistumana menneistä ajoista Anna Systä esittelee kirjastoista 1910-luvulla käytyä lehtikeskustelua käsittelevän pro gradunsa.

Kirsti Lumiala

johtaja, Työväenliikkeen kirjasto

Tero Tuomisto

tutkija, Helsinki

Kaksi vuosikymmentä Työväenliikkeen kirjastoa

Työväenliikkeen kirjastolla on monta historiallista juurta. Yhtäältä juuret ulottuvat varsin kauas 1800-luvun lopulle saakka, silloin alkunsa saaneisiin, työväentaloilla toimineisiin työväen kirjastoihin. Toisaalta omia juuriaan ovat antaneet yleisen kirjastolaitoksen kehitys sekä työväenliikkeen arkistotoiminnan kehitys vuodesta 1909 alkaen.

Lisäksi vahvat juuret ovat kasvaneet siinä 1970-luvun maaperässä, josta kumpusivat myös monet muut työväen kulttuuri-, tutkimus- ja näyttelytoimintaan sekä erilaisiin perinneharastuksiin johtaneet taimet. Yleisestä pohdinnasta siirryttiin pian hahmottelemaan sitä miten työväen perinteen, tutkimuksen, tallentamisen, museo-, arkisto- ja kirjastotoiminnan osalta päästäisiin järjestyneesti eteenpäin, millaisia ra-

kenteita ja voimavaroja se edellyttäisi niin työväenliikkeeltä kuin muulta yhteiskunnaltakin.

Rahaa ja selvityksiä

Työväen Arkistossa ja Kansan Arkistossa olleet kirjastokokoelmat olivat tavallaan ongelma. Vuoden 1975 yksityisarkistolaki ei mahdollistanut valtionavun käyttämistä kirjastonhoitajien palkkaamiseen. Niinpä arkistojen koko ajan kasvaneet kirjastot eivät osin järjestämittöminä voineet palvella tutkimustoimintaa niin hyvin kuin kokoelmien laajuus ja ainutlaatuisuus olisivat edellyttäneet.

Eduskunta-aloitteen avulla lisättiin valtion vuoden 1980 tulo- ja menoarvioon määräraha

”kansatieteellisiä työväenkulttuurin kokoelmia ja kenttätöitä varten”. Lisäksi opetusministeriö asetti seuraavina vuosina kaikkiaan kolme työväenperinnetyöryhmää selvittämään työväenperinteen tallentamisen ja tutkimuksen kokonaistilannetta sekä hahmottamaan tulevia toimia. Ensimmäisen ryhmän mietintö valmistui helmikuussa 1981. Työryhmä esitti monien muiden toivomusten ohella aivan ensimmäiseksi ”valtakunnallisen työväenliikkeen museon” suunnittelua ja toteutusta.

Opetusministeriön asettaman työryhmän kanssa rinnakkainen oli sosialidemokraattisen puolueen kevättalvella 1980 asettaman oman työryhmän työskentely; kumpikin vaikutti toisiinsa. Työryhmän kahdeksansivuinen vihkonen, ”kannanotto työväenperinteen tallentamiseksi ja vaalimiseksi”, hyväksyttiin marraskuussa 1980 SDP:n puolueenvuoston kokouksessa. Tämänkin kannanoton ensimmäisenä toimenpidesuosituksena oli ”työväenliikkeen

keskustamuseon” aikaansaaminen. Lisäksi muun muassa viitattiin perinneasioissa yhteistyön tarpeeseen. Ryhmä esitti, että ”tulee perustaa työväenperinteen neuvottelukunta tai muu senluontoinen yhteiselin, joka kannustaisi ja koordinoisi työväen ja työväenliikkeen perinteen ja muun aineiston keruuta, julkaisemista, tutkimusta ja näyttelytoimintaa”.

Yhteiselimeksi perustettiin toukokuussa 1983 useiden valtakunnallisten työväenjärjestöjen, puolueiden, SAK:n ja ammattiliittojen sekä muun muassa Työväen Sivistysliiton, Kansan Sivistystyön Liiton ja Kansan Sivistysrahaston yhteisvoimin Työväenperinne – Arbetartradition ry. Sen yhdeksi tehtäväalueeksi mainittiin säännöissä keskustamuseon ohella työväenliikkeen keskuskirjaston ylläpitäminen.

Toinen työväenperinnetyöryhmä asetettiin joulukuussa 1982. Sen työskentelyn kuluessa nousivat jo ajatukset ”työväenliikkeen kirjaston” aikaansaamisesta selkeästi esille. Työväen

Työväenliikkeen kirjaston avajaiset Paasivuorenkatu 5 E:ssä 5.3.1987. Vas. opetusministeri Pirjo Ala-Kapee sekä Työväenperinne – Arbetartradition ry:n silloiset varapuheenjohtaja Anna-Maija Nirhamo ja puheenjohtaja, opetusneuvos Olavi Hurri. Kuva: Veikko Rytönen. Kansan Arkisto.

Arkistossa oli tuolloin noin 100 000 ja Kansan Arkistossa noin 50 000 painotuotetta. Joukossa oli runsaasti ainutlaatuista aineistoa.

Syksyllä 1982 Työväen Arkisto sai TSL:n kautta sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ns. joululahjarahoista valtionapua työväenliikkeen kirjastotoiminnan kehittämiseen. Samaan aikaan käynnistyivät neuvottelut arkistojen ja opetusministeriön välillä kirjastotoiminnan kysymyksistä. Seuraavaksi arkistonhoitajat Esa Lahtinen ja Anna-Maija Nirhamo laativat helmikuussa 1983 valmistuneen yhteisen muistion, jossa esitettiin selkein sanoin työväenliikkeen kirjaston muodostamista yhdistämällä kahden arkiston hallussa olleet kirjastot.

Työväenperinnetyöryhmä II esitti keväällä 1983 opetusministeriölle, että osa vuodelle varatuista työväenperinnemäärärahoista annettaisiin avustuksena Työväenperinne – Arbetartradition ry:lle käytettäväksi työväenliikkeen kirjastotoiminnan kehittämiseen. Näin Työväenperinne ry:stä tuli luontevasti tulevan kirjaston vastuutaho, mitä se sääntöjensä mukaan halusiakin olla. Vuodelle 1984 saatiin samaan kehittämistoimintaan määräraha eduskunta-aloitteen avulla ns. joululahjarahoista, ja vuodelle 1985 hallitus esittikin jo pysyvän määrärahan tulevalle yhteiselle kirjastolle. Määrärahojen avulla voitiinkin kirjastokokoelmat hyvin pitkälle järjestää ja aloittaa systemaattinen luettelointi.

Työväenperinnetyöryhmä II:n lokakuussa 1984 valmistuneessa muistiossa esitettiin ensimmäisenä kohtana työväen keskusmuseon aikaansaamista. Toisena kohtana pidettiin välttämättömänä työväenliikkeen kirjaston aikaansaamista. Opetusministeriö asetti elokuussa 1985 vielä kolmannenkin työväenperinnetyöryhmän, jonka tehtävät painottuivat erityisesti työperinnettä koskevan tutkimus- ja julkaisu-toiminnan selvittämiseen.

Työväenperinnetyöryhmä III:n työn kuluessa tehtiin toisaalla ratkaisevat valmistelut, joiden tuloksena päästiin kirjasto perustamaan. Työväen Arkiston tutkija Matti Simola sai lokakuussa 1984 lopulla valmiiksi selvityksen työväenliikkeen kirjaston perustamisesta. Sitä jatkoi Työväenperinteen toimeksiannosta syksyllä 1985 kirjastonhoitaja Tarja Nikander. Hänen perusteellisessa selvityksessään hahmo-

tettiin ensimmäisen kerran yksityiskohtaisesti suunnitellun kirjaston perustamisen lähtökohdat, toimintaperiaatteet ja käytännön toimintamuodot. Nikander pohti tulevan kirjaston erityisosaamisen alueita, suhdetta muihin kirjastoihin, myös työväenjärjestöjen omiin kirjastoihin, hän arvioi kustannuksia, henkilökunnan tarvetta ja rakennetta sekä toiminnan kokonaisuutta. Hänen selvityksessään oli mukana jo luonnoksena myös kirjaston johtosääntö.

Tarja Nikander tiivisti selvitystyössään kertyneiden lausuntojen perusteella tulevat vaihtoehdot kolmeen. Yksi mahdollisuus oli pysyttellä ”perinnekirjastona”, joka käytännössä olisi kahden arkiston kirjastojen summa eikä juuri muuta. Toisena vaihtoehtona oli kirjastojen antaman pesämunan ympärille kehitetty moderni tieteellinen erikoiskirjasto. Kolmantena vaihtoehtona oli rajatulla erityisalueella toimiva työväenliikkeen keskuskirjasto.

Toiminta-ajatukseksi hahmottui selvityksen kuluessa: ”Työväenliikkeen kirjaston taroituksena on toimia työväestön historian ja työväenliikkeen historian tieteellisenä erikoiskirjastona, jolloin se hankkii ja asettaa käyttöön tämän erityisalueensa kirjallisuutta ja muuta aineistoa sitä tarvitsevien hyödynnettäväksi.”

Ovet avataan

Työväenperinne – Arbetartradition ry päätti selvitysten jälkeen ja harkinnanvaraisen valtionavun varmistuttua perustaa ja avata Työväenliikkeen kirjaston maaliskuun viidentenä päivänä vuonna 1987. Se sijaitsi Helsingin työväentalolla, vuonna 1955 valmistuneella uudemmalla puolella, E-rapussa. Kirjaston asiakaspalvelun tilat käsittivät aluksi 60 m². Pääosa kirjoista ja painotuotteista sijoitettiin Työväen Arkiston makasiinitiloihin työväentalon kellarikerroksissa. Työväenliikkeen kirjasto ei ollut alun alkaenkaan mikään vähäinen laitos tai kirjavarasto.

Uusi kirjasto aloitti hetkellä, jolloin tietokoneista oli jo tullut elimellinen osa kirjastotoimintaa. Niitä hyödynnettiin alusta alkaen uutuuksien luetteloinnissa. Vanhan aineiston luettelointi eteni hitaammin.

Ensimmäiseksi kirjastonhoitajaksi valittiin valtiotieteen maisteri, informaation tutkinnon suorittanut Leena Saarinen. Toisena työntekijänä oli kirjastovirkailija Markku Metsämäki. Henkilökunnan määrä kohosi neljään 1990-luvun alkuun mennessä.

Työväenperinne nimesi kirjastonhoitajan tueksi ja kirjastotoimintaa kehittämään lisäksi aluksi kolmijäsenisen kirjastotoimikunnan. Päävastuu kirjastosta oli kuitenkin Työväenperinteellä ja sen hallituksella.

Kirjasto oli avoinna arkisin klo 11–16, kesäkaudella se oli kuukauden suljettuna lomien ajan. Pian sen löysivät lainaajat, jotka tarvitsivat erityiskirjaston teoksia tutkimustyössään tai perinneharrastuksissaan. Ensimmäisen toimintavuoden aikana lainaajia oli 276 ja jo kolmantena vuonna määrä oli kasvanut 700:aan. Lainattuja kirjoja oli 900.

Asiakaspalvelun ohella kirjaston ensimmäisten vuosien työnä olivat paljolti erilaiset

tutkijoille hyödylliset bibliografiat, joita Työväenperinne ry teetti. Ne julkaistiin painotuotteina yhdistyksen julkaisusarjassa. Nykyisin niitä päivitetään Arto-tietokantaan.

Kirjaston tehtäviin kuului alusta alkaen lisäksi oman erityisalueen julkaisutoiminnan seuraaminen. Useita työväenlehtiä ja julkaisuja seurattiin ja kiintoisimmat artikkelit indeksitiin Vasen-tietokantaan. Työtä tehtiin Työväenperinteen myöntämin määrärahoihin, ja jonkin kerran siihen saatiin myös Kansan Sivistysrahaston apurahoja.

Suotuisassa myötätuulessa alkaneen Työväenliikkeen kirjaston toiminnan laajentumisen ja kasvun katkaisi 1990-luvun alussa syventynyt taloudellinen lamakausi ja erityisesti vuonna 1991 aloittaneen porvarillisen hallituksen toiminta. Se leikkasi kirjaston saamaa valtionapua runsaalla kolmanneksella. Kirjaston

Vappuna 2002 ulkoministeri Erkki Tuomioja avasi Rauhantyötä käsittelevän postikorttinäyttelyn, jonka oli toteuttanut tutkija Orvo Bogdanoff. Kuvassa Työväenliikkeen kirjaston entisen tilan ovella tutkija Bogdanoff (vaalea asu), Työväenperinteen entinen puheenjohtaja Seppo Hentilä, sen nykyinen puheenjohtaja Tero Tuomisto sekä ulkoministeri Erkki Tuomioja. Kuva: Kirsti Lumiala. Työväenliikkeen kirjasto.

henkilökuntaa oli vähennettävä ja kaikesta oli tingittävä.

Uutena johtavana kirjastonhoitajana aloitti FM Kirsti Lumiala marraskuussa 1990. Seuraavana vuonna kirjasto avasi asiakastilan Paasivuorenkatu 5:n katutasossa. Yhdistys alkoi vietää työväenperinnepäivää kirjastonhoitaja Anna Wiikin syntymäpäivänä maaliskuun viidentenä päivänä. Samana päivänä Työväenliikkeen kirjasto oli aloittanut toimintansa vuonna 1987.

Työväenperinnepäivää on vietetty erilaisen teemojen ympärillä, kuten esimerkiksi vuoden 1918 naismuistot, vasemmiston vaaliteemat, naiset eduskunnassa jne. Yhdeksänkymmentäluvun puolivälissä työväenperinnepäivänä alettiin palkita vuorovuosin akateeminen tai harrastelijan tekemä ansiokas ja merkittävä työväentutkimus. Vuosikymmenen lopulla aloitettiin kirjakahvilaillat. Niihin kutsuttiin

vieraaksi työväenkirjailijoita ja -tutkijoita sekä muita asiantuntijoita kertomaan uutukaisistaan. Työväenlauluhetkiä Vapun avauksina on järjestetty kymmenisen vuotta.

Yhdistys kokosi 1990-luvulla Työväentutkimus-vuosikirjan ympärille työväenperinnelaitokset ja Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran. Työväenliikkeen kirjasto on toiminut vuosikirjan keskuksena.

Kasvun ja muuttojen vuosia

Maan taloudellisen tilanteen kohentuminen näkyi 1990-luvun loppupuolella kirjaston määrärahojen kasvamisena. Valtionapu alkoi nousta, kun Paavo Lipposen johtama hallitus otti vastuuta yhteiskunnan kehittämisestä. Ministerit Claes Andersson, Maija Rask ja Tuula

Työväenperinnepäivänä 2004 toimittaja Hannu Taanila haastatteli työväentutkimuspalkinnon saajia dosentti Ulla-Maija Peltosta, FT Timo Soukolaa ja FM Kari Koskela. Kuvassa keskellä myös emeritusprofessori Hannu Soikkanen ja Työväenperinteen entinen puheenjohtaja, dosentti Tapio Bergholm. Kuva: Kirsti Lumiala. Työväenliikkeen kirjasto.

Työväenliikkeen kirjaston henkilökunta toivottaa Kalevi Sorsan arkistoa hoitaneelle tutkija Teija Norvannolle (vas.) kesäkuussa 2007 ikimuistoisia paria vuotta Intiassa. Kuvassa lisäksi Raija Kangas, Alpo Väkevä, Esa Hämäläinen, Minna Rossi, Jimi Reittu, Olli Niemi ja Risto Antikainen. Kuva: Kirsti Lumiala. Työväenliikkeen kirjasto.

Haatainen kävivät kukin tutustumassa Työväenliikkeen kirjaston toimintaan.

Kirjaston käyttöluvut kasvoivat 1990-luvulla. Vuonna 2002 kirjasto pääsi Helsingin yliopiston kirjastojen yhteisen Helka-tietokannan erilliskirjastoksi. Kirjasto sisällönkuvailee ja luetteloi aineistonsa yhteiseen Helka-tietokantaan, missä on myös lainaajarekisteri. Helka-tietokanta on osa Suomen korkeakoulujen ja yliopistojen Linnea-verkkoa.

Tänä päivänä kirjaston kävijämäärä ja lainamäärä on viisinkertainen edelliseen vuosiin verrattuna. Kirjastossa kävi vuonna 2006 lainaajia 10 000 ja lainoja oli lähes 48 000. Yhteinen Helka-tietokanta helpottaa kirjaston arkityötä. Parhaassa tapauksessa kirjastotyöläinen lisää yhteiseen Helka-tietokantaan vain ne tiedot, jotka koskevat omaa kirjastoa. Nyt teemme yliopistokirjastojen verkossa yhdessä ja yhteisöllisesti työtä.

Työväenliikkeen kirjasto joutui muuttamaan vuonna 2003 Helsingin työväentalolla Paasivuorenkadun katutasosta toiseen kerrokseen. Tilat suunniteltiin kirjastoa varten ja ne osoittautuivat toimintaa ajatellen tarkoituksenmukaisiksi. Kirjaston asiakkaat ovat pitäneet kirjastoa kauniina ja valoisana – ”tulen kirjastoon kuin puutarhaan”.

Kirjaston vuokra nousi samalla lähes kaksinkertaiseksi. Talous on ollut tiukoilla, mutta kirjasto on opetusministeriön avustuksella saanut rahansa riittämään. Samoin kirjaston henkilöstö on ollut lujilla. Kirjaston kahdeksasta työntekijästä puolet ovat määräaikaisissa työsuhteissa tai tunti-toimissa.

Tällä hetkellä Työväenliikkeen kirjasto ja Työväen Arkisto hakevat uusia toimitiloja, sillä Helsingin työväenyhdistys aloittaa keväällä 2009 hotellin rakentamisen juuri siihen rakennuksen osaan, missä nämä perinnelaitokset toimivat.

Katri Kaunisto

fil. maist., Helsingin yliopisto

Työväentutkimus eilen ja tänään

Työväentutkimus-julkaisu on ollut 20 vuoden ajan työväenperinnelaitosten yhteisponnistus. Työväentutkimuksella on ollut historiansa aikana 12 päätoimittajaa, joita pyydettiin kertomaan omat kokemuksensa lehden toimittamisesta. Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä kahdeksan; tämä artikkeli perustuu pääosin päätoimittajien kirjoituksiin sekä heidän kanssaan käytyihin keskusteluihin.

Alkuinnostusta

Työväentutkimus-lehden perustaminen liittyi läheisesti Työväenliikkeen kirjaston alkuvaiheisiin. Kirjaston toimintaa ja lehteä ryhdyttiin kehittämään samanaikaisesti suurella innolla ja tarmolla. Kun Työväenliikkeen kirjasto avattiin yleisölle keväällä 1987, ensimmäinen Työväentutkimus-lehden numero ilmestyi jo kesän alussa. Kirjastoa vuosina 1987–1990 johtaneen Työväentutkimus-lehden ensimmäisen päätoimittajan, Leena Saarisen muistikuvissa ”asiat ovat yhtä”, sillä lehden perustaminen liittyi keskeisesti kirjaston kehittämiseen. Kirjasto tarvitsi oman tiedotuskanavan. Saarinen muistelee tuolloin ajatelleensa, että ”Työväentutkimus-lehti olisi uudelle kirjastolle oiva väylä tulla tunnetuksi tutkijoille ja koska kirjastolla ei ollut luontevaa yhteyttä tutkimuksen tekijöihin, lehti olisi yksi keino rakentaa tämä yhteys.” Lehden esikuvana toimi aluksi Kulttuurintutkimus-lehti.

Vuonna 1990 Työväentutkimuksen vs. päätoimittajana toiminut Marja Oksa-Pallasvuon muistelee, että ”lehden alkuperäinen tavoite oli välittää tietoa saatavilla olevista työväentutkimuksista nopeasti eli useita kertoja vuodessa.” Lehdessä julkaistiin muun muassa ajankohtaiskatsauksia, artikkeleita ja raportteja niin kotimaisista kuin ulkomaisistakin tapahtumista.

Lehdessä julkaistiin listaa tutkimuksista ja artikkeleista sekä opinnäytteiden tiivistelmiä. ”Hieman vastaavalla tavalla toimitettiin esimerkiksi Tiedotustutkimus-lehteä Tampereella 1980-luvun alussa, joskin siinä tutkimusartikkelien osuus oli suurempi”, Leena Saarinen muistelee ja kertoo lukeneensa nyt hämmästyttävän lehden ensimmäisiä kantaa ottaviakin teemoja: ”Numeroa 1988:1 tehtiin mielenkiintoisessa hengessä: maan hallitus piti Korpilampi II Joensuussa ja siitä nousi tema vastakulttuuri. Niillä voimavaroilla se onnistui todella hyvin. Nautin vieläkin Sakari Hännisen esseestä Puhe ja valta.” Vuonna 1992 lehti muutettiin vuosikirjaksi, mutta Oksa-Pallasvuon mukaan ”koko ajan lehden tavoitteena on ollut työväentutkimuksen edistäminen ja lehden nykyisestä sisällöstä päätellen se lienee siinä jonkin verran onnistunutkin.”

Työväentutkimus-lehti oli aluksi Työväenliikkeen kirjaston, Työväen Arkiston ja Kansan Arkiston yhteinen ponnistus. Toimituskuntaan kuuluivat työväenperinnelaitosten sekä Työväenperinne ry:n edustajat. Vähitellen toimituskuntaa laajennettiin ja lehden julkaisijoiksi liittyivät 1990-luvulla Ammattiyhdistysarkisto, Työväen keskusmuseo (nykyisin Työväenmuseo Werstas) ja Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Lenin-museo liittyi julkaisijoiden joukkoon 2006. Työväen muistitietotoimikunta, joka julkaisi Talentaja-lehteä, liittyi Työväentutkimus-lehden yhdeksi julkaisijatahoksi 1990-luvun alussa ja tuolloin lehden kannessa oli myös Talentajamerkki. Päätoimittajana vuosina 1991–1993 toimineen Kirsti Lumialan ehdotuksesta lehden ulkoasu muutettiin nykyiseen kokoon ja samalla julkaisu sai punaisen pohjaväriin.

Työväentutkimuksen päätoimittajana toimi aluksi Työväenliikkeen kirjaston johtaja, mutta vastuuta lehden toimittamisesta haluttiin jakaa

Työväentutkimus-vuosikirjoja on tehty 20 vuotta, mutta ei suotta. Kuva: Kirsti Lumiala. Työväenliikkeen kirjasto.

myös muiden laitosten kanssa. Vuonna 1994 lehden päätoimittajuus lähti kiertämään työväen perinnelaitoksissa, ”jotta työmäärä ja talous eivät kaatuisi koko ajan samoille ihmisille ja laitoksille. Kukin vuorossa ollut laitos teki lehden pääosin oman laitoksensa teemanumerona ja ainakin meillä lehti tehtiin tiimityönä,” muistelee Työväen Arkiston johtaja Esa Lahtinen, joka toimi lehden päätoimittajana vuonna 1994.

Yhteistyön haasteita

Työväentutkimuksen linjaksi vakiintuivat erilaiset teemajulkaisut, jotka pohjautuivat toisinaan työväenperinnelaitosten järjestämiin juhlaseminaareihin. Vuosien varrella teemanumerot ovat käsitelleet muun muassa työväenliikkeen historiaa, henkilöhistoriaa, kuluttamista ja 1970-lukua. Vuosina 2002–2005 päätoi-

mittajana toimineen Marjaliisa Hentilän mielestä ”lehden teossa antoisinta oli hyvä yhteistyö seminaarin järjestäjien ja tutkijoiden sekä kirjaston väen kanssa.” Joni Krekola, joka toimi päätoimittajana vuosina 2000–2001, kertoi, että ”lehden teossa oli hankalinta kehittää sopivaa teemaa ja saada siihen sopivia artikkeleita”. Tapio Bergholm, Krekolan edeltäjä vuosilta 1998–1999 muisteli, että hänen päätoimittajakaudellaan ”aloitettiin jonkinmoinen avoin call for papers -menettely, joka toi uusia tekijöitä lehteen”. Uusien tutkimusten esittelyiden ja arviointien kautta on haluttu osoittaa työväentutkimuksen monipuolisuutta sekä tarjota virikkeitä ja erilaisia näkemyksiä lukijoiden ja tutkijoiden käyttöön. Lisäksi päätoimittajat ovat pitäneet tärkeänä tarjota graduntekijöille mahdollisuuden esitellä myös omaa tutkimustaan. Työväentutkimus-vuosikirjassa on ollut esillä myös työväentutkimusta harrastavien työntekijöiden, ammattiyhdistysväen

sekä paikallishistoriaa harrastavien henkilöiden tutkimuksia.

Työväentutkimus-julkaisu on tehty niin toimituskunnan kuin kirjoittajienkin osalta oman työn ohessa, enemmän tai vähemmän talkootyönä. Toimitussihteeri on hoitanut osuutensa kirjastossa yleensä virkatyönä, ja kirjoitusten oikolukuun ovat osallistuneet myös muut toimituskunnan jäsenet. Kirsti Lumialan mukaan nykyisin kuitenkin pyritään laitosten ulkopuolelta tulevalle päätoimittajalle tarjoamaan pieni korvaus päätoimittajan tehtävien hoitamisesta. Oksa-Pallasvuon mielestä lehden toiminnassa ”suurin vastoinkäyminen tai vaikeus oli varmaankin raha.” Myös Esa Lahtinen muisteli että toimitusvastuussa olevan laitoksen vastuulla oli myös huolehtia lehden talouden tasapainosta. Sitä hoidettiin muun muassa ilmoitusvaroin ja apurahoin. Leena Saarinen muistelee ihmetellen ”miten pienillä resursseilla syntyi tällainen lehti.”

Päätoimittajat kiittävätkin perustyötiimiä, jonka ponnisteluiden ansiosta lehti vuodesta toiseen on syntynyt. Tähän ryhmään kuuluivat toimituskunnan lisäksi taittaja ja toimitussihteeri. Päätoimittajana 2006 toiminut Marita Jalkanen muistelee, että taittajana ja postitusrekisterinhoitajana toiminut Kimmo Kestinen hoiti ”itseään säästämättä näitä, uskoakseni aika epäkiitollisia tehtäviä. Viime aikoina toimitussihteerinä toiminut Alpo Väkevä on saanut käytännön asiat sujumaan hienosti ja niin vaivattoman näköisesti. Ja nämä ovat vain muutamia esimerkkejä työtä pelkäämättömästä tavasta tehdä yhteistä lehteä.” Marjaliisa Hentilä kertoi muiden päätoimittajien tavoin, että ”yhteistyö Kirsti Lumialan kanssa oli saumatonta ja hyvää – ja välttämätöntä. Kirsti tiesi, miten lehti tehdään, miten sen toimituskunta toimii, miten budjetti tehdään ja miten raha saadaan kasaan. Hän oli korvaamaton tuki, sillä ilman hänen apuaan lehti ei ilmestyisi. Hän

Työväentutkimus-vuosikirjan päätoimittajia. Vasemmalta nykyinen päätoimittaja Erkki Vasara, Esa Lahtinen, Marjaliisa Hentilä, Kirsti Lumiala ja Joni Krekola. Lisäksi päätoimittajina ovat toimineet Leena Saarinen, Marja Oksa-Pallasvuo, Tapio Bergholm, Tauno Saarela, Pontus Blomster, Anna-Maija Nirhamo ja Marita Jalkanen. Kuva: Isto Puhakka. Työväen Arkisto.

Työväentutkimus 2007 -vuosikirjan toimituskunta. Kuva: Olli Niemi. Työväenliikkeen kirjasto.

hoiti ilmoituksen lehteen ja laadimme yhdessä budjetin ja päätoimittaja laittoi apuraha-anomuksia eri säätiöille. Aloitimme myös vapaaehtoisen tukimaksun keräämisen lehden tilaajilta ja se vaiva kannatti.”

Uudistamisen vaikeus

Lehden toimitusvastuun kierrättäminen eri työväenperinnelaitoksissa ei kuitenkaan ollut aina ongelmatonta. Vaikka kukin laitos toi mukanaan lehteen uutta osaamista, uusia aiheita ja kirjoittajia, hävisi tiuhaan vaihtuvien päätoimittajien ja toimituskuntien mukana osittain myös kokemus lehden toimittamisesta. Kirsti Lumialan mukaan ongelmia aiheutti myös se, ettei päätoimittajilla aina ollut käsitystä siitä miten lehteä tulisi tehdä, eikä päätoimittajan ja toimitussihteerin välille aina syntynyt käytännön asioissa yhteisymmärrystä. Päätoimittajat myönsivät usein, että he olivat päätoimittajakautenaan oppineet paljon lehden toimitustyöstä.

Päätoimittajilla ja toimituskunnilla oli yleensä halu kehittää lehteä. Esimerkiksi Joni

Krekolaan olivat aikaisemmat Työväentutkimus-vuosikirjan numerot jättäneet ”jotenkin viimeistelemättömän vaikutelman”. Hän oli kuitenkin suostunut päätoimittajaksi, koska arvosti julkaisua ja halusi kehittää sitä. Vuosikirjan toimittamiseen olivat kuitenkin vuosien varrella vakiintuneet omat vahvat käytännöt eikä niiden muuttaminen ollut helppoa. Krekolakin tunnustaa joutuneensa kokemattomuuttaan ja ajanpuutteen vuoksi ”sopeutumaan lehdessä vallitseviin käytäntöihin pyrkimättä erityisesti uudistamaan niitä”. Päätoimittajat ovat myös olleet usein vailla tiedotusalan koulutusta tai kokemusta julkaisujen toimittamisesta. Krekola toteaa omasta päätoimittajakaudestaan, että ”jälkeenpäin voi vain ihmetellä, millä lihaksilla hommassa oikein toimin.” Toisaalta Marita Jalkanen toteaa, että ”jonkinlainen rikkaus on mielestäni se, ettei lehteä tehdä liian ammattimaisesti. Tietty kotikutoisuus ei ole pahasta.”

Julkaisijatahoilla oli myös erilaisia intressejä lehden suhteen, mikä pakotti päätoimittajat pohtimaan sitä ”kenelle ja millä mandaatilla lehteä tehdään. Missä suhteessa annetaan ti-

laa tutkijoille ja missä määrin harrastelijoille? Ja kuinka laaja on rahoittajien osuus?” Marja-liisa Hentilän mukaan lehden ”rahoittajat, työväenperinnelaitokset, haluavat saada tutkimusta esittelevän yleistajuisen lehden asiakkailleen, niin tutkijoille kuin harrastelijoillekin.” Päätoimittajina toimineet tutkijat ovat halunneet lehteen enemmän tieteellisiä ja korkeatasoisia artikkeleita. Esimerkiksi Joni Krekola muistelee halunneensa tehdä akateemisempaa lehteä ja haaveilleensa ”vuosikirjasta, jossa arvioitaisiin kaikki vuoden varrella ilmestyneet työväen historiaa ja perinnettä sivuavat tutkimukset.” Samoin Tapio Bergholm muistelee halunneensa artikkeleihin lähdeviitteet ja ”muutenkin nostaa lehden tieteellistä status-ta”. Vuodesta 1997 lähtien lehdestä ryhdyttiin julkaisemaan myös nettiversiota, johon oli mahdollista sisällyttää laajempia tutkimusartikkeleita lähdeviitteineen.

Työväentutkimus-julkaisun asema sekä vuosikirjana että eri tahojen tiedotuslehtenä on tehnyt siitä monipuolisen, mutta myös vaikeasti toimitettavan. Marita Jalkanen kertoo, että ”haasteellisuutta Työväentutkimus-lehden tekoon on tuonut se, että se ilmestyy vain kerran vuodessa ja siksi siihen on yritetty mahdollistaa KAIKKI. Sivumäärät ja sen myötä kustannukset paisuvat yli julkaisijatahojen sietokyvyn.” Varsinaisina ongelmakohdina päätoimittajat mainitsivat kirja-arviot, jotka tuntuivat haukanneen vuosi vuodelta enemmän tilaa lehdestä. Nyt ilmestyvässä lehdessä kirjaesittelyissä ja -arvioissa on pyritty keskittymään viimeisen vuoden aikana ilmestyneisiin keskeisiin työväentutkimuksiin. Vaikka työväentutkimuksen kirjoittajakunta on ollut ensiluokkaista, päänvaivaa aiheutti se, etteivät kirjoitukset saapuneet ajallaan tai olivat liian pitkiä ja kaipasivat kielenhuoltoa. Ongelmat kirjoitusten pituuksissa synnyttivät myös ongelmia lehden taitossa. Sisältöä oli toisinaan enemmän kuin sivuille mahtui, minkä lopputuloksena lehdessä oli liian ahdas taitto, pieni kirjasinkoko ja vain vähän kuvia. Vuosien varrella päätoimittajat ovat pyrkineet parantamaan myös lehden ulkoasua. ”mutta pelkkää kuorta ei voi mielestäni uudistaa, puuttumatta sisältöön”, Marita Jalkanen toteaa.

Työväentutkimuksen tulevaisuudesta

Uudistamisen vaikeudesta ja julkaisijatahojen erilaisten intressien yhteensovittamisen ongelmista kertoo loppuvuodesta 2006 julkaisijatahojen kesken käyty kiihkeä keskustelu lehden tulevaisuudesta. Työväenmuseumo Werstaan johtaja Kalle Kallio ehdotti tuolloin, että Työväentutkimus muutettaisiin aiemmasta vuosikirjanomaisesta julkaisusta enemmän työväenperinnelaitosten asiakkaita palvelevaksi asiakasleheksi. Hänen ajatuksensa oli muuttaa Työväentutkimus nelivärikuvaa ja journalistisin perustein toimitettuja artikkeleita sisältäväksi noin 50-sivuiseksi leheksi. Asiasta käytiin tunteitakin kuohuttaneita keskusteluita ehdotuksen puolesta ja sitä vastaan. Esa Lahtinen kertoi, että ”olin kovasti kannattamassa Kallen uudistushalukkuutta tämän vuoden lehteen ja siitä eteenpäin, mutta ilmeisesti lehden toimituksella ja muilla taustayhteisöillä ei ole halua uudistuksiin.” Nykyinen päätoimittaja Erkki Vasara kertoi tapahtumasta, että ”vastustin ehdotuksen tiimoilla käydyssä keskustelussa jyrkästi Kallion esittämiä ’uudistuksia’ ja sain kannatusta linjalleni Työväenperinteen hallituksessa, johon myös kuului. Lopulta minua pyydettiin ’vastaamaan sanoistani’”.

Erkki Vasara näkee Työväentutkimuksen tehtävänä ”esitellä monipuolisesti työväenliikkeen ja työväestön historiaa, kulttuuria sekä yhteiskunnallisen aseman muutosta käsittelevää tutkimusta sekä sitä koskevaa keskustelua; ts. toimia siis nimensä mukaisesti.” Marja-liisa Hentilän mielestä ”lehti on erinomaisen hyvä käyntikortti niin kirjaston, museon kuin arkistojenkin asiakkaille.” Työväentutkimusta on julkaistu jo 20 vuoden ajan, ja ongelmista huolimatta se on Joni Krekolan mielestä ”hyvällä tavalla vanhanaikainen hankke. Jokainen näillä resursseilla koottu lehti ansaitsee hatunnoston”. Se, että julkaisu on ilmestynyt säännöllisesti näinkin pitkään, on myös merkki työväenperinnelaitosten yhteisistä tavoitteista, joita pyritään toteuttamaan taloudellisista ongelmista huolimatta. Päätoimittajat ja toimituskunnat voinevat yhtyä Työväentutkimuksen ensimmäisen päätoimittajan,

Leena Saarisen ehkä ajan kultaamiin tunnelmiin julkaisun alkua ajoilta, jolloin ”jokainen numero oli saavutus, josta kaikki iloitsimme”.

TYÖVÄENTUTKIMUKSEN PÄÄTOIMITTAJAT

Leena Saarinen (1987–1989; 1/1990)
Marja Oksa-Pallasvuo (2/1990)
Kirsti Lumiala (1991–1993)
Esa Lahtinen (1994)
Anne-Maija Nirhamo (1995)
Pontus Blomster (1996)
Tauno Saarela (1997)
Tapio Bergholm (1998–1999)
Joni Krekola (2000–2001)
Marjaliisa Hentilä (2002–2005)
Marita Jalkanen (2006)
Erkki Vasara (2007)

AKT

**- vahva liitto
rohkea vaikuttaja**

Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliitto AKT ry
John Stenbergin ranta 6, 00530 Helsinki. PL 313, 00531 Helsinki
p. (09) 613 110, fax (09) 739 287
e-mail: etunimi.sukunimi@akt.fi – www.akt.fi

The image is a large rectangular advertisement for AKT. The top half features the word 'AKT' in large, bold, black letters against a light background. Below this, a stylized graphic of a road or path leads towards the horizon. The bottom half of the image has a dark background with white text. It includes the slogan '- vahva liitto rohkea vaikuttaja' in a bold, sans-serif font. At the very bottom, there is a white box containing the full name of the organization, its address, phone and fax numbers, and email and website information.

Anne Systä

Kirjastojen puolesta – Kirjastokirjoittelu työväen- ja porvarilehdissä 1910–1916

Näkykö 1860-luvulta alkanut lehdistön politisoituminen ja työväenlehtien ja porvarilehtien vastakkainasettelu myös kirjastokirjoittelussa? Pro gradu -tutkimuksessani selvisi, että kirjastonäkemykset erosivat monelta osin työväen- ja porvarilehtien kirjoittelussa. Eniten erimielisyyttä aiheuttivat kirjavallinnat kysymykset.

Kirjastojen tärkeyttä perusteltiin eri aate-maailmasta käsin. Työväenlehdissä sosialismin aate korostui, kun taas porvarilehdissä kirjastoihin liitettiin kansallisuusaate ja suomalaisuus. Porvarilehdissä yhtenä perusteluna kirjastojen tärkeydelle nähtiin myös venäläistämispaineet. Työväenlehdissä venäläistämispoliittikka nähtiin haittana enemmänkin vapaan sanan ja kansalaisoikeuksien vuoksi.

Porvarilehdissä amerikkalaiseen kirjastoaatteeseen suhtauduttiin myönteisesti ja amerikkalainen kirjasto nähtiin esikuvana. Työväenlehdissä suhtautuminen amerikkalaiseen kirjastoaatteeseen oli periaatteessa myönteistä, mutta amerikkalaisuus sai myös kritiikkiä.

Kirjastonhoidollisissa asioissa ei eroja juurikaan ollut. Molemmat osapuolet arvostivat kirjastonhoitajan työtä korostaen työn vaatimaa pätevyyttä ja esittivät siitä maksettavaksi palkkaa. Kumminkin pitivät kunnallista rahoitusta tärkeänä kirjastoille. Edelleen niin työväen- kuin porvarilehdissäkin suhtauduttiin myönteisesti keskitetyn johdon luomiseen kirjastoille.

Työväenlehdissä arvosteltiin kansankirjastoja nimenomaan sosialistisen kirjallisuuden puutteesta eikä niinkään vastustettu itse kirjastoja. Niinpä tarvittiin myös työväenkirjasto- ja kunnallisten kirjastojen lisäksi.

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Kirjastojen puolesta. Kirjastokirjoittelu työväen- ja porvarilehdissä 1910–1916. Tampereen yliopisto, informaatiotutkimuksen laitos, 2005.

Työväenliikkeen kirjaston päivystyksessä saa nykyisin usein jonottaa, mutta hyvää kannattaa odottaa. Kuva: Kirsti Lumiala. Työväenliikkeen kirjasto.

Tämänkertaisen vuosikirjamme pääteemoja valottavien artikkeleiden lisäksi tarjolla ovat myös Jaakko Blombergin kiintoisa esitys 1960-luvulla ilmestyneen Tilanne-lehden rahoituskysymyksistä sekä Juha Koskisen jännittävä kuvaus venäläisen anarkisti Krapotkinin salaperäisestä Hangon-matkasta talvella 1879.

Jaakko Blomberg

valt. lis., Helsinki

Tilanne-lehden rahoitus

Vuosina 1961–66 ilmestynyt Tilanne-lehti ilmoitti olevansa riippumaton, sosialistinen ja humanistinen julkaisu. Takakannessaan se ilmoitti olevansa vapaa, valpas ja vasen. Ensimmäisen, marraskuussa 1961 ilmestyneen numeronsa pääkirjoituksessa lehti korostaa itsenäisyyttään, vapautta puoluetaktikoinnista ja puolueorganisaatioiden pelosta. Tilanne julistautui koko työväenliikkeen yhteisen aatesäällön ja perinnön vaalijaksi. Lehden luojalle, SKP:n piirissä koko sodanjälkeisen ajan toimineelle Jarno Pennaselle Tilanne merkitsi epäilemättä ennen muuta irrottautumista puolueen kahleista, pyrkimystä riippumattomaksi vaikuttajaksi. Stalinistien edelleen hallitsema SKP oli pettänyt sosialismin humanistisen sisällön. Pennanen halusi itsenäistä ajattelua ja toimintaa, jota vapaa keskustelu palvelee.

Lehden sisältö kattoi sekä politiikan ja yhteiskunnan että kulttuurin. Se keskittyi suomalaisen keskusteluun, mutta välitti runsaasti myös kansainvälistä aineistoa. Lehteä julkaistiin viiden ja puolen vuoden aikana yhteensä 39 numeroa: vuonna 1961 kaksi numeroa, vuonna 1962 kahdeksan, vuonna 1963 kahdeksan, vuonna 1964 yksitoista, vuonna 1965 viisi ja viimeisenä vuonna 1966 viisi numeroa.

Tilanne oli Jarno Pennasen lehti ja hän toimi sen päätoimittajana koko ajan. Häntä avustivat toimitussihteerinä aluksi Ilkka Ryömä ja

vuonna 1963 tuli lisäksi Raimo Malm vuoden loppuun. Sen jälkeen toimittajia ei lehdessä mainita vuosina 1964–65. Vuoden 1966 viidessä numerossa toimitussihteerinä toimi tämän kirjoittaja.¹

Lehden julkaisija oli aluksi Kustannusosakeyhtiö Maa-ja-kuu ja sitten heinäkuusta 1963 varta varten perustettu Sosialismin Tutkimussäätiö. Sen tarkoituksiksi ilmoitettiin ”edistää sosialismin ja työväenliikkeen teoriaa ja käytäntöä koskevaa tutkimus- ja valistustyötä”. Peruspääomaksi tuli 3000 uutta markkaa. Säätiön hallitukseen kuuluivat Pennasen lisäksi Väinö Riihelä ja Ilkka Ryömä. Tilanne painettiin sosialidemokraattien hallitsemassa Jaarli-nimisessä kirjapainossa Hämeenlinnassa.

Tilanne-lehden maksettu levikki kasvoi alkuvuosina huomattavasti. Lehden toimituksen jälkeenjääneiden papereiden perusteella levikki oli 780 kpl vuonna 1962 ja 1260 kpl vuonna 1963. Jälkimmäisistä oli tilauksia lähes tuhat. Erään taustamuistion mukaan lehdellä oli vuonna 1963 noin 1800 tilausta, joista noin tuhat oli tavallisia yksilötilauksia ja loput ”kanatuksena tehtyjä ryhmätilauksia”. Saman lähteen mukaan irtonumeroiden levikki oli samaa vuonna 1500. Painosmäärä oli tiettävästi 5000 (4000 vuonna 1966), joten ilmaisnumeroita oletettavasti jaettiin eri tahoille runsaasti.²

Lehden tuottaminen ja painaminen oli kal-

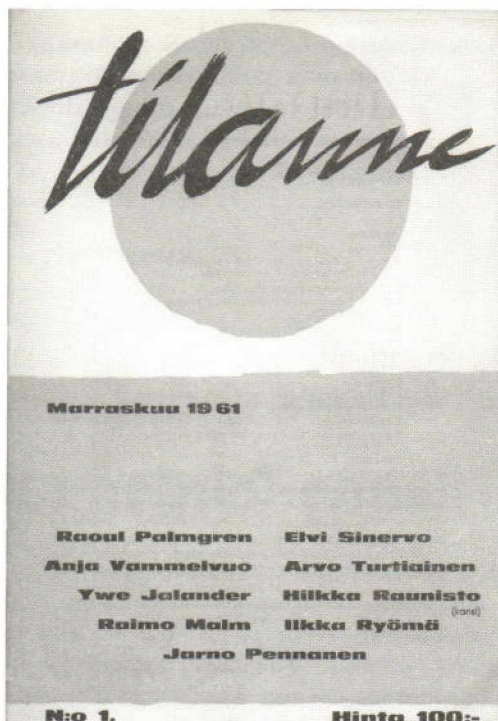
lista. Ilmoituksia oli niukasti. Vuosikerta maksoi 12 uutta markkaa (1963). Kirjoittajille maksettiin vuonna 1963 kirjoituspalkkiota 50–100 markan verran. Toimitussihteerille maksettiin vuonna 1966 palkkaa 700 mk kuukaudessa. Päätoimittajan palkasta ei ole löytynyt mainintoja, mutta sellainen on epäilemättä ollut mukana kuluissa. Toimituksen papereiden mukaan vuoden 1962 kulut olivat 4800 markkaa, tulot vain 880 markkaa. Tämä ei varmaankaan ole koko kuva.

Kuinka Tilanne-lehti rahoitettiin? Asiasta puhuttiin aikanaan paljon, kun lehden ja Pennan sen vihamiehet, SKP ja Moskova, halusivat tahrata tai tuhota lehden maineen. Vaikka jälkeempään tutkimus on voinut tuottaa vain vähän näyttöä rahoituksesta, yleiskuva on melko selkeä. Seuraavassa esitetään arvioita, jotka nojaavat osin lähteisiin, osin päättelyyn. Päättelmät perustuvat asiayhteyksiin ja julkaisuajankohdan poliittiseen tilanteeseen. Vaikka päättely ei korvaa varsinaista historiallista näyttöä, olen rojhennut siihen ryhtyä lisätutkimusten virittämiseksi.

Yrittämättä esittää määrällistä arviota, on selvää, että julkaisemiseen tarvittiin ulkopuolista rahoitusta. Pennanen julkaisi vuoden 1964 ensimmäisessä numerossa artikkelin Tilanteen rahoituksesta. Hän kirjoittaa, että rahoitusta ei ollut mahdollista rakentaa joukkomittaiselle varainkeräykselle. ”Oli lähdeittävä toista tietä. Pieni ydinjoukko oli valmis henkilökohtaisiin uhrauksiin. Sillä tavoin syntyi Kustannusosakeyhtiö Maa-ja-kuun pieni osakepääoma 15.000 (uutta) markkaa, joka ei riittänyt edes ensimmäisen ilmestymisvuoden loppuun.” On ilmeistä, että menestyvän sähköliikkeen omistaja, SKP:stä eronnut Väinö Riihelä tuki säätiötä ja lehteä rahallisesti mainosilmoitusten myötä.

Sosialismin tutkimussäätiön perustamiseen julkaisijaksi varmaankin vaikutti se, että säätiöiden kirjanpito on vähemmän läpinäkyvää kuin osakeyhtiön.

Pennanen ilmoitti Sosialismin tutkimussäätiön kieltäytyvän avustuksista, joihin sisältyy ehtoja lehden toimittamiseen tai sisältöön nähden. Rahoitusta ei ollut tarkoitus julkisesti sel-

Tilanne-lehden ensimmäinen kansi marraskuulta 1961.

vittää eikä siihen lain mukaan ollut velvollisuutta. Ilmoitus, että Sosialismin tutkimussäätiö ei julkaise avustustensa lähteitä, herätti monilla tahoilla kummastusta ja ärtymystäkin. Kysyttiin, kenen asialla säätiö ja lehti olivat.

Tilanne ja Pennanen olivat tyypillisesti osa laajempaa yhteiskunnallista ja poliittista kokonaisuutta. Tuohon aikaan tämänkaltaiset kysymykset taustavoimista olivat paljon julkisen keskustelun kohteena. Oli yleinen käsitys, että Yhdysvalloista tuettiin Euroopan maissa kommunismiin kriittisesti suuntautuvia liikkeitä ja toimintaa, alkaen 1940–50-lukujen vaihteesta. Nyt jälkeempään tiedämme asiasta vähän enemmän, vaikka varsinaisten todisteiden löytäminen on työlästä. Toinen taho, jonka tukea Tilanteelle on aihetta tutkia, ovat suomalaiset porvarit, jotka olivat tämän kaltaista toimintaa varten luoneet välineenkin, Suomalaisen yhteiskunnan tuki -nimisen säätiön. Seuraavassa arvioidaan näitä kahta mahdollista rahoituslähdettä.

Kiilalaiset Jarno Pennanen (oik.), Tarmo Manni ja Anja Vammelvuo myivät kirjoja Helsingin Kaisaniemessä vappuna 1955. Kuva: Brita Polttila. Kansan Arkisto.

Yhdysvaltain hallituksen tiedustelulaitos CIA vastasi suoraan tai epäsuoraan amerikkalaisen tuen suuntaamisesta. CIA:n keskeisenä välineenä oli vuonna 1950 perustettu Congress for Cultural Freedom (CCF), mutta kongressia tukivat myös eräät amerikkalaiset säätiöt (mm. Rockefeller- ja Ford-säätiöt). CCF käytti melkoisia varoja kommunismin vastustamiseen ja amerikkalaisten perusaatteiden levittämiseen kylmän sodan maailmassa. Se tuki kommunismin kriittisesti suhtautuvia pyrkimyksiä eri puolilla maailmaa, erityisesti Euroopassa. Kysymykseen tulivat porvarillisten hankkeiden lisäksi myös kommunismista erottuvat vasemmisto- ja työväenpuolueet, esimerkkinä sosialistiset kansanpuolueet Tanskassa ja Norjassa. Usein viitataan tanskalaiseen puoluejohtajaan Aksel Larseniin. Käytössä oli termi "Non-Communist Left" (NCL). CCF:n tuki ohjattiin pääasiassa julkaisuihin ja kulttuurihankkeisiin. Sen tunnetuin äänitorvi oli Iso-Britanniassa ilmestynyt aikakauslehti Encounter, joka heijasti eurooppalaista ja brittiläistä humanismia sekä uudistushaluista sosialistista ja vasemmistolaista ajattelua.

CIA:n rooli CCF:n takana oli pitkään salassa, mutta ainakin vuodesta 1964 ns. julkinen

salaisuus. CCF:n toiminta CIA:n bulvaanina nousi suurella kohulla julkisuuteen Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa vuosina 1966 ja 1967 ja suuri joukko intellektuelleja ympäri vapaata maailmaa ilmaisi tai teeskenteli suuttumusta. Monille joukkumainen CIA:n hyväksikäyttämäksi oli häpeä. CCF:n toiminta ajettiin alas vuonna 1967.³

Amerikkalainen professori James H. Billington julkaisi vuonna 1964 laajalti luetun, suomalaista kommunismia käsittelevän artikkelin, jossa esitetään kriittinen arvio Kekkonen johtaman Suomen linjasta⁴. Venäjän historian tutkijana tunnettu Billington toimi vuosina 1960–61 Fulbright-professorina Helsingissä. Yhtenä syynä hänen oleskelulleen Helsingissä lienee ollut Helsingin yliopiston Slavica-kokoelma. Mutta hänellä oli myös läheinen yhteys CIA:n johtoon.

Artikkeliaan varten Billington mainitsee tavanneensa Suomessa mm. Pennasen, jota hän kuvaa "dissidentiksi" kommunistiksi. Hän toteaa, että Tilanteesta on tullut arvokas julkisen viestinnän väline entisille kommunisteille. Sitä julkaisee ryhmä "harhakuvitelmistaan luopuneita kommunistisia intellektuelleja". Hän myös kertoo, että lehden julkaisijat lähettivät koko kommunistipuolueen johdolle tie-

dustelun, jonka tuloksena lehti onnistui voittamaan puolelleen laajan joukon puolueen suhteellisen harvalukuisista intellektuelleista. Tilanteen yleisesti ottaen kansallismielisen ja neutralistisen otteen Billington katsoo muistut-tavan Aksel Larsenin puoluetta, jonka hän toteaa lähes täysin tuhonneen Tanskan kommunistipuolueen.

Billingtonin artikkeli oli oletettavasti sivutulos hänen CIA:lta saamastaan tehtävästä, joka oli selvittää kommunismin tilaa Suomessa ja mitä sen suhteen olisi tehtävissä. Siinä yhteydessä hän kiinnitti huomiota Pennasen Tilanteeseen. Billington luonnehtii Tilannetta tavalla, joka on yksi yhteen sen mallin (NCL) kanssa, jolla CIA suuntasi eri kanavien kautta tukeaan kommunisteja hajottaville julkaisuille. Ja oletettavasti Billington selosti arvioitaan Suomesta, ml. Pennasesta, CIA:lle laajemmin, mikä on voinut vaikuttaa amerikkalaisten rahoituspäätöksiin.

On todennäköistä, että CIA:n tuki, jos sitä annettiin, välitettiin Tilanteelle CCF:n välityksellä. Sen kanssa ei ole ristiriidassa se, että CCF joutui vaikeuksiin ja ajettiin alas samoin aikoihin kun Pennanen lopetti Tilanteen.

Jukka Rislakki on kuvannut CIA:n ja CCF:n toimintaa Suomessa. CCF mm. tuki Mikkulan kirjailijakokouksia kustantamalla sopivien vierailijoiden osallistumista. Rislakki toteaa Pennasen Tilanteesta, että sitä on ”epäilty ja syytetty CCF:n avustamaksi lehdeksi. Mahdollisia ulkomaisia rahälähteitä ei ole pystytty osoittamaan, ja Pennasen omaiset ovat julkisuudessa kiistäneet väitteet CIA-avusta”⁵.

Kustaa Vilkunalla oli erikoisia rooleja sodan jälkeisessä Suomessa. Hän oli ennen muuta Urho Kekkosen tukija ja apuri. Siihen kuului muun ohella yhteydenpito sekä Neuvostoliiton että Yhdysvaltain ja muiden länsivaltain tiedusteluun. Hän piti yhteyttä myös Pennaseen. Välittikö hän Kekkosen tukea ja/tai läntistä tukea, vaatii lisää selvittelyä.⁶

Tilanne oli piikki SKP:n (ja sen tukijan NKP:n) lihassa. Kun vaikeneminen ei tuottanut tulosta, SKP päätti vuonna 1964 käynnistää avoimen kampanjan Tilannetta vastaan. Moskovalainen Liternaturnaja Gazeta julkaisi Helsingistä tulleen aloitteen perusteella Boris

Leontjevin nimellä artikkelin ”Ketä herra Pennanen palvelee?”, jossa hyökättiin kärkevästi Tilannetta ja Pennasta vastaan. Nimimerkin takana oli suomalainen kommunisti Armas Äikiä. Edellä selostettua taustaa vasten ei ole yllättävää, että artikkelissa mm. todetaan, että Tilanne-lehteä tuetaan amerikkalaisesta Vapaan kulttuurin kongressi -nimisestä säätiöstä. Kongressin sanotaan olevan Rockefellerin ja Fordin konsernien rahoittama. (CIA:ta ei mainita.)

Pennanen vastasi Liternaturnaja Gazetalle Tilanteen numerossa 7/1964. Siinä esitetään perusteelliset väitteet Leontjevin väitteille. Yhteyttä CCF:n kanssa tai ulkopuolista rahoitustukea ei kuitenkaan kiisteta.

Toinen mahdollinen tai todennäköinen tukilähde Tilanteelle on ollut suomalainen porvaristo, joka CIA:n tavoin piti tärkeänä tukea kommunistien hajottajia. Siitä on SYT:n papereissa selviä todisteita, vaikka ei kuitteja.

Suomalaisen yhteiskunnan tuki -säätiö harjoitti määrätietoista toimintaa kommunismia vastaan ja rahoitti erilaisia operaatioita, joiden tavoitteena oli kommunistisen ja kansandemokraattisen liikkeen hajottaminen.⁷ Siinä se oli läheisessä yhteistyössä SDP:n entisen puoluesihteerin Veikko Puskalan perustaman toimiston ja Suojelupoliisin kanssa. Tämä toiminta oli varsin tehokasta ja perustui yksityiskohtaiseen ja ajantasaiseen tietoon SKP:n ja sen kattojärjestön SKDL:n sisäisistä liikkeistä. Tilanne-lehti tarjosi näille pyrkimyksille tilaisuuden, jota käytettiin siekailematta hyväksi.

Kaikesta päätellen SYT:n taloudellinen tuki Tilanteelle oli huomattavaa. Se on perustunut säätiön arviointiin Tilanteen vaikutuksesta. Lehden tilaamista valikoiduille kohderyhmille perusteltiin taustamuistiossa, joka oli otsikoitu ”Suunnitelma Tilanne-lehden käytöstä kentällä”. Luultavasti vuonna 1963 laaditussa muistiossa todetaan mm. seuraavaa: ”Tutustuminen tähän mennessä ilmestyneisiin numeroihin osoittaa, että lehden takana oleva ryhmä pyrkii edustamaan eräänlaista suomalaista ”Aksel Larsenin linjaa”. Heidän käsityksensä mukaan SKP ja SKDL voitaisiin revisioimalla saada kansanvaltaisiksi puolueiksi. Lehdessä osoitetaan josain määrin SKP:n poliittisia virheitä ja valheel-

lista sanaselitystä. Mikäli lehti saataisiin laajemmin leviämään kommunistien keskuudessa saat- taisi siitä muodostua juuri se poliittinen voima, joka tarvittaisiin herättämään SKP:n ja sen lieve- liikkeiden harhautettuja jäseniä. Voitaneenkin todeta, että lehdellä on määrätty merkityksensä keskustelun herättäjänä kentällä, edellyttäen kuitenkin, että sen levikki olisi suurempi. Tästä syystä olisi paikallaan pyrkiä myötävaikutta- maan levikin lisäämisessä.”

SYT:n papereissa on lähemmäs tuhatkun- ta nimeä käsittävät nimelistat, jotka ovat joko tilaajalistoja tai listoja, joiden mukaisesti Ti- lanne-lehteä on pyydetty lähettämään. Kun listoissa ei ole päiväyksiä, lukujen yhteenso- vittaminen on vaikeata. Joka tapauksessa on ilmeistä, että SYT tuki Tilannetta ainakin ti- laamalla sitä valitsemilleen ryhmille. Vuonna 1963 tämä saattoi koskea mahdollisesti kol- mannesta tai jopa puolta lehden tuolloisesta ti- lauslevikistä. SYT:n tilikirjoista ei löydy mai- nintoja Tilanteelle tai Sosialismin tutkimus- säätiölle osoitetuista rahoista. Mainitut lehti- tilaukset on oletettavasti maksettu SYT:n tilin- pidon ulkopuolisista varoista. Erään SYT:n muistion mukaan näistä tilauksista ei pidä mai- nita edes lehden tekijöille. On ehkä paikallaan todeta, että myös CCF käytti julkaisujen tuke- misessa menettelyä, jossa julkaisua tilattiin val- likoiduille kohderyhmille. Edellä esitettyyn olettamukseen liittyen voidaan todeta, että kongressin rahat mahdollisesti kanavoitiin Ti- lanteelle SYT:n toimiston kautta.

Tilanteen arkistoihin ei ole jäänyt viitteitä ulkopuolisesta rahoituksesta. Toimitussihteeri- nä minulla ei ole omakohtaisia tietoja, mistä Tilanteen kotimainen tai mahdollinen ulkomain- nen rahoitus on tullut eikä asiasta minun kuulteni lehden toimituksessa keskusteltu. Pennanen piti rahoitustuen tiukasti omana tietonaan. Joka ta- pauksessa, kuten edellä on todettu, Pennanen korosti toimituksellista itsenäisyyttään. Vasemmiston vaalivoitto keväällä 1966 oli sig- naali muutoksesta, jonka hyväksi Pennanen ja Tilanne olivat työskennelleet. SKP:ssä oli stal- inismin selkä taipunut. Vuonna 1964 puolue- en piirissä ja mediassa käyty voimaperäinen keskustelu ja puoluekokouksessa 1966 kevääl- lä julkiseksi noussut kahtiajako uudistushalui-

seen ja itsenäisyyteen pyrkivään enemmistöön ja Moskovalle uskolliseen vanhoilliseen vä- hemmistöön olivat muutoksia, jotka rauhoitti- vat Pennasen mielen.

Emme luultavasti koskaan saa tietää var- muudella, miksi ulkopuoliset tukijat vetäytyi- vät. Suomalaisen yhteiskunnan tuki -säätiö tus- kin oli tyytyväinen vuoden 1966 vaalitulok- seen. Mikä rauhoitti Pennasen mielen, ärsytti SYT:n patruunoita. Olettaen, että SYT oli ta- loudellisesti tukenut Tilannetta, voi kysyä, pyysikö SYT Pennasta panemaan kapuloita vasemmistoyhteistyön rattaisiin ja tämän kiel- täydyttyä lopetti tuen? Edellä myös viitattiin siihen, että CCF:n toiminta kuivui kokoon juuri vuosien 1966–7 aikana.

Viitteet

- 1 Tämä artikkeli käsittelee Tilanne-lehden rahoitus- ta laajemmin kuin kirjoittajan Kanava-lehdessä 9/ 1966 julkaistu artikkeli.
- 2 Pääasiallinen lähdeaineisto on Tilanne-lehden ar- kisto Kansan Arkistossa ja Suomalaisen yhteiskun- nan tuki -säätiön (SYT) arkisto, joka on sijoitettu Kansallisarkistoon.
- 3 Frances Stonor Saunders: *The Cultural Cold War. The CIA and the World of Arts and Letters*, The New Press, New York 1999
- 4 James H. Billington: *Finland, teoksessa Communism and Revolution, The Strategic Uses of Political Violence*, eds. Cyril E. Black and Thomas F. Thornton, Princeton, 1964.
- 5 Jukka Rislakki: *Erittäin salainen. Vakoilu Suomes- sa*, Love kirjat, Helsinki 1982, s. 419. Rautkallion mukaan Tilanne sai rahoitustukea CIA:lta ja viit- taa lähteensä haastatteluihin CIA:n edustajana Suomessa toimineen Frank Fribergin kanssa (Han- nu Rautkallio; *Agenda Suomi*. Kekkonen – SDP – NKP 1956–66, WSOY, Helsinki 1999, s. 294.)
- 6 Vilkun ja Pennasen yhteydestä on kertonut Jotaarkka Pennanen. Vilkun rooleja kuvaa Ilkka Herliin: *Kivijalasta harjahirteen*. Kustaa Vilkun ja yhteiskunnallinen ajattelu ja toiminta, Otava, Hel- sinki 1993 (yhteyttä Pennaseen ei mainita.)
- 7 Vesikansa on selvittänyt työnantajien vuonna 1952 perustaman Suomalaisen Yhteiskunnan Tuen toimin- taa 1950- ja 1960-luvuilla. (Jarkko Vesikansa: *Sal- lainen sisällissota. Työnantajien ja porvarien taiste- lu kommunismia vastaan kylmän sodan Suomessa*, Otava, Helsinki 2004.)

Juha Koskinen
fil. maist., Helsinki

Anarkisti Krapotkinin salaperäinen Hangon-matka talvella 1879

Artikkeli on selvitys matkasta, jota ei ilmeisesti koskaan tehty. Kirjoitus on laadittu selittämään erästä sattumalta löytynyttä hämmästyttävää Uudenmaan lääninhallituksen asiakirjaa vuodelta 1879. Petr/Petter/Pjotr Krapotkin/Kropotkin (1842–1921) oli anarkismin keskeisiä vaikuttajia. Petter Krapotkin kuului vanhaan venäläiseen ruhtinassukuun ja hän oli ensin sotilasuralla. Oleskellessaan 1870-luvun alussa Sveitsissä hänestä kehittyi yhteiskunnallisesti radikaali. Krapotkin palasi Venäjälle ja toimi maanalaisessa vallankumouksellisessa liikkeessä, kunnes joutui vangituksi keväällä 1874. Hän pakeni vankilasta kesällä 1876 ja Pietarista alkanut pakomatka päättyi Hulliin Englannissa.

Pakolainen Krapotkin Euroopan pakolaisyhteisössä

Krapotkin asui maanpakolaisuutensa alkuaan Englannissa. Vuoden 1876 lopulla hän muutti Sveitsiin Neuchateliin. Krapotkin tutki, kirjoitti ja kehitti hakuninilaisia anarkismin ideoita edelleen. Elokuussa 1878 hän esitteli Jura-kongressissa oman näkemyksensä anarkismin ideologiasta. Oppiin mahtuivat niin yksilöllisyys kuin kollektivismin periaate. Näiden toteuttamista varten teoreetikko hahmotteli autonomisia antivaltioillisia yhteisöjä. Kantonien Sveitsissä anarkismin federatiivisille näkemyksille löytyi luonnollista kaikupohjaa samoin kuin myös useissa latinalaisissa maissa.

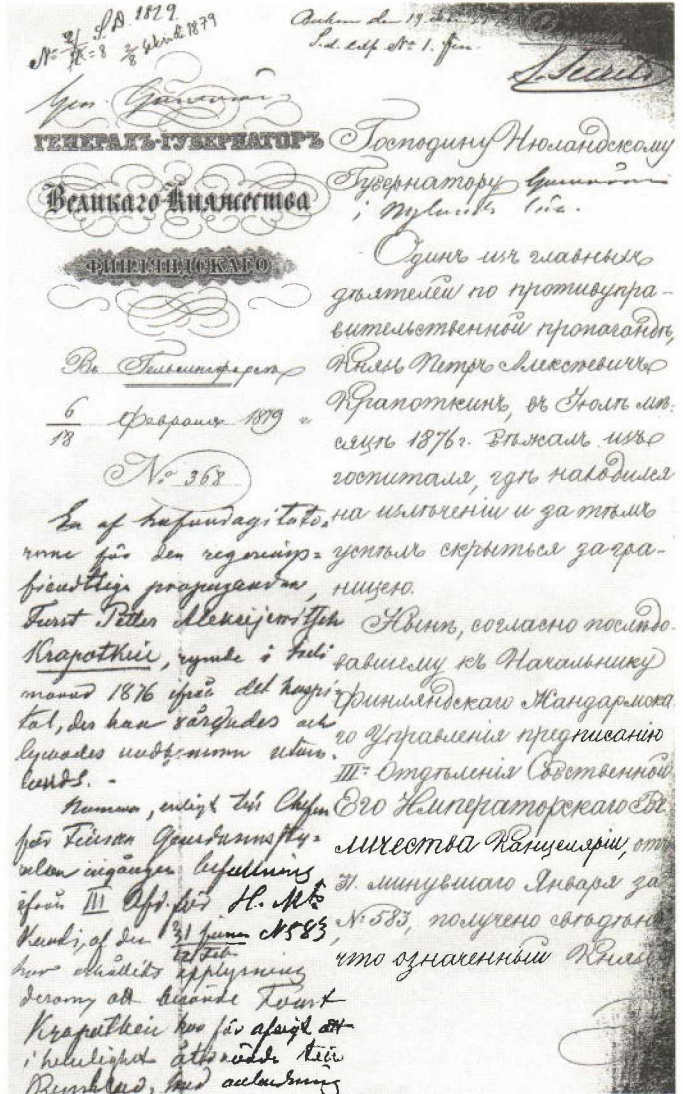
Krapotkin osallistui eri maissa pidettyihin sosialistisiin kongresseihin. Vasemmistolaiset aatesuunnat kommunismista ja sosialismista anarkismiin ja nihilismiin olivat hiljalleen ke-

hittyneet erillisiksi koulukunniksi oppeineen ja sama eriytyminen oli tapahtunut myös käytännön poliittisissa liikkeissä. Juraliitto kuului anarkistiseen suuntaukseen, jonka oppimestari Krapotkinista tuli. Helmikuussa 1879 Krapotkin alkoi Sveitsin Genevessä parin ystävänsä kanssa julkaista la Révolté -lehteä. Lehteä pyrittiin levittämään myös Venäjälle.

Lontoossa, Pariisissa, Genevessä ja Zürichissä asui suuri joukko venäläisiä raharikasta ylimyksistä opiskelijoihin ja poliittisiin pakolaisiin. Venäläistaustainen pakolaisyhteisö oli kirjava, siihen kuului väkeä kansallismielisistä puolalaisista eri suuntien sosialisteihin, kaikki vallankumouksellisia. Sveitsi oli tähän aikaan sosialistipakolaisten yleinen turvapaikka. Siellä asui kommunardipakolaisia, jotka olivat tulleet Ranskasta Pariisin kommuunin kaaduttua. Viimeisin pakolaisaalto oli tullut Saksasta, jossa oli syksyllä 1878 säädetty sosialistilait. Näiden perusteella lukuisia sosialistisia lehtiä lakkautettiin, poliittisia aktiiveja pidätettiin ja tuomittiin vankeusrangaistuksiin. Pakolaisista monet asettuivat Sveitsiin.

Krapotkin tulossa Hankoon

Venäjän salainen poliisi eli Hänen majesteettinsa kanslian kolmas osasto toimi Venäjän ohella myös ulkomailla. Sillä oli tiedonantajien ja urkkijoiden verkosto ympäri Eurooppaa. Oletettavasti joko omat agentit tai ulkovallat ovat informoineet Pietarin salaista poliisia Krapotkinin väitetyistä liikkeistä. Tietoja on pidetty luotettavina, sillä 12.2.1879 kolmas osasto antoi Suomen santarmihallinnolle määräyksen ryhtyä toimiin sen johdosta, että Krapotkin

oli palaamassa Venäjälle Suomen kautta. Suomen kenraalikuvernöörinvirasto lähetti 19.2. 1879 kirjeen Uudenmaan läänin kuvernöörille asiasta. Salaisessa kirjeessä kerrottiin ruhtinas Petter Aleksijevitsch Krapotkinin olevan tulossa Hangon kautta. Heti alussa mainittiin, että kyse oli eräästä hallituksenvastaisen propagandan pääagitaattorista. Kenraalikuvernööri toi esille Suomen santarmin päällikön kenraalimajuri Tobiesenin toimenpiteet ja virka-avun tarpeen. Kenraalimajuri oli määrännyt Hankoon kaksi santarmialiupseeria ja nämä tarvitsivat

kaiken paikallisviranomaisen tuen virkatehtäviensä suorittamisessa.

Krapotkinin oletettiin saapuvan Hankoon postihöyrylaivalla Tukholmasta. Pidätyksen onnistuessa santarmien oli saatettava vangittu Pietariin kolmannen osaston suojiin. Uudemaan läänin kuvernööri Georg von Alftan lähetti Hangon järjestysmiehelle Karl Oskar Wikmanille salaisen kirjeen, missä hän ohjeisti alaistaan tulevasta Krapotkin-operaatiosta.

Santarmiupseerit Andrej Tornoff ja Mikael Saveljeff komennettiin erityistehtävään. He

esiintyivät Hangossa siviiliasuisina. Heidän oli Hangon viranomaisten avustuksella vaivihkaa tutkittava jokainen Tukholmasta Hankoon saapunut Express-höyrylaiva. Santarmeilla oli valokuva Krapotkinista tunnistustyötä varten. Jos matkustajien joukosta löytyi epäilyksenalainen henkilö, joka selvitysten jälkeen pystyttäisiin varmuudella identifioimaan etsintäkuulutetuksi, tämä pidätettäisiin heti. Hangon järjestysmiehen oli hankittava tarpeellinen asunto santarmeille siihen kuuluvine lämmitys- ja valaistustarpeistoineen. Majapaikkaa tarvittaisiin kuuden viikon ajan, mikä oli siis operaation maksimikesto-aika. Hankoon oli vasta muuttaman vuoden ajan ollut ympärivuotinen laiva-yhteys Ruotsista. Talvella 1879 viikoittain linjaa liikennöinyt Express II oli rakennettu jään-särkijäalukseksi, mikä teki talvimerenkulun mahdolliseksi. Santarmit ja Hangon viranomaiset katsastelivat Expressin viikkovuorojen matkustajia kerta toisensa jälkeen turhaan. Ruhtinaallista konspiraattoria ei näkynyt.

Mannermainen etappireitti tehovalvonnassa

Pietarista Suomeen välitetty tieto Krapotkinin tulosta on saattanut pohjautua hallituksen agenttien erehdykseen, pakolaisten näille tietoisesti syöttämään disinformaatioon tai vaikkapa rahasta esivallalle tahallisesti myytyyn väärään tietoon. Taustalla vaikutti myös kansainvälisen yleistilanteen muutos. Venäjällä levitetty maanalainen kirjallisuus oli vanhaan painettu lähinnä Sveitsissä ja kuljetettu Saksan itärajan yli Venäjälle. Samaa Saksa-Puola-Venäjä -reittiä olivat käyttäneet myös ulkomailta Venäjälle palaavat vallankumoukselliset. Venäläiset nihilistit olivat vuoden 1878 alussa omaksuttuna väkivaltaalinjana julistaneet sodan tsaarivallalle. Virkamiehiä murhattiin toinen toisensa jälkeen. Koska nihilisteillä oli ulkomailla tukijoukkonsa, Venäjän viranomaiset luonnollisesti kiristivät vanhan mannermaisen etappireitin valvontaa. Saksassa oli tehty kaksi keisarin murhayritystä. Syksystä 1878 saksalaisia sosialistisia lehtiä ja kirjoja oli alettu painaa Sveitsissä ja kuljettaa salateitse Sak-

saan. Salakuljetuksen ja terrorismin pelon johdosta myös Saksan viranomaiset olivat alkaneet valtakunnan eteläisten ja itäisten rajojen tehovalvonnan. Venäjä ja Saksa pelkäsivät kumouksellisten harjoittavan myös aseiden salakuljetusta, mikä antoi vankan lisäperusteen poliisi- ja rajavalvonnan tiukennuksille. Vallankumouksellisten salaisessa henkilö- ja kuljetusliikenteessä oli vanhastaan ollut myös toinen vähemmän käytetty pohjoinen reitti. Se kulki lähinnä linjaa Ruotsi-Kronstadt-Pietari. Tämän skandinaavisen reitin pohjoispuolella oli vielä yksi mahdollinen kulkureitti: Suomi.

Terrorismin vastaisen sodan ilmapiiri ahdisti

Venäjän hallitusvalta kävi sotaa terroristeja vastaan. Tässä hermostuttavassa tilanteessa viranomaisilla oli suuri huoli myös Suomen reitin avautumisesta hämärälle liikenteelle. Valtiovalta oli tavallaan itse mahdollistanut tämän, sillä talvimeriliikennettä Suomen ja Ruotsin välillä harjoitettiin valtion tukitoimin. Länneistä Venäjälle palanneiden vallankumouksellisten etsintäkuulutuksia oli ennenkin lähetetty Suomen kenraalikuvernöörinvirastolle ja edelleen salaisina asiakirjoina läänien kuvernööreille. Säännön mukaan nämä olivat kuitenkin olleet yleisvaltakunnallisten etsintäkuulutusten kopioita, joita viran puolesta lähetettiin Venäjän kuvernementtien ohella myös suuriruhtinaskuntaan tiedoksi. Nyt asiakirjat puhuvat yksilöidysti kauttakulusta Suomen kautta eli siis Suomen reitistä.

Tieto Krapotkinin Suomeen tulosta lienee ollut perätön. Vastikään avioitunut järjestötoimintaan ja lehtityöhön uppoutunut Petter Krapotkin ei ollut seikkailijaluonne enempiä kuin väkivaltainen nihilistikään. Turvallisessa Sveitsissä hän tuskin haikaili Venäjän vankeihin. Krapotkinin ”Hangon-matka” kertoo kuitenkin ajastaan ja sen muuttuvista oloista. Seuraavina vuosina terrorisodan kiihtyessä hallitus todella huolestui nihilistien mahdollisuudesta käyttää Suomea pakopaikkana ja tukialueena sekä läpikulkureittinä ulkomaille.

GRADUESITTELYT

Työväenliikettä käsittelevät opinnäytteet Suomen yliopistoissa ja korkeakouluissa

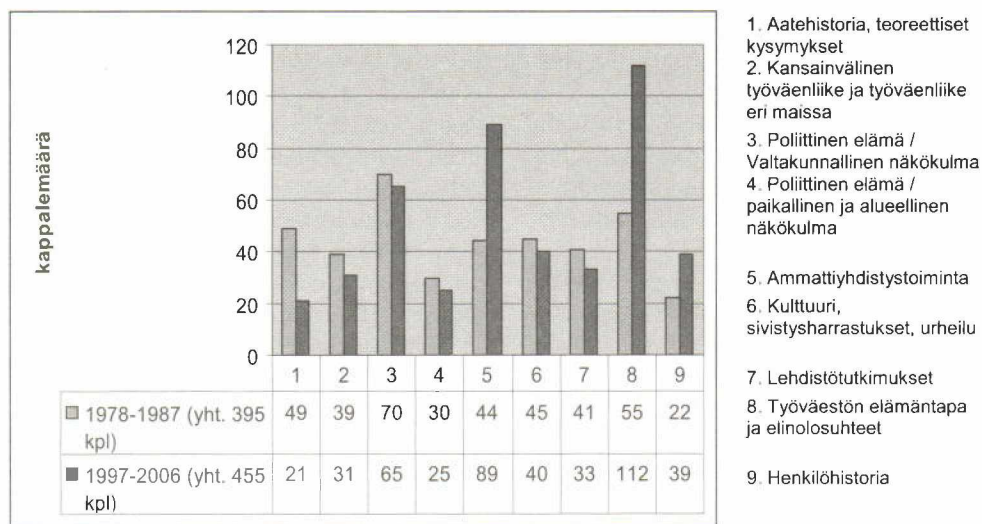
Työväenliikkeen kirjasto on kerännyt systemaattisesti tietoa Suomessa painetusta työväenliikettä käsittelevästä tutkimuksesta ja muusta kirjallisuudesta Työväen bibliografia -sarjaansa jo kahdenkymmenen vuoden ajan.

Tämän työn aloitti Helsingin yliopiston poliittisen historian laitos, silloin projektivastaavana toimineen Seppo Hentilän johdolla. Suomen työväenliikkeen historiallisen bibliografian toimitti Ilkka Liikanen ja silloin tutkimusassistenttina toiminut Pauli Kettunen vastasi työn suunnittelusta ja käynnistämisestä.

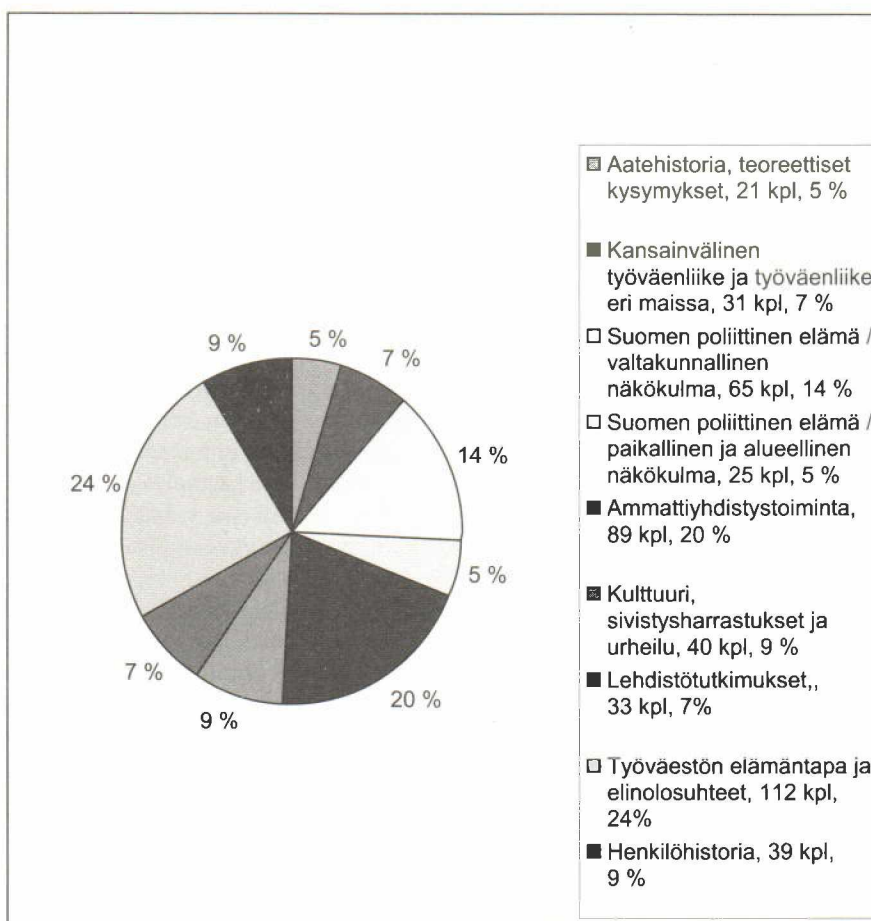
Bibliografia valmistui 1979 Helsingin yliopiston poliittisen historian laitoksen sarjassa 1/1979. Teos on loppuunmyyty.

Työväenliikkeen kirjasto jatkoi tätä työtä omalla Työväen bibliografia sarjallaan, joista osa I koskee opinnäytteitä, II artikkeleita, III historiikkeja ja IV työväen historiallisia aineistoja. Sarjan ensimmäisen osan työsti Mervi Kaarninen ja se käsitteli Suomen yliopistoissa ja korkeakouluissa valmistuneita työväenliikettä, työväenliikkeen historiaa ja työväenperinnettä sekä työväestöä koskevia opinnäytteitä. Bibliografiaan kerättiin tiedot vuosina 1978–1987 valmistuneista opinnäytteistä, joita oli yhteensä 404. Bibliografia sisältää pro gradu-, sivulaudatur- ja lisensiaatintöitä, mutta ei väitöskirjoja. Aineisto luokitettiin yhdeksään luokkaan, joihin se jakaantui sisällöllisesti ja määrällisesti seuraavalla tavalla:

Opinnäytebibliografian sisältö ja määrällinen jakautuminen vuosina 1978–1987 ja 1997–2006

Tällä hetkellä opinnäytebibliografiaa tallennetaan Kansalliskirjaston ARTO-tietokantaan (<http://arto.linneanet.fi/>).

Opinnäytebibliografian sisältö ja määrällinen jakautuminen 1997–2006

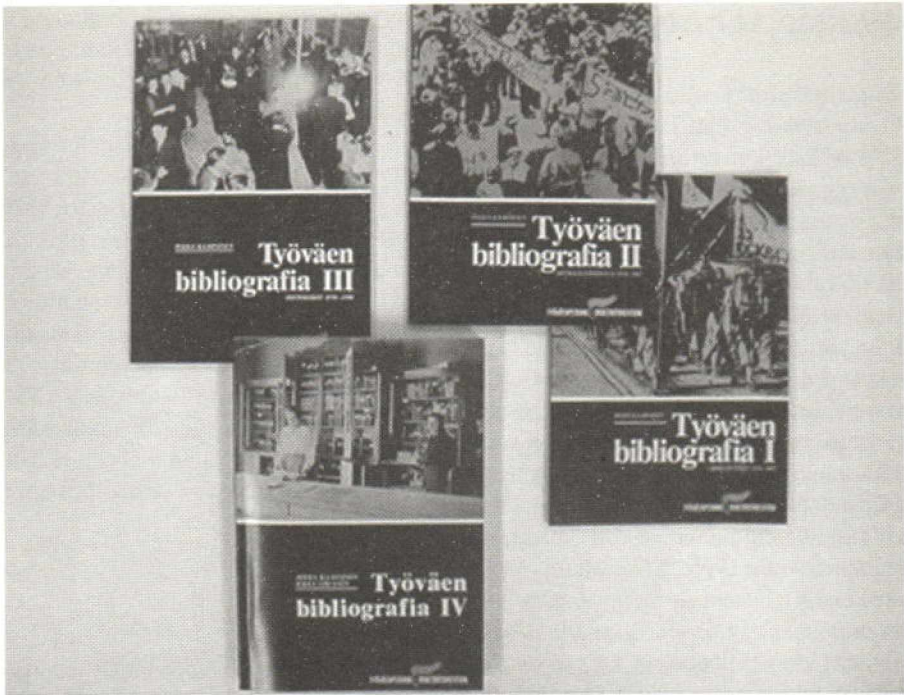
Työväenliikkeen kirjasto kerää vuosittain tiedot opinnäytteistä eri tietokannoista ja päivittää Arto-tietokannan bibliografiaa. Opinnäytebibliografia kasvaa jatkuvasti; tällä hetkellä siinä on viitteitä 1162.

Koska kirjaston ensimmäinen bibliografia käsitti kymmenvuotiskauden 1978–1987, niin halusin nähdä onko viimeinen kymmenvuotiskausi 1997–2006 sisällöllisesti ja määrällisesti jakautunut samansuuntaisesti.

Aineiston määrä on 455 ja se jakaantui sisällöllisesti ja määrällisesti sekä prosentuaalisesti oheisen kuvion kertomalla tavalla.

Taulukkoja tarkastelemalla havaitsee muutaman merkitsevän eron siinä, millaisia aiheita on tutkittu viimeisen kymmenen vuoden ai-

kana verrattuna 20–30 vuotta sitten. Opinnäytteiden määrä on hivenen kasvanut, sillä onhan syntynyt myös uusia yliopistojakin, kuten esimerkiksi Kuopion ja Lapin yliopistot. Taulukoista voidaan havaita, että aatehistorian ja kansainvälisten asioiden ja Suomen poliittisen elämän tutkimus on opinnäytetöissä vähentynyt. Nykyisin tehdään enemmän opinnäytteitä ammattiyhdistysliikkeestä ja työväestön elämäntavoista sekä elinolosuhteista. Viime vuosina on alettu tehdä opinnäytteitä myös maahanmuuttajista ja pakolaisista. Naistutkimuksessa on kiinnostuttu työläisnaisista. Myös työttömyyden tutkimus on lisääntynyt eri näkökulmista. Samalla ihmetyttää, miksi lehdistötutkimusten määrä on vähentynyt.

Työväenliikkeen kirjasto on tuottanut Työväen bibliografiat I: Opinnäytteet, II: artikkelit, III: historiikit ja IV: työväen historiallinen aineisto ja pitää niitä ajan tasalla Kansalliskirjaston ylläpitämässä ARTO-tietokannassa. Kuva: Alpo Väkevä. Työväenliikkeen kirjasto.

Työväenliikkeen kirjasto ei ole tallentanut väitöskirjoja bibliografiaan. Tämä työ tehdään pikaisesti ja päivitetään bibliografiaa opinnäyteaineistolla, joka on ilmestynyt ennen vuotta 1978. Tämän jälkeen voidaan analysoida työ-

väentutkimusta tehtyjen opinnäytteiden näkökulmasta.

Kirsti Lumiala

johtaja, Työväenliikkeen kirjasto

Varovaisia sahatyöläisiä

Porin sahatyöväen ammattiosaston alku on tyyppillinen. Suurlakosta ehti kuluja vain päiviä, kun sahatyöläiset kutsuttiin koolle. Hetkessä osastossa oli satoja jäseniä. Miksi teollisuuskaupungin suurin ammattiryhmä heräsi vasta suurlakon jälkeen, kun monilla muilla ammattiryhmillä oli ollut oma osasto jo useita vuosia?

Rosenlew oli suomalainen ja korostetusti porilainen yhtiö. Sillä oli kaksi suursahaa kaupungin keskustan tuntumassa. Yhtiöllä oli vahva patriarkaalin ote työläisiinsä. Alan sesonkiluonteisuus ja ammattiryhmien hajanaisuus olivat hidastaneet järjestäytymistä. Osaston aktiiveja irtisanottiin hajota ja hallitse -tyylillä. Näkyvin oli puheenjohtaja Nestori Arosen irtisanominen talvella 1909. Arosesta tuli myöhemmin kansanedustaja ja Sahatyöväen ammattiliiton puheenjohtaja 1920-luvulla. Osastossa oli parikymmentä jäsentä, kun se kesällä 1913 aloitti lakon molemmilla Rosenlewin sahoilla. Riidan aihe oli sunnuntaityö, myös järjestäytymättömät olivat mukana. Yhtiö vastasi irtisanomalla kaikki työntekijät aikomuk-

sena puhdistaa työpaikat ”kiihottajista”. Tämä synnytti vastareaktion työläisissä. Porissa käytiin viiden viikon ankara työtaistelu. Rosenlew joutui perääntymään.

Oskari Tokoin ja Eero Haapalaisen sovittelema Porin lakko teki ammattiosastosta aiempaa luokkatietoisemmän. Osasto oli valmis vuoden 1917 koitoksiin. Osasto piti oman toimintansa erillään punakaartista, vaikka lähes kaikki aktiivit lähtivät punaisen hallinnon tehtäviin. Armas Honkasalosta tuli yksi punakaartin arvostetuimmista sotilasjohtajista. Osasto arvioi menettäneensä ”kapinassa” 58 jäsentään. Vuonna 1920 osasto oli mukana Reposaaressa alkaneessa kovaotteisessa työtaistelussa. Tämän jälkeen osasto vaiennettiin neljännesvuosisadaksi.

Tapio Furuholm

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Varovaisin askelin vallankumouksen virtaan, Porin sahatyöväen ammattiosaston alkuvaiheet 1905–1918. Tampereen yliopisto, historiatieteen laitos, Suomen historia, 2006.

Porin Seikun sahan toimintoja tarkkailtiin automatisoidusta valvomosta v. 1995. Kuva: Kari Kuisti. Satakunnan Työ. Kansan Arkisto.

Työväenluokan urhea tytär

Joutsenolainen kansanedustaja Sofia Hjulgrén teloitettiin Viipurissa toukokuussa vuonna 1918. Sisällissodan aikana Hjulgrén oli toiminut punakaartin Lappeenrannan rykmentin esikunnan jäsenenä. Hjulgrénin teloituksesta kertova tarina ilmestyi pian sodan jälkeen työväenlehdissä. Sen mukaan Hjulgrén oli astunut esiin teloitusrivistä ja pitänyt puheen, jossa hän lohdutti tovereitaan ja uskoi työväenluokan parempaan tulevaisuuteen. Gradussani olen selvittänyt, miksi tarinaa on eri aikoina kerrottu ja mitä sen kautta on pyritty ilmaisemaan.

Sisällissodan jälkeen virallinen totuus ja historiankirjoitus perustuivat voittajien tulkintaan sodasta. Hävinnyt osapuoli saattoi käsitellä tapahtumia suullisen kertomaperinteen lisäksi työväenlehdissä, muistojulkaisuissa ja kaunokirjallisissa teoksissa. Teksteissä toistuva aihe oli sankaruus, jota usein määritteli marttyyrikuolema. Sankaruus ja marttyyrius ovat teksteissä myös poliittisia käsitteitä, joiden avulla vahvistetaan kollektiivista identiteettiä ja historiakuva.

Tutkitut kertomusversiot ovat ilmestyneet vuosina 1919–1922 ja 1947–1960 työväenlehdissä, muistojulkaisuissa ja kansandemokraattisissa työläisnaisliikkeen historiikkeissa. Teloituskertomuksen ilmestyessä oli uhrien muistaminen ja trauman purkaminen tärkeää. Toisen maailmansodan jälkeen tarina oli tietoista historiapolitiikkaa. Kansandemokraatit liittivät Hjulgrénin tapauksen osaksi omaa historiaansa ja rakensivat hänestä kuvaa myyttisenä hah-

Sofia Hjulgren. Kansan Arkistosta löytyvän Sofian aviomiehen Anton Hjulgrenin muistelman mukaan ”Sofian puhe teki teloittajaan niin masentavan vaikutuksen, että teloittajalta hävisi ampumisen halu ainiaaksi”. Kuva: Työväen Arkisto.

mona. Sofia Hjulgrénista tehtiin teloituskertomuksessa marttyyrimessiaaninen hahmo, jolla oli esikuvansa kansainvälisessä työväenliikkeen ikonografiassa. Kertomuksen avulla käsiteltiin myös eettis-oikeudellisia kysymyksiä, kuten kuka oli sodan moraalinen voittaja.

Anna Rajavuori

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan ”Työväenluokan urhea tytär”, Kertomus Sofia Hjulgrénin teloituksesta työväen julkisuudessa 1919–1960. Helsingin yliopisto, yhteiskuntahistorian laitos, poliittinen historia 2006.

PUULIITTO

— MONTA HYVÄÄ SYYTÄ —

Erään työläispojan tarina

Turkulainen Mauno Olavi Laiho (1907–1944) syntyi muonamiehen pojaksi Halikossa, Varsinais-Suomessa ja kuoli valtion- ja maanpetoksesta kuolemantuomittuna Oulussa 2.9.1944. Laihon tarina kertoo 1900-luvun alun maattoman maalaispojan elämästä ja kehityksestä poliittisesti aktiiviseksi toimijaksi. Laihon vankilassa kirjoittaman omaelämäkerran kautta saamme nauttia tarinasta, jonka hän itse halusi jälkeensä jääville kertoa.

Olavin elämäntarina on poikkeuksellinen, muttei ainutlaatuinen. Hän edustaa henkilöä, jota vastaan viime vuosisadan alkupuolen kommunistista toimintaa rajoittavat toimenpiteet kohdistuivat. Samalla näemme, miten haurasta ja sattumanvaraista oli kommunistien toiminta toisen maailmansodan ajan Suomessa. Yhden miehen toiminnalla oli maanalaisessa toiminnassa suuri merkitys. Voidaan jossitella, että ilman Laihoa Rakennusliitto ei olisi toiminut yhtä urheilullisesti, Turun metsäkaartilaisilla ei olisi ollut yhtä hyvää kirjallista materiaalia käytössä, kommunistit eivät olisi saaneet puolueen toimintaa käyntiin jatkosodan alun jälkeen, Neuvostoliiton hyväksi tehty vakoilu olisi jäänyt vähäisemmäksi. Toisaalta, miten Olavi olisi toiminut, jos yhteiskunta ei olisi työntänyt hänen kaltaisiaan äärivasemmistolaisia nurkkaan?

Olavi oli aatteen palvelukseen itsensä luovuttanut maailmanparantaja. Pro gradu -työni lähtökohtana oli vastata kysymykseen, miten maalaisköyhälistöön syntynyt henkilö päätyi

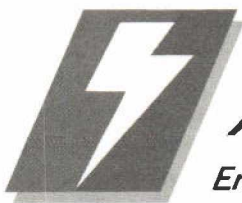

Mauno Olavi Laiho teloitettiin Oulussa 1944. Kuva: Kansan Arkisto.

kuolemaantuomittuna ammuttavaksi. Millaisia valintoja Olavi teki, miltä maailma hänen ympärillään näytti ja mitä mahdollisuuksia hänellä kontekstissaan oli. Työssä keskityin Laihon julkisen minän kannalta tärkeimpiin aihealueisiin: urheiluun, ammattiyhdistys- ja puoluepoliittiseksi katsottavaan toimintaan.

Päivi Penkkala-Arikka

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Erään Mauno Olavin tarina. Olavi Laiho, viimeinen teloitettu suomalainen. Helsingin yliopisto, yhteiskunta-historian laitos, poliittinen historia, 2006.

SÄHKÖALOJEN AMMATTILIITTO RY

Energia • Tietoliikenne • Talotekniikka • Teollisuus

Sähköalojen ammattiliitto ry

Aleksanterinkatu 15, 33100 Tampere

PL 747, 33101 TAMPERE

Puh. (03) 252 0111, telefax (03) 252 0210

www.sahkoliitto.fi

Arndt Pekurisen tärkeimmän tukijan vaiherikas elämä

Pro gradu -tutkielmassani käsittelen maailmansotien välisenä aikana vaikuttanutta Aarne Selinheimoa ja hänen perustamaansa Suomen Antimilitaristista liittoa. Tutkimuksessa kuvataan Selinheimon toiminnan ja persoonan kautta, millainen mies hän oli ja mitkä tekijät vaikuttivat hänen toimintamahdollisuuksiinsa.

Valitsin tarkasteltavaksi juuri Selinheimon, koska häntä ja hänen luomaansa Antimilitaristista liittoa ei ole tutkittu käytännössä lainkaan, vaikka Selinheimon värikästä elämää ja toimintaa tarkastelemalla avautuu uusia ulottuvuuksia Suomen 1920–30-lukujen kansalais-toimintaan ja vastakulttuuriin.

Rauhanaatteen fanaattinen julistaminen ja sen mukaan eläminen veivät liioittelematta Selinheimon kaiken energian ja johtivat lopulta ennenaikaiseen kuolemaan. Hän hylkäsi sukusensa porvarilliset perinteet ja insinöörinuransa hakeutuessaan tietoisesti lähelle työväestöä, jonka parissa hän toivoi heräävän aseellisuuden vastaisen kansanliikkeen.

Omin kustannuksin ja jatkuvista takaiskuista huolimatta äärimmäisen idealistinen Selinheimo toimitti useita rauhanaatteellisia lehtiä, perusti monia järjestöjä, levitti esperanton sanomaa, valisti raittiusaatteesta ja kasvissyönnistä ja kävi kirjeenvaihtoa mm. Albert Einsteinin ja Bertrand Russellin kanssa.

Esimerkillään Selinheimo tuki ja rohkaisi Suomen kuuluisinta aseistakieltäytyjää Arndt Pekurista, jonka tarinaan gradu tuo lisävalaistusta.

Tutkimuksessa tullaan siihen tulokseen, ettei Suomen 1920–30-lukujen poliittinen mahdollisuusrakenne suosinut alkuunkaan Selinheimon pyrkimyksiä. Suomessa ei yksinkertaisesti ollut tilaa antimilitarismin kaltaisille liian vasemmistomyynteisille liikkeille.

Olli Koikkalainen

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan ”Militarismin poistaminen on ainoa pelastus perikadolta”, Rauhanaktivisti Aarne Selinheimo ja Suomen Antimilitaristinen liitto osana Suomen 1920–30-lukujen yhteiskunnallista vastarintaa. Tampereen yliopisto, historiatieteen laitos, Suomen historia, 2007.

Aarne Selinheimo poikansa Tapion kanssa v. 1929.

Kuva: Olli Koikkalaisen pro gradu -työn kuvitusta.

Alunperin Raisa Öhmannin yksityiskokoelma.

Aate, puolue ja poliitikko – Hertta Kuusisen eduskuntatyö vuosien 1945–1947 valtiopäivillä

Toisen maailmansodan jälkeinen tilanne käänsi Suomen sisäpolitiikkaa vasemmalle. Keväällä 1945 järjestetyissä vaaleissa kommunistien kontrolloima SKDL nousi rynnäköllä eduskunnan suurimpien puolueiden joukkoon ja yhdeksi päähallituspuolueeksi. Yksi uusista kansanedustajista oli Hertta Kuusinen (1904–1974), Otto Wille Kuusisen tytär, josta tuli vuosikymmenien ajaksi suomalaisen kommunismin rakastettu ja vihattu symboli. Hertta Kuusinen toimi SKDL:n kansanedustajana aina vuoteen 1971 asti, ja vuosina 1945–1966 hän toimi myös eduskuntaryhmänsä puheenjohtajana.

Hertta Kuusisen eduskuntatyössä yhdistyivät hänen aatteellinen vakaumuksensa, puolueuskollisuutensa ja taitava politikointinsa. Pro gradu -tutkimus tarkastelee Hertta Kuusisen eduskuntatyötä hänen ensimmäisenä

edustajakautenaan, jolloin hän totutteli maanalaisen puolueuuden asemesta julkiseen parlamentaariseen toimintaan. Hertta Kuusisen puheenvuorojen, aloitteiden ja valiokuntatyön kautta selvitetään, millaista politiikkaa hän harjoitti eduskunnassa ja miten kommunistien poliittiset tavoitteet, keinot ja linjanvedot näkyivät hänen toiminnassaan. Hävityn sodan luomassa poliittisessa tilanteessa Suomen liittäminen neuvostojohtoisten kansandemokratioiden joukkoon näyttäytyi aikalaisille todellisuudeksi mahdollisuutena. Edustajakautensa alussa Hertta Kuusinen uskoikin kommunistien mahdollisuuksiin edistää tavoitettaan eduskunta- ja hallitusyhteistyön kautta. Tästä huolimatta kansanedustajan velvollisuudet saivat usein väistyä puolueuuden tieltä, olihan SKP:llä krooninen puute pätevistä puolueuudentekijöistä.

Mari Mulari

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Aate, puolue ja poliitikko. Hertta Kuusisen eduskuntatyö vuosien 1945–1947 valtiopäivillä. Oulun yliopisto, historian laitos, Suomen ja Skandinavian historia, 2006.

SKDL:n eduskuntaryhmä kokouspöytänsä äärellä huhtikuussa 1945. Hertta Kuusinen on kuvassa oikealla. Kuva: Kansan Arkisto.

SKP:n Tampereen piirijärjestö puolueen hajaannuksessa

Pro gradu -tutkielmassani tutkin SKP:n 1960-luvun hajaannusta puolueen Tampereen piirijärjestön näkökulmasta. Vuoden 1965 lehdistökeskustelu nosti esiin asioita, jotka käynnistivät piirin sisäisen jakaantumisen. Syntyi säilyttäjien ja uudistajien ryhmät, joiden asiakysymyksiin perustuneet erimielisyydet muuttuivat 1960-luvun lopulla valtataisteluksi. Erilaisen sukupolvikokemusmaailman omanneet teollisuustyöpaikkojen säilyttäjät nojasivat vanhaan, kun taas Hämeen Yhteistyö -lehden toimittajista ja alueen rakennustyöläisistä koostuneet uudistajat halusivat SKP:n muuttuvan yhteiskunnallisessa murroksessa.

Sisäisestä hajaannuksesta huolimatta piirijärjestö pysyi pitkään SKP:n osapuoli- ja ulkopuolella. Piirille muodostui NKP:n ohjaamana hajaantuneen SKP:n eheyttäjän rooli, jonka avulla solmittiin vuonna 1970 SKP:n enemmistön ja vähemmistön välinen osapuolisopimus. Taistolaisten myötä piirin sisäinen jakaantuminen syveni ja sen eheytysoiminta päättyi vuoden 1971 Hämeen Yhteistyön lakkoon.

Vesa Vartiainen

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Haalarimiehet ja valkokaulustyöläiset. SKP:n Tampereen piirijärjestö paikallisena toimijana puolueen valtakunnallisessa hajaannuksessa 1964–1971. Tampereen yliopisto, historiatieteen laitos, Suomen historia, 2006.

Piirisihteeri Esko Malmberg oli Tampereen piirijärjestön keskeisiä säilyttäjiä. Takana oikealla SKP:n vähemmistöjohtaja Taisto Sinisalo. Kuva: Tiedonantaja. Kansan Arkisto.

Leninismiin puolesta lennonismia vastaan!

DDR:ssä nuoriin panostettiin paljon 1960- ja 1970-luvulla. He olivat sosialismin tulevaisuuden toivoja. DDR:n valtionjohton tavoitteena oli kasvattaa nuorista sosialistisia persoonallisuksia SED:n asettamien yhteiskunnallisten moraalien mukaisesti. Nuorista kasvatettiin sosialistisia kansalaisia, jotka kunnioittivat ja hyväksyivät SED:n yksinvallan. Nuorilta odotettiin samanlaista käyttäytymistä kuin muiltakin kansalaisilta. SED:n ideologia ei sallinut läntisen nuorisokulttuurin kaltaisia irtiottoja itäksalalaisnuorisolle.

Pro gradu -työssäni tutkin kahden itäksalalaisen lehden, Neues Deutschlandin ja DDR-Revuen antamaa kuvaa Saksan Demokraattisen Tasavallan nuorisosta vuosien 1964–1974 välisenä aikana. Lehtien kautta tutkin itäksalalaisnuorisoon elintilaa nuorisopoliittisten tavoitteiden ja läntisen nuorisokulttuurin ristipaineissa. Tutkittuna ajanjaksona nuorisopolitiikan ja läntisen nuorisokulttuurin ristiriidat ko-

rostuivat, kun läntinen nuorisokulttuuri vyöryi 1960-luvulla rautaisen esiripun taakse.

Rock'n'roll yllätti nuoret iloisesti, mutta DDR:n valtionjohtoa pelkkä ajatuskin läntisistä ideoista puistatti. DDR:n nuorisopolitiikkaan vaikutti suurelta osin kylmän sodan synnyttämä ideologinen taistelu nuorten voittamisesta omalle puolelle, eikä valtiolta sallinut maaperälleen minkäänlaisia läntisen ideologian siemeniä. Itäksalalaisnuorisoon kaikki elämän osa-alueet niin kasvatus kuin vapaa-aikaakin pyrittiin sitomaan tiukasti kiinni sosialismin rakentamiseen. DDR:n valtionjohto ottikin avukseen nuorisojärjestö FDJ:n, jonka avulla nuoret pyrittiin pitämään erossa läntisestä rapiokulttuurista ja luomaan sosialismista vieläkin mahtavamman.

Eija-Leena Lappi

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan "Leninismiin puolesta lennonismia vastaan," Itäksalalaisnuorisovaltion nuorisopolitiikan ja läntisen nuorisokulttuurin ristipaineissa vuosina 1964–1974. Turun yliopisto, historian laitos, yleinen historia, 2006.

*Nuorisojärjestö FDJ:n
sinipaitaisia jäseniä.
Kuva: Kansan Arkisto.*

Punaisia säveliä Pohjolan valkeasta kaupungista

Tutkin pro gradu -työssäni 1970-luvun poliittisen laululiikkeen ilmenemistä Oulussa sikä-läisten lauluryhmien näkökulmasta. Kerron tutkimuksessani kymmenen oululaisen ryhmän tarinat ja selvitan niiden toimintaa muun muassa ohjelmiston, esiintymistilaisuuksien ja näkyvyyden osalta. Tarkastelen myös ryhmien suhteita poliittisiin puolueisiin ja toisiinsa.

Löysin tutkimukseeni haastateltavia kymmenestä lauluryhmästä. Sosiaalidemokraatteja edustavat Oulun Kisällit, Junttavoksi ja Nuorten Kotkain ohjelmaryhmä, SDNL:n enemmistöä Oulun Punasolu, Punapaula, Koskelankylän Valon jyvät ja akanat sekä ViPu, SDNL:n vähemmistöä Oulun Toveriseuran ohjelmaryhmä ja ”yleisvasemmistolaisia” työväenkuoroja Siltojen Laulu ja Sekakuoro Sävel. Erilaisia poliittisia kantoja edustaneiden ryhmien välit olivat asialliset ja SDNL:n enemmistöä ja vähemmistöä edustaneiden Punasolun ja Oulun Toveriseuran ohjelmaryhmän

kesken jopa lämpimät. Puolueen eri osapuolten keskinäisessä kanssakäymisessä tappelivat asiat, eivät ihmiset.

Oululaiset ryhmät toimivat aktiivisesti ja kävivät esiintymässä myös Oulun ulkopuolella, osa ulkomailla asti. Ryhmien taso oli hyvä ja ne olivat hyvin edustettuina erilaisissa valtakunnallisissa tapahtumissa sekä äänilevyillä. Oululaisryhmien ohjelmisto sisälsi paljon valtakunnallisen ja osin kansainvälisenkin laululiikkeen tunnetuimpia lauluja. Jokainen ryhmä halusi myös erottua sisällyttämällä ohjelmistoonsa jotain omaperäistä, kuten omia sävellyksiä ja sanoituksia.

Oululaisten ryhmien tarinat osoittavat, että 1970-luvun poliittinen laululiike on ollut todella koko maan kattava ilmiö: punaiset sävellet kaikuivat Suomessa etelästä pohjoiseen.

Suvi Leinonen

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Valkean kaupungin punaiset sävellet – poliittinen laulu Oulussa 1970-luvulla. Oulun yliopisto, musiikkikasvatuksen laitos, 2007.

Oulun kisällit 1976 Nuorisovuoden päätapahtumassa Paasipuistossa Helsingissä. Vas. Leena Heikkilä, Hannu Jokelainen, Minna Kuukkonen, Anssi Ojutkangas, Outi Halonen ja lipun takana luultavasti Juhani Tarkkonen. Kuva: Työväen Arkisto.

Pari piirua oikealle

Tarkastelen Pro gradu -tutkielmassani SDP:n suhtautumista New Public Management -doktriinin soveltamiseen Suomessa Holkerin ja Ahon hallituksen virkakaussina. Työssä keskitytään niihin New Public Managementin osaluokkiin, jotka ovat lähtökohtaisesti eniten ristiriidassa traditionaalisen sosiaalidemokraattisen ideologian kanssa. Valtion virastojen liikelaitostamiset, liikelaitosten yhtiöittämiset ja valtionyhtiöiden yksityistämiset edustivat aikanaan sellaista markkinamekanismin tunkeutumista julkisen sektorin sisälle, johon sosiaalidemokratian täytyi aatteena reagoida.

Toinen tutkielman tasoista onkin suomalaisten sosiaalidemokraattien ideologisen itsereflektion – aatteen tilan ja muuntumisen tarpeellisuuden arvioinnin – tarkastelu toteutet-

tujen julkishallinnon reformien yhteydessä. NPM:n voittokulku länsimaissa vei koko universaalien sosiaalidemokraattisen aatteen käymistilaan. Suomessakin reformien seurauksena käyty keskustelu sosiaalidemokratian uusista sisällöistä on osa sitä kansainvälistä sosiaalidemokratian uudelleenmäärittelyä, jota on 90-luvulla alettu kutsua ns. kolmannen tien nimellä.

Pasi Sirviö

Artikkeli perustuu pro-gradu tutkielmaan "Pari piirua oikealle", SDP:n suhtautuminen New Public Management -doktriinin soveltamiseen Suomessa vuosina 1987–1995 ja ideologinen itsetreflektio suhteessa harjoitettuun politiikkaan. Turun yliopisto, poliittisen historian laitos, 2006.

Ihanteena oikeudenmukainen yhteiskunta

Sosiaalidemokratian päämääränä on vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden oikeudenmukainen yhteiskunta.

Siinä jokainen toimii kykujensä mukaan oman ja yhteisen hyvinvoinnin puolesta. Jokaisesta ihmisestä sekä ympäristöstä pidetään huolta.

Unelmat, tahto ja poliittinen toiminta muuttavat todellisuutta ihanteitamme kohti.

Suomen
Sosiaalidemokraattinen
Puolue

Saariniemenkatu 6 • 00530 Helsinki • puh. (09) 478 988 • faksi (09) 712 752 • www.sdp.fi

Bolivialaisten kaivosnaisten maailma

Ketsuankielinen sana ”palliri” tarkoittaa ”nais-
ta, joka työskentelee mineraalien valikoimisessa ja joka vasaran avulla erottaa mineraalin muusta kivistä”. Pallirit etsivät kaivosten ulkopuolella olevista kivikasoista tinaa sisältäviä kiviä. He vasaroivat arvottomasta kivistä mineraalipitoisen osan, rikastavat ja myyvät sen eteenpäin. Palliri-naisten työ on fyysisesti hyvin raskasta. Tuulen, polttavan auringonpaisteen ja hyytävän kylmyyden vuoksi työolosuhteet ovat ankarat. Kouluttamattomalle väestölle ei kaivosalueilla ole juuri muita palkkatyövaihtoehtoja kuin kaivostyö ja naiset ovat tärkeä osa kaivosten työvoimaa.

Tutkielma käsittelee Bolivian palliri-kaivosnaisten työtä ja maailmankuvaa ja se pohjautuu kenttätööhön Llalagua-Siglo XX:n kaivosalueella Bolivian Andeilla. Tarkastelemalla pallirien työtä, arkea ja uskontoa tutkielmassa selvitetään, miten naiset ovat päätyneet työskentelemään maskuliiniseksi miellettyssä kaivostyössä, ja miksi he päivästä toiseen ”uh-

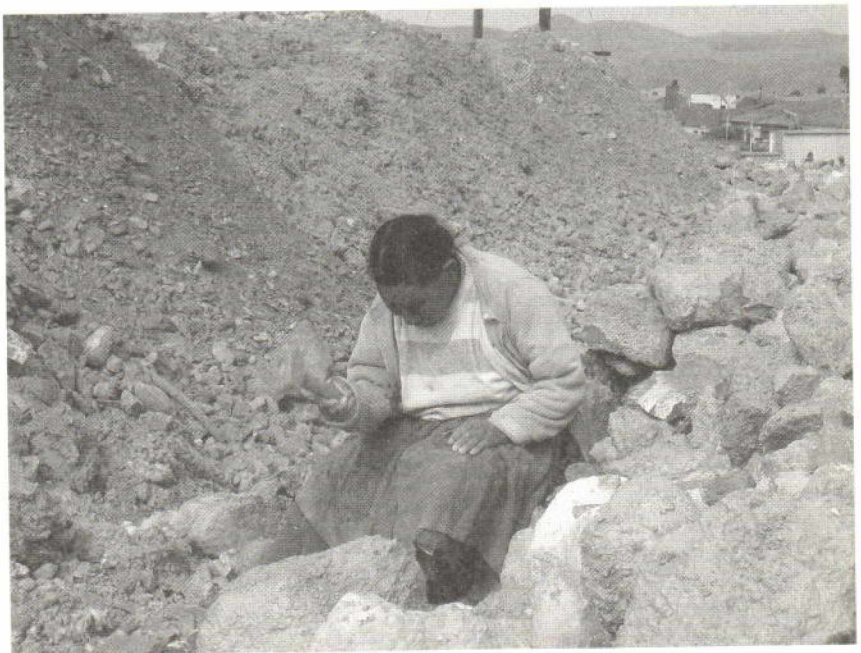
raavat itsensä” mineraaleja etsiessään. Tutkimuksessa tarkastellaan myös selviytymisstrategioita, jotka auttavat naisia jatkamaan kaivostyössä, jota he kuvailevat sanalla ”bruto”, eläimellinen.

Tärkeimpänä selviytymisstrategiana kaivoksella toimii uskonto. Kaivoksiin liittyvistä henkiolennoista tärkein on maskuliininen Tío, jonka ajatellaan omistavan kaivokset. Saadakseen luvan työhönsä pallirit antavat sille juomauhreja ja pureskelevat kokalehtiä. Kaivoksissa työskentelevät tarjoavat Tío-patsaalle kokalehtiä ja tupakoivat Tíon kanssa. Nämä yhteisölliset rituaalit vahvistavat palliri-naisten uskoa elämään, työhönsä ja mahdollisuuteen vaikuttaa tulevaisuuteensa.

Pro graduni on luettavissa internet-sivuilla:
<http://www.kolumbus.fi/merja.tikkanen/>
Merja Tikkanen

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmaan Kivistä leiväksi – Bolivialaisten palliri-kaivosnaisten työ ja maailmankuva. Helsingin yliopisto, sosiologian laitos, sosiaali- ja kulttuuriantropologia, 2006.

*Palliri
vasaroimassa
kiviä työpaikallaan
Siglo XX:n
kaivoksella.
Kuva: Merja
Tikkanen.*

KIRJA-ARVIOT

Hyvinvointia hajaannuksesta huolimatta

Tapio Bergholm: Sopimussyhteiskunnan synty II. Hajaannuksesta tulopoliittikkaan. Suomen Ammattiyhdistysten keskusliitto 1956-1969. Otava, Helsinki 2005. 525 s.

Dosentti Tapio Bergholm jatkaa mittavien monografioidensa sarjaa SAK:n historian toisella osalla, joka kattaa vuoden 1956 yleislakon jälkeiset viisitoista vuotta. Noihin vuosiin ajoittuu Bergholmin mukaan kolme kiintoisaa paradoksia. Ensinnäkin SAK:n pitkään vaatimat suuret reformit sosiaalipoliittisessa lainsäädännössä toteutettiin ammattiyhdistysliikkeen syvimmän hajaannuksen vuosina. Toiseksi SAK:n järjestövoima itse asiassa kasvoi hajaannuksen kaudella. Kolmas paradoksi liittyy hajaannuksen päättymiseen, sillä eheytysoikeus siirsi-vät työehtosopimiseen liittyvää toimivaltaa pois keskusjärjestöltä mutta vahvistivat kuitenkin SAK:n

yliteiskuntapoliittista asemaa.

Sosiaalivakuutuksen ja työelämän lainsäädännön monet keskeiset uudistukset saatiin aikaan 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa. Aiempi tutkimus on tunnistanut erityisesti työeläkejärjestelmän (1961) yhtenä läpimurtona modernin hyvinvointivaltion rakentamisen tiellä. Myös Bergholmille työeläkelakiin liittyvät kompromissit ovat tärkeitä esimerkkejä uudenlaisesta otteesta sosiaalivakuutuksen kehittämisessä.

Varsinaisen läpimurron hän kuitenkin sijoittaa vuosiloma- ja työttömyyskassalakiin valmistelu- ja säätämisyksityksien. Bergholmin mukaan vuoden 1958 vaaleissa valittu eduskunnan vasemmistoenemmistö säikäytti työnantajat hakeutumaan yhteistyöhön SAK:n kanssa. Vuosilomalain säätäminen työnantajien tahdon vastaisesti oli opetus STK:lle. Työnantajien kannalta myönteisesti päättynyt työttömyyskassalain uudistus puolestaan tuki opetuksesta vedettyä johtopäätöksiä. Seurauksena oli, että työeläkejärjestelmästä päästiin verraten vikkellästi kompromissiin.

1960-luvun alussa syntyi siten Bergholmin mukaan uusi Suomen malli. Bergholmille mallin ydin on työmarkkinakeskusjärjestöjen kompromissien kyky ohjata (sosiaali)politiikkaa. Tulkinta on vakuuttava. En tosin aivan ymmärrä, miksi Bergholm pitää selvänä, että 1950-luvun puolivälissä jokin vanha malli tai kausi oli päättyneessä. Voisi kai tulkita niinkin, että yleislakon ja yöpakkasten vuodet

olivat hyvin poikkeuksellisia ja että niiden jälkeen palattiin aina-kin osittain tuttuun ja turvalliseen.

Voisi myös kysyä, eivätkö sairausvakuutuslaki (1964) ja 1960-luvun lopun komiteat muodosta melkoista vasta-argumenttia. Sairausvakuutuksessaan järjestöohjausta ei nimenomaan saatu toimimaan ja erityisen ironista on se, että työnantajien ankarasti vastustaman ("virastolinjaisen") lain sääti enemmistöltään porvarillinen eduskunta. 1960-luvun lopulla puolestaan järjestöt joutuivat katselemaan sivusta Pekka Kuusen toimikuntia.

Liekö aihe vaikuttanut kirjoittajaan, kun ammattiyhdistysliikkeen hajaannuksen syvintä vaihetta ja sen päättymistä käsittelevissä luvuissa tekstin rakennekin tahtoo hajautua. Lukija on välillä uupua yhä uusien rinnakkaisliittojen työehtosopimustavoitteiden läpikäymiseen. Hajaannuksen vaiheet Bergholm kuvaa kuitenkin vahvasti. Hänen tulkinnassaan 1950-luvun työväenliikkeen sisäiset linjaerot suhtautumisessa pienviljelijöihin kietoutuvat kommunismin ja antikommunismin ja niiden väliin jäävien vasemmistolaisten vaikeaan palapeliin.

Siihen nähden, että Bergholm johdannossaan sijoittaa lähestymistapansa yhteiskuntahistorian piiriin, hän on hajaannus- ja eheytymisluvussa yllättävän vähän kiinnostunut ilmiöiden mahdollisista rakenteellisista konteksteista. Erityisesti kiinnittää huomiota se, että palvelualojen isojen liittojen jääminen kilpailevista keskus-

järjestöistä riippumattomiksi ei innosta Bergholmia pohdiskelemaan näkemyserojen mahdollisia syvempiä pohjavirtoja. Tarkalla tasolla selostettujen palkkaratkaisujenkin oheen olisin kaivannut muutaman kuvion inflaatiosta ja muista talouden tunnusluvuista. Taistelun tuoksina välittyä kirjasta upeasti, mutta seuraavallekin tulkinnalliselle askeleelle olisi ehkä ollut tarvetta.

Eheytymisratkaisujen yhteydessä tapahtunut SAK:n yhteiskunnallisen aseman koheneminen liittyi eritoten tulopolitiikan syntyyn. Tulopolitiikan taustalla 1960-luvun puolivälissä oli sekä kotimaisia (alhainen elintaso, muuttoliike) että ulkomaisia (OECD:n inflaation vastustus) virikkeitä. Talouskasvusta ja tuottavuuden parantamisesta inflaatiota kiihdyttämättä tuli aika monissa piireissä ja ympäri Eurooppaa ensisijainen kansallinen tavoite.

Varsinainen tulopolitiikka syntyi Suomessa kuitenkin ”keittiön kautta”, osana vuosien 1968 ja 1969 talouskriisin ratkaisua. Samassa yhteydessä päästiin irti eri-

Ammattiyhdistysliikkeen jäsenten arki oli 1960-luvun rakennemuutoksen vuosina epävakaa. Elannon vesitehtaan työläiset Aili Laakso ja Eila Korhonen vuonna 1967. Virvoitusjuomatehdas lopetettiin samana vuonna. Kuva: Kansan Arkisto.

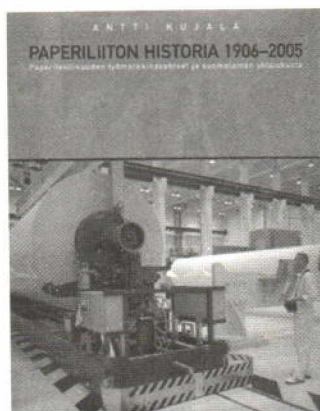
tyisesti työnantajia jo pari vuosikymmentä sapettaneesta indeksidonnaisuuksien verkosta. Aloitteellisena 1960-luvun jälkipuolen vaiheissa oli erityisesti Mauno Koivisto, milloin valtioneuvoston, milloin Suomen Pankin nimissä.

Tapio Bergholm on – jälleen – raivannut tiensä jokseenkin tutki-

mattomien taipaleiden läpi. Jos ponnistelun jäljet joskus vähän näkyvät, on kokonaisuus erittäin tärkeä lisä Suomen lähihistoriasta käytävään keskusteluun.

Jussi Vauhkonen
tutkija, Helsingin yliopisto

Paperiliiton vankka historiategos

Antti Kujala: Paperiliiton historia 1906–2005. Paperiteollisuuden työmarkkinasuhteet ja suomalainen yhteiskunta. Paperiliitto, Helsinki 2006. 676 s.

Merkittävä suomalainen ammatijärjestö Paperiliitto sai vuonna 2006 satavuotisjuhlilleen kahdelakin tavalla painavan historia-teoksen. Teos on kookas sekä ulkoisesti että painoltaan (2947 g). Lisäksi se on tutkimuksena vankkaa tekoa. Lähde- ja liiteluettelot ovat laajat.

Suuresta koosta on ongelmia, sillä kirja on luettavissa vain

pöydällä. Iso sivukoko on mahdollistanut eloisan ja värikkään taiton, jonka suunnittelusta ja toimituksesta on vastannut Veikko Kallio. Kirjan graafinen suunnittelu on Heikki Kalliomaan. Kun paperi on syntynyt pääosin puusta, on metsän mieleen tuova vihreä luonteva ja rauhallinen lisäväri kautta koko teoksen.

Dosentti Antti Kujala tarkastelee teoksessa Paperiliittoa ja sen historiallisia vaiheita työmarkkinasuhteiden ja suomalaisen yhteiskunnan kehityksen muodostamissa raameissa. Kirjoittaja korostaa, että teos on enemmän ”jär-

Kuva Rosenlewin paperisäkkitehtaalta Porista vuodelta 1975. Kuva: Satakunnan Työ. Kansan Arkisto.

jestöhistoria kuin paperityöntekijöiden historia. Se on samalla myös tuntuva viipale koko maamme historiaa, niin vahvasti liitto on kirjassa sidoksissa maan yleiseen taloudelliseen ja poliittiseen kehitykseen. Vähemmälle, lähinnä kuvitukseen, on jäänyt paperinvalmistuksen ja

tehtaiden teknologian kehitys.

Kirjan laajuus on mahdollistanut perusteellisen kehityskulkuihin ja yksityiskohtiin paneutumisen. Kirja on yksityiskohdiltaan runsas ja vivahteikas. Kuvituksena on niin patruunoita ja ammattityöläisiä kuin ammattiosastoja,

tehtaita ja koko maan historiaa kuvaavia tapahtumiakin. Maa-lauksiakin on hyödynnetty.

Kujala kuvailee perusteellisesti työväenliikkeen synnyn ja ammattillisen toiminnan alkuvaiheet. Paperiliitto perustettiin Tampereella 14.–15.4.1906. Ammattiosastoja oli siinä vaiheessa vasta kolme, mutta kokousedustajia oli muiltakin tehdaspaikkakunnilta. Vuonna 1917 osastoja oli 53 ja niissä jäseniä lähes 4500. Osastojen jäsenmäärä aleni 1930-luvulla runsaaseen tuhanteen, mutta kasvoi sotien jälkeen liiton merkityksen myötä voimakkaasti. Enimmillään määrä oli vuonna 1982 lähes 52 000.

Merkillepantavaa on, että liiton historia tulee tekstissä aina 2000-luvulle saakka. Viime vuosikymmeninä painottuvat erityisesti tupo-ratkaisut liittoa koskettavine yksityiskohtineen. Tuntuu, että Paperiliitto on saanut arvoisensa historiateoksen.

Tero Tuomisto
tutkija, Helsinki

Metalliliiton tie mahtiliitoksi

Eino Ketola: Suomen metallityöväen liitto 1961–1983. Ota-va, Helsinki 2007. 752 s.

Eino Ketolan kirjoittama Suomen Metallityöväen liitto 1961–1983 on liiton historian neljäs osa, yli 700-sivuinen järkäle. Kuvattu aikakausi oli Suomen tuotannollisen, taloudellisen ja väestörakennemuutoksen, työväenluokan kasvun ja ammattiyhdistysliikkeen nousun aikaa.

Kirjan ulkoasu on vaikuttava, kuvitus hyvää ja taulukko-osat informatiivisia. Teksti on sujuvaa.

Aikakauteen kuului sos.dem. puolueen hajaannuksen ja sen

vaikutuksesta tapahtuneen ay-liikkeen hajaannuksen seurannaisilmiöt, mutta myös ay-uudelleenyhdyntymisen sosialidemokraattien ja kansandemokraattien löytäessä riittävästi yhteisiä säveliä. Sosialidemokraattien eheytyessä jakautui kansandemokraattinen liike. Silti vasemmisto oli voimissaan: eduskunnassa oli kahdesti vasemmistoenemistöt vuosien 1958 ja 1966 vaalien tuloksena. Kirjoittaja löytää ay-toiminnan pääkäyttövoiman poliittisesta ryhmätoiminnasta, joka olikin vilkasta kuvattuina vuosikymmeninä. Mutta tapahtui tuona aikakautena muutakin: funk-

*Metallityö-
väenliiton
jäsenäänestys
TES-esitykses-
tä Kuopiossa
Puijon
Teräksellä
vuonna 1973.
Kuva: Kansan
Sana. Kansan
Arkisto.*

tionaalinen tulonjako kehittyi palkkatulojen hyväksi, palkat ja elintaso nousivat; lähes poikkeuksetta seuraava vuosi oli metallityöläisellä edeltävää parempi. Edunvalvonta oli vahvaa myös paikallisesti, ja työntekijöille saatiin oman toiminnan kautta runsaasti uusia oikeuksia. Vuonna 1969 Metalliliiton jäsenmäärä ohitti Rakennusliiton, ja siitä tuli SAK:n suurin liitto. Työntekijät liittyivät vahvistuvaan ammattiliittoon, eivät sen ryhmään, ja ottivat voimasuhteisiin kantaa vaihtelevalla aktiivisuudella demokratistisoidussa vaalimenettelyssä.

Merkittävää oli eheytyksen jälkeinen ay-liikkeen läsnäolon voimistuminen työpaikoilla. Järjestäytymisaste ja ay-aktiivisuus nousi. Luottamusmiesjärjestelmä vahvistui ja työsuojelutoiminta modernissa mielessä syntyi. Opintokerhoja oli satamäärin ammattiosastoissa ja työpaikoilla, ja laajeneva luottamusmies- ja työsuojeluvaltuutettujoukko alkoi

saada laajamittaista opistokoulutusta. Määrän ja laadun riittävyyden takaamiseksi Metalliliitto rakensi oman opiston, Murikan.

Liiton keskustoimistoissakin tapahtui: tulopoliittiset ratkaisut toivat jäsenmaksujen työnantajaperinnän, jolla oli keskeinen merkitys Metalliliiton pelastumisessa ja yleensäkin liittojen talouden vahvistumisessa. Työehtosopimusten taso parani ja niihin tuli keskusjärjestösopimusten tahdittamana yhä enenevästi laadullisia asioita, kuten koulutusta, tiedottamista, työpaikan yhteistoimintaa. Metalliliiton toimitsijamäärä kasvoi ja monipuolistui mm. perustamalla tutkimusosasto 1970-luvun alkuvuosina.

Huolellista tutkimusta Ketolalla on kuvauksessa Metallitalon rakentamisen ja rahoituksen käännteissä. Jakson ensimmäinen otsikko on osuva: "Palatsin kaipuu", ja jatkossa kerrotaan syöksykierre, sen peittelyyritykset, lainoitusjärjestelyt valtakunnan korkeimmalla tasolla, myös

yhdessä suurpääoman edustajien kanssa, ja lopulta SAK-vetoisen loppuratkaisun.

Ketola kuvaa aikakauden toimijoita ja arvioi heidän motiiveitaan paikoin laajastikin. Liiton keskeiset henkilöt kultakin aikakaudelta tulevat näin lukijalle tutuksi, eikä tekijä kuvauksissa aina säästä adjektiiveja.

Liioittelematta voidaan puhua ay-liikkeen kolmannesta suurnoususta eheytyksen myötä 1970-luvulla; edelliset koettiin vallankumousvuonna 1917 ja 1940-luvulla sodan päättymisen ja työväen toimintaoikeuksien vapautumisen myötä. Ketola kuvaa monipuolisesti vuosikymmeniä, jolloin Suomesta tuli pohjoismainen maa myös metallityöläisten järjestäytymisen ja sen myötä keskeisen suurpääoman institutionaalisen vastavoiman osalta.

Jyrki Helin
fil. lis., Helsinki

Ammattikuntaisen Sähköliiton mutkikas tie itsenäiseksi liitoksi

Erkki Vasara: Virtaa viisi vuosikymmentä. Sähköalojen ammattiliitto 1955–2005. Sähköalojen ammattiliitto, Tampere 2007. 1008 s.

Dosentti Erkki Vasaran yli 1000-sivuinen Sähköliiton historia on alan 100-vuotishistoria, vaikka liitto on ollut vain 50 vuotta. Tekijä on nimittäin kuvannut sähkömiehiä lähinnä Metallityöväen liiton jäsenenä sinä aikana, kun omaa liittoa ei ollut. Liitto kyllä perustettiin 1907, mutta eli vain kaksi vuotta. Myös metallialan muut pienet ammattikuntapohjaiset liitot ajautuivat suuren Metallityöväen liiton syliin. Vaikka keskusjärjestö oli hyväksynyt liiton, se myöhemmin korosti teollisuusliittoperiaatetta niin, että ammattikuntapohjaiset liitot joutuivat paineen alaisiksi. Niiden ei katsottu luovan proletaarista solidaarisuutta.

Vaikka sähkö modernina ja laajentuvana energiamuotona oli keskeinen, niin sähköalan työntekijöillä oman liiton perustaminen lykkäytyi aina vuoteen 1955. Sähköalan ammatillinen järjestäytyminen oli vähäistä ja hajaantui moniin liittoihin, ennen kaikkea Metalliliittoon, myös Rakennus-

liittoon ja jonkin verran Paperiliittoon sekä Kunnantyöntekijäin liittoon. Muissa pohjoismaissa tilanne oli toinen. Tanskaan perustettiin sähkötyöntekijöiden liitto 1904, Ruotsiin kaksi vuotta myöhemmin ja Norjaan 1918. Suomen jälkeenjääneisyys selittyy yleisesti työmarkkinasuhteiden tilasta ja jännitteistä. Suomessa työntajat eivät aluksi tunnustaneet ammattiyhdistysliikettä eivätkä työehtosopimuksia.

Sähkötyöntekijöiden järjestöllisestä kirjavuudesta huolimatta tekijä on kutonut alan järjestäytymistä ja edunvalvontaa läpi vuosien ulottuvan esityksen. Lähteenä on ollut Metalliliiton sähkömiesosastoista kertova materiaali, johon vuonna 1912 perustetun Sähköalan työntantajaliiton historia on antanut lisävalaistusta. Tekijä on onnistunut kytkemään sen ajankohdan taloudelliseen ja poliittiseen taustaan. Vailla omaa liittoa ja neuvotteluoikeuksia sekä työehtosopimuksia, sähköalan työntekijöiden asema ja palkkaus vaihtelivat tänä aikana.

Sähköala ei vielä työehtosopimusten ja neuvotteluoikeuksien tullessa 1945 saanut omaa liittoa. Esteenä oli SAK:n ja sen vanhojen vahvojen liittojen, Metalliliiton ja Paperiliiton sekä niiden vahvojen puheenjohtajien vastustus. SAK:n linjan määräsi teollisuusliittoperiaate, Metall- ja Paperiliiton haluttomuus luovuttaa jäseniään. Sos.dem. työväenliikkeen ja myös ammattiyhdistysliikkeen hajo- tessa 1950-luvulla Sähköliiton perustaminen vuonna 1955 sai kannatusta ns. leskisläisiltä, koska he olivat itsenäisen liiton vastustajien, SAK:n ja Metall- sekä Paperiliiton vastustajia. SAK:n kannattaman teollisuusliittoperiaatteen vastaisen ammattikuntaisen Sähköliiton johtoon valittiin riidassa

toista osapuolta edustava leskiläinen sosialidemokraatti ja samalla oman liiton ajajana kunnostautunut Erkki Pohjolainen. Uuden ammatillisen keskusjärjestön, SAJ:n perustaminen ja jäsenyys siinä takasivat uudelle liitolle mahdollisuuden kiertää SAK:n ja Metall- ja Paperiliiton vastustus. SAJ:hin meno oli kuitenkin uudelle liitolle vaikea operaatio, sillä vastustajina liitossa oli sekä SAK:ta kannattavia sosialidemokraatteja että kommunisteja.

Sähköliiton SAJ:läisyys kesti vain seitsemän vuotta, mutta sen suojissa liitto vakiintui. Yhtä tärkeää kuitenkin oli, että liittoa johtaneet oivalsivat eheytyksessä mukanaolon tärkeyden, vaikka olivat aatteellisesti SAJ:läisiä. Eheytykskehityksessä liitto onnistui niin hyvin, että sai palkinnoksi Rakennusliitosta sähkömiehet.

Erkki Vasaran kuvaus liiton perustamisvaiheesta ja SAK:n ja mahtiliittojen vastustuksen ohittamisesta tuo uutta elävästi, jopa vauhdikkaasti kerrottuna. Historiantutkimuksen tapaan tekijä ei kirjaa vain lopputulosta, vaan tuo esille eri ryhmien kannat ja niiden perustelut sekä pohtii motivaatioita. Tämä vie sivuja, mutta lisää luettavuutta ja eri kantojen ymmärrettävyyttä. Viime aikojen ammattiyhdistyksiä koskevassa keskustelussa on noussut esille kysymys ammattiyhdistyshistorian lähtökohdista. Kuinka keskeinen on työehtosopimusten logiikka ja mikä on politiikan rooli? Sähköliitossa tekijä nostaa työehtosopimukset myös henkilökohtaisen valtataistelun välineiksi. Vasara nimittää vuosia 1976–1986 liiton johdossa ”kaksoisvallan” ajaksi ensimmäisen puheenjohtajan Vilho Pekkosen ja toisen Alpo Holin kamppaillessa. Pekkosen nojautui teollisuussähkömiehiin, kun taas

Holi asennusmiehiin. Lakonkin katsottiin hyödyttävän enemmän toista ryhmää.

Liiton uusimpaan historiaan liittyy erikoisuus, yhteistyöryhmä 2000. Takana oli Neuvostoliiton romahdus ja vasemmistoliiton synty. Ryhmän johtajat olivat ensisiä kommunisteja, jotka reagoivat heitä järkyttäneeseen muutokseen irtautumalla politiikasta ja

korostamalla vain edunvalvontaa.

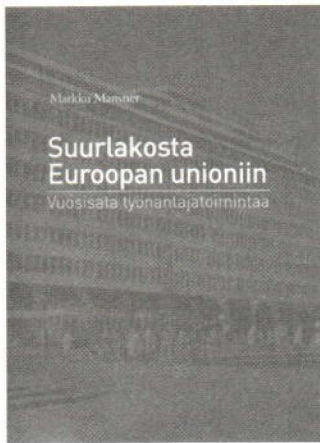
Vasaran esitykseen sisältyy toimijoina sekä rakenteita että yksilöitä. Mittava Sähköliiton historia on yhtäältä hakuteos, se on hallittu esitys sähköalan työntekijöiden järjestäytymisestä ja edunvalvonnasta. Erkki Vasaran tyyliä voisi luonnehtia lavean eepiseksi. Sillä hän voittaa kaksi asiaa, luetavuuden ja erilaisten mielipitei-

den esittämisellä hän lisää eri toimijoiden ymmärrettävyyttä. Tekijän liitteeseen yli 1000:n sivun kirjan luettuun pohtii tietysti kysymystä, olisiko jossain kohdin pitänyt yleistää rohkeammin ja todeta vain lopputulos eikä argumentteja puoleen ja vastaan.

Hannu Soikkanen

prof. emeritus, Helsingin yliopisto

Näin on sovittu

Markku Mansner: Suurlakosta Euroopan Unioniin. Vuosisata työnantajatoimintaa. Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Helsinki 2007. 317 s.

Dosentti Markku Mansner on kirjoittanut satavuotiaan työnantajien keskusjärjestötoiminnan historian. Vanhempien aikojen osalta kirjassa tarkastellaan lähinnä Suomen Yleisen Työnantajaliiton (1907) ja myöhemmin Suomen Työnantajain Keskusliiton (STK, 1918) toimintaa. Vuonna 1993 STK ja Teollisuuden Keskusliitto sulautuivat Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitoksi (TT). Viimeinen muutos tuli vuonna 2005, jolloin TT ja Palvelutyönantajat perustivat Elinkeinoelämän keskusliiton (EK). Kirjassa keskitytään työmarkkina-

suhteiden historiaan ja elinkeinopolitiikka sekä palvelualojen työnantajatoiminnan tarkastelut jäävät taka-alalle. Valinta on ilmeinen, onhan Mansner aikaisemmin kirjoittanut mittavan kirjasarjan juuri STK:n historiasta.

Kirja on itse asiassa paljolti sopimustoiminnan historiaa. Tarkemmin ilmaistuna aluksi kyse oli sopimusten vastustamisesta ja toisen maailmansodan jälkeen sopimusten tekemisestä. Tämä pitkä kaari ja monet yksityiskohdat tulevat hyvin esiin. Sen sijaan en ymmärrä, miksi kirjassa ei ole lähdeviitteitä. Kirjan loppuun sijoitettuna ne tuskin olisivat ketään häirinneet. Nyt monet kiinnostavat väitteet ja tulkinnat jäävät ilmaan. Tällainen on esimerkiksi toimitusjohtaja Axel Palmgrenistä 1920-luvun alussa tehty tulkinta, että hän oli "tuolloin kallistumassa työehtosopimusten kannattajaksi". Väitteelle löytyy perusteita. Silti lukijaa ei hirveästi ilahduta se, että lähteistä kiinnostuneita kehoitetaan perehtymään tekijän aikaisempaan tuotantoon.

Sopimustoiminnan tarkastelun lisäksi kirja on samalla yleisesitys Suomen historiasta. Mansner käy läpi ja esittää tulkinnan jokakuinkin kaikista keskeisistä yhteiskunnallisista tapahtumista ja muutoksista. Niitä on pääosin mukava lukea, ja usein olin kirjoittajan kanssa samaa

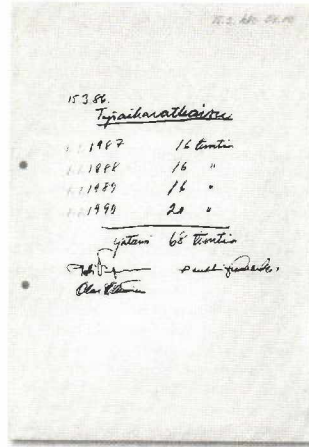
mieltä. Varsinkin taloudellista ja sosiaalista kehitystä kuvaavat jaksot ovat taitavasti rakennettuja ja antavat tasapainoisen ja moni-ilmeisen kuvan teollistuvan agrariiyhteiskunnan taipaleesta moderniksi palkkatyöyhteiskunnaksi.

Varauksellisemmin suhtaudun sen sijaan tulkintaan, että "Suomessa sosiaaliturvaa kehitettiin asevelihengessä" tai vaikkapa SAK:n kakkospuheenjohtaja Arvo Hautalaan pariinkin kertaan liitettyyn toimitusjohtaja Päiviö Hetmäen luonnehdintaan, "isänmaallinen kommunisti". Kumpakaan käsitettä ei laajemmin avata lukijalle. En epäile, ettei asevelihenkeä olisi ollut ilmassa ja maassa monensortista kommunistia. Olenaisista on kuitenkin se, miten se liittyy yhteiskunnallisia muutoksia. Mieleeni tulee Risto Alapuron joskus esittämä kommentti, että yhteiskunnissa esiintyy paljon vihaa mutta vähän vallankumouksia. Kirjan luettuani minulle jäi sellainen vaikutelma, että työnantajajärjestöjen johtajat ovat – onneksi – olleet aika järkevää ja pragmaattista väkeä. Hengen sijaan heidän toimintaansa on päätöksenteossa ehkä enemmän ohjannut "vaaleanpunaisen vuorineuvoksen" Åke Gartzin nimiin vuonna 1943 laitettu toteamus aloittaa neuvottelut (viimeistään) "5 minuuttia ennen kelloälyä".

Kirjoittajan mainitsema kuva. (Kirjan kuvitusta. Alun perin Lehtikuva Oy/ Juha Kärkkäinen.)

Jäinkin kaipaamaan juuri perusteellisempaa työnantajien toiminnan analysointia. Keskeiset organisaatiomuutokset ja sopimusneuvottelut toki esitellään, mutta kovin pitkälle pohdinnat eivät vie. Niin ikään järjestöjen sisäiset erimielisyydet jäävät jotta-kuinkin käsittelemättä; luulisi sellaisia toki olleen. Toimialojen intressit ovat varmasti poikenneet toisistaan, samoin olisi ollut kiinnostavaa lukea hallituksen ja toi-

mivan johdon näkemyseroista ja valtasuhteista. Nyt ne tulevat esiin vain välähdyksittäin, kuten vuoden 2005 paperialan lakon ja työsulun kohdalla. Parhaimpia esimerkkejä sisäisistä valtasuhteista on kuva, jossa toimitusjohtaja Pentti Somerto antaa vuonna 1986 puheenjohtaja Krister Ahlströmille paperin, jossa on sovittu työajan lyhennyksistä. Kuvatekstissä lukee: "Näin on sovittu! En tiedä olenko vielä STK:n palveluksessa vai en!"

Kirjassa on paljon kuvia ja kuvia. Lyhyissä laatikkoteksteissä esitellään työnantajien keskusjärjestöjen satavuotistaipaleen keskeiset johtajat. Kyse on miehisestä linnakkeesta, sillä Elinkeinoelämän keskusliiton ja sen edeltäjien puheenjohtajissa ja toimitusjohtajissa ei ole ollut yhtään naista. Kiinnostava ja hyödyllinen on vuosien 1950–2005 runko- ja tulosopimuksia käsittelevä liite kirjan lopussa. Kirjan taitto ja ulkoasu on tyylikäs.

Työnantajat 100 vuotta -juhlaseminaarin tiedotteesta maaliskuussa 2007 Elinkeinoelämän keskusliiton hallituksen puheenjohtaja Antti Herlin toteaa, että "sadan vuoden aikana on maahan luotu luottamukselliset, hyvin toimivat neuvottelusuhdet. Hyvät neuvottelusuhdet, avoin vuoropuhelu ja konsensus ovat vahva voimavara myös tulevaisuudessa. Työmarkkinapolitiikan jatkuvana haasteena on kuitenkin kyky sopeutua maailman nopeaan muutokseen." Mansnerin kirjan lukeminen auttaa sijoittamaan näkemyksen pidempään historialliseen perspektiiviin.

Matti Hannikainen
dosentti, Helsingin yliopisto

Toverillista ja lihaisaa

Päivi Uljas: Lihavitosen murroksen vuodet 1982–2006. Helsingin Liha-elintarviketöntekijäin ammattiosaston 100-vuotisjuhlakirja. SEL 5, Helsinki 2007. 208 s.

Se ei ole perinteinen akateeminen historiantutkimus. Se ei myöskään ole tavanomainen, järjestön oman väen laatima historiikki. Ei se myöskään ole haastatteluselvitys. Eikä muistelmateos. Se on *Lihavitosen murroksen vuodet 1982–2006*.

No, mikäs se sitten on? Se on Päivi Uljaan kirjoittama Suomen Elintarviketöntekijäin Liiton (SEL) osasto 5:n eli Helsingin Liha-elintarviketöntekijäin ammattiosaston 100-vuotisjuhlakirja – joka on yhdistelmä kaikkia alussa mainittuja. Leikkisästi voidaan sanoa, että ihmekös tuo, kun myös tekijänsä on omanlaisensa yhdistelmä. Päivi Uljas on tehnyt uraa Elintarvikeliiton aluetoimiston hoitajana, mutta on tänä päivänä ennen muuta historiantutkija.

Uljas tarkastelee teoksessaan

satavuotiaan ammattiosaston viimeistä neljännesvuosisataa, johon on mahtunut monenlaisia dramaattisia, työntekijäin taloudellisiin oloihin ja heidän työllisyyteensä vaikuttaneita tapahtumia. Tekijän suhde tarkastelemiinsa henkilöihin, ennen muuta lihatalo HK:n makkaratehtaan työntekijöihin, jotka muodostavat osasto vitosen jäsenkunnan enemmistön, on läheinen – vai pitäisikö sanoa toverillinen – ja hän on valinnut esitystavakseen antaa osaston aktiiveille pääosan tekstissään, kirjaimellisesti. Lihamiehet ja -naiset muistelevat työpaikkonsa ja osaston vaiheita pitkissä suorissa, usein värikkäissä sitaateissa, joita kirja on lähes täynnä. Ratkaisu toimii suurimmaksi osaksi, ja teos maistuu jos ei nyt aivan siniseltä lenkiltä niin joka tapauksessa elämältä, työntekijäin elämältä elintarviketyön ammatillisina ja ay-ihmisinä. Lukija todellakin pääsee mukaan, tekijän johdannossaan esittämän toiveen mukaisesti, ”seuraamaan hilpeiden ja rohkeiden liha-alan työläisten ammattiyhdistystoimintaa”. Vain eräin paikoin lukijan mieleen singahtaa, että tuon ja tuon asian olisi voinut esittää tutkijan omin linjanvedoin ilman tukeutumista osastolaisen omista lähtökohdistaan esittämiin tulkitoihin. Esitys olisi tällöin ollut myös jäntevämpi ja esiin olisi noussut tekijän tutkijanote.

Kuten niin monella muullakin alalla, myös ja eritoten elintarviketeollisuudessa, myös lihanjalostusteollisuudessa, yritysten välinen kilpailu, omistussuhdemuutokset ja fuusiot ovat luoneet viimeisten runsaan parin vuosikymmenen aikana työpaikoille epävarmuutta, mikä on johtunut työläisten aiheellisesta pelosta työpaikkojensa puolesta, yritys- ja työnjohdon usein etäisestä asenteesta työntekijöihin ja monista muista ongelmista. Uljas kuvaa

todistajanlausuntojensa, lihavitosen väen muistelusten, mutta myös oman tekstinsä myötä kehitystä perusteellisesti ja antaa lukijalle evästyttä pohtia työntekijäin asemaa Euroopan Unionin helmoihin siirtyneessä Suomessa.

Elintarvikeliitto on perinteisesti ollut yksi SAK:n kansandemokraattisjohtoisista liitoista ja on edelleen vasemmistoliittolaisessa komennossa. Myös lihavitonon on ollut liiton enemmistöryhmän linjoilla. Niinpä liitolla on usein ollut kriittinen asenne työmarkkinoiden suurten linjojen ratkaisuihin, esimerkiksi SAK:n moniin tulopoliittisiin linjanvetoihin. Lihavitosenkin väki on ollut mukana liittonsa rintamassa, mutta tarvittaessa osoittanut arvostelua myös liittoonsa päin tilanteen mukaan. Lihaväen rinnalla Päivi Uljas kuvaa osaston kamppailuja ja myös sitoo perustason tapahtumia yleiseen työmarkkinakehitykseen. Työehtosopimukset, urakkapalkat ja niistä irtautuminen, ylityökorvaukset, liukumat, ulkomaalaisten työntekijäin asema ja monet muut seikat ovat puhuttaneet ammattiosastoja alaan ja liittoon katso-matta, ja myös SEL:n vitonen on käynyt kamppailua niiden tiimoilta. Lakkouhat ja työtaistelut ovat olleet tarvittaessa aseina ja tuloksia on saavutettu. Uljas tuo myös selkeästi esiin lihanjalostustyöntekijäin terveydelliset ongelmat. Työ on raskasta ja aiheuttaa monenlaisia vaivoja kuten esimerkiksi rasitussairauksia.

Päivi Uljaan teksti on empaattista ja tarjoaa lukijalle tuhdin annoksen SEL:n merkittävän helsinkiläisen ammattiosaston viimeisen neljännesvuosisadan vaiheista. Niihin on kuulunut myös osaston merkitys jäsentensä, kuten Uljas lausuu, arjen yhteisönä. Sitä käsittelevä luku 7 on kuitenkin esityksellisesti kirjan heikoin lenkki, sillä tekijä on laatinut sen esittämällä vuosiluku vuosiluvulta ly-

hyitä poimintoja osaston toimintakertomuksista. Esillä ovat eri vuosina muun muassa keskustelut energia-asioista, avustusurheiluseura Puotinkylän Valtille, työehtosopimus ilman lakkoa, risteily nuorisolle sen houkuttelemiseksi osastoon mukaan, piirustusnäyttely toimistossa ja kalastusretki Brändön saarelle. Esitys on täysin sirpaleinen eikä kokonaisuus hahmotu lukijalle. Sama pätee myös luvussa 2 olevaan kuvaukseen ”vauhdikkaasta menosta ja valppaasta edunvalvonnasta” HK:n työhuonekunnassa – se on esitetty kopioimalla otteita työhuonekunnan kahden vuoden pöytäkirjoista. Näissä yhteyksissä lukija kaipaa Uljaan omaa tutkijantekstiä.

Päivi Uljas on ay-taustainen henkilö ja hänen teoksensa loppuukin pohdintoihin ay-liikkeen tulevaisuudesta – sanoma on selvä: ay-liikettä tarvitaan. Tekijä esittää piristävän napakoita mietteitä EU-Suomen ay-liikkeelle asettamista haasteista – niistä kun ei tosiaan ole puutetta. SEL 5:n sata-vuotisjuhlakirja on teos, jossa alussa mainitut historiateoksien eri ilmenemismuodot yhtyvät jännittävällä ja lukijan mukaansa tem-paavalla tavalla.

Erkki Vasara
dosentti, Helsingin yliopisto

Aatteen paloa kannesta kanteen

Timo Sandberg: Raudan hehkua ja aatteen paloa. Karkkilan Metallityöväen ammattiosasto ry:n:o 35 100 vuotta. Metalliliitto os. 35, Karkkila 2006. 400 s.

Timo Sandberg, armoitettu kynämies, Metalliliiton toimitsija sekä kirjailija ja harrastajahistorioitsija, joka sai ansaittua tunnustusta jo keväällä kuopiolaisen ammattiosaston historiikistaan Kuopion metalli ei viänny, on kirjoittanut kiintoisan lukupaketin myös länsi-uusmaalaisen Karkkilan metalli-ammattiosaston numero 35 sata-vuotisista vaiheista. Teoksessa näkyy paitsi tekijän kynänjälki myös hänen oivaltava tapansa hitsata haastattelemiensa osastoveteraanien muistelukset tekstin sujuvaksi osaksi. Karkkilalaiset aatteen miehet ovat saaneet sanansijansa ja suuren, monisatajäsenisen osaston kiintoisat vaiheet jouhevan esityksen, josta näkyy myös tekijän eläytyminen osastolaisten vaiheisiin ja vakaumukseen.

Kirjan keskiössä on Karkkilan Högforsin teollistumisen jo 1800-luvun puolella vauhdittanut ruukki, sittemmin konepaja ja valimo, jonka vaiheet Sandberg kuvaa perusteellisesti ja värikkäästi – lukijan jo kirjan alkusivuilta mukaan-

sa temmaten. Kirjoittaja nivoo myös työväenliikkeen synnyn ja sittemmin sen jatkokehityksen kaikkine dramaattisine vaiheineen paikalliseen kehitykseen ja kertoo tämän pohjalta myös esimerkiksi ammattiosaston perustamisvaiheet vuonna 1906 sekä vuosien 1917–1918 tapahtumat Karkkilassa.

Kemin ohella Karkkila on kautta vuosikymmenten tunnettu ”punaisena” paikkakuntana, jossa työväenliikkeen vasen laita on ollut korostuneen vahvoissa asemassa. Sandberg pohtii syytä Karkkilan olosuhteisiin ja näkee syinä vuoden 1918 vaikutukset, valimon rajut, väen työväenvakaumusta voimistaneet olosuhteet, työväenliikkeen vasemmistoon lukeutuneet vaikuttajat, jotka saivat työntekijät mukaan oman liikkeen piiriin, sekä suuren osaston merkittävän aseman koko paikallisessa yhteisössä. Vuosikymmenten saatossa osaston väkeä oli runsaasti esimerkiksi valtuuston jäsenenä.

Timo Sandberg kuljettaa lukijansa – esityksensä varsinkin tavallista, vaikkapa osastolaista lukijaa auttaviin lyhyihin jaksoihin ja kaen – sujuvasti kaksikymmenluvun sulkutaistelun, lapualaiskauden ja sen myötä pakosta tapahtuneen ay-liikkeen uudenjärjestelyn, 1930-luvun olosuhteiden ja sotavuosien kautta 1940-luvun jälkipuoliskolle, jolloin työväenliike sai kaikilta osiltaan jälleen vapaat toimintaoikeudet ja Karkkilan metalliosasto avoimesti kommunistisen johdon. Jäsenten enemmistön tahto sai tuolloin julkiset puitteet. Neljäkymmenluvun lopun ns. vaaran vuosien – tai ”lavastuksen”, kuten Sandberg asian ilmaisee – mentyä työmarkkinoilla oli vuorossa vuoden 1950 laaja metallialan lakko, jonka myötä lu-

kuisien SKDL-johtoisten metalliosastojen, myös Karkkilan, tyytymättömyys Metalliliiton sos.dem. johdon kykyyn hoitaa jäsenten asioita kasvoi. Sandberg kuvaa SDP:stä 1950-luvun puolivälissä alkaneen hajaannusprosessin vaiikutuksia ay-liikkeeseen karkkilalaisittain, eikä jää epäselväksi kenen puolella Högforsin miesten sympatiat olivat SAK:n ja SAJ:n voimainmittelössä. Vuoden 1956 yleislakko ja vuoden 1971 metallilakko oli suuria kamppailuita, joissa punaiset karkkilalaiset olivat mukana täynnä taistelumieltä.

Karkkilan osasto otti kantaa myös maailmanpoliittisiin kysymyksiin ja tuomitsi jyrkästi niin USA:n toimet Vietnaminassa kuin Chilen sotilaskaappauksenkin. Ainoana rauhanvoimana osasto näki Neuvostoliiton ja muut sosialistiset valtiot. Maailman asioiden seuraamisen ohella osaston aktiivit harjoittivat myös harrastustoimintaa kuten urheilua ja matkailua. Viime vuosikymmeninä Karkkilaan tuli runsaasti myös muuta metalliteollisuutta, mikä vaikutti myös ammattiosaston rakenteisiin. Perustettiin työhuonekunnat. Sittemmin myös teollisuuslaitosten omistussuhteissa on tapahtunut maan yleisen kehityksen mukaisesti lukuisia omistussuhdejärjestelyitä. Vaikka Timo Sandberg pitää yleisen poliittisen kehityksen kiitettävästi paikallisen kuvauksen rinnalla noteeraa-ten jopa Kreikan sotilasjuntan 1960-luvulta, hän ei mainitse sanallakaan 1990-luvun taitteen suurta mullistusta, Itä-Euroopan kansandemokratioiden sortumista, Saksan jälleenyhdistymistä ja Neuvostoliiton kaatumista, joilla kuitenkin oli Suomenkin kannalta huomattavia vaikutuksia. Lie- neekö ollut aikanaan liian kova pala niin Karkkilan osaston johto-

miehille, jotka, kuten Sandberg tuo eri yhteyksissä esiin, lukeutuivat pitkälti SKP:n taistolaisvähemmistöön, kuin osaston historiatoimikunnallekin.

Yhdeksänkymmenluvun lama-vuosien jälkeen olosuhteet myös Karkkilassa seestyivät, sosialidemokraatitkin kokosivat voimansa ja saivat vuosiksi 1992–2004 oman miehensä osaston puheenjohtajaksi. Toki on osastolla osana liitostaan ja koko ay-liikkeestä edelleen tehtävää ja varsinkin nykyisissä

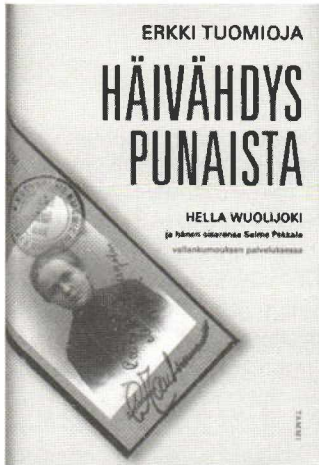
oloissa, joissa työväenliikkeen perinteiset pyrintöt hyvinvointiyhteiskunnasta ja sen turvaamisesta ovat saaneet haastajakseen kovat, individualismia korostavat arvot.

Timo Sandbergin teos on oiva lukukirja, joka tuo vauhdikkaasti ja ilmeikkäästi, paikallisia muistelusia runsaasti hyödyntäen, tutkimuskohteensa vaiheet esiin. Kirjoittaja on hyödyntänyt paitsi osaston aineistoa myös haastatteluita sekä alan tutkimuskirjalli-

suutta. On kuitenkin todettava, että paikoin yleisen kuvaus tosin kulkee liikaa karkkilalaisin painotuksin; esimerkiksi osaston ja liiton suhteiden sekä ay-liikkeen haajannusvaiheiden kuvaukset saavat liiaksi, sanokaamme vaikkapa: paikallista väriä. Lisäksi miinus siitä, ettei teoksessa ole sisällysluetteloa, henkilöhakemistoa eikä luetteloa osaston toimihenkilöistä.

Erkki Vasara
dosentti, Helsingin yliopisto

Erkin isoäiti

Erkki Tuomioja: Häivähdys punaista. Hella Wuolijoki ja hänen sisarensa Salme Pekkala valtakunnan palveluksessa. Tammi, Helsinki 2006. 424 s.

Ei ole monta sellaista kirjaa, joka olisi Suomen 1900-luvun alkupuolen historian tietämisen ja ymmärtämisen kannalta yhtä tärkeä kuin tämä Erkki Tuomiojan.

Koitusi isänmaalle suureksi hyödyksi, jos eräät nykyministerit jaksaisivat sen lukea ja opiskella; heidän kannaltaan siinä on varmaan sympaatista se, että Tuomioja asettaa – tai on asettavanaan?

– pääongelmaksi, "[m]iten näistä 1880-luvulla pienessä etelävirolaisessa kylässä keskiluokkaiseen perheeseen syntyneistä Murrikin siskoksista oikeastaan tuli kosmopoliittisia ja Stalinin Venäjälle uskollisia vallankumouksellisia", samoin kuin vaikkapa se, että Urho Kekkonen on Tuomiojalle koko ajan jotakin negatiivista.

Kohteliaisuus velvoittaa oletta-
maan, että Tuomioja on isoäitinsä ja -tätinsä vallankumouksellisuusteeman ja kaiken siihen liittyvän rakentanut vain pyydykseksi: hän-hän on kirjoittanut tämän kirjan englanniksi ja englantilaisille. Se kuitenkin taas tuottaa meille suomalaisjunteille sen siunauksen, että Tuomioja katsoo ja analysoi meille Suomea ulkoa päin. Harva suomalainen siihen pystyy.

Ei ainoastaan loistava kronikka vaan myös loistava analyysi on tämä kirja siitä, mitä Suomessa on tehty ja tapahtunut 1900-luvun alusta Hella Wuolijoen kuolemaan 1954. Esityksen perusteellisuus, systemaattisuus, tyyneys ja toisinaan koleutta lähenevä viileys jo sinänsä hurmaavat. Tuomioja "ei ota kantaa". Hän kattaa lukijalle opporunsaan pöydän, jossa lukijan on ottaminen kantaa.

Hella Wuolijoki oli – niin kuin Otto Mannisella Odysseus – "monineuvo". Kenellä (muulla) suomalaisella on tai on ollut niin häikäisevä kielitaito, oppineisuus, äly, toimeliaisuus, järki, kontaktit, intohimot, tietoisuus ja taidot kuin Hella Wuolijolla? Hän ei todellakaan ollut mikään yhden kumman orava, niin kuin Kemijärvellä sanottaisiin. Jos joku niin hän oli "verkostoitunut", niin kuin nykyisellä idiotiaslangilla sanottaisiin. Häneen verrattuna olivat 1920-luvun Tulenkantajat "Ikkunat auki Eurooppaan!"-loilotuksineen sää-littävää ruppukansaa; niiden "Eurooppahan" oli samankaltainen kuin niiden myöhempien aikojen tulenkantajien, jotka 1990-luvun luvun alussa alkoivat kyörätä meitä "Eurooppaan"; nykyiset kolmannet tulenkantajatthan meitä nyt sitten jo Natoon kyöräävät.

Tuomioja aloittaa kirjansa melkein jännityskertomusmaisella luvulla "Hirmuinen talvi". Alkajaislauseitten jälkeen Tuomioja johdattaa syksyn 1939 ja talven 1940 poliittisiin tapahtumiin, joissa – Suomen ja Neuvostoliiton keskus-taluyhteyden ylläpitämisessä – Hella Wuolijolla oli ihmeellinen osa tai osuus. Vasta sitten alkaa

Hella Wuolijoki pitämässä puhetta 1940-luvulla. Kuva: Kansan Arkisto.

koko jäntevä, lavea ja jännittävä kertomus Hella Murrikin syntymästä Hella Wuolijoen kuolemaan. Se on kertomus paitsi Suomen ulkopoliitiikan myös sen kulttuuripoliitiikan vaiheista.

Kirjan mittaan käy tukevasti ilmi, että Hella Wuolijoki ei ollut minkään vallankumouksen palveluksessa. Hän oli suuri suomalainen patriootti. Yleisradion pääjohtajana hän oli sodan jälkeen rehabilitoimassa ja toteuttamassa porvarillisen sivistysdemokratian parhaita periaatteita, mutta hänet pantiinkin pois. Täsmälleen saman joutui kokemaan sitten Eino

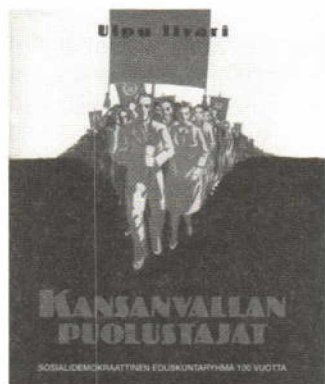
S. Repo. Molemmat kun olivat "kommunisteja". Poispanijat eivät olleet.

Erkki Tuomioja on Hella Wuolijosta ehkä eri mieltä kuin minä tässä, hänen erinomaisen kirjan sa luettuani. Mutta lukijalla on lukijan valta.

Erikseen kiinnitettäköön huomiota siihen, että Tuomiojan englanninkielisen kirjan on Heikki Eskelinen loistokkaasti suomentanut. Harvoin saa näin tyylikästä suomea Suomessa lukea.

Hannu Taanila
toimittaja, Helsinki

Eespäin tiellä taistojen

Ulpu livari: Kansanvallan puolustajat. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä 100 vuotta. Otava, Helsinki 2007. 341 s.

Kansanvallan puolustajat -historiikki kertoo sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän 100-vuotisesta taipaleesta. Ulpu livari nivoo osaksi Suomen ja koko Euroopan suurta kertomusta. Ryhmän edesottamuksia kerrataan vaalikausi vaalikaudelta. Äkisti, ilman loppuhuipennusta historiikki päättyy vuoden 2006 kuntauudistukseen. Kronologisen käsittelyn vaihtoehto olisi ollut aineiston teemoittaminen.

Kirja avaa aitiopaikan Suomen historian käännekohtiin. Sdp nostaa eduskuntauudistuksen myötä pyykkärinaiset päättäjiksi, Josef Stalin kannustaa ylimääräistä puoluekokousta vallankumoukseen ja eduskuntaryhmä jakautuu maltillisiin ja radikaaleihin. Sisällissodan jälkeen Sdp nousee tuhkaasta ja voittaa vaaleissa 80 paikkaa, kuten vuonna 1907.

livari jäävää itsensä poliitikkona eikä ota kantaa. Vain yhden ainoan kerran olen erottavinani särön livarin linjassa, kun hän käsittelee Matti Ahteen siirtämistä pois puhemiehen paikalta. livari ei vaikeine ryhmän vähemmän kunnia-kaista hetkistä, kuten toimista taannehtivan poikkeuslain säätämiseksi ja Tannerin sotasyllisyydestä. Yrjö Kallinen, Väinö Voionmaa ja K.-A. Fagerholm esittivät, että ryhmä ei saanut puolustaa syyllisiä. Pohjoismaisen oikeusjärjestyksen puolustajat jäivät ryhmässä tappiolle, kun arpa ratkaisi tilanteen äänten mentyä tasan.

Kirja todistaa kuinka politiikkaa on tehty ajassa ja puolue on tehnyt suuria ideologisia käännöksiä. Vuonna 1922 puolue asettui tuke-

maan yksityiseen omistukseen perustuvaa pienviljelyä. Suomen liittyminen EEC-tullisopimukseen jakoi eduskuntaryhmän. Hyväksymistä vastustivat kansanedustajat Erkki Liikanen, Jacob Söderman, Ilkka Taipale, Erkki Tuomioja ja Pirkko Työläjärvi. Tuomiojasta sopimus edisti yhteiskuntapoliittista sitoutumista markkinatalousjärjestelmän kapitalistisiin arvoihin. Sdp:n vahvuus on käydä keskustelua ja kyky tunnustaa myös vastakkaisten näkemysten oikeutus.

Lähihistorian ja jopa puolueen nykyisen aatteellisen keskustelun kannalta on vaikuttavaa seurata Suomen luisumista talouskriisiin. Taloustieteilijä Pekka Korpinen yritti ravistella ryhmää hereille, mutta ryhmä ja puolue jatkoivat valmistautumista vaaleihin kuin mitään erityistä ei olisi näkyvissä. Sdp hävisi vaalit ja valitsi opposition.

Ryhmän johdossa toimineen Tuomiojan hahmottelema oppositiolinja merkitsi, että irtopisteitä ei noukuttu ja ryhmän oli valmisteltava hallituksen politiikalle vaihtoehto. Ryhmä hyväksyi pank-

kituen ja tuki normaaliparlamentarismia siten, että sosiaaliturvaa ja koulutusta leikkaavat säästöläitettiin säättää ilman määränemistöjä.

Vuonna 1995 Sdp sai rökälevoiton. Puheenjohtaja Paavo Lipponen kokosi hallituksen puolueista, jotka omasivat kriisietoisuuden toimia ja pelastaa poliittinen järjestelmä romahdukselta. Jokainen hallituspuolue sitoutui 20 miljardin markan menojen supistuksiin. Lipponen totesi: "Markkinavoimat eivät tätä kriisiä ratkaise. Tämä kriisi ei ratkea itsestään."

Eduskuntaryhmän historiikki nostaa esille demareille ominaisen henkseleitä paukuttelematoman asenteen. Luettelo eduskuntaryhmän läpiajamista laeista ja toimista on vaikuttava katsaus. Eduskuntaryhmä on kanavoinut jäsenistön tahdon laeiksi, joilla on

Suomen pankin pääjohtaja Mauno Koivisto puhumassa sosialidemokraattien eduskuntaryhmälle v. 1970. Kuva: Reijo Forsberg. Työväen Arkisto.

vahvistettu kansanvaltaa ja eheytetty yhteiskuntaa. Ivarin kirja on todistus siitä, että työ sosialidemokratian eteen ei ole ollut tur-

haa. Ryhmä on ollut historian tekijä ja tulevaisuuden näkijä.

Päivi Lipponen
fil. tri, Helsinki

Stalinismin lyhyen kurssin julkinen vastaanotto

Joni Krekola: Stalinismin lyhyt kurssi. Suomalaiset Moskovan Lenin-koulussa 1926–1938. Bibliotheca Historica 105. SKS, Helsinki 2006. 445 s.

Joni Krekolan väitöskirja Stalinismin lyhyt kurssi Suomalaiset Moskovan Lenin-koulussa 1926–1938

ilmestyi noin vuosi sitten. Tutkimuksen esittely ei enää liene kovin tarpeellista vaan kiintoisampaa on katsoa millaisen vastaanoton tutkimus on kuluneen vuoden aikana saanut osakseen.

Sanomalehdistä kirjaa arvioi tuoreeltaan Helsingin Sanomat (Veli-Pekka Leppänen) 22.10. Samana päivänä Hufvudstadsbladetissa oli yhdistelmä kirjan esittelyä ja tekijän haastattelua. Kansan Uutiset julkaisi myöhemmin (27.10.) laajan kirjoituksen ja Lenin-koulun esittelyn. Tiedonantaja-lehti oli hieman hitaampi; Kalle Kuittinen kysytteli tiukkaa kritiikkiään runsaat kaksi kuukautta. Venäjän Aika -aikakauslehdessä 4/2006 Jarkko Tirkkonen pohdiskeli Neuvostoliitossa eri aikoina opiskelleiden suomalaisten suhdetta oppia tarjonneeseen järjestelmään. Tirkkonen pohti stalinismin muistoa, tunteita ja koke-

musta, stalinismista puhumista ja vaikenemista. Vahvasti henkilöihin olivat sidoksissa myös Hufvudstadsbladetin ja Kansan Uutisten kirjoitukset. Edellinen nosti esiin kaksi ruotsalaista lenin-kouluista ja jälkimmäinen SKP:n historian henkilöitä. Stalinismi oli avainsana kaikkien sanomalehtien kirjoituksissa. Kalle Kuittinen puolestaan kiisti Tiedonantajassa koko stalinismi-termin käytön. Stalin on Kuittiselle Suomen ystävä ja Neuvostoliiton johtohenkilö, "jonka panos historian kulkuun ei tule riittävän selvästi esille". Lehdistön näkemystä voisi luonnehtia historiapolitiiseksi. Historia on kulutustavaraa päivän keskusteluissa; tutkimusta ei arvioida tai edes esitellä omana itsenään. En halua kuitenkaan vähätellä historiapolitiikan keskustelun tärkeyttä tai tutkijoiden ja tutkimuksen osallisuutta siihen. Krekolan väi-

tös näyttää jo poikineen ainakin muutaman Wikipedian miniartikkelin (Hannes Mäkinen, Jukka Lehtosaari).

Tieteellisiksi luokiteltavissa lehdisissä on toistaiseksi ilmestynyt kolme arviota. Yksi niistä on Pia Koivusen esittely Agricolassa (<http://agricola.utu.fi/nyt/arvos/arvostelut.php?arvostelu=1214>). Hän tekee väitöskirjaa Neuvostoliiton historiasta ja korosti arviossaan Krekolan perspektiiviä: ”Juuri tämä kahden maan ja kahden järjestelmän välillä liikkuminen tekee tutkimuksesta äärimmäisen mielenkiintoisen”. Revue D’Histoire Nordique – Nordic Historical Review -lehden huhtikuun 2007 numerossa Maurice Carrez painotti kiittävässä esittelyssä teoksen laajaa lähdepohjaa ja vertailevaa käyttöä. Hiidenkiven numerossa 1/2007 julkaistu Jukka Rislakin arvio oli myös positiivinen ja arvostava. Kritiikkiä tiedelehtien arvioissa ei juuri esitetä, vain joistain asioista olisi haluttu tietää enemmän: opiskelijoiden ja opettajien intiimielämästä (Maurice Carrez), rajojen ylityksistä (Jukka Rislakki). Koivunen kaipasi ”tii-

Suomalaissektorin johtaja Yrjö Sirola sotkeutui Lenin-koululla historia-poliittiseen kiistaan, jossa hän joutui läpikäymään tuotantonsa punakynän kanssa. Kuva: Kansan Arkisto.

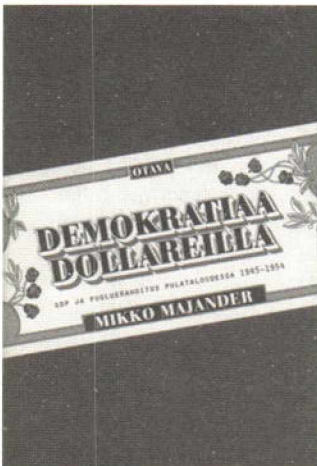
viimmin tutkimustuloksiin painottuvaa loppulukua”.

Kirja-arviot eivät ole kirjoittaneet jatkokeskusteluita Agricolan tai Helsingin Sanomien verkkopalstoilla, vaikka mahdollisuus siihen olisi edelleenkin. Pienen kritiikin voisi kohdistaa myös Työväentutkimus-lehden verkkoversioon, koska siihen ei liity minäkäänlaista keskustelun tai kommentoinnin mahdollisuutta.

Tämä teksti on hyvä päättää Jukka Rislakin esittämään näkemykseen: ”Krekolan teos on hyvin tutkittu ja kypsästi, kadehdittavan hyvin kirjoitettu. Usein tämäntyyppisten tutkimusten marginaaleihin joutuu piirtämään kysymysmerkkejä: tajuaakohan kirjoittaja itseään, mitä tarkoittaa? Tämän kirjan marginaalit pysyvät puhtaina.”

Raimo Parikka
tutkija, Helsingin yliopisto

Dollariapu lännetti demareita

Mikko Majander: Demokratiaa dollareilla. SDP ja puoluerahoitus pulataloudessa 1945–1954. Otava, Helsinki 2007. 348 s.

Demokratian puolesta käytävässä taistelussa kaikki keinot ovat sallittuja. Tämä voisi paremman puutteessa kelvata vaikka motoksi Mikko Majanderin tuoreelle kirjalle, jonka hän on tehnyt SDP:n palkkaamana historioitsijana. Tavanomaisen järjestöhistorian sijasta Majander ryhtyi selvittämään puolueen rahoitusta sotien jälkeisinä vuosina. Tästä asiasta,

jos mistä, on kohistu vuosikymmenet. Jotakin on ehkä tiedettykin, mutta vielä enemmän on luultu ja levitelty legendoja, jotka ovat eläneet omaa elämäänsä.

Majanderin valintaa on syytä kehua. Pureutumalla puolueen ulkomaisiin rahoituslähteisiin hän pääsee kiinni paljon isompiin kuvioihin: Suomen asemaan kylmässä sodassa, taisteluun demokratian säilymiseksi Suomessa sekä kamppailuun, jota SDP:n ja SKP:n kesken käytiin valta-asemista Suomen sisäpolitiikassa ja ay-liikkeessä. Puolueen historiatoimi-

kuntaa on syytä kiittää avarakatseisuudesta, jota se on osoittanut suostuessaan siihen, että Majanderin projektin ensimmäisenä osana julkaistaan nimenomaan tämä puolueen rahoitukseen painutuva tutkimus.

Mitä SDP:lle lännestä, Yhdysvalloista ja Ruotsista, valuneista rahavirroista on tähän asti luultu, tiedetään Majanderin tutkimuksen ansiosta nyt melko tarkasti. Tieto perustuu SDP:n tilikirjoihin, jotka puolueen pitkäaikainen taloudenhoitaja Aarne Paananen oli joskus 1950-luvulla varmuuden vuoksi tallettanut Ruotsin työväenarkistoon Tukholmaan. Majanderin tutkimustulos on lyhykäisyydessään tämä: SDP:n rahoilähteet olivat 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa hämmästyttävän suurelta osin ulkomailla. Jos puolueella olisivat olleet käytössään vain perinteiset jäsenmaksutulot, taistelussa kommunisteja vastaan olisi melkoisella varmuudella käynyt kalpaten.

Monen palasen piti lokahtaa kohdalleen ennen kuin SDP onnistui hankkimaan itselleen niin-kin merkittävää ulkomaista rahoitusta. Ruotsissa siihen oli jo vähän perinnettäkin talvisotaa edeltäneeltä ajalta. Puolueen tärkein kontakti siellä oli Suomesta vuoden 1944 välirauhan jälkeen turvallisempaan ympäristöön siirty-

nyt Arvo "Poika" Tuominen. Yhdysvaltain avun aukeamiseen vaikutti iso kuvio; kun Suomi joutui kylmän sodan asetelmassa "ei kenenkään maalle", siellä kasvoi huoli Suomen demokratian säilymisestä. Maassa oli jo valmiiksi amerikkansuomalaisia järjestöjä ja niiden johdossa henkilöitä, jotka olivat valmiita panostamaan vanhan kotimaansa ja sen sosiaalidemokratian hyväksi.

Entisen senaatin talousosaston varapuheenjohtajan ja punaisen Suomen hallituksen elintarvikeasioiden kansanvaltuutetun Oskari Tokoin merkitys oli huomattava, mutta ehkä enemmänkin symbolinen kuin käytännöllinen. Varsinaisen hämähäkki Amerikan päässä oli Frans Aaltonen, joka hommasi Suomeen tavaraa niin sanottuja hyväntekeväisyyskauppoja varten.

Kysymykseen, länneltikö dollariapu suomalaisia demareita, voidaan Majanderin tutkimuksen perusteella vastata myöntävästi. Oikeastaanhan SDP:llä ei ennen sotia ollut sanottavia suhteita Yhdysvaltoihin, ellei amerikkansuomalaista työväenliikettä ja siellä olleita kontakteja oteta lukuun. Kylmän sodan asetelmassa niin puolueen kuin ay-liikkeenkin johtajat tulivat tärkeiksi ja heitä oli tuettava. Mutta tämä oli osa Yhdysvaltain maailmanlaajuista kommunismin patoamiseen tähdän-

nyttä politiikkaa, eikä sen laskuja maksettaessa oltu köyhiä eikä kiipeitä. CIA:ssa ymmärrettiin, että ruohonjuuritasolla käytävässä kamppailussa kommunisteja vastaan nimenomaan sosiaalidemokraatit olivat parhaimmillaan, ja heihin kannatti satsata.

Demareilla sattui sodan jälkeen olemaan joukko nuoria riittävän rämäpäisiä johtajia, jotka uskaltautuivat puuhaan, joka useasti liikkui hämärän rajamailla. Sodan karaisemien asevelisocialistien, Väinö Leskinen, Unto Varjosen, Penna Tervon ja Olavi Lindblomin päätä ei tunnetusti palellut pahemmissakaan pakkasissa. Majander kertoo, että eräällä Amerikan-matkallaan SAK:n sihteeri Olavi Linblom sai New Yorkissa käteensä "toveriapuna" 20 000 dollarin shekin. Siltä seisomalta hän marsi autokauppaan ja osti seitsemän Buickia ja kolme Chevroletia. Autoihin sijoittaminen ja niiden Suomeen tuominen oli paras keino panna raha poikimaan. Osa autoista meni sos.dem.-järjestöjen ns. miljoona-arpajaisten pääpalkinnoiksi, osa myytiin kotimaiselle autoliikkeelle. Kun tein aikoinani 1980-luvulla Työväen Urheiluliiton historiaa varten haastatteluja, muistelen Pekka Martinin maininneen, että kun hänestä 1956 tuli liiton puheenjohtaja, hänkin sai "virka-autokseen" yhden nois-

Valdemar Liljeström, Vihtori Rantanen ja Onni Närvänen nousemassa Metalliliiton dollarihymystä Ford Fairlanesta toukokuussa 1960. Kuva: Kalevi Keski-Korhonen. Työväen Arkisto.

ta "Ison Limpun" hommaamista Buickeista.

Jotta Amerikan apu voitiin muuttaa rahaksi, ja vieläpä moninkertaistaa lahjoitusten arvo, tarvittiin sotien jälkeistä pulaloutta ja säännöstelyä. Majander toteaa, että laskun maksoivat lopulta suomalaiset kuluttajat, jotka olivat valmiita kaivamaan kukkaroaan pohjia myöten tyydyttääkseen oikean kahvin ja tupakan sekä makean himoan. Viranomaiset katsoivat niin sanottuja hyväntekeväisyyskauppoja läpi sormien ja myönsivät tavaran hankintalisenssejä auliisti.

Hyväntekeväisyyskaupoista tehdyissä selvityksissä on päädytty siihen, että niistä koitui nettovoittoja yhteensä 5,2 miljardia silloista markkaa. SDP oli puolueista taitavin, mutta puolueiden osuus koko potista oli kaikkiaan vain noin viisi prosenttia. Hyväntekeväisyysjärjestöjen, kirkon, sairaaloiden sekä oppilaitosten tukirahastojen osuudet olivat huomattavasti suuremmat.

SDP:n länteen turvautumisen ulkopoliittinen hinta oli kova. Puolue joutui Kremlissä imperialistien agentin kirjoihin, ja kesti parikymmentä vuotta ennen kuin tästä

paitsiosta päästiin. Itse asiassa Suomen työväenliikkeen kansainvälisten suhteiden historia voitaisiin sodanjälkeiseltä ajalta kirjoittaa puolueiden rahoituksen historiaa. Sosiaalidemokraattinen liike sai tukea lännestä, kommunistinen liike idästä. Rahalähteet vetivät kylmän sodan rajalinjan työväenliikkeen sisään.

Jonkinlaista evidenssiä SKP:n rahoituksesta on Moskovon arkistoista saatu summia myöten, mutta kuten Majanderkin toteaa, on erittäin vaikeaa verrata, kumpi työväenpuolue sai ulkomaisia avustuksia enemmän. Mutta kommunistien rahahanat olivat auki pitempään, aina 1980-luvulle saakka. Osattomaksi ei Moskovon avusta jäänyt maalaisliittokaan, kuten dokumentit Kekkosen vaalityöhön tarkoitetuista avustuksista osoittavat.

Kuinka paljon hämärän rajamailla liikkunutta rahaa mahdollisesti valui toimijoiden omiin taskuihin. Tätä ei varmasti koskaan saada selville, eikä Majander lähde sitä edes arvailemaan. Muutenkin hän jättää moralisoinnit sikseen, vaikka aihe siihen kieltämättä houkuttelisikin. 1950-luvun poliittisessa kulttuurissa käytettiin rajuja otteita, jotka pari kolme

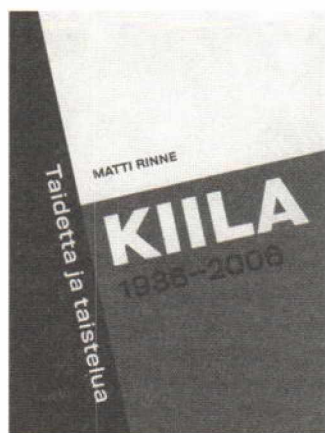
vuosikymmentä myöhemmin olisivat vieneet monen pojan herkästi leivättömän pöydän ääreen.

Majander kirjoittaa jouhevasti. Tekstin sisäistä jännitettä hän pitää yllä liikkumalla taitavasti erityisestä yleiseen ja päinvastoin. Hän ei jää lillukanvarsiin makaamaan vaan osaa osoittaa asioiden yleisemmät yhteydet. Välillä vähän jutusteleva ja hidassoutuinen, "ääneen ajatteleva" tyylilaji sopii teemaan mutta vaatii runsaasti tilaa. Asiasta kiinnostunut ja 1950-luvun suomalaista sisäpolitiikkaa riittävästi tunteva lukija pysyy kylä rattailla vaivattomasti. Sama lukija jää jännittyneenä odottamaan, mitä Majander onnistuu rakentamaan sosiaalidemokratien hajaannuksesta. Minusta siihen näkökulmaksi sopisi rahoitus. Silloinkin taistelussa tarvittiin sekä dollareita että ruplia. Tosin sillä kertaa niitä valui saman puolueen kilpailevien ryhmäkuntien rahoittamiseen. Voidaan ainakin olettaa, että ilman ulkomaiden rahallista apua puolueriidastakin olisi tullut hiukan vaisumpi.

Seppo Hentilä

vieraileva professori,
Humboldt Universität Berlin

Taidetta ja politiikkaa

Matti Rinne: Kiila 1936–2006. Taidetta ja taistelua. Tammi, Helsinki 2006. 352 s.

Ilta-Sanomien pitkäaikainen toimittaja ja Kiilan puheenjohtajana 1980-luvulla toiminut Matti Rinne on kirjoittanut taiteilijaryhmän poliittisen historian, johon ei ole paljoakaan lisättävää. Kirjailijoiden vuonna 1936 perustama ryhmä oli vuosikymmeniä liian vasemmistolainen saadakseen ymmärtämystä SDP:n taholta. SKP tuki ajoittain ryhmän lehtihank-

keita, mutta kiilalaisten modernismi ja individualismi tekivät yhteistyön hankalaksi. Rinne kirjoittaa nautittavaa tekstiä, mutta hänen näkökulmansa on turhan kapea. Pienikin kansainvälinen vertailu ja työväestön mieltymysten pohtiminen olisivat antaneet eväitä selitysvoimaisempaan tulkintaan.

Kiilan nuoria aktivisteja olivat Arvo Turtiainen ja Elvi Sinervo. Taustatukea antoivat 1920-luvun konkarit Pentti Haanpää ja Katri Vala. Muita hengenheimolaisia olivat Raoul Palmgren, Jarno Pen-

nanen sekä Nyrki ja Tapio Tapiovaara. Tulenkantajat ja Kirjallisuuslehti olivat vasemmistoälymystön foorumeja, joihin kirjoittivat myös eräät liberaalit modernistit. Tapiovaaran veljesten hyviin ystäviin kuuluivat Alvar Aalto ja Maire Gullichsen, jonka äidin rahoittama filmikerho Projektio pääsi Etsivän keskuspoliisin muistioon yhtenä niistä järjestöistä, jotka toteuttivat kansanrintama-ajatusta bolsevikien kauko-ohjauksessa.

Kiilalaiset halusivat olla proletariaatin etujoukko, mutta työväestön enemmistöllä ei ollut valmiuksia sulattaa heidän modernismiaan. Ensimmäisessä Kiilan albumissa Turtiainen valitti, että työläisten keskuudessa "kirjallisuuteen kohdistuva älyllinen valikointistarve on suurin piirtein katsoen olematonta". Hänen mukaansa "ala-arvoisten viikkolehtien seikkailu- ja tosikertomusten suunnaton levikki juuri työväestön keskuuteen todistaa sitä".

Kiilan kirjailijat olivat Kansanvalistusseuran perillisiä hyvässä ja pahassa. He olivat elitistejä, jotka eivät kyenneet ymmärtämään populaarikulttuurin merkitystä työväestön enemmistön elämässä. Yhdysvalloissa George Gershwin ja Irving Berlin tarjosivat radikaalia yhteiskuntakritiikkiään populaarimusiikin keinoin. Ranskassa modernistien innoittajiin kuuluivat Josephine Baker, Edith Piaf ja sotien jälkeen Juliette Gréco. Suomessa vasemmistolaisten modernistien liitto populaarikulttuurin kanssa solmittiin vasta 1960-luvulla.

Menestynein 1930-luvun työläislyyrikoista oli Hennalassa punavankina pidetty Martti Jäppilä. Hän oli vuonna 1922 perustamassa Sörnäisten työväenyhdistyksen kisälliryhmää, josta muotoutui

Kirjailija Alpo Ruuth kantoi Kiilan lippua Helsingissä Hakaniementorilla vappuna 1980. Kuva: U.F. Inkinen. Kansan Arkisto.

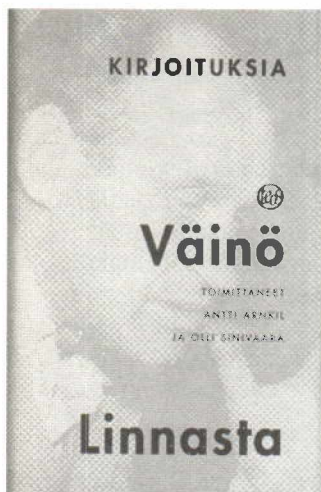
myöhemmin Suomen suosituin tanssiorkesteri. Kisällilaulujen tekijän rutiniin Jäppilä sanoitti Dallahelle lukuisia menestysiskelmiä, mutta myös syviä tunteja tilittävän vankilakuvauksen Äiti ja poika.

Nuori sukupolvi toi uudet tuulet Kiilaan 1960-luvulla. Pentti Saarikoski oli modernisteista ankarin, mutta hän ymmärsi myös populaarikulttuurin merkityksen. Hänen hienoihin sanoituksiinsa Tapio Lipponen teki ikimuistoisia sävellyksiä, joita Muksut taiteen tulkitsivat. Saarikoski ehdotti Reino Helismaalle Eino Leino seuran

palkintoa, mutta aloite ei saanut kannatusta. Saarikosken vaalitilaisuudessa vuonna 1966 esiintyi Muksujen ohella myös Irwin Goodman. Kaj Chydenius oli 1960-luvun kiilalaisista se, jonka työ vaikuttavimmin mursi korkean ja matalan kulttuurin välistä muuria. Hänen sävellyksensä toivat Elvi Sinervon runoille suuren joukon uusia ystäviä.

Tuomo Olkkonen
valt. maist., Helsinki

Uutta ja vanhaa Väinö Linnasta

Kirjoituksia Väinö Linnasta. Toim. Antti Arnkil ja Olli Sinivaara. Teos, Helsinki 2006. 510 s.

Väinö Linnan pääteokset *Tuntematon sotilas* ja *Täällä Pohjantähden alla* ovat suomalaisen kirjallisuuden klassikkoja. Klassikoille on luonteenomaista, että ne aiheuttavat jatkuvasti uusia keskusteluja ja kiistoja. Ne ovat ajan rajat ylittävä osa julkista kulttuurista dialogia. Klassikoille on luonteenomaista myös se, että sekä vallassa olevat että valtaa tavoittelevat tulkitsevat ne usein omien poliittisten valta-intressiensä mukaisesti ja käyttävät niitä ideologisesti hyväkseen.

Antti Arnkilin ja Olli Sinivaaran toimittaman *Kirjoituksia Linnasta* -antologian kirjoitukset muodostavat elävän ja elävyydessään ristiriitaisen kuvan keskusteluista, joita nykyään käydään Linnan tuotannon kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. Antologia on erilaisten, jopa keskenään ristiriitaisten mielipiteiden välistä keskustelua, jopa kiistaa erilaisten tulkintojen välillä. Huomio kiinnittyykin niihin puheenvuoroihin, jotka tuovat esille tulkintatradition kannalta merkittävää uutta.

Toimittajien kirjoittama esipuhe on oivallinen johdatus sekä sen sisältöön että Linnan teosten tulkintoihin. Linnan pääteosten tulkintaperinteessä kirjoittajat erottavat kaksi pääjuonetta, toisaalta historiallisen, jossa huomio kiinnitetään teosten historiallisiin aiheisiin ja teemoihin, ja toisaalta esteettis-taiteellinen, jossa huomio taas kiinnittyy pääteoksiin romaaneina, tietynlaisen esteettisen ja kielellisen muotoperiaatteen edustajina. Juonteet erottuvat myös antologian kirjoituksissa. Rajat eivät kuitenkaan ole olekaan tarkkoja.

Useat kirjoittajat pyrkivät tulkitsemaan teoksia ikään kuin puhtaalta pöydältä ilman tulkintatradition painolastia. Menneisyyden haamu kummittelee kuitenkin usein taustalla ilman, että kirjoittaja voisi siitä vapautua. Joissakin kirjoituksissa puhtaalta pöydältä lähtemisen periaate on johtanut myös siihen, että tulkinta, jota kirjoittaja intomielisesti vastustaa, on jo ajat sitten kumottu uudessa tutkimuksessa. Kulttuuriselta ja yhteiskunnalliselta merkitykseltään tärkein on Pauli Kettusen kirjoitus "*Tuntematon sotilas* ja kansallinen suorituskyky", joka auttaa ymmärtämään, millä tavoin klassikkojen ideologiset tulkinnat ja käyttötavat syntyvät ja miten ne voidaan selvittää. Kettunen on yksi niistä harvoista suomalaisista historiantutkijoista, jotka ovat ymmärtäneet, miten suuri merkitys kulttuurilla ja kaunokirjallisuudellakin saattaa olla tutkittaessa poliittista historiaa. Kettusen kirjoituksesta käy selville, miten ja miksi *Tuntemattoman upseereista* ja *Täällä Pohjantähden alla* -trilogian Koskelan Akselista saattoi tulla nykykapitalismin liikkeenjohdon esikuvia.

Useimmat antologian merkittävimmistä ja uusia uria aukovista

kirjoituksista käsittelevät Linnan teoksia historiallisesti uutta kontekstikäsitystä vastaavalla tavalla. Tässä suhteessa kaksi kirjoitusta kohooa ylitse muiden, Olli Sinivaaran essee "*Pohjantähti ja tragedia*" ja Tommi Uschanovin tulkinta "*Toisen tasavallan moralis-ti*".

Sinivaaran teksti häikäisee rai-lakkaalla tyylillään ja välittää vakuuttavalla tavalla uudenlaisen kuvan *Täällä Pohjantähden alla* -trilogian historianfilosofiasta. Sinivaaran mukaan Linnan trilogian tapahtumat järjestyvät teleologisesti. Tapahtumien päätös tuottaa kuitenkin pettymyksen niille teoksen henkilöille, jotka ovat omine tavoitteineen ja päämäärineen uskoneet voivansa vaikuttaa historian kulun suuntaan. Tässä ristiriidassa piilee Linnan käsitys historian traagisuudesta. Komiikka puolestaan rytmittää kerontaa ja katkaisee hetkeksi historian kulun. Sinivaaran kirjoitus on oikeastaan laaja, hyvin perusteltu mutta samalla avoin kysymys, joka pakottaa lukijan tarkastelemaan trilogiaa avoimin silmin. Sekä Sinivaara että myös Uschanov pystyvät kumoamaan ymmärrettävällä ja perustellulla tavalla vanhat tulkinnat joutumatta kalistelemaan kalpojaan taistelussa tuulimyllyjä vastaan.

Uschanov kiinnittää huomion-sa *Täällä Pohjantähden alla* -trilogian viimeisen osan, siis yhden historiallisen ajanjakson loppuun. Aiheena Linna on käyttänyt niin kutsutun toisen tasavallan elämää, jonka historianfilosofinen merkitys on varhaisemmissa tulkinnoissa usein jäänyt arvoituksiksi. Kirjoittaja asettaa kysymyksen tuon ajanjakson merkityksestä Linnan historia- ja yhteiskunta-käsitykselle ja löytää ajatuksilleen tukea ajankohdan muiden kirjoittajien teksteistä. Teosten ja katso-

musten uudelleenarvioinnissa näyttävät merkittävää osaa kirjailijan kirjoittamat esseet, joita aikaisemmissa arvioinneissa ei juuri ole käytetty.

Kontekstuaalinen ja ideologia-kriittinen ote erottuu myös Antti Arnkilin, Janna Kantolan, Mikko Jakosen ja Kyösti Niemelän kirjoituksissa, joista jokainen sisältää tuoreita tulkintoja Linnan tuotannosta. Stereotyypeiksi usein leimatut Linnan henkilöt saavat syvempää inhimillistä merkitystä ja siksi myös perustellumman aseman ja merkityksen teosten kuvitteellisessa maailmassa. Samaan

kategoriaan kuuluu myös Tapani Kilpeläisen erinomaisen valaiseva kirjoitus Tuntemattoman englantilaisen käännöksen synnystä.

Miltei läpi antologian toistuva epätarkkuus koskee käytettyjen käsitteiden merkityksiä, sekä aloja että sisältöjä. Sellaisia keskeisiä käsitteitä kuin ”kansan”, ”kansakunta”, ”luokka”, ”valtio” sekä ”ideologia”, ”ironia”, ”realismi” ja monia muita käytetään usein varsin totunnaisella, jo vanhentuneella tavalla, eikä huomiota kiinnitetä merkitysten historialliseen muutuvuuteen ja uudemman tutkimuksen tuloksiin. Tutkijat tunte-

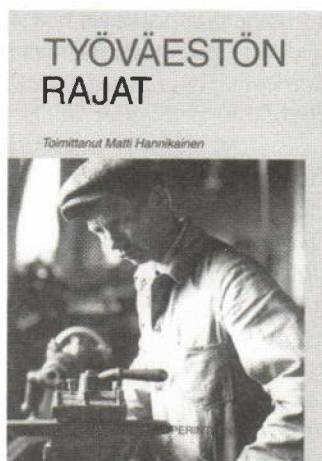
vat kiitettävällä tavalla muiden maiden, usein virheellisesti kansainvälisiksi luonnehdittujen tutkijoiden teorioita.

Kaiken kaikkiaan Kirjoituksia Väinö Linnasta on kiintoisa dialogi erään klassikon merkityksestä ja asemasta. Puheenvuorot ovat erilaisia ja merkitykseltään eri tasoisia, mutta tasostaan riippumatta ne kaikki saavat lukijan miettimään Linnaansa uudesta näkökulmasta ja kiistelemään mielessään kirjoittajien kanssa.

Pertti Karkama

prof. emeritus, Oulun yliopisto

Rajanvetoa ja kansalaisvaikuttamista

Työväestön rajat. Väki Voimakas 18. Toim. Matti Hannikainen. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2005. 216 s.

Kansalaisvaikuttaminen ajassa. Näkökulmia suomalaisen kansalaisvaikuttamiseen suurlakosta 2000-luvulle. Väki Voimakas 19. Toim. Inkeri Ahvenisto ja Kirsi Mäki. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2006. 299 s.

Muonamiehet ja yrittäjät. Oma-päisyys ja yleislakko. Jakolinjoja on aina löytynyt. Yhteiskunnallisilla liikkeillä on ollut monet kasvot viimeisten sadan vuoden aikana. Rajat ja niiden ylittäminen ovat esiintyneet kansalaisaktivismiin käyttövoimana. Työväenliike ja kansalaisvaikuttaminen ovat ajoittain kietoutuneet yhteen. Kansalaisvaikuttamisen kirjo on kattanut yhteiskuntaan suuntautuvan toiminnan yksilötasolta kollektiivisubjektien tekoihin.

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura on tarttunut kesäseminaareissaan tärkeisiin kysymyksiin. Työväestön rajat (2005) ja Kansalaisvaikuttaminen ajassa (2006) lähestyvät erilaisia historian ilmiöitä ja yhteiskunnallisia tapahtumia jäsentämällä niitä rajanvedon ja kansalaistoiminnan näkökulmista. Teemoja voidaan verrata Vanhasen kakkoshallituksen ohjelmasta otettuihin lainauksiin: ”Sukupolvet ja rajat ylittävä ajattelu on sinivihreän hallitusohjelman johtoaistus” ja ”Kansalaisille on taattava oikeus vaikuttaa, osallistua ja olla osallisia päätöksenteossa.” Rajoille ja kansalaisvaikuttamiselle on saatavissa silmiä avaavaa historiallista perspektiiviä seuran julkaisuista.

Työväestön rajat -artikkelikoelma esittelee työväestön rajoja taloudellisten, sosiaalisten ja poliittisten tekijöiden, identiteettimuodostuksen ja kulttuurin kannalta. Onko työväestö katoamassa tai pitäisikö sen rajat määritellä uudelleen.

Pertti Haapala asettaa käsitteelliset rajat pohdinnalle artikkelis-

saan. Työväen ja sen historian tarkastelu on tarpeen sekä tutkijakunnan oman ymmärryksen että työväenliikkeen identiteetin tarkentamisen kannalta. Lisäksi työväestön historiaa voi käyttää esimerkkitapauksena kokemisen, muistamisen, ymmärtämisen ja toiminnan suhteesta. Haapalan artikkelista saa käsityksen, että työväestön "lyhyen historian" tie on kuljettu. Artikkelin kirjoittamisen jälkeen kysymyksen tärkeys on vahvistunut. Tulevaisuuden kannalta kannanvarjoisia ovat ideat, jotka auttavat ymmärtämään työväestön "pitkään historiaan" kuuluvia ilmiöitä.

Kirjan muissa artikkeleissa rajoja tarkastellaan yksityiskohtaisemmin. Rajoja on syntynyt niin väestön eri kerrostumien kuin työläisten eri ryhmien välille. Rajojen ylityksiäkin on tapahtunut ja ne valottavat usein yhteiskunnallista murrosta.

Eija Starkin kiinnostuksen kohteina ovat maalaisköyhälistön suhteet maaseudun muihin ryhmiin. Omaelämäkerta-aineistossa rajat piirtyvät tulkintojen kautta, mutta niillä on vastineensa todellisuudessa. Koetut rajat ovat muokanneet kertojien elämänskulkua ja siitä kerrottua tarinaa. Susanna Fellman puolestaan analysoi rajojen ylittäjiä; vaatimattomista oloista tehtaan johtoon kohonneita henkilöitä. Rajojen ylitykset olivat mahdollisia vain melko rajatuissa tapauksissa.

Rajoja oli olemassa myös työntekijäryhmien välillä. Matti Hannikainen osoittaa, että rakennustyön ammattimiehet ja ammattitaidottomat naiset olivat palkkakäyrien ääripäissä 1920- ja 1930-luvuilla. Edes lama ei pysyvästi vai-

kuttanut palkkaeroihin lukuun ottamatta muurarien ja kirvesmiesten palkkaerojen tasoittumista 1930-luvun loppuun mennessä.

Poliittiset taktikoinnit ovat usein työväenliikkeen sisäisten rajanvetojen taustalla. Niin myös 1940- ja 1950-lukujen vappujuhlia koskevissa kiistoissa, kuten Tapio Bergholm paljastaa. Rajanvedot suomalaisessa kommunismissa puolestaan tapahtuivat moneen suuntaan; sosiaalidemokratiaan, vallankumoukseen, sosialismiin, Neuvostoliittoon... Tauno Saarelan artikkelissa kuvataan kommunistisen liikkeen erontekoa niin kansallinen - kansainvälinen - akselilla kuin kulttuurin piirissäkin. Sallitun ja kielletyn kohteet ovat vaihdelleet, mutta liikkeen linjaa on muotoiltu tiukkojen rajanvetojen kautta.

Työläiset ja työväestö -teemaa on käsitelty teoksessa 1960- ja 1970-lukujen elokuvien kohteena. Hanna Kuusen mukaan marginaalissa olevina, mutta aikaansa hyvin kuvastavina elokuvien työläishahmot ja -aiheet antoivat katsojille enimmäkseen opastusta elämän kivikkaisista poluista. Hanna Snellmanin esittelemä työläisyys ruotsinsuomalaisten maahanmuuttajien näkökulmasta ja Tuula Jorosen kuvaamat Suomen maahanmuuttajien yrittäjyysskoemukset antavat mahdollisuuden kiinnostavaan vertailuun rajanvetojen ja erottelujen kentästä kahdessa eri maassa. Harri Melin pohdiskelee kirjan viimeisessä artikkelissa, onko Suomessa vielä työväestöä.

Kansalaisvaikuttaminen ajassa -teos piirtää jännittävän kuvan kansalaisvaikuttamisen osa-alueista, mahdollisuuksista ja perinteistä.

Kansalaisvaikuttaminen on käsitteenä vähintään yhtä monitulkintainen kuin rajatermikin. Ensin mainittuun liittyy tai siihen pitäisi liittyä dynaamisuutta ja toiminnallisuutta, mutta myös sisältöä ja tavoitteita. Pauli Kettusen yli sadan vuoden jaksolle ulottuva analyysi kansalaisuuden, kansan ja kansalaisvaikuttamisen erilaisista tulkinnoista politiikan määreenä antaa eväitä jopa edellä siteeratujen hallitusohjelman lauseiden ymmärtämiseen. Tutkimus tekee politiikan läpinäkyväksi, ja käsitteiden avaaminen kertoo, mitä tarkoitetaan ja mistä ei puhuta.

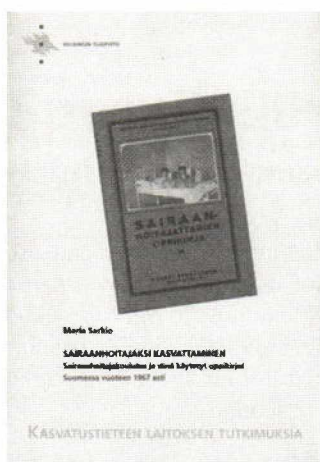
Totutusta poiketen yksilöllisen vaikuttamisen esimerkit löytyvät 1900-luvun alkupuolelta. Taina Uusitalo esittelee Fiina Pietikäisen, naisliikkeen ja työväenliikkeen ristipaineissa toimineen vaikuttajan. Kirsti Salmi-Niklander puolestaan marssittaa näyttämölle suurlakon lapsiksi kutsumansa joukon kirjoittavia työläisnuoria.

Ruohonjuuritaso, identiteetin etsintä, sukupolvet ja avainkokemukset ovat keskeisiä teemoja monissa artikkeleissa.

Valtakunnantason nelikenttäpelä sen sijaan pelataan Tapio Bergholmin katsauksessa vuoden 1956 yleislakkoa edeltäneeseen tulonjakokamppailuun. Tämän päivän vallankäytön ydinkysymyksiin johdattaa lopulta Jorma Kalela osoittaessaan, miten kansallinen kilpailukyky -ajattelu määrittää kansalaisten asemaa ja suhdetta työhön. Globaali rajattomuus on luonut uusia rajoja, joiden taakse jäävät syrjäytetyt, päätökseläiset ja työahdistuneet.

Pirjo Kaihovaara
johtaja, Kansan Arkisto

Sairaanhoitajaksi kasvattaminen

Maria Sarkio: Sairaanhoitajaksi kasvattaminen. Sairaanhoitajakoulutus ja siinä käytetyt oppikirjat Suomessa vuoteen 1967. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 208. Helsingin yliopisto, Helsinki 2007. 436 s.

Maria Sarkion kasvatustieteen alaan kuuluva väitöskirja käsittelee sairaanhoitajaksi kasvattamista ja siihen liittyntä valtaa. Tutkimuskohteena ovat sairaanhoidon oppikirjat, niiden laadinta ja välittämä sairaanhoitajaihanne. Tar kastelujakso ulottuu sairaanhoitajakoulutuksen alkua ajoilta 1800-luvun lopulta vuoteen 1967 asti. Lähestymistapa pohjaa Michel Foucault'n valtakäsitteisiin. Tutkimuksessa kysytään, millaisia sairaanhoitajia pyrittiin kasvattamaan, millaisia valtaprosesseja kasvatukseen sisältyi, ja miten ja kuka valtaa prosessissa käytti.

Väitöskirja on lähtenyt liikkeelle oppikirjatutkimuksena, mutta matkan varrella tutkimuskohde laajeni oppikirjoista sairaanhoitajaksi kasvattamiseen. Ratkaisu on onnistunut, vaikka se paikoin uh-

kaakin hajottaa kokonaisuutta. Työ laajenee kiehtovaksi kertomukseksi sairaanhoitajien ammatillistumisesta sekä siihen sisältyneestä taistelusta asiantuntijatiedosta ja -asemasta niin lääkärin kuin toisen maailmansodan jälkeen kentälle astuneen apuhenkilöstön kanssa. Tässä kokonaisuudessa oppikirjat olivat yksi sairaanhoitajien, lääkärin ja viranomaisten käyttämän vallan väline. Oppikirjoilla rajattiin asiantuntijatietoa ja -asemaa.

Tutkimusjaksolla sairaanhoitajajärjestöillä oli käytännössä oppikirjamonopoli. Sairaanhoitajat käyttivät oppikirjoja ammatillistumispyrkimyksissään. Oppikirjat olivat keino yhtenäistää sairaanhoitajakoulutusta, luoda sairaanhoitajien ammatitiedolle yhteistä perustaa ja ohjata sairaanhoitajaksi kasvattamista haluttuun suuntaan. Sarkion mukaan oppikirjoissa normalisoitiin kutsu-
mussairaanhoitaja. Oppikirjojen merkitystä lisäsivät niiden pitkät käyttöiät ja opetussuunnitelmien väljyys. Kasvatusta tuettiin oppilaskotiasumisella ja tiukalla kurilla. Sarkio painottaa, että kutsu-
mussairaanhoitajien kasvattaminen oli sairaanhoitajajärjestöjen ja -eliitin, lääkärinkunnan ja lääkintöhallituksen yhteinen päämäärä.

Sairaaloissa kutsu-
mussairaanhoitaja alkoi sodan jälkeen tehdä tilaa näkemykselle sairaanhoitajan työstä ammattina. Koulutuksessa ihanne kuitenkin eli pitkään. Kuvaavaa on, että vuoteen 1966 asti käytössä oli 1930-luvulla kirjoitettu oppikirja. Vaikka se todettiin moneen kertaan vanhentuneeksi, ei uutta kirjaa saatu aikaseksi. Sarkion mukaan syynä oli epätietoisuus sairaanhoitajan

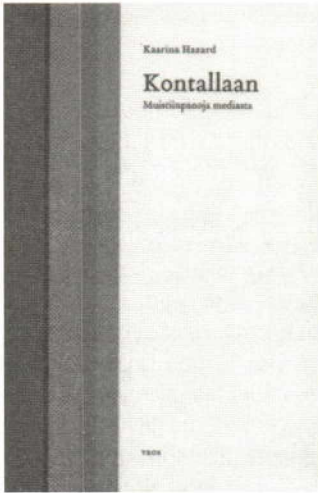
tehtävästä ja asiantuntemuksesta. Ammattikunta pyrki sodan jälkeen enenevässä määrin luomaan omaa asiantuntijatietoa ja asemaa ja irrottautumaan kuuliais-
apulaisten roolista. Oppikirjatuotannossa tämä näkyi ennen lääkärin ja lääkintöhallituksen kanssa käytyinä kiistoina käytännöllisen ja teoreettisen osuuden suhteesta. Paradoksaalista oli, että vaatimalla oppikirjoihin käytännöllistä osuutta ja perustamalla asiantuntijatiedon lääketieteelliseen tietoon sairaanhoitajat tulivat kuitenkin itse asiassa kirjoil-
laan tukeneeksi käsitystä sairaanhoitajista apulääkäreinä.

Väitöskirja haastaa tulkinat sairaanhoitajien alistetusta asemasta nostaessaan sairaanhoitajajärjestöt ja pienen koulutettujen sairaanhoitajien ryhmän lääkintöhallituksen ja lääkärin rinnalle keskeisiksi toimijoiksi sairaanhoitajaksi kasvattamisessa. Työ rakentuu oppikirjojen analyysin ohella laajaan lähdeaineiston käyttöön. Arkistoaineistoa on käytetty laajasti ja huolellisesti. Vaikka kirja on pitkäkö ja rakenteen tuottama toisto häiritsee aika ajoin, on teksti kuitenkin sujuvaa ja helppolu-
kuista.

Sarkio toteaa heti kirjan alussa, ettei tarkasteluun sisälly sukupuolittuneen vallan näkökulmaa. Sukupuolen ohittaminen niinkin vahvasti sukupuolittuneessa ammatissa tuntuu vaativan vahvempia perusteluja. Sairaanhoitajan kutsumus oli nimenomaan naisen kutsumus. Tutkimuksen kohteena olevat rakenteet ja valtaprosessit olivat vahvasti sukupuolittuneet.

Heidi Haggren
tutkija, Helsingin yliopisto

Naisista – ääneen meuhkaamalla ja tajunnan virralla

Kaarina Hazard: Kontallaan. Muistiinpanoja mediasta. Teos, Helsinki 2006. 273 s.

Kaarina Hazard on ilahduttava poikkeus guruja orjallisesti seuraavien ja usein niin tekoteoreettisten yhteiskuntatieteilijöiden joukossa. Hazard ei kirjoita yhtään kertaa Bourdieu, Weber, Durkheim eikä Tönnies, puhumattaakaan nuoremista klassikoista. Tästä huolimatta tekstistä hohkaa läpi kypsä yhteiskuntakriittinen ajattelu. Jotkut ovat halunneet leimata Hazardin epäoikeudenmukaisesti ”räväkäksi suunpieksäjäksi”, joka puhuu julkisuudesta, jotta itse pääsisi sinne arvioimaan mediaa, jossa itse toimii ja sanomaan mielipiteitä, joita kukaan ei kysy.

Ammattilaisena – tutkijana, äitinä, toimittajana – Hazard on valinnut teoksensa kirjalliseksi muodoksi pamfletin, kiistakirjoituksen. Mutta miksi tämä tekstilaji näin pitkässä pohdiskelussa? Pamfletti on kuin päiväperho; kommentoidut poliittiset sattumukset vanhentavat tekstin nopeasti. Hazardin kieli leikittelee, sivaltaa, iskee alle vyön, kirkuu, se yksinkertaistaa, maalaa mustavalkoisia asetel-

mia, provosoi, se on populistista, se sanoo brutaalisti huoratarha ja pimppi-ilmoitus, se opettaa sormi pystyssä, se moralisoi ja syyttää. On selvää, että käytetty lähdeaineisto, mediamateriaali, on vienyt lukijaansa ja tartuttanut kieleen sen rytmin.

Hazard aloittaa pohdintansa prostituutiosta: ”Miksi naiset oikein tahtovat pitää niin vaarin tarvarastaan, joka heille itselleen on arvoton ja miehille niin arvokas? Kun se kerran tuolla vapaana liikkuu, miksi ihmeessä siihen ei saisi survaista?” Puhe prostituutiosta on vakavaa puhetta ja Hazard kysyy: missä ovat huorissa käyvät miehet? Miksi maksullisia naisia käyttävät miehet pakoilevat ja salailevat, jos prostituutio on heidän mielestään sallittava asia? Turhaan vaaditaan Stasi-listoja julki, kun on tärkeämpiäkin listoja julkaistavana.

Hazard ilmoittaa katsovansa maailmaa feministin silmin. Se, minkä sortin feministi kirjoittaja on, ei suoraan selviä. Ei hän aikanaan vain lesbosuhteita kannattava radikaali kulttuurifeministi ole, eikä raskauksia kaihtava radikaali liberaalifeministikään. Teksti ei myöskään muistuta ranskalaisten feministien filosofisia tuotteita. Ehkä Hazard ei olekaan radikaali, vaan tavallinen sukupuolen eriarvoisuutta ja naisten alistamista vihaava pohjoismainen naisasianainen? Hazard kasvoi feministiksi paitsi siksi, että kasvoi naiseksi, myös siksi, että ”koko aikuisikäni olen saanut kyyriä siihen, että väitteen ja arjen välillä on ero, jonka olemassaolo liian usein kiistetään”. Hazard on vihainen ja tosissaan – ja oikeassa. Miehenä hänen olisi helpompaa: ”Jos olisin mies, Loka Laitinen näyttäisi rinnallani martalta”. Hazard osoittaa syyttävän sor-

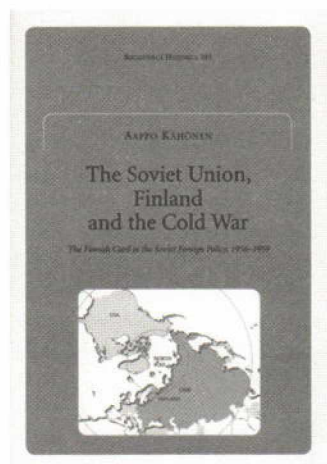
mensa paitsi meidän ympärillämme toimiviin miehiin myös naisiin itseensä. Sievät puolialastomat missit, jotka kauhistelevat naisasiaa, ja keski-ikäiset naiskriitikot, jotka ylistävät keskinkertaisia näyttelijänuorukaisia, saavat kuul-la kunniansa.

Sivalluksen saa myös muu laaja naisjoukko: ”Ei selittämätön palkkaero miesten salajuoni ole: tämän käytännön ylläpitoon osallistuvat halulla ja silkkaa järkevyyttä myös naiset”. Hazardin mukaan pätevyyteensä luottava naisen liittoutuu työelämässä mieluummin miesten kuin naisten kanssa. Aivan, mutta ei ole muuta mahdollisuutta, kun naisia ei lähipiirissä ole. En usko, että syyllistämällä tavallisia naisia päästään naisasiassa eteenpäin. Täytyy vain luottaa siihen, että ”naishommeli” saadaan vietyä läpi pikkuhiljaa kahden strategian avulla: yhtäältä päiväkotien, koulujen ja kansalaiskasvatuksen, toisaalta asiallisen valistuksen kautta niin, että tassa-arvoajattelu läpäisee kaikki yhteiskunnalliset tasot.

Näyttää siltä, että kokoelman julkaiseminen on ollut Hazardille henkilökohtaisesti tärkeää. Se, mitä hän kertoo, on monille meistä surullisen tuttua ja ajankohtaista. Arvostan sitä tapaa, miten Hazard asettaa itsensä tutkijana alttiiksi kaikelle alamittaiselle puheelle valitsemalla feministisen lähtökohdan kirjoituksiinsa. Se on rohkea teko.

Maria Lähteenmäki
dosentti, Helsingin yliopisto

Neuvostoliitto, Suomi ja kylmä sota

Aappo Kähkönen: The Soviet Union, Finland and the Cold War. The Finnish Card in the Soviet Foreign Policy, 1956-1959. Bibliotheca Historica 103. SKS, Helsinki 2006. 195 s.

Lukuisat tutkijat ja muistelijat ovat tarkastelleet toisen maailmansodan jälkeisiä Suomen ja Neuvostoliiton välisiä suhteita jo vuosikymmenien ajan. Yleensä tarkastelu on kohdistunut henkilöihin ja pääasiassa Urho Kekkoseen, mikä kertoo Kekkosen dominoivasta asemasta Suomen politiikassa. Tarkastelu on myös ollut Suomalaiskeskeistä, joskin eräät muistelijat, kuten Max Jakobson, ovat tuoneet esiin kansainvälisen, lähinnä angloamerikkalaisen näkökulman. Tutkimuksen ulkopuolelle on jäänyt toinen eli neuvostoliittolainen osapuoli, mikä on johtunut paitsi tutkijoiden ja muistelijoiden tavoitteista ja kielitaidosta myös siitä, ettei neuvostoliittolaisia lähteitä ole ollut käytettävissä. SNL:n hajoamisen jälkeen lähdetilanne on parantunut, ja tutkimukset ovat saaneet uutta ulottuvuutta.

Kähösen tutkimus on ensimmäinen akateemisen tason työ, jossa Suomen ja Neuvostoliiton suhteita on pyritty tarkastele-

maan kansainvälisestä näkökulmasta. Tutkimuksensa teoreettiseksi lähtökohdaksi Kähkönen on ottanut liberaalin konstruktivismiin opin ja yhdysvaltalaisen Robert D. Putnamin teorian kahden tason pelistä eli ulko- ja sisäpolitiikan vuorovaikutuksesta. Teoria sopii hyvin Kekkosen kauden tarkasteluun, sillä Kekkonen halusi erotella ulko- ja sisäpolitiikan toisistaan. Kähösen tutkimuksessa teoria tulee testatuksi. Tekijä tosin tarkastelee SNL:n oloja pinnallisesti lähinnä länsimaisen tutkimuksen kautta, mutta pystyy silti osoittamaan, että ulkopoliittiset tekijät olivat ensisijaisia Neuvostoliiton Suomen politiikassa. Ansiokkaasti Kähkönen tarkastelee pientä Suomea kahden imperiumin välimaastoon sijoittuvana poliittisena sopeutujana. Tuolloin hän huomii myös geopolitiikan, vaikka asioita ei ole tarkasteltu geopolitiikan tai imperialismin teorioiden kautta.

Muta miksi vain kolmen vuoden periodi, johon sisältyy todellisuudessa vain ns. yöpakkaskriisi. Sitä Kähkönen toki tarkastelee tiukasti lähtökohdistaan käsin ja sijoittaa tapahtumat kansainväliseen kehitykseen. Kähkönen myös osoittaa kuinka nuoruudessaan perustuslaillinen Kekkonen joutui taipumaan vanhasuomalaisen Venäjä-politiikan harjoittajaksi. Oli taivuttava NL:n vaatimuksiin kauppaetujen ja läntisten yhteyksien kehittämiseksi. Itään kumaramista voitiin kylläkin hyödyntää sisäpolitiikassa. Nämä keskeiset tutkimustulokset olisivat tulleet paremmin osoitetuksi pidemmällä tutkimusjaksolla.

Väitöskirjan keskeisenä tehtävänä on osoittaa tutkijan kypsyyt tieteelliseen työhön. Se on ikään kuin lunastettu pääsylippu tiedeyhteisöön. Tämän kokeen Kähkönen on läpäissyt. Tutkimuksen siivulta ilmenee perehtyneisyys ai-

kaisempaan tutkimukseen, lähtöiden käytön asiantuntemus, lähdekritiikki ja kyky tarkastella asioita johdonmukaisesti teorian ja tehtävänasettelun kannalta.

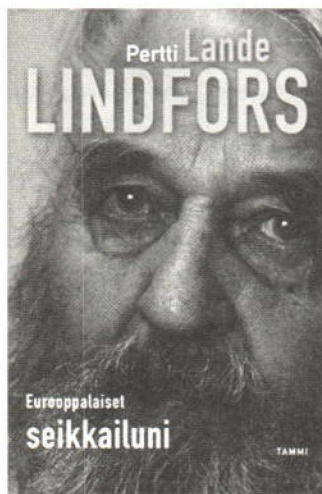
Jo alkuvaiheessa Kähösen katkaisee siivet lukijan liioilta odoituksilta ja ilmoittaa jättäneensä Venäjän valtionarkiston ja sotilasarkistot tarkastelun ulkopuolelle, koska tutkimus käsittelee pääasiassa ulko- ja osittain kauppapolitiikkaa. Puolustuspoliittikka loistaa työssä poissaolollaan, vaikka Suomi sijaitsee Venäjän ja Neuvostoliiton kannalta strategisesti tärkeällä paikalla. Pitkin tutkimustaan Kähkönen käsittelee kuitenkin YYA-sopimusta, sen mahdollisia seurauksia maailmanpolitiikasta ja mahdollisia sovellutuksia Suomen asemaan ja heijastuksia laajemmin Skandinaviaan.

Kähönen tähdentää keskeisenä taustavaikuttajana olevan kahden erilaisen järjestelmän kilpailun maailmanherruudesta. Taistelu ymmärrettiin puolin ja toisin nollasummapelinä, johon pienten pelaajien oli sopeuduttava. Kähönen tarkastelee myös mielenkiintoisella ja kriittisellä tavalla Euroopan integroitumista, Naton vaikutuksen kasvua ja toimenpiteitä, joihin Neuvostoliitto ryhtyi puolustaes- saan asemaansa Euroopassa. Vertailukohteiksi Kähkönen on ottanut SNL:n politiikan Unkarin, Puolan ja Kiinan suhteet. Unkari liittyi tietysti Itävallan ja Saksan kysymykseen, joilla oli keskeinen vaikutus Euroopan poliittiseen kehitykseen ja sitä kautta Suomeen. Kiinan ottaminen tarkastelun kohteeksi tuntuu kaukaa haetulta ja jää irralliseksi.

Kähösen tutkimus on terävä, joskin kapea avaus kylmän sodan aikaisen Suomen kansainvälisen aseman tutkimukseen ja näyttää varmasti tietä jatkotutkimuksille.

Alpo Juntunen
dosentti, Helsingin yliopisto

Landen eurooppalaiset seikkailut

Pertti "Lande" Lindfors: Eurooppalaiset seikkailuni. Tammi, Helsinki 2007. 303 s.

Tieteen ja tiedepolitiikan vastarintamies, filosofi ja dosentti Pentti "Lande" Lindfors kuoli 80-vuotiaana 26.4.2007. Ennen kuolemaansa hän ehti saada valmiiksi värikkäät muistelmansa, jotka ilmestyivät kahdessa osassa. Vuonna 2003 ilmestyi muistelmien ensimmäinen osa, Seikkailuni tieteen, viinan, naisten ja politiikan parissa. Toisen osan tekstin Lindfors saneli muististaan Anna-Maija Zacharille, joka kirjoitti muistelmat paperille. Kirjalliseen asuun muistelmat toimitti Veli-Pekka Leppänen.

Eurooppalaiset seikkailuni -kirja kattaa Lindforsin vaiheet 1960-luvun alusta aina 2000-luvun alkuun saakka. Kirjan aloitus on räväkkä, Lindfors joutuu hoitoon Lapinlahden sairaalaan, tai hullujenhuoneelle, kuten muistelija asian ilmaisee. Oleskelu Lapinlahdessa ei tuo toivottua tulosta, vaan juopottelu jatkuu. Alkoholismi on asia, jota Linfors muistelmissaan useaan otteeseen pohtii. Hänen mukaansa alkoholismi on sairaus, josta ei voi parantua, mutta jonka

voi koteloida. Lindforsin mielestä alkoholismi perustuu filosofiselle virheelle. Alkoholistin arvomaailma on eksistenssifilosofinen ja anarkistinen. Sellaisena se ei sovi hänenkaltaiselleen ihmiselle, jonka arvomaailma edustaa loogista empirismia ja tieteellistä sosialismia. Itse Lindfors raitistui 7.7.1977, ilman uskoontulon tai lääketieteen apua. Ennen raitistumistaan hänen alkoholismiaan yritettiin hoitaa monilla menetelmillä, useiden lääkäreiden avustuksella ja useissa maissa Suomen lisäksi. Raitistumisensa jälkeen Lindfors "kärsi" raittiudesta 30 vuoden ajan.

Lindforsin eurooppalaisten seikkailuiden alkuosaa värittävät juopottelu ja sekavat naisuhteet. Oleskelut stipendiaattina Puolasassa, Unkarissa ja Neuvostoliitossa päättyivät useimmiten katkaisuhoidon. Erityisesti tutkimansa yksinkertaisuusprobleeman saralla häntä pidettiin varteenotettavana tutkijana ja samalla tieteellisen

marxilaisuuden tuntijana, joten kysyntää oli varsinkin itäblokin maissa. Tieteen tekeminen jäi kuitenkin alkoholin käytön varjoon. Tästä huolimatta Lindfors loi tuona aikana tärkeitä kontakteja, joista oli hänelle hyötyä myöhemmin. Raitistuttuaan Lindfors sai väitöskirjansa valmiiksi vuonna 1978, väitteli Jyväskylän yliopistossa ja voitti värikkäiden vaiheiden jälkeen kiistan dosentin virasta Helsingin yliopistossa. Lindfors siirtyi apurahojen turvin tutkijaksi Münchenin yliopistoon vuosiksi 1985–1993 ja kävi samaan aikaan luennoimassa Wienissä.

Pertti Lindfors kertoo värikkäästi ja itseironisesti kokemuksistaan. Lindforsin kielenkäyttö on vahvaa ja armoa antamatta hän suomii arvostelijoitaan ja vastustajiaan niin politiikan kuin tieteen alueella. Tiedepolitiikan alueella Lindfors syyttää tieteen hallintoa tutkimuksen politisoitumisesta.

Muistelmissaan Pertti Lindfors kertoo, että nuorempana hän ajatteli, että alkoholismin vastalääke on kaunis nainen. Myöhemmin hän päätyi siihen että kaunis nainen häviää kuitenkin matematiikan kauneudelle.

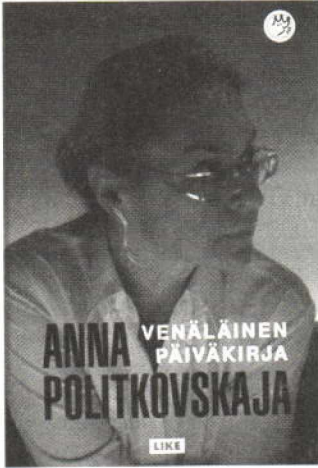
Lindforsin muistelmat ovat osoitus siitä, että ihminen voi raitistua oman tahtonsa kautta. Raitistumisen myötä elämän arvot saavat uuden järjestyksen. Kun raitistumisen myötä "Landen" muistelmat muuttuvat asiapitoisemmiksi, muuttuvat ne valitettavasti lukijan kannalta myös värikkäimmiksi.

Mikko Kosunen
tutkija, Työväen Arkisto

Pertti "Lande" Lindfors Työväenliikkeen kirjaston puhujaseurassa. Kuva: Kirsti Lumiala. Työväenliikkeen kirjasto.

Sytytetään kynttilä Anna Politkovskajan muistolle

Anna Politkovskaja: Venäläinen päiväkirja. Like, Helsinki 2007. 351 s.

"Ihmiset sanovat usein, että olen pessimisti; että en usko Venäjän

kansan vahvuuteen; että Putinin vastustaminen on minulle pakkomielletä ja ainoa päämäärä. Minä näen kaiken, ja siinä koko ongelma onkin. Näen sekä hyvän että pahan. Näen, että ihmiset haluaisivat elämän muuttuvan paremmaksi, mutta koska eivät kykene muuttamaan sitä itse he peittävät totuuden keskittymällä positiivisiin puoliin ja teeskentelevät, että negatiivisia puolia ei ole olemassa. Jos ihmiset luulevat saavansa lohtua 'optimistisesta' ennusteesta, antaa heidän uskoa niin. Se tie on ehdottomasti helpompi mutta myös kuolemantuomio lapsenlapsillemme."

Anna Politkovskaja kirjoitti jatkuvasti päiväkirjaansa niin Venäjän kuin muunkin maailman tapahtumista. Kirja koottiin päiväkirjamerkintöjen perusteella aikavälil-

lä joulukuusta 2003 elokuuhun 2005.

Anna tapasi Beslanin koulu-kaappauksessa kuoliaiksi palaneiden lasten äitejä. Hän kirjoitti Tshetshenian sodan vammauttamista ja kotimaansa unohtamista venäläissotilaista sekä jäljettämiin kadonneista tshetsheneistä. Politkovskaja ei syytä Venäjän ongelmista yksinomaan Putinia – hän ihmettelee myös liberaalien ja demokraattien kiistelyä ja kyvyttömyyttä muodostaa tehokas oppositio. Anna hämmästelee apaattista kansaa, joka ei protestoi.

Venäjän omatuntona tunnettu Anna Politkovskaja murhattiin kylmäverisesti kotitalonsa hissiin 7.10.2006.

Kirsti Lumiala

johtaja, Työväenliikkeen kirjasto

*"Sävel syntynyt on sahain laulusta
rytmi paukkeesta vasarain.
Soinnut työn ja koneiden pauhusta.
Se on marssi rakentajain."*

(Raili Bäckström, Rakentajain marssi)

SUOMALAISEN RAKENTAMISEN JA RAKENTAJIEN EDUNVALVOJA

Tietää paljon
rakentamisesta ja sen perinteestä.

Katso tiedot internetistä:
www.rakennusliitto.fi

 Rakennusliitto

TIEDONKIERTO

Ulla-Maija Peltonen

dosentti, Helsingin yliopisto

Työväentutkimus ja identiteetit

Työväentutkimus-palkinto jaettiin 5.3.2007 yhdennentoista kerran laadukkaasta työväen historian, perinteen ja kulttuurin tutkimuksesta. Työväenperinne ry:n palkinnolla halutaan korostaa perinteen ja historian merkitystä ihmisille ja yhteiskunnalle, virittää julkista keskustelua työväen tutkimuksesta sekä tukea ja kannustaa alan tutkijoita. Työväentutkimus-palkinto on annettu vuodesta 1996 lähtien vuorovuosin ammatti- ja harrastajatutkijalle kahden edellisen vuoden aikana julkaistuista työväestön elämään ja toimintaan liittyvistä teoksista. Tänä vuonna vuorossa oli harrastajatutkimuksen palkitseminen.

Perinteen- ja historiantutkimuksen suuri haaste on lisätä ymmärrystämme siitä, miten mennyt, nykypäivä ja tuleva ovat suhteessa toisiinsa, miten tieto menneisyydestä kytkeytyy meihin ihmisiin ja miten minuun itseeni. Edellä mainittuja identiteetteihin liittyviä kysymyksiä ovat lisäksi, millä ehdoin tutkimusta tuetaan, miten perinnettä ja historiaa käytetään merkitysten luomisessa, legitimoinnissa tai muutosten käsittelyssä? Sekä kuka tai mikä kelpaa historiaan tai kuka omistaa historian?

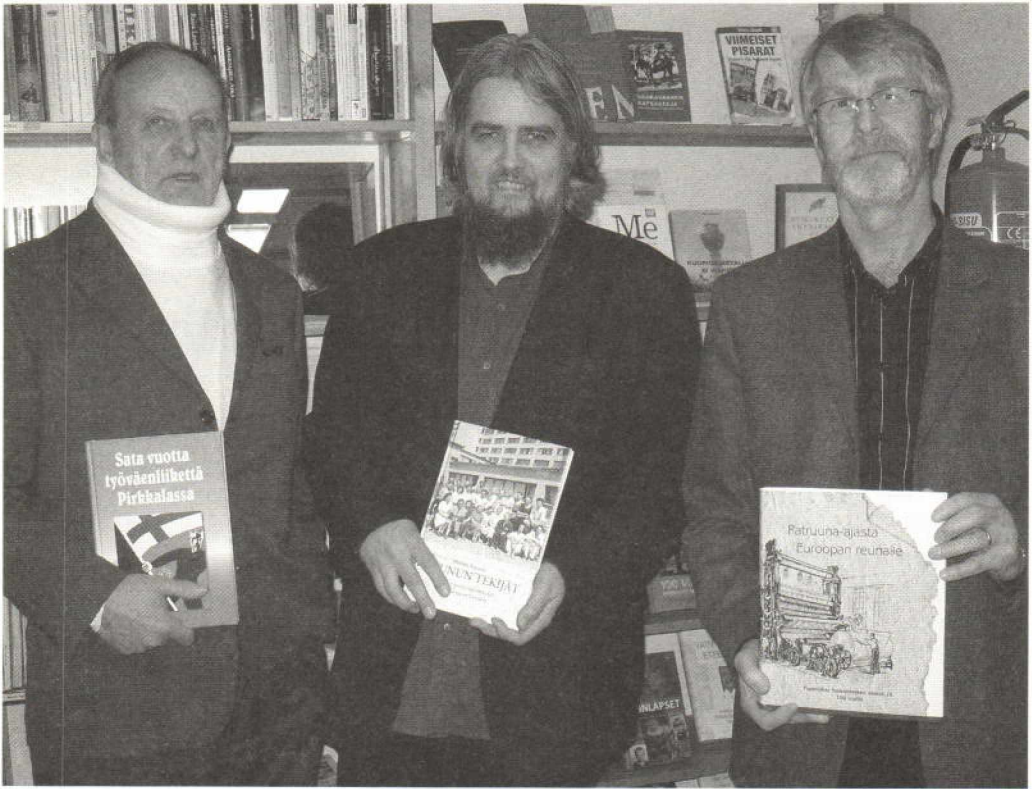
Työväentutkimuspalkinnon valintaraatiin kuuluivat tutkijat emeritusprofessori Jorma Kalela, dosentti Erkki Vasara ja tutkijat Jyrki Helin ja Oona Ilmolahti sekä puheenjohtajana dosentti Ulla-Maija Peltonen. Raati luki ja arvioi vuosina 2005 ja 2006 julkaistut työväen harrastajatutkijoiden työt, valinta tehtiin kaikkiaan lähes viidenkymmenen tutkimuksen joukosta. Raati kiitti tutkimusten hyvää tasoa ja totesi, että nykysuomalaiset taitavat kirjoittamisen eri lajit. Palkinnon valintatehtävä ei ol-

lut raadille siis helppo, sillä tutkimuksia oli paljon ja ne olivat poikkeuksellisen korkeatasoisia. Raati korosti, että nyt haluttiin palkita erilaisia tapoja kirjoittaa ja tuottaa tutkimusta paikallisesta toiminnasta.

Työväestö on nostettu viime aikoina otsikoihin joukkoihtisanomisten, lomautusten ja teollisuuslaitosten lakkautusten myötä. Palkittuja työväentutkimuksia yhdistää ruohonjuuritason näkökulma edellä mainittuihin ilmiöihin, ne muistuttavat meitä ihmisistä ja ilmiöistä, jotka julkisuudessa nopeasti unohdetaan. Palkitut teokset pohtivatkin työn ja sen tekemisen reunaehtoja suomalaisessa yhteiskunnassa nyt ja kuluneen sadan vuoden aikana. Ne arvioivat mukana olleiden kamppailua (työ)elämän huonontumista vastaan, vaikuttamisen historiaa, omaa mennyttä, nykypäivää ja tulevaa globalisoituvassa maailmassa. Palkintoraati päätyi pohdintojen jälkeen yksimielisesti Vuoden työväentutkimuksen kahteen pääpalkintoon ja kahteen kunniamainintaan.

Työväentutkimus-palkinto 2007

Työväentutkimus-palkinto päätettiin jakaa kahdelle eri tavoin ansioituneelle ammattiyhdistystoimintaa tarkastelevalle tutkimukselle. Palkituissa teoksissa on paljon yhtäläisyyksiä. Molemmat katsovat asioita laajemmin kuin ammattiyhdistyshistoriassa keskimäärin. Molemmissa tutkimuksissa on mukana myös ympäröivä yhteisö, laajempi yhteiskunnallinen kehitys ja mikä tärkeintä itse työ ja sen tekijät. Molempia tutkimuksia yhdistää sama aihepii-

Työväentutkimuspalkinnon saajat. Oikealta Ilmari Jokinen, Markku Kuusela ja Olavi Horsmaho. Kuvasta puuttuu Timo Sandberg. Kuva: Kirsti Lumiala. Työväenliikkeen kirjasto.

ri, mutta kirjojen tarkempi vertailu tuo esiin jännittäviä asioita. Toinen tutkimus käsittelee pääkaupungin laitamilla sijainnutta, toinen keskelle maaseutumaista Kymenlaaksoa muodostunutta tehdasyhteisöä. Toisessa ollaan suomalaisen teollisuuden peruslähteillä, puu- ja paperityö merkitsivät maaseudulla leipää ja elantoa monelle. Toisessa taas ollaan modernisoituvassa kaupungissa tuottamassa arkeen ja juhlaan tarvittavia kulutusesineitä yhä laajeneville joukoille. Molemmat tutkimukset käsittelevät yrityksiä, joilla on ollut myös tärkeä kansallinen merkitys ja painoarvo. Tavallisesti kun näistä yrityksistä puhutaan, esiin nostetaan niiden johtajat tai tuotteiden merkisuunnittelijat; nyt pääosassa ovat työntekijät. Muitakin yhtäläisyyksiä palkittavien tutkimusten välillä on. Työ, sen tekeminen ja tekemisen reunaehdot ovat määrittäneet tekijöiden elämää alasta riippumatta. Molemmat tutkimukset tuovat esiin

työntekijöiden ja työnantajien kohtaamisten ja yhteentörmäysten motiiveja. Näin molemmat tutkimukset lisäävät ymmärrystämme suomalaisesta yhteiskunnasta ja meistä itsestämme. Tärkeää oli myös huomata, että pääkaupungin laidalla järjestäytyminen tapahtui paljon myöhemmin kuin Kymenlaaksossa, vaikka molemmat tehtaajat aloittivat toimintansa jo 1870-luvulla. Molemmat palkittavat tutkimukset on kirjoitettu, taitettu ja kuvitettu hyvin, myös tutkimusten otsikot poikkeavat edukseen historiakirjojen valtavirrasta.

Työväentutkimus-palkinnon saivat aakkosjärjestyksessä esitettyinä Ilmari Jokinen Haminasta teoksesta "Patruuna-ajasta Euroopan reunalle. Paperiliiton Kuusankosken osasto 19 100 vuotta" ja Markku Kuusela Helsingistä teoksesta "Kruunun tekijät. Helsingin posliinityöntekijäin ammattiosaston historiaa vuosilta 1945–2005".

”Aidot kirjat tehdään paperista”

Ilmari Jokinen: Patruuna-ajasta Euroopan reunalle. Paperiliiton Kuusankosken osasto 19 100 vuotta. Kuusankoski 2006. Kuvitettu. 377 s.

Ilmari Jokisen tutkimusyhteistyö Juhani Haapalan, Tapio Koskisen, Jorma Kuusenoksan, Erkki Mukkilan, Irma Ojalan, Paavo Pesosen ja Matti Roiton kanssa tuotti kirjan, joka on monin tavoin esimerkillinen.

Sen sivuilla osaston sadan vuoden historia muodostaa selkeän ja hyvin toimivan kokonaisuuden. Teemoittain rakentuvan tarkastelun kohteita ovat muun muassa tiedotustoiminta, vapaa-aika, tasa-arvotyö, paperivalmistuksen prosessi, työsuojelu ja edunvalvonta. Esiin nousevat niin ammattiyhdistyshistoria kuin itse paperiteollisuudessa töitä tekevien maailma. Idea kirjoittaa kirja teemoittain on hyvä, koska kirjoittajat kertovat aiheesta, jonka parissa heillä on tai on ollut työ- tai järjestötehtäviä. Haastatteluin kirjaan on saatu luontevasti mukaan ruohonjuuritason näkökulma ja käsiteltäviin ilmiöihin syvällisyyttä.

Kirjan kuvitus, ulkoasu ja taitto ovat erinomaisia. Onnistuneen työnjaon idea ja ammattilaiskumppanin löytäminen kirjan tuottamiseen oman alueen oppilaitoksesta on hedelmällinen yhteistyömuoto. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu on otettu osaksi työväentutkimuksen kollektiivisen tiedontuotannon avauksia. Hanke voi toimia hyvänä esimerkkinä ja rohkaisuna muille ammattiosastojen tai työväen tutkimushankkeita pohtiville.

Posliiniosaimisen painava perintö

Markku Kuusela: Kruunun tekijät. Helsingin posliinityöntekijäin ammattiosaston historiaa vuosilta 1945–2005. Helsinki 2005. Kuvitettu. 211 s.

Markku Kuuselan tutkimus Arabian posliinityöntekijöiden osaston vaiheista on erinomainen esimerkki siitä, kuinka tehdä vakuuttava tutkimus vailla akateemista loppututkintoa.

Työn rakenne, kuvauksen eteneminen, poliittisen ja ammattiyhdistyshistorian yleisten vaiheiden sitominen paikalliseen ympäristöön, aiemman tutkimuksen täydellinen hallinta ja lähteiden monipuolinen käyttö ovat osoituksia tekijän kyvyistä tuottaa uudenlaista tietoa.

Helsingin Arabia oli julkisuuden valokeilassa syksyllä 1948. Kuusela kuvaa Arabian lakan tapahtumasarjan tarkasti monipuolisen lähdeaineiston avulla. Hän on käsitellyt Arabian vaiheisiin liittyneitä poliittisen historian rajuja vaiheita perusteellisesti ja tuo uutta näkökulmaa niiden tarkasteluun. Esitys on vakuuttava ja ”sisältä päin” nähtynä myös selvästi toisenlainen kuin aihetta koskeva ammattiyhdistys- ja muunkin historiankirjoituksen valtavirta. Siinä, missä työmarkkinahistoriat keskittyvät poliittiseen tai järjestöpoliittiseen valtapeliin, ammattiosastohistoria näkee työntekijöiden kamppailun työstään, toimeentulostaan, työolosuhteistaan ja viime kädessä ihmisarvostaan. Lukijan saavat otteeseensa kuvaukset kuohuvasta ajasta; työnantajan ja työntekijöiden ristiriitaisesta suhteesta.

Kuuselan ammattiosastotutkimus haastaa selkeällä ja vakuuttavalla tavalla jo ”viralliseksi” muodostunutta historiantulkintaa ja on vuosituhannen alun ammattiosastohistorioiden terävintä kärkeä.

Työväentutkimus-kunniamaininta 2007

Palkintoraati päätyi jakamaan lisäksi kaksi kunniamainintaa paikallisille, ruohonjuuritason näkökulmaa painottaville hankkeille. Kunniamaininnan saivat Olavi Horsma-aho teoksesta ”Sata vuotta työväenliikettä Pirkkalassa” ja Timo Sandberg teoksesta ”Kuopion metalli ei viänny. Kuopion metallityöväen Ammattiosasto no 60 75 vuotta.”

Myötämaata ja taistoa

Olavi Horsma-aho: Sata vuotta työväenliikettä Pirkkalassa. Tampere 2005. Kuvitettu. 326 s.

Olavi Horsma-ahon tutkimus on onnistunut esitys järjestäytyneen työväenliikkeen toiminasta 110 vuoden ajalta Pirkkalassa. Kirja painottuu 1900-luvun alkupuoliskoon, ennen sotia tapahtunut osuus saa painokkaan ja asioita monipuolisesti valottavan tarkastelun. Mukana on ajan yleistä kuvaa, järjestöjen vaiheita ja henkilökuvia sekä syväluotaus vuosista 1917–1918 Pirkkalassa ja muualla Tampereen seudulla. Tekijä osoittaa kypsää tulkinnallista otetta.

Horsma-aho tuo tekstissään esille myös tehdyt yliopistotutkimukset. Hän pohtii omaa asemaansa tutkijayhteisössä identifioituen itse harrastajatutkijaksi, joka on osa laajaa työväentutkimuksen kenttää. Kaiken kaikkiaan Horsma-aho yhdistää hienosti analyysinsä historian yleistasolta paikalliselle tasolle. Horsma-ahon kieli on elävää ja tarina kulkee.

Kuopion metalli ei taivu

Timo Sandberg: Kuopion metalli ei viänny. Kuopion Metallityöväen Ammattiosasto no 60 75 vuotta. Kuopio 2005. Kuvitettu. 247 s.

Timo Sandberg on tunnettu dekkarikirjailijana, mutta tuottanut vuosina 2005 ja 2006 peräti kaksi ammattiyhdistyshistoriaa, Karkkilan metallityöväen ammattiosasto 35 sadan vuoden taipaleesta ”Raudan hehkua ja aatteen paloa: Karkkilan Metallityöväen ammattiosasto ry n:o 35 100 vuotta”.

Sandbergin Kuopion metallityöväen järjestäytymisestä kertova ”Kuopion metalli ei viänny” on raikkaasti ja hyvin kirjoitettu perushistoria, joka kertoo oivana tietopakettina ammattiosaston satavuotisen kehityskaaren. Sandberg lähtee liikkeelle osaston toimijoista, ja nykytoimijoiden muistitieto lisää kirjan painavuutta. Haastattelut ammattiosaston ihmisistä tuovat kirjan lähelle lukijaa ja kertovat teollistuvan Suomen historiaa myös ihmiskohtaloiden kautta. Sandberg tuntee selvästi kentän hyvin. Mistä seuraa kirjan positiivisella tavalla välittyvä ”me-henki”.

Tiuha, kertova väliotsikointi helpottaa lukemista ja ohjaa hyvin lukijaa. Sandbergin kirja välittää ei-järjestöaktiiville helposti omaksettavassa muodossa olennaista tietoa ammattiyhdistystoiminnasta.

UUTISPALVELU

UP-UUTISPALVELU OY
Paasivuorenkatu 4 - 6 B
PL 290
00531 HELSINKI

Puh. (09) 4780 8800
Faksi (09) 4780 8840
E-mail: up@up-uutispalvelu.fi

Muista KSR kun muistat muita

Adressit ja kirjekukat

www.sivistysrahasto.com
(09) 586 8530

KANSAN
SIVISTYSRAHASTO

TYÖVÄEN ARKISTO

Paanasen Paperit

Pohjoismaiset työväenarkistot ovat pitäneet yhteisiä kokouksia jo lähes sata vuotta. Viime vuonna kokous pidettiin Tukholmassa. Kokouksen aikana Ruotsin työväenarkiston arkistinhoitaja Martin Grass kertoi, että arkistomuuttojen yhteydessä hänen työhuoneeseensa oli kertynyt suomalaista aineistoa neljä kansiota ja pari tilikirjaa eikä hän tiennyt mitä aineisto oikein oli. Arkistonjohtaja Esa Lahtinen kävi katsomassa aineistoa ja hän saattoi jo ensimmäisen kansion kohdalla todeta, että kyse oli erittäin merkittävästä aineistosta. Kansiossa oli paksu tositonippu 1940-luvun lopulta sekä kirjeenvaihtoa SDP:n ja amerikkansuomalaisten välillä. Lähempi tarkastelu osoitti, että kyseessä oleva aineisto liittyi ns. Hyväntekeväisyyskauppoihin, joita tehtiin 1940- ja 1950-lukujen taitteessa. Työväen Arkistossa oli ennestään hieman tätä aineistoa, mutta nyt oli löytynyt siitä puuttuva aineisto.

Kansioista ja käärepapereista kävi ilmi, että materiaalin oli Ruotsiin toimittanut SDP:n talouspäällikkö Aarne Paananen 1950-luvun alkupuolella. Aineisto pakattiin mukaan ja tuotiin Työväen Arkistoon, jossa se annettiin puolueen historiankirjoittaja Mikko Majanderin käyttöön. Vaikka kyseessä oli puolueen historian kannalta osittain ehkä kiusallinen arkistolöytö, niin katsottiin, että aineisto on kunnolla tutkittava ja tuotava julki. Asian ympäriltä oli liikkunut niin paljon erilaista legenda, että kunnan tutkimus aineiston pohjalta oli välttämätöntä.

Helmikuussa 2007 arkistonjohtaja Esa Lahtisen osallistuessa Ruotsin työväenarkiston seminaariin arkistinhoitaja Stellan Andersson sanoi, että aineistoa oli löytynyt pari kansiota lisää. Taas oli kotiintuomisina arvokasta aineistoa.

Aineiston saavuttua Työväen Arkistoon se järjestettiin yhdessä arkistossa jo olevan jär-

jestämättömän aineiston kanssa, samalla kun Mikko Majander tutustui aineistoon. Tositeaineistoa ja kirjeenvaihtoa kertyi yhteensä 11 kansiota. Aineistoa järjestettäessä Työväen Arkistosta löytynyt ja Ruotsista luovutettu aineisto pyrittiin pitämään omina kokonaisuuksinaan. Tämän vuoksi luetteloissa on jonkin verran päällekkäisyyksiä, koska eri lähteistä löydettyä aineistoa ei haluttu sekoittaa.

Kyseessä oleva järjestetty ja luetteloitu aineisto tulee vapaasti kaikkien tutkijoiden käyttöön vuoden 2008 alusta.

Punaisesta viivasta demariruusuun

**YHTEISTAHTI
- JOUKON MAHTI!**

**JO 100 VUOTTA
SOSIALIDEMOKRAATTISTA
YHTEISTYÖTÄ SUOMALAISEN
TYÖVÄESTÖN
HYVÄKSI!**

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä
<http://sdp.eduskunta.fi>
sd@eduskunta.fi

(09) 4321
00102 EDUSKUNTA

Äänitteiden ja videoiden digitointiprojektit Työväen Arkistossa

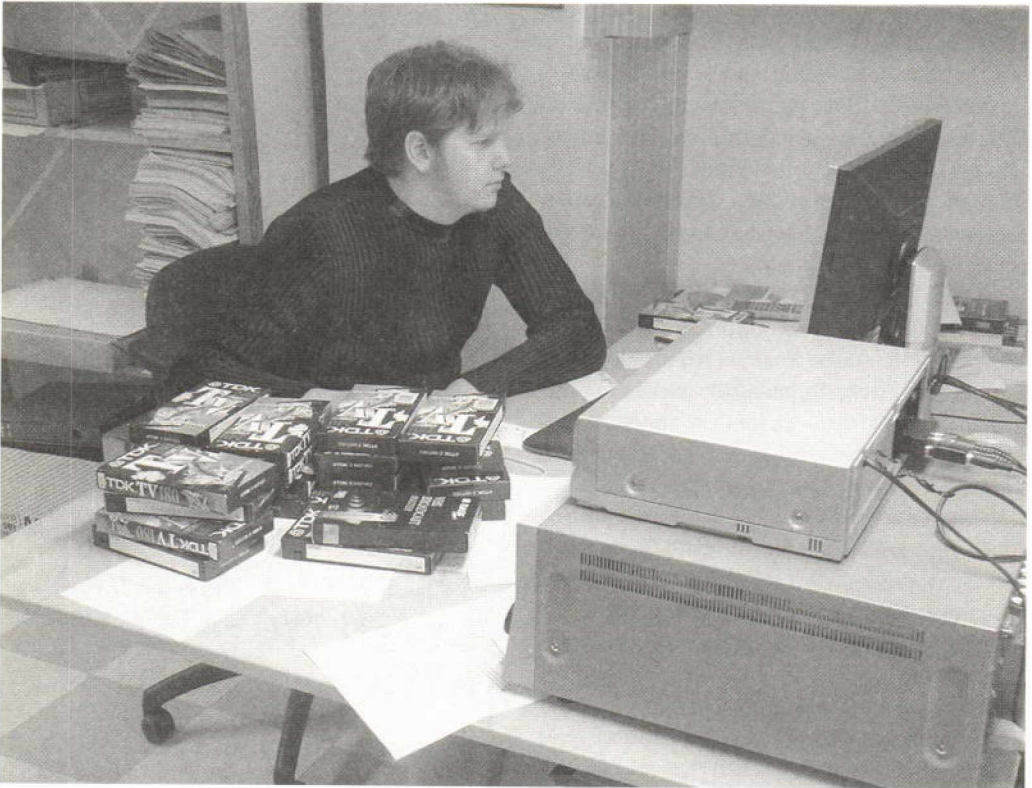
Vuoden 2005 lopussa aloitettiin Työväen Arkiston äänitteiden digitointi, joka pääsi täydellä teholla vauhtiin seuraavana vuonna. Siviilipalvelusmies Oskari Nyman kehitti työmenetelmiä varsin itsenäisesti ja sai vuoden 2006 aikana digitoitua suurimman osan Työväen muistitietotoimikunnan ääniteaineistosta. Oskari Nymanin jälkeen työtä jatkoi kesään 2007 asti siviilipalvelusmies Atte Juvonen.

Äänitteiden digitointi analogisesta digitaaliseen muotoon ja pakkaaminen MP3-muotoon ei ole ollut helppoa, sillä vanha aineisto on ollut

mitä erilaisimmissa muodoissa. Lähes kaikille nauhaformaateille onnistuttiin kuitenkin löytämään toistava laite. Vanhat nauhat olivat usein huonossa kunnossa ja jopa katkeilleet. Onneksi vain erittäin pieni osa oli tuhoutunut.

Oskari Nyman ja Atte Juvonen digitoivat äänitteitä miltei 1800 nauhaa, yhteensä n. 2000 tuntia. Digitoidun aineiston varmuuskopiot on tallennettu Mikkelin Ammattikorkeakoulun koneille Internetin välityksellä.

Työväen Arkistoon on vajaan 20 vuoden aikana kertynyt videokasetteja pitkälti toista

Siviilipalvelusmies Lauri Hiltunen on jatkanut videoiden digitoimista Työväen Arkistossa. Äänitteiden, digitointia tarkastellaan myös Yksityiset keskusarkistot ry:n yhteisessä projektissa syksyn 2007 kuluessa. Kuva: Petri Tanskanen. Työväen Arkisto.

Työväen perinnelaitosten ja kirjastojen kansainvälisen katto-organisaation IALHI:n 38. vuosikokous pidettiin 5.–8.9. Roomassa. Tänä vuonna aiheena oli ammattiyhdistysliikkeen aineisto, nimenomaan Italian näkökulmasta. Italian ammatillisen järjestäytymisen ja kolmen kattojärjestön historiaa ja asemaa esiteltiin laveasti. Lisäksi keskustelujen aiheena oli luonnollisesti ay-aineiston rooli lähdeaineistona ja koulutuksessa. Kokousohjelmaan sisältyi myös ekskursio Firenzeen ammattiliitto CSIL:n opistolle sekä Castiglione Fiorentinassa sijaitsevaan historialliseen kirjastoon. Suomesta konferenssiin osallistuivat Esa Lahtinen ja Petri Tanskanen Työväen Arkistosta, Marita Viinamäki Työväenmuseum Werstaasta Tampereelta ja Pekka Kalliokoski Ammattiyhdistysarkistosta. Kuva: Esa Lahtinen. Työväen Arkisto.

tuhatta. Maaliskuussa 2006 siviilipalveluksensa aloittanut Mikko Järvinen kehitti työmenetelmänsä hyvin itsenäisesti. Työ aloitettiin videoiden inventoinnilla ja seulonnalla, koska kokoelmassa oli runsaasti kaksoiskappaleita. Inventoinnin jälkeen videoita jäi kokoelmaan runsaat 1 100 kappaletta, mutta niiden määrä kasvaa koko ajan. Tähän mennessä on saatu digitoitua yli 220 videokasettia, yhteensä noin 300 tuntia. Tällä hetkellä suurimman osan muodostaa Tarja Halosen presidentinvaalikampanjoiden yhteydessä syntynyt materiaali. Työväenliikkeen yritysten kuten Kansa-yhtiöiden, Tradekan ja STS-Pankin mainosvideoista saatiin digitoitua suurin osa. Mikko Järvisen aloittamaa työtä on jatkanut Lauri

Hiltunen. Parhailleen työn alla on SDP:n puoluetoimintaan ja vaaleihin liittyvien videoiden digitointi.

Videoiden digitointia ei ole ollut mahdollista toteuttaa korkeimmalla mahdollisella laatusolla kustannussyistä. Olennaisinta on ollut saada videot pelastettua jälkipolville. Myös videot on tallennettu Mikkelin Ammattikorkeakouluun samalla periaatteella kuin äänitteet.

Äänite- ja videoprojektin vetämisestä on vastannut Petri Tanskanen. Muistitietoaineiston sisältöasioissa ohjausta on antanut Risto Reuna. Teknisestä puolesta vastuuta on kantanut Veikko Rytönen.

Arkistojen päivän juttu:

"Ihmisen ääniä Helsingissä" - ääniraati 1.11.2007

Miten Stadin slangia puhuttiin 50 vuotta sitten? Miten suomalaiset iskelmätähdet lauloivat keikoillaan 1950-luvulla? Miten kirjailijat ja kuvataiteilijat kuvaavat luomisprosessiaan? Miten lapset hokevat loruleikkejään? Mitä helsinkiläiset työläiset kertovat arjestaan 1920-luvulla?

Merkittävä osa suomalaisesta kulttuuri-perinnöstä muodostuu erilaisista äänistä. Ilman äänitallenteita ymmärryksemme menneestä jäisi puutteelliseksi, esimerkiksi musiikin ja puhutun kielen tutkiminen kävisi mahdottomaksi. Suomalaisissa julkisissa arkistoissa onkin ääninauhoja yli 250 000 tuntia: puhetta ja musiikkia, haastatteluja ja arjen äänimaisemia.

Torstai-iltana 1.11.2007 järjestettiin Päivälehteen museossa (Ludviginkatu 2-4) "Ihmisen ääniä Helsingissä" -ääniraatitilaisuus, johon yleisöllä oli vapaa pääsy. Tilaisuudessa kuunneltiin ja arvioitiin helsinkiläisiin arkistoihin tallennettuja tyypillisiä tai yllättäviä, historiallisia tai nykyhetkeen sijoittuvia ääniä. Ääniraadin puheenjohtajana toimi arkistoasiantuntija, dosentti Pekka Gronow. Raadin muita jäseniä olivat toimittaja Minna Lindgren, muusikko Jussi Raittinen, kirjailija Anja Snellman ja professori Camilla Wide.

Arkistoammattilaiset korostavat, että magneettisessa muodossa oleva äänitallenne rappeutuu väistämättä ajan mittaan, vaikka sitä säilytettäisiin parhaalla mahdollisella tavalla. Äänitallenteiden pelastaminen edellyttää niiden digitointia, sillä digitaalisessa muodossa olevaa ääntä voidaan säilyttää muuttumattomana pitkälle tulevaisuuteen. Yli 250 000 tunnin digitointi on mittava ja kallis ponnistus. Se on kuitenkin välttämätöntä, mikäli ääniteinä oleva suomalainen kulttuuriperintö halutaan säilyttää myös tuleville sukupolville.

"Ihmisen ääniä Helsingissä" -tilaisuuden järjestämisellä helsinkiläiset arkistot halusivat korostaa Pohjoismaisen Arkistojen päivän merkeissä äänitallenteiden säilyttämisen merkitystä ja äänitteiden digitoinnin kiireellisyyttä.

Tilaisuuden järjestivät Kansan Arkisto, Kuvataiteen keskusarkisto, Kotimaisten Kielten Tutkimuskeskus, Päivälehteen arkisto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto ja kirjallisuusarkisto sekä Suomen Jazz & Pop Arkisto, Svenska Litteratursällskapet Språkarkivet ja Työväen Arkisto.

Suomen merimies-Unioni SM-U ry.

**John Stenbergin ranta 6
00530 Helsinki
www.smury.fi
09 6152020**

KANSAN ARKISTO

Sanomalehtien arkistoja

Kansan Arkiston kätköistä

Vasemmistolaisen työväenliikkeen piirissä ilmestyneet ja edelleen ilmestyvät sanomalehdet ovat olennainen osa suomalaista yhteiskunnallista keskustelua. Kansan Arkistoon on talletettu kaikkiaan yli 50 sanomalehden, kustannusosakeyhtiön ja kirjapainon arkistot. Sanomalehtiin liittyviä valokuvia ja negatiiveja on noin 335 000 kappaletta. Lisäksi Kansan Arkistossa on mm. Kansan Uutisiin kuvanneen Yrjö Lintusen 300 000 negatiivin kokoelma. Talteen on saatu jonkin verran sotien välissä ilmestyneiden ja ns. kommunistilaeilla lakkautettujen lehtien ja kirjapainojen aineistoja. Näistä yhtenäisimmän kokonaisuuden muodostaa Vaasassa toimineen kustannusosakeyhtiö Työn Äänen arkisto. Edelleen ilmestyviä, Kansan Arkistoon talletettuja sanomalehtien arkistoja ovat mm. Kansan Uutiset (myös sen edeltäjät Työkansan Sanomat ja Vapaa Sana), Oulussa ilmestyvä Kansan Tahto ja Porissa ilmestyvä Satakunnan Työ.

Parin viime vuoden aikana on tutkijoiden käyttöön järjestetty ja luetteloitu 1990-luvulla lopettaneiden tai konkurssiin menneiden lehtien ja osakeyhtiöiden aineistot. Näitä ovat mm. Tampereen ympäristön ja Pohjois-Hämeen kansandemokraattiseksi maakuntalehdeksi perustettu Hämeen Yhteistyö (1945–1992), Kuopiossa ilmestynyt itäsuomalainen kansandemokraattinen piirilehti Kansan Sana (1945–1994) ja Kuopiossa toiminut ja Kansan Sanaa julkaisut kustannusosakeyhtiö Savon Sana (1945–1994). Turussa ilmestyneen sanomalehti Uuden Päivän (1945–1969) ja sitä julkaisseen kustannusosakeyhtiö Uuden Päivän (1945–1978) arkistot on myös luetteloitu ja järjestetty.

Sanomalehtien arkistoihin kuuluu lehden sidottujen vuosikertojen lisäksi myös lehden

Kuuslahtelaiset Kansan Sanan asiamiehet Olavi Kiimalainen ja Heikki Kaipainen sekä levikkitoimittaja Lauri Nevalainen keskustelivat Kansan Sanan levitystyöhön liittyvistä kysymyksistä vuonna 1963. Kuva: Kansan Sana. Kansan Arkisto.

tekemiseen ja hallintoon liittyviä asiakirjoja: yhtiökokousten, johtokuntien, työvaliokuntien, toimitusosastojen ja -neuvostojen pöytäkirjoja, toimintakertomuksia ja -suunnitelmia, kirjeenvaihtoa, henkilöstöön, talouteen, levikkiin ja jakeluun liittyviä asiakirjoja, ohjeita, sääntöjä ja sopimuksia. Kaikki asiakirjat eivät kuitenkaan ole säilyneet ja osa asiakirjasarjoista on puutteellisia. Hyvä esimerkki tästä on lukijoiden ja tilaajien lehdelle lähettämät kirjeet. Osa niistä on voitu julkaista lehden yleisönosastolla, mutta julkaisemattomat on useimmiten hävitetty lehtien toimituksissa. Lukijoiden kan-

nanotot lehden sisällöstä tai ajankohtaisista päivän polttavista tapahtumista voisivat kuitenkin laajentaa ja auttaa ymmärtämään paremmin kulloinkin tutkimuskohteena olevaa ajanjaksoa. Toimituksellista aineistoa on myöskin säilynyt vain vähän.

Yhteistä sanomalehtien arkistoille on se, että niissä on kohtuullisen hyvin säilynyt lehden levikkiin liittyvät asiakirjat kuten suunnitelmat, tilastot, tutkimukset ja selvitykset. Joillakin lehdillä on ollut jopa oma levikkijaostonsa hoitamassa tätä asiaa, esim. Kansan Sanalla. Toinen sanomalehtien arkistoja yhdistävä piirre on lehtien monimutkaiset ja vuosien varrella muuttuneet omistussuhteet. Yleensä lehteä on julkaissut kustannusosakeyhtiö, mutta lehden ensimmäisenä kustantajana on voinut olla esim. jokin poliittinen piirijärjestö. Tämän jälkeen lehti on voinut siirtyä kustannusosakeyhtiön julkaistavaksi ja taas takaisin piirijärjestölle. Hyvä esimerkki tästä on Uusi Päivä, jonka ensimmäisenä kustantajana oli SKDL:n Turun piirijärjestö. Pian perustettiin kuitenkin kustannus-osakeyhtiö Uusi Päivä, joka otti lehden kustannettavakseen. Muutaman tappiollisen vuoden jälkeen lehti siirtyi takaisin SKDL:n Turun piirijärjestölle.

Nämä omistussuhteiden vaihtelut voivat aiheuttaa arkiston järjestelytyössä ongelmia ja päänsäivä. Järjestettäväksi luovutetun sanomalehden arkistossa voi olla useita arkistonmuodostajia sulassa sovussa sekaisin; lehden, kustannusosakeyhtiön, yksityisten henkilöiden sekä poliittisten ja muiden järjestöjen asiakirjoja. Provenienssiperiaate voi tuottaa ongelmia pohdittaessa sitä, mitkä asiakirjat kuuluvat mihinkin arkistoon ja mikä olisi taas tiedon löytämisen kannalta johdonmukaista ja järkevää. Sanomalehti Uuden Päivän ensimmäinen kustantaja SKDL:n Turun piirijärjestö perusti sanomalehtijaoston, joka muuttui myöhemmin Uuden Päivän johtokunnaksi. Sanomalehtijaoston pöytäkirjoja säilytettiin piirijärjestön arkistossa, provenienssiperiaatteen mukaan, mutta Uuden Päivän arkiston järjestämisen yhteydessä ne päätettiin kuitenkin siirtää sanomalehti Uuden Päivän arkistoon, jossa jo olivat lehden muutkin pöytäkirjat.

Sanomalehtien historian tutkiminen edel-

lyttää siis lehtien omien arkistojen lisäksi tutustumista myös muihin aiheeseen liittyviin arkistoihin ja aineistoihin: henkilöarkistojen, kustannusosakeyhtiöiden, kirjapainojen, poliittisten ja muiden järjestöjen ja toimittajien ammattijärjestöjen arkistoihin sekä lehtien kuvaarkistoihin. Tänä ja viime vuonna on ilmestynyt kolme lehistöhistoriallista julkaisua, joissa on käytetty Kansan Arkistoon talletettujen sanomalehtien arkistoja: Tauno Saarelan ”Kansan Tahto – Pohjolan työtätekevien lehti”, 2006; Pekka Lehtosen ”Uusi Päivä kaikki muuttaa voi – turkulainen työväenlehti ajan ja aatteiden aallokossa”, 2007, ja Veli-Pekka Leppäsen toimittama ”Etusivu uusiks! Kansan uutisten viisi vuosikymmentä”, 2007.

Kari Määttänen

tutkija, Kansan Arkisto

Laatukirjat painaa Tammer-Paino

TAMMER-PAINO OY

25 vuotta suomalaista työtä

Arkistotartunta vuodelta 1945

Vantaalainen Typy Tapiovaara sai arkistotartunnan asioidessaan Kansan Arkiston edeltäjän Suomen kommunistisen puolueen arkistossa yli kuusikymmentä vuotta sitten.

– Kävin siellä perustamisen aikoihin Suomen demokraattisen nuorisoliiton SDNL:n asioissa. SKP:n arkisto oli perustettu toukokuussa 1945 ja se muuttui Kansan Arkistoksi 1957.

Hän on luovuttanut aineistoa Kansan Arkistoon lukuisia kertoja; viimeisin luovutus toteutui vuonna 2006. Monipuolisten yhteyksiensä ansiosta Typy on auttanut arkistoa saamaan aineistoa muiltakin. Viimeksi löytyi vielä yksi erä Elvi Sinervon ja Mauri Ryömän jälkeenjääneitä papereita.

Typy Tapiovaara täytti 80 vuotta 12. elokuuta 2007. Pitkän elämän moninaiset vaiheet

ovat vieneet yhä aktiivisen Kansan Arkiston ystävän usein lähelle arkistoa, jos kohta joskus myös etäälle, mutta tartunta ei ole hellittänyt. Aloitetaan alusta:

– Kirjoitettuani ylioppilaaksi 1947 sain työtä Yleisradiosta. Olin Pikkuserkkuna tunnetun radioäänen, Työmiehen tunnin toimittajan Lauri Kantolan sihteerinä kaksi vuotta. Tänä aikana minulla ei ollut yhteyksiä arkistoon.

Vielä kauemmas elämä kuljetti Typyä, kun hänestä tuli Puolan radion toimittaja. Hän asui Varsovassa 1952–1954.

Tämän jälkeen kului kolme vuosikymmentä, kunnes Typy tavataan jälleen arkistossa. Hän – Typy Salmi – oli solminut 1955 avioliiton taidemaalari ja graafikko Tapio Tapiovaaran kanssa. Puoliso kuoli lokakuussa 1982.

Typy Tapiovaara (oik.) ja Anna-Maija Nirhamo syömässä hernekeittoa Typyn kotona laskiaisena 1980-luvun lopulla. Kuva: Kansan Arkisto.

Typy luovutti hänen suuren ja monipuolisen arkistonsa, yli sata kansiota, Kansan Arkistoon.

Väliin jääneet vuosikymmenet Typy oli suurperheen äiti. Perheeseen syntyi viisi poikaa. Typy teki kotona käännöstöitä saksasta, ruotsista ja englannista muun muassa Kansan Uutisille ja ammattiliitoille.

– Miten ihmeessä suurperheen äidin aika riitti tähän?

– Päiväjärjestys oli tärkeä. Aamulla syötiin aamiainen, päivällä lounas kello 13–14 välillä ja illallinen kuuden maissa. Muut ajat sain olla rauhassa, Typy nauraa.

– Anteeksi naiset, mutta minulla on sellainen tunne, että perheenäitiyden suojaan voi mennä paljolta vastuulta. Meidän perheessä ei ”teetetty” töitä. Lähdimme kaikki siitä, että pidentään paikat kunnossa ja tehdään se mitä pitää.

Jyryn komppanian historiaa

Typy luovutti yhdessä sisarensa kanssa isänsä Lauri Salmen arkiston hänen kuolemansa jäl-

keen 1987 Kansan Arkistoon. Lauri Salmi oli kansalaissodassa 1918 legendaarisen Helsingin Jyryn komppanian miehiä. Jyry oli Typyn lapsuudenkodissa käsite:

– Muistan varhaisesta lapsuudesta, kuinka oli olemassa jokin ihmeellinen Jyry ja minä olin jyryläinen. Kun isän työkavereita tuli käymään, he juttelivat Jyrystä.

Lauri Salmi oli syntynyt 1900 eikä ollut kansalaissodan alkaessa vielä täyttänyt 18 vuotta. Hän haavoittui vakavasti ja joutui venäläiseen sotilassairaalaan Karjalan kannaksella. Siellä oli samaan aikaan hoidettavana myös kansalaissodan punaisten johtajiin kuulunut Jukka Rahja.

Typy oli 1994 perustamassa Kansan Arkiston ystävät -yhdistystä ja toimi vuoteen 2003 sen puheenjohtajana. Ja koska tartunta on vakava, hän on luovuttanut Kansan Arkistolle myös henkilökohtaisen arkistonsa.

Jaakko Tiainen

toimittaja, Hämeenlinna

Oma näkökulma.
Uutispäivä Demari

WWW.DEMARI.FI

**HYVÄÄ PALVELUA
EI SAA SATTUMALTA.
SITÄ SAA IHMISELTÄ.**

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
Paasivuorenkatu 4-6 A, PL 54, 00531 Helsinki
puh. 020 774 002, faksi 020 774 2039
pam@pam.fi, www.pam.fi

TYÖVÄENLIIKKEEN KIRJASTO

Kalevi Sorsa -bibliografia valmistunut

”Olemme varmaan kesälomamatkalla äidin kotona. Minä lienen 3-vuotias. En ole varma, ollaanko Säräisniemellä vai Veneheitossa. Äidin koti on siinä ihan kärrytien vieressä, tiessä kiinni. Tie on siltä kohdin hyvin hienoa, kullankeltaista hiekkaa. Aurinko paistaa pilvettömältä taivaalta. On aivan tyyntä. Päälleni ulottuvat suuren, vanteran männyn oksat tien toiselta puolen. Leikin yksin siinä hiekassa. Muuta ei tapahdu. Olo on hyvin onnellinen.”

Näin puhui Kalevi Sorsa Leinosten sukuseuran kokouksessa Mikkeliissä vuonna 1990. Kyseessä on hänen varhaisin lapsuusmuistonsa. Tämän ja 1400 muuta Sorsan puhetta voi paikallistaa Arto-tietokannan (<https://arto.linneanet.fi/>) avulla. Esimerkkinä käytetyn puheen viitetiedot löytyivät kirjoittamalla Perushakuun sanahakuna sorsa lapsuus. Tulostoukon suuruus on 11 viitettä, joista kymmenen kuuluu Kalevi Sorsa -bibliografiaan; yhdestoista viite ei liity Kalevi Sorsaan.

Sorsan puhe on kenen tahansa kiinnostuneen luettavissa Työväen Arkistossa. Se kuuluu Kalevi Sorsan henkilöarkiston julkiseen osaan, joka on käytettävissä jo nyt. Kokonaisuudessaan Kalevi Sorsan henkilöarkisto aukeaa tutkijoille vuonna 2019, jolloin Sorsan kuolemasta tulee kuluneeksi viisitoista vuotta.

Kalevi Sorsan henkilöarkiston julkinen osa on luetteloitu uusia kotimaisia artikkeleita koskevaan Arto-tietokantaan Kalevi Sorsa -bibliografiaksi. Kyseessä ei siis ole painettu bibliografia, vaan Artosta vastaavia tahoja lainaten ”pieni mutta mielenkiintoinen aineisto”, joka on luetteloitu Artoon. Sana ”pieni” on tässä yhteydessä suhteutettava Arto-tietueiden kokonaisuuteen; Kalevi Sorsa -bibliografian laajuus on yli 3000 tietuetta. Se käsittää Sor-

san koko kirjallisen tuotannon ja häntä koskevat kirjat sekä valikoituja haastatteluja ja muita Sorsaa koskevia kirjoituksia koti- ja ulkomaisista sanoma- ja aikakauslehdistä. Bibliografia on toteutettu Työväenliikkeen kirjastossa Opetusministeriöltä, Kansan sivistysrahastolta, Väinö Tannerin Säätiöltä ja Riihi säätiöltä saadun projektirahoituksen turvin.

Arton käyttö on toistaiseksi maksullista, mutta sitä voi käyttää ilmaiseksi kirjastoissa ja Työväen Arkistossa. Yhteyden voi avata myös kotikoneeltaan menemällä Arton sivuille ja seuraamalla siellä annettuja ohjeita. Arton selaamiseen kotoa käsin tarvitaan tietokoneen ja nettiyhteyden lisäksi matkapuhelin: yhteys avataan tekstiviestillä tunniksi kerrallaan ja maksetaan seuraavassa puhelinlaskussa. Yhteys katkeaa, ellei sitä käytetä viiteen minuuttiin, mutta sen saa auki uudestaan maksamansa tunnin aikana klikkaamalla linkkiä ”Käynnistä ARTO uudestaan”.

Kalevi Sorsa -bibliografia-aineisto on sisällönkuvailtu Yleisen suomalaisen asiasanaston (YSA) termin. Onnistuneiden hakujen tekemiseksi asiasanan oikean muodon voi tarkistaa YSA:n verkkoversiosta (<http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa>).

YSA-asiasanoituksen lisäksi aineisto on jaettu viiteen luokkaan, joita voi myös käyttää apunaan tiedonhaussa. SBL-luokituksen kolme ensimmäistä luokkaa viittaavat Sorsan omiin kirjoituksiin, muiden hänestä kirjoittamat kirjoitukset kuuluvat luokkiin 4: Haastattelut ja 5: Sorsaa käsittelevä aineisto. Luokat on merkitty luettelointitietueisiin sekä lyhenteinä että avatussa muodossa.

Hetki Kalevi Sorsalle järjestetään vuosittain 21.12. Työväenliikkeen kirjastossa. Kuva: Kirsti Lumiala. Työväenliikkeen kirjasto.

Lyhenne Luokan sisältö

SBL:1 Kirjat

SBL:2 Artikkelit

SBL:3 Puheet

SBL:4 Haastattelut

SBL:5 Sorsaa käsittelevä aineisto

Luokka 1: Kirjat sisältää Sorsan kirjoittamat kirjat. Mukana on muistelmia ja politiikkaa.

Luokka 2: Artikkelit sisältää Sorsan kirjoittamat artikkelit. Esimerkiksi Sorsan Turun sanomiin kirjoittamia kolumneja on noin sata. Kaikkiaan Sorsan kirjoittamia artikkeleita on luetteloitu Artoon ja Kalevi Sorsa -bibliografiaan yli viisisataa.

Luokka 3: Puheet on bibliografian suurin luokka 1400 tietueellaan. Sorsa vieraili usein puhujana mm. näyttelyiden avajaisissa. Luokkaan sisältyy myös hänen pitämiään esitelmiä sekä SDP:n tilaisuuksissa pitämiään puheita.

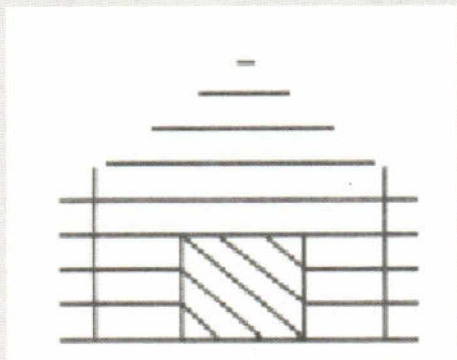
Luokka 4: Haastattelut sisältää valikoituja haastatteluja koti- ja ulkomaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä.

Luokka 5: Sorsaa käsittelevä aineisto sisältää lähes kuusisataa Sorsaa koskevaa lehtiartikkelia ja kirjaa. Mukana ovat myös Sorsaa esittävät Stefanin pilapiirroksiset, jotka taiteilija on lahjoittanut Työväen Arkistolle.

Sorsa on myös saanut omat sivunsa Kansalliskirjaston ylläpitämälle Kansalliset merkkihenkilöt -sivustolle (<http://www.kansalliskirjasto.fi/kokoelmatjapalvelut/merkkihenkilot/sorsa.html>). Sivustolla on aikaisemmin julkaistu Urho Kekkosta koskevat sivut. Kekkonen kirjallinen tuotanto on luettavissa kokotekstinä sähköisessä muodossa Doria-dokumenttiarkistossa, mutta Kalevi Sorsan tuotannosta on toistaiseksi sähköisessä muodossa ainoastaan viitetiedot Arto-tietokannassa. Sorsa-sivuilla on mm. bibliografian käyttöä koskevat ohjeet, tietoa bibliografian sisällöstä ja linkkejä bibliografiasta ja Kalevi Sorsan henkilöarkistosta vastaaviin tahoihin.

Esa Hämäläinen

kirjastonhoitaja, Työväenliikkeen kirjasto

Riihi säätiö r.s.
Pakkahuoneenkatu 30 A
90100 Oulu
p. (08) 5626 900
fax (08) 5626 910

- **Vuokra-asuntoja Oulussa**
- **Apurahoja haettavana**
Katso www.riihi.fi

ETUSIVU UUSIKS!

KANSAN UUTISTEN VIISI
VUOSIKYMMENTÄ

TOIM. VELI-PEKKA LEPPÄNEN

Kirjaston puhujaseurassa
joulukuun 13. päivänä
kello 18–20 toimittaja
Hannu Taanila haastattelee
VTT Veli-Pekka Leppästä
sekä kolumnisti Tuula-Liina
Varista Kansan Uutisten
50-vuotisesta historiasta.

www.turva.fi

84,5 m²

Elämä voi tuoda ihmisen eteen
pieniä, suuria tai keskikokoisia asioita.
Yhtä kaikki, kun vakuutus on oikean
kokoinen, sitä tietää olevansa Turvassa.

Valtakunnallinen
palvelunumero
01019 5110

Vakuutuksia mittojen mukaan.

"Ystävällinen pieni kirjasto, josta saattaa tehdä löytöjä!"

Keväällä 2007 Työväenliikkeen kirjastossa järjestettiin asiakastutkimus, joka kartoitti kirjaston käyttäjäkunnan asiakasprofiilia sekä asiakkaiden tyytyväisyyttä asiakaspalveluumme.

Vastauksia tuli kuukauden aikana 52 kpl. Palaute oli mieltälämmittävän positiivista kohdistuen niin itse kirjastomiljööseen kuin sen työntekijöihinkin. Vapaan kommentoinnin mahdollisuus kirvoitti muun muassa seuraavanlaisia ajatuksia ja kokemuksia: "Kaunis kirjasto! Kokoelma ainutlaatuinen." "Loistavaa palvelua! Uutta kaunokirjallisuutta jatkuvasti esillä ja nimenomaan saatavilla!" "Ystävällinen pieni kirjasto, josta saattaa tehdä löytöjä!"

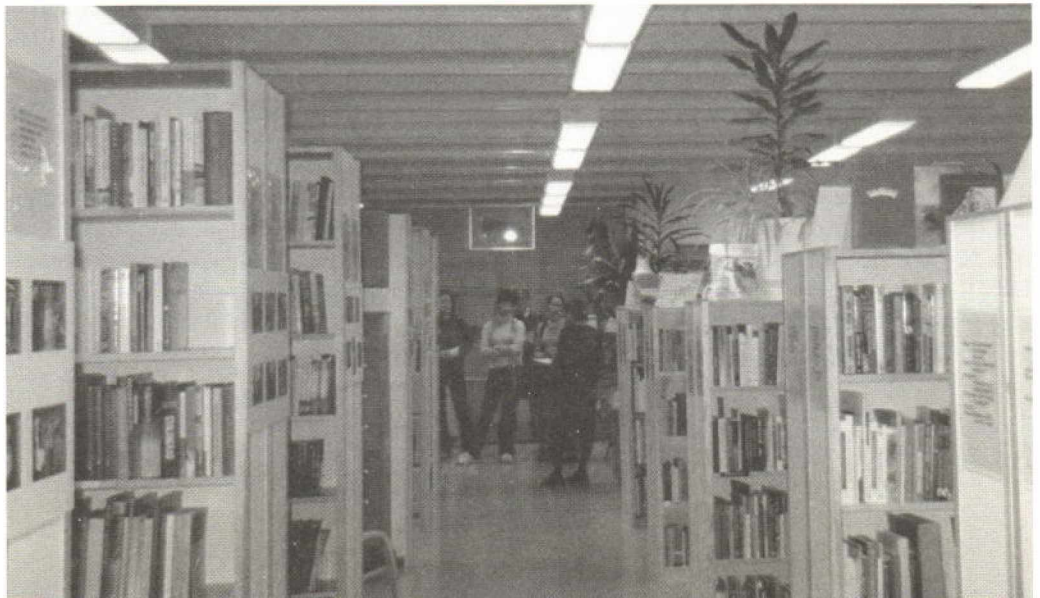
Vastaajat jakautuivat tasaväkisesti opiskelijoiden ja työssäkäyvien kesken. Humanistinen ja valtiotieteellinen tiedekunta muodostivat selkeästi suurimmat käyttäjäryhmät yliopisto-opiskelijoista. Sen jälkeen kun Työväenliikkeen kirjasto liittyi Helsingin yliopiston Helka-tietokantaan vuonna 2002, lisääntyi opiskelija-asiakkaiden määrä huomattavasti. Arvioiden mukaan kirjaston käyttäjäkunnasta

tänä päivänä 80% on yliopiston asiakkaita ja 20% työväen tutkijoita sekä kirjaston vakituista asiakaskuntaa.

Minkälaista aineistoa Työväenliikkeen kirjastosta sitten etsitään? Kurssikirjallisuus, tutkimusmateriaali ja tietokirjallisuus yhteiskunnan eri osa-alueilta nousivat keskeisiksi kiinnostuksen kohteiksi. Erityisesti poliittinen historia, henkilöhistoria ja yhteiskuntatieteet mainittiin useissa vastauksissa mutta joukkoon mahtui myös ensisijaisesti kaunokirjallisuuden ja elämäkertojen ystäviä.

Asiakastytytyväisyyttä mitattiin asteikolla 1–5 (5=hyvä, 1=huono). Arvioinnit sai antaa niin asiakaspalvelun sujuvuudesta kuin henkilökunnan palvelualltiudesta ja asiantunte-muksesta sekä aineiston löydettävyydestä. Keskiarvo 4,54 antoi aihetta röyhistää rintaa mutta myös kritiikki oli vähintäänkin yhtä arvokasta. Kateissa ajelehtiva aineisto on harvinaista mutta aina yhtä harmillista niin kirjasto-virkailijalle kuin asiakkaallekin. Kuitenkin toivomme että kaikki asiakkaamme voivat yhtyä erään palautteen kommenttiin: "Kiitos, jatkaa samaan malliin! Tulen uudestaan!"

Opiskelijaryhmä tutustumiskäynnillä Työväenliikkeen kirjastossa. Kuva: Kirsti Lumiala. Työväenliikkeen kirjasto.

TYÖVÄEN HISTORIAN JA PERINTEEN TUTKIMUKSEN SEURA

Työväenhistorian nettijulkisuudesta

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura on jo kahden vuoden ajan (lokakuusta 2005) ylläpitänyt Työväenhistorian uutisvirtaa -nimistä blogia, <http://blogit.helsinki.fi/thpts>.

Seuran hallitus on määritellyt blogin sisältöä silmälläpitäen löyhät periaatteet. Blogissa julkaistaan 1) taustoitettuja uutisia tai uutisluontoisia lyhyempiä tai pidempiä kirjoituksia, ei esimerkiksi pelkkiä kirjan tai tilaisuuden mainoksia. Erilaisten tilaisuuksien ja tapahtumien, näyttelyiden yms. selostukset sen sijaan ovat tervetulleita. 2) Kirjoituksen tulee liittyä tavalla tai toisella työväestön (laajassa mielessä ymmärrettyinä) historiaan tai perinteeseen, ammattilaisten tai harrastajien tekemään tutkimukseen tai tutkimuksellisen tiedon esittämiseen.

Blogissa voidaan julkaista myös tutkimushankkeiden esittelyjä, kirja-arvosteluja tai esittelyjä, esitelmää teksti- tai ääni-/videomuodossa. Käytössä oleva blogimerkintöjen jaottelu, joka on syntynyt kahden viime vuoden kirjoituksista kuvaa omalla tavallaan kirjoja: arkistot, elokuvat, esitelmät, luennot, henkilöt, historiapolitiikka, järjestöt, kirjat, konferenssit, muistitietohistoria, museot, musiikki ja äänimaailma, näyttelyt, podcastit, THPTS uutiset, tieteelliset lehdet, tutkimushankkeet, valokuvat ja joulukalenteri 2006. Viimeksi mainittu oli hyvin suosittu ja blogin toimituskunta ponnistelee sen uusimiseksi joulukuussa 2007. Varsinaisten blogitekstien lisäksi sivulla on tiedotusluontoisia palstoja kuten Tapahtuu, Call For Papers sekä linkkejä kansainvälisiin lehtiin ja järjestöihin. Sivulta löytyy myös IALHINews -osio, joka päivittyy sivupalkkiin automaattisesti ja reaaliajassa sitä mukaan kun uutisia IALHIn sivuilla päivitetään.

Itse tekstit ja käsittelytavat painottuvat nykyisten kirjoittajien kiinnostuksen ja asiantuntemuksen mukaisesti. Lisää kirjoittajia kaivataan koko ajan. Blogi on avoin kaikille seuran jäsenille ja muille työväenhistoriasta ja perinteestä kiinnostuneille niin lukemisen kuin kirjoittamisen osalta. Otamme mieliihyvin vastaan myös kommentteja ja ehdotuksia.

Yhtenä tavoitteena blogilla on myös työväenhistoriaan ja perinteen tutkimukseen liittyvän keskustelun virittely. Blogi mahdollistaa sen hyvin, koska kaikkia kirjoituksia voi kommentoida. Keskustelu on toistaiseksi ollut kuitenkin melko vähäistä ja satunnaista. Kävijämäärät ovat koko ajan olleet hienoisessa nousussa. Syyskuun alussa oli 30 kävijää päivässä, mikä on noin nelinkertainen määrä edellisvuoden syyskuuhun verrattuna. Suurin osa käynneistä tulee erilaisten Google-hakujen kautta, koska blogi sijoittuu haussa monesti varsin korkealle.

Seuran piirissä keskustellaan parhaillaan nettijulkaiseminen kehittämisestä laajemmin. Hallitus on jo jonkin aikaa pohtinut uuden tieteellisen nettijulkaisusarjan työnimellä Work and Labour perustamisesta kansainväliseen levitykseen. Esikuvana keskusteluissa on ollut Suomen Kansantietouden Tutkijain Seuran verkossa ilmestynvä OpenAccess -lehti Elore, <http://www.elore.fi/>. Työn alla ovat edelleen myös seuran vanhojen ja loppuunmyytyjen julkaisujen uudelleen julkaiseminen digitalisoituina. Seuran oma e-arkisto voitaneen perustaa joko Helsingin yliopiston tai Tieteellisten Seurojen Valtuuskunnan toimeliaisuuden varaan ehkäpä jo ensi vuonna.

Raimo Parikka

Teetkö tai suunnitteletko gradua työväestöstä, työväenliikkeestä tai työelämästä?

Tule mukaan Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran järjestämään graduntekijöiden tapaamiseen, joka pidetään perjantaina 8. helmikuuta 2008 klo 10–18 Helsingissä Tieteiden talolla (Kirkkokatu 6).

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura ry on järjestänyt vuodesta 1994 lähtien seminaarin kaikille työväestöä, työväenliikettä sekä työelämää tutkiville graduntekijöille. Tilaisuudessa keskustellaan tutkijoiden, arkistojen edustajien ja toisten graduntekijöiden kanssa kysymyksenasettelun, aiheen rajauksen ja lähdeaineiston ongelmista. Gradut voivat olla esimerkiksi politiikan, kulttuurintutkimuksen, sosiologian, kansatieteen, folkloristiikan, uskontotieteen, historian tai muun aineen tutkielmia, joiden tutkimuskohteena on tavalla tai toisella työväestö, työväenliike tai työelämä. Ohjelman runkona ovat graduntekijöiden vapaamuotoiset työpaperit, joita kommentoivat yliopisto-opettajat ja tutkijat.

Ilmoittaudu perjantaihin 14. joulukuuta

2007 mennessä. Liitä ilmoittautumiseesi yhteystietosi sekä noin sivun pituinen luonnepinta tutkimuksestasi (tutkimuksesi aihe, keskeinen tutkimuskysymys ja aikakausi). Kerro myös yliopistosi, oppiaineesi ja gradusi ohjaajan nimi sekä tutkimuksesi nykyinen vaihe. Jos olet edennyt työssäsi jo suunnitteluvaihetta pidemmälle, esittele lyhyesti myös gradusi keskeiset lähdeaineistot, menetelmät ja tutkimuskirjallisuus. Ilmoittautumisia ottaa vastaan Oona Ilmolahti (oona.ilmolahti@helsinki.fi, puh. (09)191 24143). Häneltä voit myös kysyä lisätietoja seminaarista.

Varsinaiset seminaaripaperit (3–4 sivun tiivistelmä tai max 15 sivua) lähetetään järjestäjille tammikuun alussa. Paperit muokataan www-muotoon ja ne julkaistaan seuran kotisivuilla, josta ne ovat tulostettavissa gradu-seminaarin osallistujille.

Tervetuloa esittelemään graduasi, keskustelemaan tutkimuksen teosta sekä tutustumaan muihin graduntekijöihin ja alan tutkijoihin!

Vuonna 2007 pidetyssä gradu-seminaarissa Mikko Kosunen, Kasper Brasken, Oona Ilmolahti ja Pirjo Markkola keskustelivat graduntekijän aiheesta. Kuva: Kimmo Kestinen. Työväenmuseum Werstas.

Harrastajatutkijatapaaminen

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura järjestää yhteistyössä Työväenmuseo Werstaan kanssa harrastajatutkijatapaamisen.

Tilaisuus pidetään Työväenmuseo Werstaassa Tampereella (Väinö Linnan aukio 8) lauantaina 8.3.2008 klo 10–17. Sinne ovat tervetulleita kaikki, jotka parhaillaan kirjoittavat jonkin järjestön, työpaikan, paikallisyhteisön, suvun tai vaikkapa jonkun henkilön historiaa. Tilaisuus soveltuu niin ikään myös niille, jotka vasta suunnittelevat tutkimuksen aloittamista tai teettämistä.

Järjestöjen juhlavuodet ovat lisänneet inokkuutta kirjoittaa omia historioita ja muistelmateoksia. Myös jatkuvan muutoksen keskellä eläviä ovat kiinnostaneet oman työ- tai lähiyhteisön menneisyys ja traditiot. Vaikka omien muistelmien ja yhteisöjen historian julkaiseminen onkin helpottunut, julkaisijoita askarruttavat usein samankaltaiset ongelmat. Mil-

laista kirjallisuutta pitäisi tutkimusta varten lukea? Miten käytän pöytäkirjoja, tilastoja tai muistitietoa? Miten viittaa erilaisiin lähteisiin? Mistä löydän sopivat kuvat?

Seminaarissa on mahdollista saada palautetta suunniteltua julkaisua varten laaditusta työsuunnitelmasta ja käsikirjoituksesta tai vain vaihtaa kokemuksia muiden työväen historian harrastajien kanssa. Seminaarin vetäjät ovat työväen historian ammattitutkijoita. Tilaisuuteen sisältyy myös tutustuminen Työväenmuseo Werstaan Väinö Linna -näyttelyyn ja kokoelmiin, ja museon työntekijät esittelevät museon aineistoja.

Lähetä ilmoittautumisen yhteydessä lyhyt, noin 1–5 sivuinen työsuunnitelma tai esimerkiksi käsikirjoituksestasi, johon toivot saavasi kommentteja. Voit osallistua seminaariin myös ilman omaa paperia.

Seminaari on osanottajille maksuton.

Metalliverstaan työmiehiä. Kuva: Kauko Silman.
Työväenmuseo Werstas.

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura
Työväenmuseo Werstas

Ilmoittautumiset viimeistään
7.2.2008.

Lisätietoja:
Matti Hannikainen,
matti.hannikainen@helsinki.fi,
050-3393824

Ilmoittautumiset:
Oona Ilmolahti
Historian laitos, PL 59,
00014 Helsingin yliopisto
oona.ilmolahti@helsinki.fi,
puh. (09)191 24143, 040-7323988

Tulossa joulukuussa

Anu-Hanna Anttila & Anu Suoranta (toim.):
Pärjäämisen ajat – horjuvat työt.

Väki Voimakas 20.

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen
seuran vuosikirja 2007.

Noin 240 s.

’Pärjäämisen ajat – horjuvat työt’ on artikkeli-
kokoelma, jossa otetaan kantaa palkkatyön
moraaliseen oikeutukseen ja muuttuvaan työ-
elämään. Keskeisenä kysymyksenä nostetaan
esiin palkkatyöyhteiskunnan muutos: onko
nykyisessä työelämän muutoksessa kyse 1990-
luvun laman jälkeisestä notkahduksesta vai
uudella tavalla ajankohtaistuneesta työnantaja-
politiikan kovenevasta trendistä? Vertailukoh-
tia nykyisille työelämän suhteille ja toimeen-
tulomuodoille avataan poikkitieteellisesti run-
saan sadan vuoden perspektiivillä.

Kokoelman yhdeksän artikkelin kirjoitta-
jat ovat historioitsijoita sekä kansa- ja yhteis-
kuntatieteilijöitä.

Kirjaa myyvät Työväenliikkeen kirjasto (Paa-
sivuorenkatu 5 B, 00530 Helsinki, puh. (09)
766 429), Tiedekirja (Kirkkokatu 14, 00170
Helsinki, puh. (09) 635 177, fax. (09) 635 017,
tiedekirja@tsv.fi) sekä virtuaalinen kirjakaup-
pa Granum (<http://granum.uta.fi/granum>).

Työttömien mielenosoitus vuodelta 1978.

Kuva: Kimmo Rentola. Kansan Arkisto.

MUSEOKESKUS WERSTAS

**SAK:n satavuotista taivalta esitellään Työväen vuosisata -näyttelyssä
14.4.2007–2.3.2008 Työväenmuseo Werstaalla Tampereella.**

*Yleisnäkymä
näyttelytilasta.
Kuva: Kati
Lehtinen.
Työväenmuseo
Werstas.*

*Metallityöläiset
marssimassa
lyhyemmän
työajan
puolesta
1960-luvun
alussa.
Valokuva SAK
-näyttelystä.
Kuva: Kauko
Sillman.
Työväenmuseo
Werstaan
kuva-arkisto.*

Finlayson-muistitietoprojekti

Tampereella, Tammerkosken länsirannalla oli 1820-luvulta 1990-luvulle toiminnassa Finlaysonin puuvillatehdas. Tiloissa, joissa aikoinaan on kudottu ja värjätty puuvillaa, toimii nykyään Työväenmuseo Werstas, joka on valtakunnallinen sosiaalishistorian ja työelämän erikoismuseo.

Werstaalla käynnistettiin kesällä 2004 Finlaysonin tehtaan toimintaa selvittänyt muistitietoprojekti. Projektin keskeinen kysymys oli kartoittaa vuosien 1960–90 tapahtumia Tampereen tehtaalla. Projekti on toteutettu haastatteleamalla Finlaysonin Tampereen tehtaan entisiä työntekijöitä. Haastatteluilla on pyritty selvittämään mm. tehtaan tuotantorakenteen muutoksiin ja tuotannon päättymiseen johtaneita tekijöitä.

Tehtaan toiminnan päättymisestä oli kulunut kymmenkunta vuotta, kun muistitietoprojekti aloitettiin. Ajoitus osoittautui toimivaksi. Sopivia informanteja löytyi kiitettävästi ja haastateltavat pystyivät vielä hyvin palauttamaan tehtaaseen liittyviä asioita mieleensä. Toisaalta kymmenessä vuodessa oli saatu riittävästi etäisyyttä, joten ikäviltäkin tuntuneita kokemuksia pystyttiin käsittelemään. Itse asiassa ajallinen etäisyys auttoi hahmottamaan tapahtumia selkeämmin ja asettamaan niitä yhteyksiinsä. Monet kerrat tosin olen kuullut huomautuksen: ”Tallentamiseen on ryhdytty liian myöhään. Parhaita tietäjiä ja muistajia ei enää ole.” Saman väitteen saavat kuulla varmaan kaikki muistitietoaineiston tallentajat. Hyviä muistajia on kuitenkin löytynyt kymmeniä ja monet muistot ovat tallentuneet hyvinkin elävinä. Muistutus elämän rajallisuudesta on kuitenkin saatu muutaman kerran, sillä

projektin aikana haastatelluista henkilöistä kaksi on jo kuollut. Onneksi heidänkin haastattelunsa saatiin talteen.

Haastateltavien valinnassa on pyritty mahdollisimman kattavaan edustukseen eri osastojen ja ammattiryhmien edustajia. Niinpä haastateltavien joukossa on varastotyöntekijöitä, koneenhoitajia, kutojia, sairaanhoitajia, päälliköitä ja johtajia ja lukuisa määrä muita ammattiryhmiä.

Koska haastatteluja on tehty aikana, jolloin tehtaan toiminnasta on kulunut toistakymmentä vuotta, on selvä, että aineistossa tulee esiin nimenomaan tehtaan toiminnan loppumiseen liittyviä asioita. Näitä kysymyksiä lähdettiin myös tietoisesti selvittämään. Informantit kertoivat osastojen sulkemisista, toimintojen ja tuotantosuuntien lakkauttamisista, lomautuksista, irtisanomisista. Mukana on kuitenkin myös kertomuksia pitkistä työsuhteista, jotka olivat aikoinaan Finlaysonille tyypillisiä. Työura saattoi kestää jopa 50 vuotta, ylikin, ja päättyä arvokkaasti eläkkeelle lähtöön.

Projektin käynnistyessä keskeisenä tavoitteena pidettiin tallentamista eikä julkaisutapaa ollut suunniteltu. Kesällä 2006 avattuun Tekstiiliteollisuusmuseoon haluttiin kuitenkin näkyviin – ja kuuluviin – koneiden, tehtaiden ja tuotteiden rinnalle myös ihminen, työntekijä. Muistitietoaineisto otettiin tuoreeltaan käyttöön: museossa on esillä viiden Finlaysonin tehtaalla työskennelleen henkilön kerrontaa. Syksyllä 2007 aineistosta julkaistaan antologia.

Kristiina Kestinen

Projektitutkija, Työväenmuseo Werstas

Väinö Linna ja tehdas

Kuluneen kesän ja syksyn aikana Tampereella on voinut kulkea Väinö Linnan jalanjäljillä. Kuuluisaa kirjailijaa on muistettu näyttelyllä Työväenmuseo Werstaalla sekä häneen keskittyneillä historiakävelyillä Finlaysonin alueella. Kaupungin kulttuuritoimi on puolestaan luonut Väinö Linna -kulttuuriraitin. Linnan jalanjäljet siis kiinnostavat vielä, kun hänen kirjoittamistaan pääteoksista on kulunut nyt viitisenkymmentä vuotta.

Finlaysonin tehtaalle

Linna saapui Tampereelle muiden köyhien maalaisnuorukaisten tavoin paremman toimeentulon toivossa. Tämä tapahtui loppusyksystä 1938, kun Linna oli vielä alle 18-vuotias. Jo tutuksi tulleen tarinan mukaan Honkolan kartanon päiväläisenä Urjalassa työskennellyt nuori mies sai tarpeekseen maaseudun töistä, kun hän sai suihkun päällensä epäonnissa virtsanajourakassa. Niin Tampere veti puoleensa tulevaa kirjailijaa.

Työpaikka Finlaysonin tehtaalla oli Linnalla tiedossa jo hänen tullessaan kaupunkiin. Linna aloitti heti maanantaiaamuna niin kuin monet muutkin, laappikärärinä kaksivuorotyössä. Hän kuljetti laappihuoneesta laappeja eli rullalle käärittyjä vanuvuotia karstaamoon karstakoneisiin syötettäväksi. Koneiden vauhdit ja muut rutiinit oppi helposti. Laappihuone

sijaitti aikoinaan nykyisen Mehiläisen sairaalarakennuksen kohdalla Väinö Linnan aukiolla ja siltä paikalta siis urkeni Linnan ura tehtaalla.

Talvisodan aikana Linna teki pitkää päivää tehtaalla siivoten ja korjaten pommitusten aiheuttamia tuhoja. Ilmahälytyksen sattuessa hän kiirehti kuitenkin tehtaalta Amuriin, koska kuului sen väestönsuojelun korttelivartioon. Talvisodan jälkeen Linna sitten astui asevelvollisuutta suorittamaan eikä palannut Tampereelle ennen tulevan sodan päättymistä.

Jatkosodan jälkeen Linnan tie johti takaisin Puuvillatehtaankadulle ja Finlaysonin tehtaalle. Moni asia oli kuitenkin muuttunut miehen elämässä. Sota-aikana hän oli tavannut tulevan vaimonsa Kertun, jonka kanssa hän asettui Puuvillatehtaankadun ja Hämeenpuiston kulmauksessa sijainneeseen Finlaysonin työläisasuntoon. Toinen asia, mikä oli nyt muuttunut, oli se, ettei Linna enää halunnut olla vain tehdastyöntekijä – hän tahtoi nimensä kirjakauppojen hyllyille.

Tehtaalla Linnan työpisteet muuttuivat vähitellen. Karstaamosta Linna päätyi lopulta koneiden asentajaksi kehräämön remonttiryhmään, ”Ollikan porukkaan”. Porukassa työskentelivät ja ystävystyivät Lukkari (Väinö Linna), Hajuherne (Kosti Itäluoto), Jääkarhu (Reino Sirén) sekä asentajaryhmää johtanut Korppi (Rauni Ollikka). Linna sai Lukkari-tehdasnimen hyvän lauluäänensä vuoksi. Tehtaalla kuunneltiin Lukkarin kertomia juttuja ja niin lähimmät työtoverit pysyivät hyvin kärryillä tekijänsä kuuluisuuteen johtaneen Tuntemattoman sotilaan kirjoitusvaiheista.

Työt tehtaalla jäivät taakse, kun Tuntemattoman sotilaan (1954) suuri suosio konkretisoitui Linnalle myös rahallisesti. Legenda kertoo, miten Linna tehtaan vessassa laskeskeli romaaninsa tuottoja vessapaperille vertaillen niitä tehtaalta saamiinsa ansioihin. Miten tämä laskuprosessi sitten tapahtuikaan, tuloksena oli se, että Linna saattoi ottaa lopputilin tehtaalta joulukuussa 1955.

Nuori tehdastyöläinen
Väinö Linna
1930-luvun
lopulla.
Kuva:
Yksityiskokoelma.

*Miehiä tehtaan katolla.
Etualalla Kosti Itäluoto,
Väinö Linna ja Rauni
Ollikka. Kuva: Rauni
Ollikan kokoelmat.*

Tehdas ja kirjailijantyö

Yleisessä tiedossa on, että Linna ei erityisemmin pitänyt työstään Finlaysonin tehtaalla. Hänelle se merkitsi vain toimeentuloa eikä hän ollut aktiivinen esimerkiksi ammattiyhdistysasioissa. Linnan haaveena oli elättää itsensä ja perheensä kirjailijantyöllä. Ensimmäisillä teoksillaan Päämäärä (1947) ja Musta rakkaus (1948) haave ei vielä toteutunut ja Linna painiskeli jatkuvasti taloudellisten ongelmien kanssa.

Vaikka tehdastyön ja kirjallisen työn yhdistäminen oli Linnalle raskasta ja vei hänen terveytensä, oli Finlaysonin tehtaalla merkityksensä Linnan kirjailijanuraa ajatellen. Sen sosiaalinen ympäristö tarjosi ensinnäkin Linnalle aineistoa kirjoihin. Hänelle oli helppoa tulla juttuun muiden kanssa ja hän osasi kuunnella muiden puhetta ”sillä korvalla”. Tehtaalla oli myös melko luokkatietoista väkeä, mutta Linna ei antanut toisten odotusten ja mielipiteiden vaikuttaa siihen, mitä ja miten hän kirjoitti.

Rutiininomainen työ ja aluksi esimerkiksi karstakoneiden tahdittamat tauot mahdollistivat puolestaan ajatustyön ja itseopiskelun tehtaalla. Tehdas antoi Linnalle myös tilaisuuden esittää kirjallisia taitojaan. Tämä oli mahdollista Yhdyslanka-henkilökuntalehdessä, joka alkoi ilmestyä vuonna 1946. Linna kirjoitti Yhdyslanka-lehteen 1940-luvulta 1960-luvulle. Kirjoitukset pitivät sisällään runoja, pakinoita ja esimerkiksi katkelman Tuntemattomasta sotilaasta vuoden 1954 joulunumerossa.

Varhaisteoksissaan Päämäärä ja Musta rakkaus Linna kirjoitti tehtaasta hyvin negatiiviseen sävyyn. Kirjailija kuvasi tehdasta jopa ”teurastuslaitokseksi” ja ”suureksi punaiseksi saatanaksi”, jossa tehtaalaiset hänen mukaansa heittivät hukkaan elämänsä. Nämä ajatuksellisesti noin 1930-luvun lopulle sijoittuvat tehdaskuvaukset olivat kärjistettyjä ja hän itsekkin totesi myöhemmin käyttäneensä turhan dramaattisia sanoja. Tärkeisiin ja todellisiin asioihin hän kuitenkin puuttui, kun hän kiinnitti huomionsa työsuojelun olemattomuuteen ja sääliitteli tehtaan eläkeläisten asemaa. Kaikkein olennaisinta Linnalla oli kuitenkin yhteiskuntaluokkien ja eriarvoisuuden kuvaaminen niin varhaisteosten tehdaskuvauksissa kuin myös myöhemmin Pohjantähti-trilogiassa.

Yhdyslanka-lehdessä oli seurattu Linnan kirjailijanuran alkua mielenkiinnolla. Vuoden 1952 joulunumerossa saatettiin jo kirjoittaa tunnustusta saaneesta ”kehräämön kirjailijasta”. Lehti pohdiskelee Linnan ympärillä käytyä työläiskirjailijakeskustelua tuoden ilmi ja ymmärtäen kirjailijan tinkimättömyyden ja kirjailijanvapauden. Linnaa ei siis tehtaan lehden taholta laitettu työläiskirjailijan muottiin. Muilta tahoilta tällaisia paineita Linnalle kuitenkin asetettiin – Tampere kun oli työläiskirjailijoiden kaupunki.

Väinö Linna -näyttely Työväenmuseo Wersstaalla 9.3.2008 saakka

Marita Viinamäki

Tutkija, Työväenmuseo Werstas

Werstaalle kokoelmapoliittinen ohjelma

Museon kokoelmat ovat keskeinen osa museon toimintaa, oli kyse sitten tutkimuksesta, näyttelytoiminnasta tai museo-opetuksesta. Laadukasta kokoelmatoimintaa ei voida saavuttaa tai ylläpitää ilman jatkuvaa kokoelmien kehitystyötä ja koordinoitua. Museot ovat kokoelmatyössään tänä päivänä monien haasteiden edessä. Kokoelmat kasvavat yhä kiihtyvää tahtia, mutta laadukas varastointitila ei kasva samassa suhteessa. Museoiden on kokoelmien paisuessa kyettävä aiempaa tarkemmin määrittelemään oma identiteettinsä ja tarkoituksensa museokentässä. Museon on tiedettävä toimintaperiaatteensa ja tämän yhteys omiin kokoelmiinsa. Museoiden välisen yhteistyön merkitys kokoelmatoiminnoissa tulee nousemaan tulevaisuudessa entistä tärkeämmäksi.

Tätä taustaa vasten myös Työväenmuseo Werstas on viime vuosina pyrkinyt määrittämisesti kehittämään omia kokoelmatoimintojaan. Eräs konkreettinen tavoite saavutettiin vuoden 2007 alussa museon julkaistessa ensimmäisen kokoelmapoliittisen ohjelmansa. Ohjelma oli samalla eräs niistä harvoista, joita kulttuurihistoriallisten museoiden piirissä on tähän mennessä julkaistu. Mikä on kokoelmapoliittinen ohjelma ja miksi Werstas halusi luoda sellaisen?

Kokoelmapoliittisessa ohjelmassa määritellään museon kokoelmatoiminnot sekä teorian että käytännön tasolla. Siihen on kirjattuna kokoelmien identiteetti, toiminta-ajatus ja tule-

vaisuuden kehityslinjat. Ohjelma on myös konkreettinen työkalu museon työntekijöille. Se toimii ohjeistona käytännön kokoelmatyölle, kuten esimerkiksi esineiden ja valokuvien luetteloinnille, digitoinnille ja varastoinnille. Ohjelma sisältää työtehtävien eri osa-alueet työvaiheineen ja työnjakoineen.

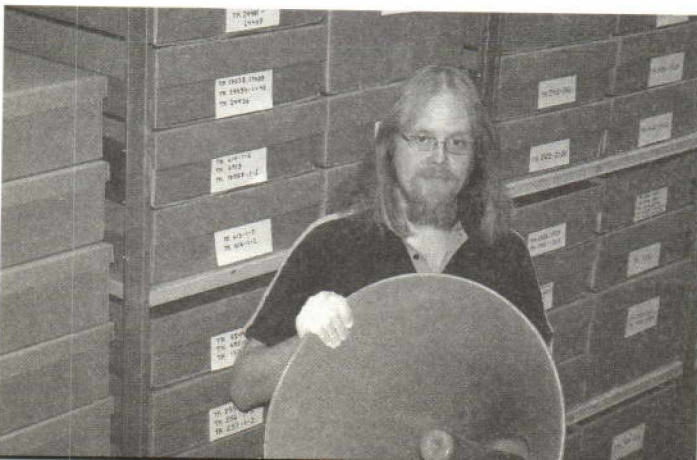
Kokoelmapoliittinen ohjelma on suunnattu paitsi museon omille työntekijöille myös museon ulkopuolelle, etenkin muille museoille. Ohjelma kertoo mitä Werstaan kokoelmat sisältävät ja mitä Werstas kokoelmiinsa kerää. Ohjelma antaa perusvalmiudet museoiden kokoelmayhteistyölle ja kokoelmien kehitystyölle Suomessa. Tähän Työväenmuseo Werstas haluaa myös vahvasti panostaa. Tulevaisuuden kokoelmatyö tulee merkittävästi nojaamaan valtakunnalliseen yhteistyöhön ja kokoelmapoliittiset ohjelmat tulevat olemaan tässä kehitystyössä avainasemassa. Museoiden esitellessä avoimesti toisilleen omia kokoelmiaan ja keruukohteitaan on mahdollista luoda valtakunnallisia työnjakoa ja näin välttää esimerkiksi turhaa päällekkäiskeruuta.

Työväenmuseo Werstaan kokoelmapoliittinen ohjelma on ladattavissa pdf-muodossa Werstaan kotisivuilta:

<http://www.tyovaenmuseo.fi ->kokoelmat>.

Teemu Ahola

Kokoelmapäällikkö, Työväenmuseo Werstas

Werstaan kokoelmapäällikkö Teemu Ahola ja yleislakkokokouksessa Tampereen Keskustorilla vuonna 1956 käytetty kaiutin. Kuva: Kati Lehtinen. Työväenmuseo Werstas.

LENIN-MUSEO

Sputnik 50 vuotta

Näyttely Lenin-museolla 20.9.2007–6.1.2008

Sputnik, maailman ensimmäinen satelliitti, laukaistiin Neuvostoliitosta lokakuun 4. 1957. Neuvostoliitto oli voittanut kilpajuoksun avaruuteen. Alkoi vuosikymmen, jolloin se näytti napsivan ennätyksen toisensa perään. Maailma ei vielä ollut toipunut Sputnikin aiheuttamasta hämmästyksestä, kun ensimmäinen elävä olento, Laika-koira, jo lennätettiin avaruuteen. Tätä seurasi ensimmäinen keinotekoinen planeetta, raketti kuuhun, ensimmäiset valokuvat kuun pimeältä puolelta ja viimein 12.4.1961 – ensimmäinen ihminen, Juri Gagarin, avaruuteen.

Avaruus nousi voimakkaaksi modernin elämän symboliksi ja näkyi 1950–1960-luvun Neuvostoliitossa laajasti. Avaruus myös tuoteistettiin tehokkaasti: sputnikien, raketien ja kosmonauttien avulla myytiin tupakkaa, postimerkkejä, partakoneenteriä, postikortteja, julisteita ja teelasinpidikkeitä.

Viisi- ja kuusikymmenlukujen vaihde välkääntää neuvostohistoriassa optimistisena hetkenä. Avaruussaavutusten myötä kansallinen itsetunto oli korkealla, elämä näytti toiveikkaalta. Hrushtshov lupasi kommunismin saapuvan vuoteen 1981 mennessä. Kuvilla avaruuden valloituksesta oli tärkeä tehtävä tämän poliittisen utopian kuvittajina.

Vaikka Sputnik ravisteli suurvaltapoliittisia valtasuhteita, ei haave avaruudesta ollut ainoastaan poliittista nokittelua. Avaruus on kiehtonut yli poliittisten leirien, ajan ja paikan. Myös Suomessa tähyiltiin yötaivaalle ja kuunneltiin radiosta yksinäisen matkalaisen piipitystä. Tätä puolta ilmiöstä kommentoi näyttelytilassa oleva taiteilija Lauri Anttilan installaatio ”*Sputnik*”. Teos perustuu taiteilijan omiin Sputnik-havaintoihin lokakuulta 1957.

Muu näyttely koostuu valokuvista, esineistöä ja lehtikuvista vuosilta 1957–1961. Va-

Maailman ensimmäinen avaruuslentäjä Juri Gagarin. Kuva: Lenin-museo.

lokuvamateriaali on kerätty Venäjän valtion tieteellis-teknisten dokumenttien arkistosta (*Rossiskij gosudarstvennyi arhiv nautshno-tehnitsheskoj dokumentatsii*, RGANTD), Moskovasta.

Näyttelyn on koonnut filosofian maisteri Iina Kohonen. Hän valmistelee väitöskirjaa Taideteollisessa korkeakoulussa Neuvostoliiton avaruusohjelman kuvallisesta esittämisestä 1950–1960 -luvulla.

Lisätietoja:

Iina Kohonen, puh. 040 846 8642,
ikohonen@uiah.fi

Museonjohtaja Aimo Minkkinen,
puh. (03) 276 8123

Lenin-museon kokoelmat

Lenin-museon ohjesäännön mukaan museon tarkoituksena on kerätä kaikkea Leninin elämään ja toimintaan sekä Venäjän/Neuvostoliiton historiaan liittyvää aineistoa erityisesti siltä osin, mikä koskettaa suhteita Suomeen ja suomalaisiin; asettaa yleisön nähtäväksi Lenin-museossa Tampereella ja muissa näyttelypaikoissa Suomessa Leninin elämäntyötä ja Venäjän/Neuvostoliiton historiaa kuvaavaa erityisesti Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton suhteisiin liittyvää kuva-, dokumentti-, esine-, taide- ym. aineistoa; suorittaa ja edistää Leniniin kohdistuvaa ja läheisesti hänen elämäntyönsä piiriin liittyvää tutkimusta; muutoinkin eri keinoin edistää Leninin sekä Venäjän/Neuvostoliiton historian tuntemusta Suomessa.

Kokoelmat ovat museon selkäranka. Ne välittävät tietoa Leninistä ja hänen suhteestaan Suomeen ja suomalaisiin, neuvostoaajasta ja laajemminkin Leninin sosialististen aatteiden toteuttamisesta, Suomen ja Neuvostoliiton (Venäjän) välisistä suhteista, suomalaisten, erityisesti työväenliikkeeseen osallistuneiden kohtaloista Venäjällä ja Neuvostoliitossa.

Museo on kerännyt kokoelmiaan painottaen erilaisia asioita eri aikoina. Lenin-museon kannalta merkittävin tapahtuma oli Neuvostoliiton hajoaminen ja sosialistisen yhteiskuntakokeilun loppuminen Venäjällä ja Itä-Euroopassa. Se on merkinnyt uudenlaista suhtautumista neuvostoaajan esineistöön ja poliittiseen symboliikkaan. Museon kokoelmien merkitys ja kulttuurihistoriallinen arvo on vuosien myötä jatkuvasti kasvanut, kun neuvostoaika ja sen ilmiöt ovat jääneet historiaan, tutkimus- ja museokohteeksi.

Lenin-museon kokoelmilla on paikallisesti merkitystä Tampereen kaupungin historiasa, valtakunnallista arvoa, erityisesti Suomen itsenäistymiseen liittyvissä tapahtumissa ja kansainvälistä arvoa sekä Leninin persoonan että lokakuun vallankumouksen ja neuvostoaajan kautta.

Keskeinen ajanjakso Lenin-museon ko-

kelmien kannalta on 1900-luku. Myös nykypäivän esineistön ja aineiston taltiointiin kiinnitetään huomiota niiltä osin kuin ne koskevat Leniniä, neuvostoaikaa ja sen symboleja.

Itse museon sijaintipaikka on museaalisesti arvokas ja historiallisesti merkittävä. Lenin-museo on perustettu vuonna 1946 Suomi-Neuvostoliitto-seuran Tampereen osaston aloitteesta Tampereen Työväentalon siihen saliin, missä venäläiset vallankumoukselliset vuosina 1905 ja 1906 pitivät Leninin johdolla konferensseja. Tuolloin Lenin lupasi johtamansa puolueen toimivan Suomen vapauden puolesta tsaarinvallan sortotoimia vastaan. Leninin johtama neuvostohallitus tunnusti Suomen itsenäisyyden.

Lenin-museon kokoelmat saivat alkunsa Moskovassa sijainneen Lenin-keskusmuseon aineistolahjoituksista. Ne käsittivät pienoispatsaita, maalauksia, dokumenttikopioita, valokuvia, julisteita, rintamerkkejä, mitaleita, postimerkkejä, kirjoja, postikortteja. Neuvostoliittolaiset museossa vierailleet delegaatiot ja turistiryhmät lahjoittivat säännöllisesti muistoesineitä museon kokoelmiin.

Yksityisiltä suomalaisilta on saatu myös esinelahjoituksia. Mainittava yksittäinen lahjoitus on 1990-luvun puolivälissä kirjailija Rosa Liksomin neuvostoesineiden kokoelma ”Soviet design”. Museossa järjestetyistä taide- ja näyttelyistä on lunastettu teoksia museon pysyviin kokoelmiin.

Museon oman historian ja toiminnan taltiointiin kiinnitetään erityistä huomiota. Lenin-museo on paljon esillä ulkomaisissa tiedotusvälineissä. Se on tunnetuin suomalainen museo ulkomailla.

Suomi-Venäjä-seuralta saatua Neuvostoliitto-aineistoa (esimerkiksi tuhoutumassa olleita diasarjoja sekä esineistöä) on viety digitaaliseen muotoon.

Kokoelmien hoidossa on siirrytty sähköiseen kauteen, kun Lenin-museo on liittynyt Museoviraston tiedonhallintakeskuksen ylläpi-

tämään Suomen museot online -järjestelmään. Se on yhteinen museokokoelmien hallinta-ohjelmisto.

Lenin-museo pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan lahjoitusten saamiseen tekemällä toimin-

tansa tavoitteita tunnetuksi yleisön keskuudessa.

Aimo Minkkinen

Lenin-museon johtaja

Wälläri väärensi Leniniä kommunisteja vastaan

Niilo Wälläri siteeraa muistelmakirjassaan ”Antoisia vuosia” (Helsinki 1968 s. 49) muka Leniniä (”W.I. Lenin: Penikkatauti, Oy Kirjapaino Ab, Vaasa s. 80–82). En ole löytänyt kyseistä painosta Leninin kirjasta, mutta missään kirjan tunnetuissa painoksissa ei Wällärin suoria lainausmerkeissä esittämiä sitaatteja löydy.

Wällärin tekaistussa lainauksessa ”kommunistit eivät saa ammatillisessa liikkeessä kieltäytyä ammatillisten järjestöjen hajottamisesta”.

Itse asiassa Lenin oli täysin päinvastaista mieltä. Kuopiossa vuonna 1921 painetussa kirjassa ”N. Lenin. Penikkatauti” sivuilla 41–42 Lenin pitää ”lapsellisena löpöttelynä” keskusteluja siitä, että kommunistit eivät voi, eivätkä saa toimia taantumuksellisissa ammattiliitoissa, että on luvallista kieltäytyä tästä toiminnasta, että pitää erota ammattiliitoista ja perustaa ehdottomasti aivan uuden uutukainen, aivan puhdas kommunistien keksimä ”työläisliitto”. Ammattiliittojen hajottamista Lenin piti ”sellaisena anteeksiantamattomana typeryytenä, joka merkitsee suurinta palvelusta minkä kommunistit voivat tehdä porvaristolle”. (sama s. 45).

Kommunistien on Wällärin keksimän sitaatin mukaan ”alistettava ammatilliset liitot todellisesti työväen vallankumouksen etujoukkoa olevan puolueen johdon alaisiksi”. Tä-

hän Wälläri toteaa: ”Taitaako sitä enää selvemmin sanoa?”

Kirjassaan Lenin korostaa, että kommunistien on työskenneltävä joukkojen keskuudessa eikä alistettava joukkojärjestöjä. ”Mutta muutoin kuin ammattiliittojen kautta, ammattiliittojen ja työväenluokan puolueen keskinäisen yhteistoiminnan kautta ei missään koko maailmassa proletariaatin kehitys ole kulkenut eikä ole voinut kulkea.” (sama s. 43).

Muistelmissaan Wälläri unohtaa toimimisensa SKP:n keskuskomiteassa 1922 ja SKP:n Suomen byroossa. Kesällä 1922 SKP:n puoluejohdon laajennetussa kokouksessa Pietaris- sa Wälläri esitti moitteita SKP:lle aatteellisen johtajuuden puutteesta.

Sosialistisen Työväenpuolueen puheenjohtajuuden Wälläri kuittaa: ”Mutta jostakin ihmeellisestä syystä minun kiinnitettiin Sosialistisen Työväenpuolueen poliittiseen toimintaan...”.

Wälläri oli lujaotteinen ja värikäs persoona. Aarne Mattila kirjoitti Työväentutkimus 2004 -vuosikirjassa: ”Vahvuuksien ohella Wällärin luonteessa eittämättä oli jotain suorastaan psykopaattista.”

Aimo Minkkinen

Lenin-museon johtaja

Myynnissä olevat perinnelaitosten julkaisut

Työväenliikkeen kirjasto:

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran julkaisut
 Lenin-museon t-paitoja: Lenin, Che Guevara, Marx ja CCCP.
 Yhteistyötahojen julkaisuja mm.
 Taistojen tiellä -karaoke DVD. Työväen Musiikkitapahtuma ry 2006. 25 €
 Jäähyväiset aseille -karaoke DVD. Työväen musiikkitapahtuma ry 2007. 25 €
 Ilmaiseksi: Työväen bibliografiat 1–4 ja Osuustoiminta-kokoelmaluettelo
Kirjastossa on divarihyilly!

Työväenmuseo Werstas

Elämää arkistossa. Kansan Arkisto 60 vuotta. Yhteiskunnallinen arkistosäätiö 2005, 160 s. 10 €
 Kaarninen, Pekka: Tampereen voimatekijä: Tampereen sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön historia 1906–2006. Werstas 2006, 236 s. 20 €
 Suodenjoki, Sami ja Peltola, Jarmo: Köyhä Suomen kansa katkoo kahleitansa: luokka, liike ja yhteiskunta 1880–1918. 2007, 354 s. 28 €
 Suomi, sisu ja sosiaaliturva. Toim. Kalle Kallio, Tuuli Kataja, Juha Pantzar ja Riitta Särkelä. Työväenmuseo Werstaan julkaisuja 2007:1, 33 s. 3 €
 Työväen laulukirja. 18 €
 Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran julkaisuja

Julkaisuja myynnissä myös Työväen museo Werstaassa, Väinö Linnan aukio 8, 33210 Tampere. Puh. (03) 2538 800, s-posti: info@tyovaenmuseo.fi, www.tyovaenmuseo.fi

Muistitietokirjat:

Aatteet ja vaatteet. Toim. M. Hako, H. Huhtanen, M. Nieminen, 1964, 255 s. 10 euroa.

Jako Kahteen. Työmiehen 20-luku. Toim. M. Hako, H. Huhtanen, M. Nieminen, 1975, 353 s. 60 euroa.

Kotirintaman kahdet kasvot: sota-ajan muistelmia. Toim. M. Hako, H. Huhtanen, 1985, 255 s. 10 euroa.

Lapuan laki vain kansanvalta? Toim. M. Hako, H. Huhtanen, 1981, 322 s. 10 euroa.

Yhteiskunnallinen Arkistosäätiö:

Elämää arkistossa. 2005, 160 s. 5 euroa.
 60-luku. 60-luku seminaarin aineistot 20.3. 1993 ja 17.4.1993 pidetyistä seminaareista Kirjan talolla Helsingissä. 1994, 60 s. 5 euroa.

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura:

Väki voimakas -sarja (vuosikirjat 1–6 on myyty loppuun)

7. Työ ja työttömyys. Toim. Raimo Parikka. Helsinki 1994, 368 s. 8,40 euroa.
8. Äänekäs kansa. Toim. Pauli Kettunen, Raimo Parikka ja Anu Suoranta. Helsinki 1996, 152 s. 8,45 euroa.
9. Talonpoikainen sosialisti. Santeri Mäkelä poliittisena toimijana ja kirjailijana. Toim. Tauno Saarela. Helsinki 1997, 139 s. 8,40 euroa.
10. Työväestö ja kansakunta. Toim. Raimo Parikka. Helsinki 1997, 281 s. 8,40 euroa.
11. Aave vai haave. Toim. Tauno Saarela, Joni Krekola, Raimo Parikka ja Anu Suoranta. Saarijärvi 1998, 364 s. 13,45 euroa.
12. Koti kaupungin laidalla. Työväestön asuminen pitkä linja. Toim. Elina Katainen, Anu Suoranta, Kari Teräs ja Johanna Valenius. Saarijärvi 1999, 204 s. 13,45 euroa.
13. Naurava työläinen – naurettava työläinen. Näkökulmia työväen huumoriin. Toim. Joni Krekola, Kirsti Salmi-Niklander ja Jo-

hanna Valenius. Saarijärvi 2000, 220 s. 13,45 euroa.

14. Ammattia oppimassa. Toim. Anu-Hanna Anttila ja Anu Suoranta. Vantaa 2001, 289 s. 15 euroa.
15. Työväki ja tunteet. Toim. Elina Katainen ja Pirkko Kotila. Saarijärvi 2002, 294 s. 20 euroa.
16. Työväen verkostot. Toim. Sakari Saaritsa & Kari Teräs. Vaasa 2003, 265 s. 20 euroa.
17. Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan. Toim. Ulla Aatsinki ja Johanna Valenius. Saarijärvi 2005. 217 s. 20 euroa.
18. Työväestön rajat. Toim. Matti Hannikainen. Saarijärvi 2005, 216 s. 20 euroa.
19. Kansalaisvaikuttaminen ajassa. Toim. Inkeri Ahvenisto ja Kirsi Mäki. Helsinki 2006, 300 s. 20 euroa.

Papers on Labour History

Arbetarklassen i samhällets vardag. Tredje nordiska arbetarkulturseminariet i Tammerfors, Finland 4.–6. september 1989, red. Katia Båsk, Antti Metsänkylä och Katarina Koskiranta. Jyväskylä 1991, 405 s. 2,52 euroa.

Arbete och nordisk samhällsmodell. Texter från den fjärde nordiska konferensen för historiska arbetslivsforskning, Helsingfors och Kiljava den 16–19 september 1993, red. Pauli Kettunen och Tapio Rissanen. Tammerfors 1995, 405 s. 13,46 euroa.

Meeting Local Challenges. Mapping Industrial Identities. Eds. Sakari Hänninen, Kirsti Salmi-Niklander and Tiina Valpola. Helsinki 1999, 143 p. 13,46 euroa.

Lokalt och internationellt. Dimensioner i den nordiska arbetarrörelsen och arbetarkulturen. Red. Pauli Kettunen. Saarijärvi 2002, 393 s. 20 euroa.

Julkaisuja myynnissä Tiedekirjassa, Kirkkokatu 14, 00170 Helsinki. Puh. (09) 635 177 Faksi: (09) 635 017, s-posti: tiedekirja@tsv.fi Lisätietoja seuran julkaisuista myös: www.helsinki.fi/jarj/thpts

Lenin-museo:

Kiuru, Sakari: Aatteen mies V.O. Veilahti arjen maailmassa Helsinki 1998. 205 s. Sidottu 11 €

Hyvönen, Antti: Kokemuksia maanalaisuuden tieltä. Tampere 1973. 160 s. Sid. 3 €

Kivi, Jaakko: Yössä maan alla. Tampere 1975. 158 s. Sid. 3 €

SKP:n asiakirjoja vuosilta 1944–48. Pori 1974. 206 s. Nid. 2,50€

Gramsci, Antonio: Työväenluokan yhtenäisyys. Moskova 1976. 343 s. Nid. 3 €

Dutt, R. Palme: Internationaali. Tampere 1973. Sid. 454 s. 3 €

Henri, Ernst: Pikapiirtoja aikamme historialta. Moskova 1979. 456 s. Sid. 3 €

Kinnunen, Kaisa ja Minkkinen, Aimo: Suomi-Neuvostoliitto-Seuran historia. Jyväskylä 1998. 509 s. Sid. 10 €

Kan, Aleksandr: Skandinavian maiden historia. Moskova 1983. 408 s. Sid. 3 €

Kuusinen, O.W.: Asian periaatteellinen puoli. Helsinki 1981. 503 s. Sid. 5 €

Oittinen, Vesa (toim.): Marx ja Venäjä. Vaa-jakoski 2006. 208 s. Nid. 17 €

Seppovaara, Juhani: Amurin työläismuseo-kortteli. Saarijärvi 2000. Sid. 25 €

Suuri valikoima Marxin, Engelsin ja Leninin sekä neuvostotutkijoiden teoksia edullisilla hinnoilla..

TYÖVÄEN VUOSISATA

SAK:n 100-vuotisjuhlanäyttely

Työväen vuosisata

2.3.2008 saakka

Näyttely ammattiyhdistysliikkeen
värikkäästä menneisyydestä ja
nykypäivästä.

Työväenmuseo Werstas

Väinö Linnan aukio 8

33210 Tampere

www.tyovaenmuseo.fi

SAK

TYÖVÄENMUSEO
WERSTAS

RAUHA MAASSA JA ❖ ❖ ❖ ❖

❖ ❖ ❖ ❖ IHMISILLE HYVÄ TAHTO!

Joulutervehdys.

Terve taas toivottumme,
Terve joulujuhlamme!
Terve meille kaivattumme!
Sijaa sulle laitamme.
Avoim sulle
Siunatulle,
Avoim onmpi sielumme.

Tervetullut tupahamme,
Tuothan onnen tullessas!
Terve meille armahamme,
Siunaa meitä ollessas!
Avoim sulla
Ompi tulla,
Avoim onhan porttimme!

Pekka.

Työväen laulu.

Kuin aallot vahvat vyöryvät
Ja toinen toistaan työntävät,
Niin joukko meidän ryntäjä,
Toiveemme huudot helkähää:
Vapautta vaan
Me tahdotaan. —
Yks' oikeus,
Pois eroitus,
Se meill' on aatteen perustus.

Ken enään vastaan nousiskaan,
Ken sortaa meitä tahtoiskaan? —
Me kyllin kärsitty jo on
Ja onnest' oltu osaton.
Raadeltu vaan
On ainiaan,
On toivoa,
Ei nauttia
Me saatu valon aikoja.

Nyt oomme nousseet taistohon,
Henkemme pyrkii valohon,
— Me ihmisarvoon tahdotaan
Ja yhteistyöhön, toimintaan;
Siis sorto pois,
Ett' onni ois
Ei yksien,
Vaan kaikkien.
— Se toivomme on ainainen.

Kale.

**Työväenliikkeen kirjaston ja Työväentutkimus-vuosikirjan väki
kiittävät lukijoita ja tukijoita 20 vuoden yhteistyöstä.
Muistoisaa joulunaikaa ja rauhan vuotta 2008!**

Julkaisijatahojen yhteystiedot

Ammattiyhdistysarkisto

Hakaniemenranta 1, 3. krs, 00530 Helsinki
PL 157, 00531 Helsinki
Puh. 020 774 0174, 020 774 0173
E-mail: pekka.kalliokoski@sak.fi
<http://www.sak.fi/ay-arkisto/>
Avoinna: talvi ti-pe 9.00–15.30,
kesä ti-pe 8.30–15.00

Kansan arkisto

Vetehisenkuja 1, 00530 Helsinki
Puh. (09) 753 6972 tutkijapalvelu
Puh. (09) 731 86010 kuva-arkisto
E-mail: info@kansanarkisto.fi
<http://www.kansanarkisto.fi>
Avoinna: ti-pe 9.00–16.00

Lenin-museo

Hämeenpuisto 28, 33200 Tampere
Puh. (03) 2768 100
E-mail: lenin@sci.fi
<http://www.lenin.fi/>
Avoinna: ma-pe 9.00–18.00,
la-su 11.00–16.00

Työväenliikkeen kirjasto

Paasivuorenkatu 5 B, 2. krs, 00530 Helsinki
Puh. (09) 766 429 (päivystys), (09) 765 428,
750 429, (09) 7011 255
E-mail: perinne@tyovaenperinne.fi
<http://www.tyovaenperinne.fi/>
Avoinna ti-pe 11.00–17.00
kesällä 10.00–15.00

Työväen arkisto

Paasivuorenkatu 5 B, 00530 Helsinki
Puh. (09) 7743 110
E-mail: info@tyark.fi
<http://www.tyark.fi>
Avoinna: ma, ke ja pe 10.00–16.00,
ti ja to 10.00–19.00

Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura ry

Matti Hannikainen, puheenjohtaja
Niittaajankatu 1 B 18, 00810 Helsinki
E-mail: matti.hannikainen@helsinki.fi
<http://blogit.helsinki.fi/thpts>

Työväen muistitietotoimikunta

Paasivuorenkatu 5 B, 00530 Helsinki
Puh. (09) 7743 1170
E-mail: risto.reuna@tyark.fi
Avoinna: ma-pe 10.00–16.00

Työväenmuseo Werstas

Väinö Linnan aukio 8, 33210 Tampere
Puh. (03) 2538 800
E-mail: info.tyovaenmuseo.fi
<http://www.tyovaenmuseo.fi>
Avoinna: toimisto ma-pe 8.30–15.45,
näyttelytilat ti-su 11.00–18.00

Työväenperinne ry

Paasivuorenkatu 5 B, 00530 Helsinki
Puh. (09) 750 429
E-mail: kirsti.lumiala@tyovaenperinne.fi
<http://www.tyovaenperinne.fi/>

Lähettäjä:

Työväenliikkeen kirjasto, Paasivuorenkatu 5 B, 00530 Helsinki